

જે.ટી.વ.ડી. અને હુન્નર ઉદ્યોગ

ત્રિ માંસિક.

વર્ષ ૧૩ સુ.]

એપ્રિલ-૧૯૨૬.

[અંક, ૧ લો.

ખેડુતાની ખીન શરાફી મંડળીઓ.

૧૯૨૪-૨૫ના કામઠાજનો અહેવાલ.

સામાન્ય

આ વર્ષે દરમિયાન કુલ ૬૬ નવી મંડળીઓ નોંધવામા આવી હતી તેમાં નેવ રૂ વેચનારી તથા એક પપવડે પાણી પુર પાડનારી મંડળી હતી આ વર્ષે આ મંડળીઓની સખ્યા બાવીસથી વધીને કુલે બત્રીસની થઇ છે, અને તે હલકાવાર નીચે મુજબ છે—

જિલ્લો.	૩ વેચનારી મંડળી	૫ પપવડેની	જીર્ણોત્થ મંડળી	શાકભાજી વેચનારી મંડળી	ટોરના વીંસાની મંડળી	બીની મંડળી	જિલ્લામા કુલ.
સુરત	૧૦	૧	—	૧	—	—	૧૨
ભરૂચ	૭	—	૧	—	૧	—	૯
ખેડા	૧	૨	—	—	૭	૨	૮
એમદાવાદ	—	—	—	—	૭	—	૭
પૃથ્વીદાસ	—	—	—	—	—	—	—
	૧૮	૩	૧	૧	૭	૨	૩૨

૩ વેચાણની મહળીની હાલવાર સંખ્યા.

વર્ષ	સુરત	ભરૂચ	ખેડા	અમદાવાદ	પચમહાલ	કુલ
૧૯૨૩-૨૪	૩	૬	—	—	—	૯
૧૯૨૪-૨૫	૧૦	૭	૧	—	—	૧૮

આ વર્ષ દરમિયાન ફક્ત મધુ મહળીઓ કામ કરી શકી ન હતી, અને ખાત્રીની પદર મહળીઓએ કામ કર્યું હતું. આ પંદરમાની ઘણી ~~મહળીઓ~~ અને સાલમાલ મોઢાપટ્ટી નવી મહળીઓ હતી. આ પદર મહળીઓએ મને ૧૯૨૫ની રૂની મોસમમા ૨૩* ૧૮૧ ખંજાળી મધુ ૩ તથા ૪૫,૧૧૮ ખંજાળી મધુ કપામીઆ વેચ્યા હતા, જે ગઈ સાલની આઠરા સાથે સરખાવતા ૧૯૮ અને ૨૨૮ ટકા જેટલી વધારે અનુક્રમે જતાવે છે. અને ૧૯૨૫ની રૂની મોસમ તરફવાર હતી, પાછલી મોસમમા મઠી અને સંઢીજ થતી ગઈ. આ મહળીઓએ તેમના નિયમાનુસાર પોનાનો માલ આખી મોસમમા ઘણી વખત વેચાણ કરે. હોવાથી સભ્યમદોને લાગમા રાશ સારી પડી, નહિ તો ફેટલા વહેવારીઓને તથા જેડોતોને જેમ બાગ જોછો પડ્યો તથા મોસમ પડ્યું તેમ કદાચ મોસમ પડત મહળીઓને આ વર્ષની મોસમે એ ઘડો શીખ્યો છે અને જાતિ અનુભવથી પાકી ખત્રી મધુ કરી આપી છે કે આ ખી મોસમમા જેમ અને તેમ વધારે વખત માલમુ વેચાણ કરવું કે જેથી આખી મોસમનો આગે રાસ ભાવ મળે. સુરત હાલતાની મોસમમા તથા સાલકપોર મહળીઓએ રૂના ધધામા નિવેણા અને અનુભવી સેકરેટરીના આ ભારે સતોષકાંક કામ કર્યું ન હતું અને ૧૯૨૫ ની મોસમમા સુરત હાલતાના મોરપાડ તાલુકામા આ મહળીઓએ લગભગ રૂાં ૧૦,૨૮,૦૦૦) જેટલાનું ૩ તથા કપામીઆ વેચ્યા હતા જે આખા તાલુકાની રૂની પેદાશ સાથે સરખાવતા લગભગ વીમ ટકા જેટલી થવા જાય છે. આ પ્રગતિને ખરે ખર રતુન્ય તથા મગરૂ થવા જેવી છે.

આ મહળીઓની આવી સતોષકાંક પ્રગતિ તથા પ્રવૃત્તિને લઈને ટીમે-
મગરૂ ૧૯૨૫મા મુનિગતની બધી ૩ વેચનારી સહકારી મહળીઓની જોડ

પરિષદ જ બુધ્ધર મુકામે મહકારી મંડળીઓના મેં રજીસ્ટર સાહેબ અધ્યક્ષ પદ્મનીચે લખવામા આવી હતી, તેથી તે પરિષદના એક ઠરાવ અનુસાર જ ધી મંડળીઓનું એક પ્રતિનિધિ મંડળ નીમવામા આવ્યું છે. આ મંડળે સને ૧૯૨૫ ની રૂની મોચમ દરમ્યાન સુન્ત, ભરૂચ તથા ડાકોર મુકામે મી ટીગો ભરી હતી. આ મીટીંગોમા રૂ વેચનારી મંડળીઓને પડતી મુશ્કેલી દૂર કરવા તથા રૂ વેચવા માટે ભેઠતી મદદ, સગવડ વીગેરે આપવાના સવા લોનો નિકાલ કરવામા આવ્યો હતો. આ મંડળના પ્રતિનિધિઓની એક ધન ફાર્મલ (Income) મીટીંગ મુબઈના મીં બીં એફં માદનના પ્રમુખપદ્મનીચે ભરૂચ મુકામે મળી હતી, અને તેમા મુબઈમા રૂ વેચવા માટે શી શી સગવડો ભેઠએ તે પર વિચાર કરવામા આવ્યો હતો. આ બધી મીટીંગોમા પ્રતિનિધિઓની હાજરી સારી હતી.

સને ૧૯૨૫ ની મોચમમા સોસક, ગોથાણ, ૧૧૧, ઓરવાડ, સરલોણ, ધરલામપુર તથા ઠાસરાની મંડળીઓએ તેમજ કારેલી છનીંગ મંડળીઓએ મં તોષકારક કામ કર્યું હતું. ૧૧૩ બાણીને ખુશી થવા જેવું છે કે ખેડૂત વર્ગમાથી કેટલાક જુવાન માણસો આ મંડળીઓમા ઘણા ઉત્સાહ અને રમ લે છે, અને તેમાં કામ કરવા તૈયાર થાય છે. આ ઉપરાંત મોચક, ગોથાણ તથા પાલની રૂ વેચાણ કરનારી મંડળીઓએ તેમના સભ્યમહેને અગાઉથી યાત્રી કરી, (Income કરી) તે મુજબ રૂ ૨૪,૪૮૧)ની દીમતના કાપક, ગોળ તથા ચોખા મગાવી પુનઃ પાડ્યા હતા.

સુરત જીલ્લાના દરેક તાલુકામા રૂ વેચાણ કરનારી મંડળીઓ કામ કરી નહીં છે. ફક્ત જલાલપુર તાલુકામા એક પણ નથી જ્યાં આશા રાખવામા આવે છે કે આવના વર્ષ સુધીમા જોછાગા ઓછી એક મંડળી તો જરૂર નિકળશે. ભરૂચ જીલ્લામા જ બુધ્ધર, ભરૂચ અને અકલેશ્વર તાલુકામાં આવી મંડળીઓ કામ કરે છે, અને હામોટ મહાલમા પણ એક મંડળી નોધાવા માટે ગઈ છે.

જાકભાણ વેચાણ કરનારી મંડળી.

આ જાતની એક મંડળી સુન્ત જીલ્લાના ચોર્યાંમી તાલુકામા છે, પણ શાક વેચવાની અનેક હાડચાઈઓને લીધે શાક વેચવાનું કામ ફતેહથી કરી શકી નથી અને આ માલ કર્યું તેમ ફક્ત સભાસદોને નાણા ધીન્વાનું જ નામ કરવા માટે તેણે પેટા નિયમમા ચોગ્ય સુધારો કરવાનું નક્કી કર્યું છે.

દોર વીમાની મહત્ત્વશીલતા :

આ વર્તનની ત્રણ મહત્ત્વશીલ જોડાણો છે. એક જોડાણમાં, ત્રણ અમદાવાદ જોડાણમાં, અને ફક્ત એક જ જોડાણમાં છે. આ સાત મહત્ત્વશીલતાની ફક્ત જોડાણ જોડાણની જોડાણમાંની મહત્ત્વશીલ કામ કર્યું હતું તેમાં ૮૨ સભામંદિરો હતા અને લગભગ ૩૦ (૩૭૭) ની કીમતના જનવરોનો વીમા ઉતાર્યો હતો, તથા વીમાના પ્રીમીયમના લગભગ ૩૦ (૩૧૪) આવ્યા હતા. એક દરે કામ સંતોષકારક થયું હતું. બાકીની છ મહત્ત્વશીલ કામ કરી શકી ન હતી. ઘણા કાર્યકર્તાઓએ એવું માનવું છે કે જ્યાં સુધી આ વર્તનની મહત્ત્વશીલતા પેટા નિયમના ઘટ્ટો સુધારો થશે નહિ ત્યાં સુધી તેમનો વિકાસ સંભવિત નથી. આ માટે એક ખાસ કમીટી નીમાઈ હતી જેનો રીપોર્ટ ખાતાના વડાના તરફ મોકલવામાં આવ્યો છે. આ ૫૨ હાલ વિચાર કરવામાં આવે છે અને આશા છે કે પરિણામ સંતોષકારક આવશે.

ઉપરોક્ત રીપોર્ટ વાંચ્યા પછી વાચકને ખાતરી થશે કે રીપોર્ટના સમયમાં ખેતી-વિષયક ખીન શરૂ થઈ મહત્ત્વશીલ પ્રગતિ ગુજરાતમાં સંતોષકારક થઈ છે.

સુગત

તા. ૨૮ જુલાઈ ૧૯૨૫

વાચક દેશાઈ

એગ્રીકલ્ચરલ ઓર્ગેનાઈઝર ડૉ. એપરેટીવ
સોસાયટીઝ નોર્થવર્ન ડીવીઝન

દોરોની આરોગ્યતા જાળવવા વિષે સામાન્ય નિયમો

જેવી રીતે માણસ જાતિને આરોગ્ય રહેવા માટે આરોગ્યતાના નિયમો પાળવાની જરૂર છે તેવી જ રીતે અને તેવા નિયમો જનાવરની આરોગ્યતા સંભાળવા માટે પણ પાળવાની જરૂર છે.

આરોગ્યતાના નિયમો જે પાળવાના છે તે સાધારણ રીતે માણસો અને દોરોના એક જ છે, પરંતુ જેમ નાના છોકરાને જ્ઞાન નહીં હોવાથી તે નિયમો તેના પડોશી ગણે છે, તેમ દોરોને આરોગ્ય રાખવા માટે તે નિયમો તેના ધણીઓએ પાળવાની જરૂર છે, કારણ કે દોરોને મનુષ્યો પોતાના સ્વાર્થ માટે વધુ પડતી કષ્ટતા છે.

જગલમા ગહેતા છુટા જનાવરો આરોગ્યતાના નિયમો પોતાની મેળેજ પાળે છે.

“આરોગ્યતાના મુખ્ય નિયમો..

૧ ઢોરો બાધવાની જગો હમેશ માફ રાખવી, તેમા છાણ મુનર વીગેરે પડે તે ઠાઢી નાખી ઢેરી માટીથી તે જગો ઢેરી રાખવી.

૨ દાણો, પાણી, નીચ્ણ, વીગેરે નિયમસર અને માફક ખવરાવવુ

૩ દાણો આપવો તેમા હમેશ દરેક જનાવરને રૂા૦ ૧૫ થી ૨ બાર મુ ધી મીઠું આપવુ

૪ દાણો આપવો તે વીણી સાફ કરીને આપવો, તેમા ઉઢરની લીડી વીગેરે જવા દેવુ નહિ, કાચુ તેથી જનાવરને આફરો થઢે છે

૫ પાણી પાવુ તે ચોખ્ખુ તાણુ પાવુ, હવારો હોય અને ત્યા પાણી પા વામા આવતુ હોય તો હવારો ધોઈ સાફ ગખવો અને પાણી તાણુ ભરાવવુ હવાડામા નાહવુ, ધોવુ નહિ કાચુ કે તેમ કરવાથી સરીરનો તેમજ કપડાં નો મેલ ઢોરોના પેટમા જાય છે અને તેથી અનેક જાનના રોગ ઉત્પન્ન થાય છે કેટલેક ઢેકાણે હવાડામા ગામના લોકો, મોચી વીગેરે ચામડાં, કેસ, જોડા વીગેરે કુણા થવા માટ પડાળે છે તે પણુ હાની કરના છે, માટે તેમ કરવુ નહિ જેમ મનુષ્યને સ્વચ્છ અને નીર્મળ પાણીની જરૂર છે, તેમજ ઢોરને પણુ સ્વચ્છ, નીર્મળ, અને ચોખ્ખુ તાણુ પાણી પાવુ જોઈએ.

૬ નીરણુ —ગુજરાત દેશમા ઢોરોને ઘણી જાતની નીરણુ ખવરાવવામા આવે છે જેવી કે કડળ, પરાળ, ગોતુ, વીગેરે આ તમામ નીરણુમા જાગની ચાગ (કડળ) એ મુખ્ય છે અને ઢોરને પુષ્ટિકારક છે ચાર ખવરાવવી તે સાફ માટી વગરની તેમા કાટા વીગેરે નથી એમ તપાસીને ખવરાવવી. ચાગ થોડી થોડી કરકમચ્છથી પગતુ ઢોરનું પેટ ભરાય તેમ ખવરાવવી એકી વખતે ચારનો ઢગલો ઢોર આગળ કરવો નહિ. આપણુ લોકો કડળના આખાં અને લાખાં લાખાં રાડા ઢોર આગળ નીરે છે, તેથી ઢોર ઉપર ઉપરની પાનડી ખાઈ જઈ રાડા પડના મુઢે છે તેથી કરીને તે ગરબા જોગાટમા કાઢવા પડી તુકગાન થાય છે એટલા માટે કડળને જીણી કાપી તેના અડધા અડધા ધંચના કટકા કરીને ઢોરને ખાતા મુઢલામા મુકવી ચાના કટકા કરવાને નાના સચા આ વે છે આવી રીતે કાપેલી કડળ ઉપર જોળનુ, તલના જોળનુ, અથવા મીઠા નુ પાણી છાટી મુઢલામા ભરી ઢોર આગળ મુકવાથી ઢોર રૂચીથી ખાશે અને થોડી ચારે પેટ ભગાઈ જગાટ પણુ થશે નહિ વળી આવી રીતે જીણા કડક

કરી ચાર ખવરાવવાથી ઢોરને સારી રીતે પચે છે, શ્રમ થોડો પડે છે અને થોડી ચારે પેટ ભરાય છે

૭ જનાવર કામ પરથી છુટે કે તુરંત પાણી પાવું નહિ તુરંત પાણી પાવથી જનાવની તદ્દુરંતીને નુકશાન થાય છે, કામ ઉપરથી છુટ્યા પછી જનાવના ગરીર પર હાથ ફેરવવો, તેને સાફ સળવું અને પરસેવો વળેલો હોય તો જરા ટેહેલાવવું. પરસેવો સુકાઈ જનાવરે કોરૂ થયા પછી તેને ખાધવું અને પાણી પાવાનું હોય તો કામ ઉપરથી છુટ્યા પછી કલાક દોઢ કલાક પછી પાવું

૮ ઘોડા પામેથી સાધારણ રીતે વધારેમા વધારે આઠ હગાની મજત લેવી, અને બળદ પાસેથી બાર ગાઉની મજત થાય એથી વધારે કામ લેવું નહીં

૯ જનાવરને પ્રથમ પાણી પાઈ ત્યાર બાદ કમીમા કમી અડધા ઠંડાકે દાણો કે ચટ્ટી ખવરાવવું હોય તે ખવરાવવું દાણો ખવગળ્યા પછી પાણી પાવાથી પેટમાનો દાણો કુલી જઈ જનાવરને આરોગ્ય, પેટપીડ વીગેરે દરદો થાય છે

૧૦ જનાવરને ઠંડીમા સખત ગરમીમા તેમજ વરસાદમા ખુશ્કુ અખસુ નહીં તેવી રીતે રાખ્યાથી તેને સારી તાવ, વીગેરે દરદો થાય છે

ઉપર પ્રમાણેના ઢોરની આરોગ્યતા બળવવાના મુખ્ય અને સર્વ આધાર છુ. ત્રીસેમી આસ ધ્યાનમા રાખી તે પ્રમાણે વર્તવું

બળદની સંભાળ.

ખેડુતો જે જે ઢોર ગળે છે, તેમા બળદ તેને માથી વધારે ઉપયોગી છે, ખેતીની તમામ ક્રિયાઓ કરવા માટે, કામ જે અથવા માટે, બાર તાણવા માટે, એમ તમામ કામમા તેની જરૂર પડે છે તેમા વિના ખેતી થઈજ શકતી નથી, તેથી બીજા ઢોર કરતા બળદની વધારે મહાવજ્જા રાખવાની. ખેડુને લેવી જોઈએ તેવી સલાહ રાખે છે? જરૂર હોય છે, પણ કેટલા ખેડુતો પાના રાખવાની જરૂર ખેડુતોને માથે અમર પલાન ઘોડા બળદની સારી સંભાળ છે વિના નીપજાવેલું અન્ન ખાવામા પણ થીજ નાખેલી છે, અને તેની સંભાળ આરોગ્યની સમ્પૂર્ણ અંધમા લખેલું છે કે સાચકારોએ પાપ માન્યું છે એક માટે બળદને પીડા થાય નહિ, દાણ કે ખેતી એવી રીતે કરવી જોઈએ કે, જે મનાજ સર્વથી નિહિત છે. બળદને બળદને પીડા આપવાથી નીપજાવેલું

પીડા આપવાથી નીપજવેલું અનાજ ચોગણું નિદિત જાણવું, કારણ કે બળદના નિસાસાથી ખેડુત તે મહેનત બધી પાણીમા જાય છે, અને તે પૈસે ટકે દરિદ્રી થઈ જાય છે. માટે બળદને તો દાણા ખવડાવવા, ઘાસ આપવું, બીજા (ખોળ-કપાળીયા જેવા) ખાવાના પદાર્થો આપવા, તેના જોડામાં ધુમાડો ફગવો, આવી રીતે માઝ અને સવાર કંઠવાથી બળદ કોઈ દિવસ દુખી થતા નથી.

બળદોનું અમલકારીજ આવી 'રીનનું' મહાત્મ્ય છે, કાંઈ આજ કાલનું નથી ખેડુતો કહે છે કે અમે તો બળદને જીવની પેઠે સાચવીએ છીએ ન સાચવીએ તો અમેને કેમ ચાલે? આ વાત ખરી છે કે નો બળદની સભાળ બગગળ ન લેવામા આવી હોય તો તે વહેલા ઉતરી જાય છે, અથવા મરી જાય છે, તેથી ખેડુતને પૈસા સબધી મુકત્તાન થતું હોવાથી કેટલેક દરજ્જે તે તેની 'મભાળ રાખે છે પણ તે મતલબસરજ છે, પ્રિતિથી નથી પોતાના ઘર ઉપર, પોતાના બચ્ચાની જેમ હેત રાખવું જોઈએ. ખોરાક કરતા માયા વધારે કામ કરે છે, માટે પ્રથમ તો બળદ ઉપર માયા-પ્રેમ રાખવો જોઈએ સિવાય તેમની પાસેતી તેમના ગળા પ્રમાણે અને નિયમિત કામ લેવું જોઈએ આ બાબતમા ખેડુતો ઘણા બેદરકાર છે. કેમ હાકવાના હોય, ત્યાં પ્રાગડવાચ્છેથી તે અરધી રાત સુધી તેમને જોડે છે પદર પદર કલાક સુધી મહેનતનું કામ તેઓ કેમ ગ્રાજો વખત કરી ગકે? આથી બળદ થોડા વરસમાં જ ઉતરી જાય છે, અને ખેડુતેને બીજા બળદ લેવા પડે છે, અને બળદોને કષ્ટ થાય છે તે તો જુડું ખેડુતો કહે છે કે અમારી ઘડની વાડીઓ મુકાતી હોય, વાડ કયો હોય, ત્યાં બળદને લાગક ન જોડીએ તે કેમ કામ આવે? આ કહેવું તેમનું ભુવ બરેલું છે બળદને વચ્ચે ત્રણ ચાર કલાકનો વિરામો આપી, આખા દિવસમા ફક્ત આઠ નવ કલાક જોડવામા આવે તો તેઓ જેટલા જોગી કામ કરે છે, અને જેટલા કોસ કલાકે છે, તેટલું કામ મવારથી અરધી રાત સુધી જોડતા બળદ કરી ગકતા નથી એની ખાત્રી કરવી હોય તો ખેડુતોને કરી જોવી જેમ વધારે હાકણી થાય છે, તેમ કોસ કલાકના વાગ લાગે છે, એટલે સંજ્વાળે ફાયદો નથી. પણ ખેડુતનો જીવ જગમ મારે છે, એટલે તે બળદને પોરો-વિરામો-આપતા નથી ભાર ખેડવામા પણ કોઈ કોઈ વખત હદ રહેતી નથી, અને નરી અથવા જેત ઉતરતા બળદો તુડી મરે છે, પણ થોડો ભાર ભરતા નથી જોકે આટો વધારે થાય તો હજીવ નહિ, પણ ગળા કરતા વધારે ભાર ભરવાથી બળદ ગોંજી જાય છે, અને તેનું પાણી ઉતરી જાય છે બીજું બળદને થોડું થોડું કાયમ કામ મળે

એવા નવ વોજ રહેતી નથી કામ કરાવે છે ત્યારે બહુ કરાવે છે, અને નથી કરાવતા ત્યારે દિવસના દિવસ સુધી છુટા ચૂંતા મુકે છે એ તો પાચ દહાડા મુખ ખાવું, અને પંજી પાચ દહાડા અપવામ કંવા જેવું થયું. અમાસ અંગીયાન અનલથી લોકો પાળતા આવ્યા છે, પણ હવે તે પણ પાળતા નથી નવે એકદમ લાડવો છે તે ખાઈ બહુ હાથ ! હાથ ! જે દહાડા બળદ ખાયા હશે તો શું થશે ? એમ કહી અણોખ પલ્લુ પાળતા નથી પણ ગુજરાતી બીજી ચોપડીમાં એક છોકરો યાગરમાંથી મુઠો ભરીને બેર દહાડોને હોનો, તેની વાત કેમ બુદ્ધી બલ્યો છો ? માટે ધીરજથી થોડે થોડે કામ કરવાથી અર્થ સરે છે બળદને દશ દહાડે એક દિવસ આગમ મળશે તો બીજે દિવસે તે પાંચ ભેરમાં આવી અણોખનો બદલો વાળી આપશે. માટે હવે કામ હોય તો પલ્લુ અણોખે પાળવો વળી અમાસ અંગીધારમ જેવા પવિત્ર દિવસે બળદોને જોડવનું પાપ માનેલું છે વગર તો આવા જરાબ આવે છે, તેમાં વળી વધારે પાપનો પોટલો ગા માટે બાધવો જોઈએ ?

ત્રીજી વાત બળદની ચાકરીની છે બળદને સાતીએથી, કેમેથી કે ગાંઠથી છોડ્યા પછી તેને હાથલા વતી કેટલા જેડુતો માલેશ કરતા હશે ? પાચ પદર દહાડે પણ કેટલા ધમારતા-નવરાવતા હશે ? બહુજ થોડા થોડાને ગાંઠીમાંથી છોડ્યા પછી પછી તેને ખરેરો કરે છે, હાથલો દેરવે છે, ધમારે છે અને તેની બીજી રીતે સલાખ સખે છે, પણ જેડુતને તેના વગર વધારે ઉપયોગી બળદની તેઓ બીલકુલ ચાકરી કરતા નથી ચાકરી કરવાથી બળદનો થાક ઉતરે છે, તેના ઉપરના વાળ નીકળી જઈ ચામડી તેજી મારે છે, મેલ રહેતો નથી તેથી ઇતડી, વગેરે જીવાત તેને વળગતી નથી આ જીવાત બનવાનું લોહી ચુમી લઈ પોતાને ગુલરો કરે છે, તેથી બળદનું લોહી જોણું અને રોગી થાય છે આપણે માથું ન જોળીએ, હાથ પગ મો ન ધોઈએ, તો આપણને કેમ ચેન પરતું નથી ? થાકીને આવ્યા પછી તેજ જોળી ઉંઢે પાણીએ નાહીએ તો કેવો થાક ઉતરી જાય છે ? તેવીજ રીતે બળદની ચાકરી કરવાથી, અને તે થાકીને આવ્યા હોય તો, તેને ઉંઢે પાણીએ ઝારવાથી તેના થાક ઉતરી જાય છે, અને બીજે દહાડે પાછા કામ કરવા માટે હોજાથી તૈયાર રહે છે, માટે બળદને, કામેથી છોડ્યા પછી તેની ચાકરી કરવામાં ગદ્ગદ કરવી નહિ જોઈએ પાચ પદર દહાડે ધમારવાથી તેના અગને ચોટેલું છાણ મુત્ર વગેરે તમામ નીકળી જઈ શરીરને સ્ફુરની આપશે.

ચોથી વાત બળદને જ્યાં બાંધવામાં આવતા હોય, તે જગ્યા માફસુદ રાખવાની છે. બળદને ચોમાસામાં દાળીયામાં અથવા કુંડિયામાં બાંધવામાં આવે છે, આ જગ્યામાં ઘણું ભાગે અધારૂં હોય છે, તડકો ત્યાં આવતો નથી. બળદ છાણ મુત્તર ત્યાજ કરે છે તેમાંથી છાણ કાઢી નાખવામાં આવે છે, અને મુત્તરનો જમીનમાં પથે—મરે—છે, અને ત્યાં ત્યાજ મડે છે વળતે તેનો કાદવ પણ થાય છે. બળદના પગ તેમાં રહેવાથી તેનો મેલ તેની ખરી જોમાં ભગાય છે, તેથી ખરીજો સડી જાય છે. મુત્તર એ ઘણું કિંમતિ ખાતર છે, તે પણ જોળે જાય છે. મુત્તરના મડવાથી દુર્ગંધ નીકળે છે અને તેથી પણ કોડીયાની હવા બગડે છે તે હવા બળદના શ્વાસમાં જાય છે, તેથી પણ રોગ થાય છે, માટે જે જગ્યાએ બળદ બાંધવામાં આવતા હોય, તે જમીન ઉપર ગળ અથવા માટીનો ઘર નાખવો. અથવા કંઈક કુવળા દે ઘાસની છત હોય તો, તેની પથારી કરવી, અને તે બે ચાર દહાડે ઉઠાવી લઈ ખાતરના ઢગલામાં નાખવી, અને દાળીયામાં તાજી રાખ, કુવળા વગેરે નાખવા. આ ચીજો મુત્તર ચુમી રહે છે, તેથી તે જમીનમાં મરતુ નથી, બળદના પગ સડતા નથી, ખરાબ વામન આવતી નથી, અને માફ ખાતર પણ પુષ્કળ મળે છે. ગંધવાળી જુઆ, ધનડી, લાળ્ય વગેરે અનેક જીવાંતો થઈ બળદને હેરાન કરે છે, તેટલા માટે આવી જગ્યાએ વળતો વળતો ધુમાડો પણ કવો જોઈએ અને વસમાં બે ચાર વળત નીચેની જમીન બાળી દેવી જોઈએ, ધુમાડો કરવાથી બગાડ, નાખીજો, ડાસ વગેરેનું જોર પણ ઓછું થઈ બળદને સુખ થશે. કોડીયાને હવા આવવા માટે પછવાડે તળીયા મુકવા જોઈએ.

ઉનાળાની અને બીજી ઋતુમાં જ્યારે બળદને દાળીયામાં બાંધવામાં આવતા હોય અથવા કોસ છુટ્યા હોય, ત્યારે વાડીએ બાંધવામાં આવતા હોય, ત્યારે પણ તે જગ્યાઓ, ઉપર કંઈક પ્રમાણે દાળી રવંછ ગાખવી. બળદને બેગનક પુતો મળતો હોય, પણ ઉપર કંઈક પ્રમાણેની ચાકડી ન હોય, તો તે નબળા પડી જાય છે, અને દુઃખી થાય છે, એટલે દાળીને નિમાઓ પડે છે. આપણે આંગણે માત્ર પેટવડીએ વેડા કરવા આવેલા જનવગેના નિસાસા લેવા માન નથી.

ઉપર પ્રમાણેની સલાહ તો તરીખગા ગરીબ ખેડૂત પણ પડ મહેનતથી લઈ શકે છે.

પાંચમી અને મુખ્ય વાત બેગનકની છે. આ બાબતમાં જોઈએ તેવી પુણં ગોંડવળ કરવાનું ધ્યાન ખેડૂતથી જનનું નથી, કાવળ દે કેટલાકને ચોતાને

પેટ પુતું મનાજ મળતુ નથી તો બિચારા બળદને તે સારો ખોરાક શી રીતે આપી શકે ? આવા લોકો પણ જો જરા વધારે લક્ષ આપે તો તે પોતાના બળદને સારી રીતે રાખી શકે એવું છે નિરણુની તાણનો મવાડ મુખ્ય છે, પણ ઘણું ભાગે તે પોતેજ નિષ્ફળ છે કડબ આખીને આખી નીરવાથી બળદ માત્ર પાદડા અને કુણા ખાઈ જાય છે, અને ગડા પડયા મુકે છે, અને તે ઓગઠ તરીકે કઢાડી નાખવામા આવે છે આ ઓગઠના ડેટલાકને ત્યા ગજ થાય છે, અને તે બળતર તરીકે વાપરે છે, અથવા ખાતરમા નાખવામા આવે છે એ વાત ખરી છે, પણ બળદને આખરે નીચ્છની તાણ પડે છે પણ જો કડબના નાના નાના કટકા કરીને નીરવામા આવે તો બળદ તે ખખી ખાઈ જાય છે, અને ઓગઠ નીકળતી નથી કડબના ઓઘા કરી મુકવાથી તેને અગ્નિનો ભય રહે છે, પણ જો કડબના ઘીણા કટકા કરી વખાન્મા જમીનમા ખાડો કરી તેમા દબાવી ભરી રાખી હોય તો, થોડી જગ્યામા ઘણી નીચ્છ સમાય છે, અને તેને આગની ખીક ઓછી રહે છે ખડ પાકયા પછી ન વા ઢતા જ્યારે તેને છમરા નીકળે તે વખતે વાડી રાખ્યું હોય તો, તે વધારે કસદાર હોય છે ઉનાળામા જ્યારે નીરણુની તાણ પડે છે, ત્યારે તેને માટે રજકો કે એવો ભોલ વાવી તેને ટેકો આપવો જોઈએ વાડી કરી હોય તો થોડા કયાગ મેથીના અથવા રજકા (ગદબ) ના કે ગાજરના ના મવા કે બળદ તાજ રહે. વાવણીને કે એવો હુગામનો વખત હોય, ત્યારે બળદને ખોળ, કપામીયા અને બની શકે તો ગોગ પણ આપવો આવે વખતે જો કપીયાનો અર્થ અવશ્ય કરવા મુકવું નહિ શિયાળામા તલના જેડ કઢાવી બે ત્રણ આપવા. તેને કાયમ મીઠું આપના રહેવું આવી આવી અભાગ તો ગરીબ ખેડૂતો પણ ગાખી શકે એવું છે

ઉપર જે વાત હકીકત લખી છે, તે ખેડૂતો જાણે છે, પરંતુ આગામી અથવા બેઠરકાગ રહી તે પ્રમાણે કરતાં નથી. તેમને જાણત કંઈ આ વિષય લખાણથી લખ્યો છે, કારણ કે તે ઘણા અગત્યનો છે, માટે આ બાબત ઉપર ખરાબર લક્ષ આપવા ખેડૂતોને વિનંતિ છે

જલાલપુર તાલુકા ડેવલપમેન્ટ એશોશીએશન (ખેડૂત મંડળ) ના નીચેના.

૧. પ્રસ્તાવના

૧ આ મંડળનું નામ જલાલપુર તાલુકા ડેવલપમેન્ટ એશોશીએશન (ખેડૂત મંડળ) છે, અને તેનું નામેલું શીરનામું જલાલપુર, તાલુકા જલાલપુર, જાલમ મુસ્ત છે

૨ મંડળનો હેતુ - તાલુકાની ખેતીની વિકાસ કરવાનો અને તે તાલુકામાં સહકારી મંડળીઓ સ્થાપવાનો અને તેમની દેખરેખ રાખવાનો છે, અને સદસ્ય હેતુ પાઠ પાડવા માટે, નીચે દર્શાવેલી દિશાઓમાં કામ કરવાનો છે -

(૧) પ્રત્યક્ષ દેખાવો, જાપણો અને ચોપાનીઓ દ્વારા ખેતી અગતીનું જ્ઞાન પ્રસારવું

(૨) સહકારી મંડળીઓ મારફત અને 'સહકારી હિલચાલમાં' સીધાતો અનુમાર નીચેની વસ્તુઓ દાખલ કરવી અને પુરી પાડવી -

(અ) માન અને ખાત્રીના ણી

(બ) સારા અને સુધારેલા જોખરો, અને

(૬) સારા અને ઉપયોગી ખાતરો

(૩) ટોળી જોવાદમાં અને હુમના જલ્દમાં મુ રાખે કરવો

(૪) છુટા છતાયા અને ખેતીની જમીનના નાના દુકડાઓને એકત્ર અને જોડા કરવા

(૫) ગોળુ ઘગગથુ હુન્નરોને ખીવવવા

(૬) ખેડૂતોના સાધન વધાવવા અને તેમની જમીનના વધારે સાગ ખેડાણ માટે અને તેમની ઘની જરૂરીયાતો પુરી પાડવા માટે સહકારી મંડળીઓ સ્થાપવી અને મુદ્દાવી

(૭) ચોગ્ય ન તાલીમગીઓ પાને ખેડૂતોના દુ ખ - વસ્તુ કરવા

() ણી, ખાતર અને જોખરોની ખરીદ માટે જુની મંડળીઓ સ્થાપવા મુધી, તે સાધનો મળામદો અને અમામદ મંડળીની યાદીઓ પ્રમાણે ખરીદવા અથવા સમામદો અને અમામદ મંડળીઓ માટે

૧. જરૂર પડે ત્યારે જરૂરીયાતની ચાઢીઓ પ્રમાણે એવી વસ્તુઓ ખરીદવી અથવા નાણાની જોખમદારી ખેડયા મીવાય સભાસદોની ખેતીની પેદાશના વેચાણ માટે જોઈવણ કરવી.

- (૯) માધારણ સભાને મડગના ઉદ્દેશો અનુસાર બીજા જે કામો યોગ્ય દેખાય તે કરવા.

૨. ભડોળ

૩ નીચે ખતાવેલા તમામ અથવા હરકોઈ પ્રકારે ભડોળ ઉભું કરી શકાશે —

(અ) સભાસદો પસંદી પ્રવેશ શ્રીધી

(બ) સભાસદો, બ્યકતીઓ અથવા સહકારી મડળીઓ પાસેથી પમાણ સર ફી અથવા લવાજમથી

(ક) કરને નાણા કાઢીને

(ડ) સરકાર પાસેથી ગ્રાન્ટ લઈને

(ધ) બક્ષીઓ વડે

હીનીઅનલ યોર્ડ ઓફ એગ્રીકલ્ચર ગુજરાતની પ્રથમથી પરવાનગી મેળવીને વ્યવસ્થાપક કમીટી ઠરાવે તે મુજબ, મડગનું ફંડ, સહકારી બેંકમાં, પોષ્ટ ઓફીસ સેવીંગ્સ બેંક જલ્લાલપુર, અગર રજીસ્ટર્ડ કોઓપરેટીવ સોસાયટીમાં રોકવામાં આવશે, અથવા યોર્ડની પ્રથમ સગમતી લઈને વ્યવસ્થાપક કમીટી નક્કી કરે તે પ્રમાણે ધીરવામાં આવશે.

ન્યારે ભડોળ ખુદી પડે ત્યારે વ્યવસ્થાપક કમીટીને ચોતાને યોગ્ય લાગે તેવી શરતે નાણા કરને લેવાનો અખીકાર રહેશે, પરંતુ સાધારણ સભામાં સ્વીકારવામાં આવેલા છેલ્લા બજેટમાં ખતાવેલા લવાજમની વાર્ષિક ઉપજથી ચારગણા નાણા કરતા વધારે રકમ કરને લઈ શકાશે નહીં, અને ઉપાડેલા નાણા ચાર વાર્ષિક સગમતા હપ્તે ભરી દેવા પડશે.

૩. સભાસદ થવા નિશે.

૪ તાલુકાના સર્વે માણસો અને મહકારી મડલીઓ કે જે આ તાલુકામાં ખેતીની ખીલવણીમાં રસ લેતા હશે તે સભાસદ થવાને લાયક ગણાશે.

૫ સભાસદના ચાર વર્ષ રહેશે —

(૧) મુરખનીઓ

(અ) એકજ વખતે રૂા ૨૦૦ ને સામટી રકમ આપનારા મુરખનીઓ, (પિદનો)

(બ) એકજ વખતે રૂા ૧૦૦ની સામટી રકમ આપનારા ઉપ-મુરબીઓ
(વાઇસ-પેટનો)

(૨) આજીવન સહયો.

(ક) એકજ વખતે રૂા. ૨૫ની સામટી રકમ આપનારા આજીવન સહયો
(લાઇફ મેમ્બરો)

(૩) સાધારણ સહયો

(૯) ૨૨ વરશે રૂપીયો એક આપનાર સભાસદો

(૪) સહકારી સહયો.

(ઇ) વાર્ષિક રૂા ૨૫ અથવા દરેક સભાસદે રૂપીયો એક, બેમાથી જે
જોણુ હોય તે, આપવાથી સહકારી મંડળીઓ આ મંડળના
સભાસદ થઇ શકશે

(ફ) જે કોઇ ગામ એકી વખતે સામટી રકમ આ મંડળને આપશે તો
તે ગામને દર વીથ રૂપીયાની પુરી રકમના પ્રમાણમાં એક સભ્ય
ચુટીને ચોક્કસવાનો અધીકાર કાયમને માટે રહેશે

નોંધ ૧—પેટનો અને વાસિ પેટનોને તેમની હયાતી જાદ ક્રકત
એકજ વખત તેમના વારસને પોતાની જગ્યાએ નીમવાનો અધીકાર રહેશે

નોંધ—(૧) સાધારણ સહકારીમાં હાજર રહેલા સભાસદોમાંથી બે
તૃતીયાશ જેટલા સભાસદોના મત પડવાથી નીચેના કોઇપણ કારણસર
સભાસદને, તેની હકીકત સાબળીને ચોગ્ય લાગે તો મંડળમાંથી કાઢી મુકી
શકાશે—

(અ) જે તે મુદ્દામ જુઠી, હકીકત જાહેર કરી મંડળને જાણી નેધને
જેજરતો હોય

(ક) જે તે દેવાલીયો અથવા કાયદેસર નાલાયક ઈર્ષો હોય

(ખ) જે તે મંડળની આખરૂને હુકશાન યાય એવુ કામ ઈસાદાપુર્વક કરે
આવા સભાસદને કાઢી મુકતા પહેલા કમીટીએ તેને કાઢી મુકવાની
દખાસ્તની પદર દીવસ અગાઉ લેખી નોટીશ આપવી પડશે

નોંધ ૩—સભાસદ થવા માટેની અરજ સાથે દરેક મખસે પ્રવેશ શી
તરીકે રૂા ૧ આપવો પડશે

(૫) (૧) વાપીક ફી બ્લ્યુઆરીની મહેલી તારીખે લેહેણી થશે અને
તે તારીખથી ૧ મહીનાની અંદર આપવી પડશે જે મેમ્બરોએ ફી નહી
બની હશે તેમને યન આપવાનો અધીકાર રહેશે નહી

૧૩૨ પડે ત્યારે જરૂરીયાતની યાદીઓ પ્રમાણે એવી વસ્તુઓ ખરીદવી અથવા નાણાની લેખમદારો ખેડયા સીવાય સભાસદોની ખેતીની પેદાશના વેચાણ માટે ગોડવણ કચ્વી.

(૬) સાધારણ સભાને મહત્વના ઉદ્દેશો અનુસાર બીજાં જે કામો ચોગ્ય દેખાય તે કરવા.

૨. બરોજી

૩ નીચે બતાવેલા તમામ અથવા હન્કોર્ડ પ્રકારે બરોજી ઉભુ કરી શકાશે —

(અ) સભાસદો પસંદી પ્રવેશ શ્રીધી.

(બ) સભાસદો, વ્યક્તીઓ અથવા સહકારી મહત્તીઓ પાસેથી પમાણ સર ફી અથવા લવાજમથી.

(ક) કરને નાણા કાઢીને

(ડ) સરકાર પાસેથી ગ્રાન્ટ લઇને

(ધ) બક્ષીસો વડે

ડીવીઝનલ બોર્ડ બોક્ષ એગ્રીકલચર ગુજરાતની પ્રથમથી પગવાનગી મેળા ડીને વ્યવસ્થાપક કમીટી દ્વારા તે મુજબ, મહંગાનુ દ્વડ, સહકારી બેંકમા, પોષ્ટ બોક્ષીસ સેવીંગ્સ બેંક જલાલપુર, અગર રજીસ્ટર્ડ કોઓપરેટીવ એમાય ડીમા રોકવામા આવશે, અથવા બોર્ડની પ્રથમ સમ્મતી લઇને વ્યવસ્થાપક કમીટી નક્કી કરે તે પ્રમાણે ધીરવામાં આવશે.

જ્યારે બરોજી ખુરી પડે ત્યારે વ્યવસ્થાપક કમીટીને ચોતાને ચોગ્ય લાગે તેવી શરતે નાણા કરને લેવાનો અધીકાર રહેશે, પરંતુ સાધારણ સભામાં સ્વીકારવામા આવેલા છેલ્લા બજેટમા બતાવેલા લવાજમની વાર્ષિક ઉપજથી ચારગણા નાણા કરતા વધારે રકમ કરને લઈ શકાશે નહીં, અને ઉપારેલા નાણા ચાર વાર્ષિક સરખા હપ્તે ભરી દેવા પડશે.

૩ સભાસદ થવા ત્રિશે.

૪ તાલુકાના સર્વે માણનો અને સહકારી મહત્તીઓ કે જે આ તાલુકામાં ખેતીની ખીલવણીમા ગ્સ લેના હશે તે સભાસદ થવાને લાયક ગણાશે

૫ સભાસદના ચાર વર્ગ રહેશે —

(૧) સુરક્ષીઓ

(અ) એકજ વખતે રૂા ૧૦૦ ને સામગ્રી રકમ આપનાર મુજબીઓ, (પેટનેર)

(બ) જે

નોંધ પ્રતીધ કરીને આપવામાં આવશે નોટીશમાં સભા બોલાવવા લેનેવો દીવમ, વખત અને સ્થળ બતાવી સભામાં કરવાનો કામતું

(ક) કરવામાં આવશે

૧૦ સાધારણ સભામાં હાજર રહેલા પેકી જે તૃતીયાશ સભાસદોની નગીથી સગા બોલાવવાની નોટીશમાં નહી દર્શાવેલી કોઇપણ બાબત ગંધી : હગ્ગાસ્ત, હગ્ગોઈ સભામંદ રજુ કરી શકશે, પરંતુ કોઇથી જે પ્રમાણે રજાના નીયમોમાં અગર બજેટમાં ફેરફાર કરવાની દરખાસ્ત સુકી શકાશે હી

૧૧. સભામાં જે કામ ચલાવી શકાય તેટલી હાજરી ('કોરમ') ન થાય અગર તમામ કામ પુર ન થાય, તો બધું અગર બાકી રહેલું કામ, તે દીવમે પડતું સુકી શકાશે અને બીજા દીવમ પર ચુલતવી ગાળી શકાશે. જે દીવમ પર સભા ચુલતવી ગાળી હોય તે દીવસે પણ જે "કોરમ" ન થાય તો "કોરમ" ગીવાય કામનો નીકાળ કરવામાં આવશે.

૧૨. તમામ વાર્ષિક સાધારણ સભામાં, હાજર રહેલા સભાસદો પ્રમુખ અને બીજા અમલદારોને ચુટી કાઢશે. બીજા બધી બાબતમાં સામ્ય હશે તો મુન્શીઓ અથવા આજીવન સભ્યોમાંથી પ્રમુખ ચુટી કાઢવામાં આવશે. મહાનના અમલદારો નીચે પ્રમાણે રહેશે —

(૧) પ્રમુખ (૨-૩) ઉપપ્રમુખો, એક પાન્ચોલામાંથી ને એક મુખા ભાગ માથી, (૪) હોદ્ધાની રૂએ ઉપ પ્રમુખ (નાલુકાના મામલતદાર સાહેબ) (૫) અને (૬) જે એકગેટરીઓ (હોદ્ધાની રૂએ) એક હીરટીકટ એકીકલચર એવરમીયર, મુરત, અને બીજા ચુટી કાઢેલા એકરેટની (૭ થી ૧૨) બ્યવસ્થાપક કમીટીના સભાસદો, તે પછી એક હોદ્ધાની રૂએ એકીકલચરલ એવરમીયર અમલસાડ કાર્મ રહેશે. (૧૩ થી ૧૪) જે ઓડીટરો. તે પછી એક હોદ્ધાની રૂએ સહકારી મહાજીઓના મુરતના એડ્રીટ અને બીજા ચુટી કાઢેલા એડીટર

૧૩ દરેક સભાસદને હાજર રહેવાનો તથા એક મત આપવાનો હક રહેશે પ્રમુખને પોતાના સાધારણ મત ઉપરાંત એક વીશેષ (કાન્ડીગ) મત આપવાનો હક રહેશે હાજર ન હોય તેવા કોઇ સભાસદોને બદલે બીજા દો હાજર હોય તેવા સભાસદો મત આપી શકશે નહી

૧૪ સભાસદોની એકદર સંખ્યાના ત્રણ પચમાસ અગર ૨૫ સભાસદો પછી જે સંખ્યા ઓડી હોય તેજાનું "કોરમ" થયેલું ગણાશે

૫ વ્યવસ્થાપક કમીટી

૧૫ મહાજના કામકાજની વ્યવસ્થા કરવા સારૂ રૂ. ૧૨ સુજળ ૧ શ્રી ૧૨ સભાસદોની વ્યવસ્થાપક કમીટી નીમવામા આવશે આ કમીટીને પોતાના સભાસદોની કુલ સંખ્યા ૧૫ સુધી વધાવવાનો અધિકાર રહેશે આ નિયમોને અને મહાજની સાધારણ સભામા પસાર કરેલા કમિયોમા તેમના વર્તનને સારૂ જે સુચનાઓ આપી હોય તે અનુસાર વ્યવસ્થાપક કમીટી, મહાજની તમામ સત્તા લોગવશે

૧૬. વ્યવસ્થાપક કમીટી કામનો નીકાલ કરવા સારૂ જરૂર પડે તેટલી વાર સભા ગમશે. પણ આ સભા ત્રણ મહીનામા નિહાન એક વાર તો થવી જ નેધએ પાંચ સભાસદોનું “કોરમ” થયેલું ગણાશે

૧૭ વ્યવસ્થાપક કમીટીને મહાજની સાધારણ સભા સુટી કાઢશે અને તે એક વરસ સુધી અધિકાર લોગવશે વરસ દરમિયાન ખાલી પડેલી જગ્યા કમીટીના સભાસદે વધુ મતથી પુરી શકશે

૧૮. મહાજના સુટી કાઢેલા પ્રમુખ, તે વ્યવસ્થાપક કમીટીના પણ પ્રમુખ થશે જ્યારે તે ગેરહાજર હોય ત્યારે સુટી કાઢેલા ઉપ-પ્રમુખો પૈકી એકને સભા પ્રમુખ સ્થાને તે દીવસને માટે સુટી કાઢશે આ ત્રણે જ્યારે ગેરહાજર હોય ત્યારે દોઢાની રૂએ જે ઉપ-પ્રમુખ હશે તે પ્રમુખરથાન લેશે ને પ્રમુખ અને ઉપ-પ્રમુખો ગેરહાજર હોયતો તે દીવસની સભા સારૂ વ્યવસ્થાપક કમીટી પોતાનો પ્રમુખ સુટી કાઢશે ને સરખા મત થાય તો પ્રમુખને, પોતાના સાધારણ મત ઉપરાંત એક વીશેષ (કાસ્ટીંગ) મત આપવાનો હક છે

૧૯ કમીટીએ અગર કમીટીના સભાસદ તરીકે કામ કરનાર કોઈ પણ સખસે કરેલા તમામ કામે, કમીટીની અથવા તે સખસની નીમણુક દરવામા કોઈ ખામી હતી એવું પાછળથી ખાલમ પડે તોપણ, કમીટી અગર એવો દરેક સખસ યોગ્ય રીતે નીમાયો હોત તો જેટલા કાયદેસર ગણાત, તેટલાજ કાયદેસર ગણાશે

૨૦ આ કમીટીનું કામ નીચે પ્રમાણે છે —

(અ) સાધારણ સભાએ નક્કી કરેલા કાર્યક્રમ પ્રમાણે વીગત વાગ કામની ઉપરેખા દોસ્વી

(બ) સલાહ આપનારી (એડવાઈઝરી) કમીટીએ કરેલી સુચનાઓનો અગ લ કચો

(ક) મહાનના નાણા હીવીઝનલ બોર્ડ ઓફ એગ્રીકલ્ચર ગુજરાતની મંજુર
• કરેલી ટોપ બેન્કમાં અથવા સરકારીમાં મુકવા. એપ્રિલ મહીનામાં
સામાન્ય મળા મળે અને કમીટી નીમાય કે તુરંતજ બોર્ડની મંજુરી
૨૦ વરમે મેલવવી પડશે

(ડ) મેકેટરીઓ ગળેલા હીમાળ તપાસવા

(ઇ) જરૂરી ખર્ચ મંજુર કરવું, એકડ ચીલક ગણવી, અને બીજી
પરચુઓ કામ કરવું

(ક) લેન રજીસ્ટર તપાસવું અને જે રકમો વળતસર વસુલ ન થઈ
હોય તેને વસુલ કરવા પગલા ભરવા

(જ) હીમાળ અને ફક્ટરો મેકેટરીઓ ખગખર રાખે છે કે કેમ તેની
કાળજી રાખવી

(લ) કમીટી આગળ બીજી ટોપ કામ આવે તે કરવું

૨૧. વ્યવસ્થાપક કમીટીના બધા કરાવો કમીટીની મીનીટ બુકમાં નોંધી
લેવામાં આવશે અને તે મીનીટ બુકમાં, હાજર રહેલા સભાસદોના નામ
જણાવવામાં આવશે અને મેકેટરી અને પ્રમુખ તેના પર સહી કરશે આ
કરારો બીજી મીટીંગમાં વાંચી સભાગાન્યા બાદ મંજુર કરવામાં આવશે

૨૨. વ્યવસ્થાપક કમીટીની સામાન્ય સભાની ખબર સાત દિવસ અગાઉ
અને ખામ મમાની ખબર ત્રણ દિવસ અગાઉ, મેકેટરી આપશે. નોટીશમાં
સભા બોલાવા માટે કરાવેલા દિવસ, વખત અને સ્થળ બતાવી, સભામાં
કરવાના કાનનું નીરૂપણ કરવામાં આવશે

૬ મેકેટરીઓ

૨૩ મેકેટરીની ફરજો નીચે પ્રમાણે છે —

(૧) મહાનની તમામ સભાઓ બોલાવવી અને તેમને હાજર રહેવું.

(૨) તેવી સભાઓના કામકાજની, નોંધની ચોપડીમાં, નોંધ કરવી.

(૩) બીજી મીટીંગ ભરાય ત્યારે તેની આગળની મીટીંગમાં પસાર
થયેલા કરારો પ્રમાણે કયા કયા કામો થયા છે તેનો રીપોર્ટ કરવો
અને જો ટોપ કામો ન થયા હોય તો તે ગા કારણોથી થયા નથી
• તે જણાવવું વ્યવસ્થાપક કમીટીના દુકમને અનુમતી નાણા ખર્ચ
પાડવાં અને વસુલ લેવા ખર્ચની ટોપપણ બાબત માટે રૂપીયા
દશ ચુકીની રકમ મેકેટરીને ખર્ચવાની સત્તા છે દશ રૂપીયાની
કેપની રકમ માટે, પ્રમુખની અને તેની ગેરહાજરીમાં ઉપ-પ્રમુખની
પ તબની મેલવવી પડશે

આવશે, અને તે સલા મદવાના ઓછામાં ઓછા ૧૫ દીવસ અગાઉ પ્રસીદ્ધ કરવામાં આવશે. મુખ્ય ડીવીઝનલ બોર્ડ ઓફ એગ્રીકલચર ગુજરાત, સુરત, પસંદ કરી નોંધશે નહીં ત્યાં સુધી અગત્યમાં આવશે નહીં.

૧૨. અપીલ

૨૯. તમામ જાળતમા વ્યવસ્થાપક કમીટીના નીકાલ ઉપર, સાધારણ સલામાં અપીલ ચાલી શકશે.

૧૩ નોંધણી.

૩૦ મરણ નોંધણી માટે ડીવીઝનલ બોર્ડને અરજી કરશે બોર્ડ મરણના પેટાં કા દા મમુર કરી અથવા તેમાં ફેરફાર કરી મરણને નોંધશે આવી રીતે મમુર કરેલા નિયમો આ મરણના નિયમો ગણાશે.

૧૪. કાયમ ભડોળ

૩૧ મુરબીઓ, ઉપ મુરબીઓ અને આશ્રવન સભ્યો પાસેથી શ્રી તરીકે સેવામાં આવેલા નાણાને જુદા રાખીને કાયમ ભડોળ ખાતે લઈ જવાનો મરણનો હાલમાં હેતુ છે કાયમ ભડોળનું વ્યાજ, મરણના પરચુરણ ખર્ચમાં વાપરવામાં આવશે જો બીજામાં કાયમ ભડોળનો આખો અથવા થોડો ભાગ મરણના હિત સાથે વાપરવાની જરૂર જેવું લાગે તો સાધારણ સલા તે સળધનો ઠરાવ કરી શકશે, અને તે માટે ડીવીઝનલ બોર્ડની પરવાનગી મદ્યા પછી સાધારણ સલામાં ઠરાવ થવા પ્રમાણે કાયમના ભડોળમાંથી મરણના ચાલુ ભડોળ ખાતે લઈ જવામાં આવેલી રકમ, વ્યવસ્થાપક કમીટીથી વાપરી શકાશે.

૧૫ નોટીશ બજાવણી

૩૨ આ નીચેના કલમ ૪ નોંધ ૨ માં એમ જણાવવામાં આવ્યું છે કે કોઈ પણ મહાસભને લેખી નોટીશ આપવામાં આવશે તેની મતલબ એવી છે કે તે નોટીશ સધાવણી રીતે છેલ્લું જે સરનામું હોય તે સગનામે લેખી નોટીશ પહોંચાડેથી, નોટીશની પુખ્તી જાતવણી થઈ છે, એમ જણાવે.

૧૯૨૫-૨૬ ની સાલનું આવક ભવકનું અંદાજ પત્ર

ઉપર

(૧) ખુદી કીતક	૦-૦-૦	(૧) પચાર-પચ	૭૦૦-૦-૦
(૨) રો લો નાજુન ગાજ	૫૦૦-૦-૦	(અ) એસેશીએશન એવરશીખરતો પચાર	
(૩) પેતી ૫ આનરોનુ ભાકુ	૭૫-૦-૦	માસી ૧૨ રૂ ૧૦૦) વળે કીસે મુ	
(૪) ગમનની રીના	૧૦૦૦૦-૦-૦	૧૮૦૫ થી જુન ૧૯૨૬ સુધી ૭ મહીના ૧૦	
(૫) પ મુગચ બકીએ નીજેર	૩૦૦ ૦-૦-૦	(બ) પદાવળો ઉપર મુગચ ૭ મહીના માટે	
(૬) મગન તરફની ગ્રાદ	૧૦૦ ૦-૦-૦	માસીક રૂ ૦ ૧૫) પ્રમાણે	૧૦૫-૦-૦
(૭) કીઓકદ લોમ્સગાર્ડની ગ્રાદ	૩૦૦-૦-૦	(૨) ભચુ-પચ	— ૮૦૫ ૦-૦
(૮) લાનુક લોમ્સગાર્ડની ગ્રાદ	૩૦૦-૦-૦	(અ) એસેશીએશન એવરશીખરતુ ભચુ	
		૭ માસનુ	૨૫૦-૦-૦
		(૧) પદાવળાનુ ભચુ	૫૦-૦-૦
		(૩) પ્રચાર માટેના મામતો	— ૩૦૦-૦-૦
		(૧) બીની કીમત	૧૦૦-૦-૦
		(૨) ખાતર ૧૧	૧૦૦-૦-૦
		(૩) લવીઆરની	૧૦૦-૦-૦
		(૪) પરચુરણ ગીળે	૨૦૦-૦-૦
		(૪) પરચુરણ પરચ	૧,૦૦૦-૦-૦
		દયાસ છપામણુ શામળ, પેનસીય, યોપમ કીયો	
		નુ ભાકુ, ફગનીચર અને પરચુરણુ અને વીજેર	૧,૦૦૦-૦-૦ ૧,૦૦૦-૦-૦
		વરસ જાખરે એટલે ૩૦-૧-૨૬ ને રોજ અદાજી સીનક	કુલ ખરચુ ૨૭૦૫-૦-૦
			કુલ ૬૭૨૦-૦-૦
			કુલ ૧૦૪૧૫-૦-૦

કુલ ૧૦૪૨૫ ૦-૦

૧૯૨૫—૨૬ ના સાલનો કાર્યક્રમ

૧-નીચે મુજબના હથીયારો ચકાવી બનાવવા

“અ” લોખંડી હથોડી

૧ ચી ટી ૨

૨ બી ટી ૬

૩ મોનમુન

૪ હીદુન્નાન

૫ ચોટીગ પ્લાઠ નં ૮

૬ રીણગ પ્લાઠ

“બ” લોખંડી ફોસ અને ચાક “જગડો”

“ક” ચાક કટક “કરબ કાપવાનો મચો”

“ડ” વીનોઅર્મ “ઉપજવાના સચા”

“ઈ” પ્લેનેટ જુનીયર હેન્ડ હો, “હાથ કરચી”

“એફ” પ્લેનેટ જુનીયર બુલોક હો “બળદથી ચાલતી સુશક્તિ
કચી”

“જી” જુવાગ મચળવાનો પત્થરનો રોતર (મળી શકે તો)

“એચ” ડીસ્ક હેડો

૨ નીચેની ચીજો દાખલ કરવી અને પુરી પાડવી.

“અ” શાક તરકારીનું બી—ટીટ પીઝ, પીઝ, “ફરેચ બીન”

“ફુલ્સી”, અને પીણ બીન્સ અને બીજા-ચામાસુ-વિલાય

તી શાક તરકારીના બી

“બી” નવા પાકેને દાખલ કરવાને પ્રચાર કરવો

(૧) ૧૦૨૭ એ એલ એફ નું કપાસ બી

(૨) મરકારી ફાર્મનું માગી જાતનું જુવારનું બી

(૩) મગફળી અને શાતની સાગી જાતોના બી

“ક” સાગી જાતના આખા અને ચીકુની દલમ, અનેનામ, પીપર,
એલેચી, મરી, પરવગ, સારી જાતની ટેળો વીગેરે

“ડ” વપાસ અને જુવારની હારોમા મળુનો લીલા જાતનું તગીકે
દાખલવાનો પ્રચાર કરવો

રસાયનીક ખાતરોની અવમાયશ કરી બેવી અને તેનાથી થતા કાયદાની નોંધ લેવી

- “દુ” બેતીવાડીના સુધરેલી ભતના ઓભરો બાડે અને વેચાતા આપવા અને તેને પ્રત્યક્ષ ચકાવી બતાવી દેશી ઓભરો કળા વધુ કાયદા થાય છે એમ સિદ્ધ કરી બતાવવું.

“એક” મોરચુથુના પડીકા પુરા પાડવા.

“જી” મોર, ગુલાબ, સતર્ત, વિં ની આખો ચકાવી આપવી

“એચ” કપાસને જીવારતું પાણીઆ ઉપર વાવેતર કરવાની પદ્ધતિને

પ્રચાર કરવો અને તેના અંગે રીજીંગ રજાઉ પુરા પાડવાં.

૩ આ તાલુકામા જીવારની જુની જુદી ભત કમા કયા ઉગે છે તેની તપાસ કરવી.

૪ તાલુકામા લોકો બીનો સમજ કવી રીતે કરે છે તે બાબત તપાસ કરવી.

૫ જીવાર કાપી લીધા પછી તત્તજ બેતરોમા કરમ ફેરવી ખુપવા કાઢી નાખવા લોકોને સમજુત આપવી જેથી જીવાર અંદર ગાબરી નામનો કીડો પડે નહિ

૬ જીવનાશક અંતિષધીઓને પ્રચાર કરવો.

(અ) જીવારમા થતો આજીયાનો રોગ અટકાવવા સારૂ મોરચુથાના પાણીમા પલાળી વાવેતર કરવાનું.

(બ) કપાસ, અને દુધી, કોળાં વિં ભતની ચાક તરકારીમા મોવા પડે છે તેને માટે કેરોસીન ઇમલશન વાપરવું.

(કે) મરચીને કાકડપાંખો રોગ આવે છે તેને માટે ચુનો અને અંધક તુ મીથલ વાપરવું

(ડ) હુકરો તથા શીયાળોનો નાશ કરવા ઝેરનો ઉપયોગ કરવો.

(ધ) ઇનકોસોપોલ અને રોઝીન વોથ, ખાટા લીંબુ ઉપર “મીલી-વીગ્સ” નામનો રોગ પડે છે તેના માટે વાપરવાં

(એફ) આંખાના થડને ઠેર ઝાનાગ કીડા ઝેરી દવા નાખી મારી નાંખવાને બતાવવું

(જી) જરાવત તુલમા તથા બાગાયતી પોકો, ફળ જાડ, વિં માં રોમ માલમ પડે ત્યારે અંતિષધીઓ ઇંદી આપવી

૭ ઘર ગયું ઉધ્યમે એટલે કે હાથે કાંતવાનો તથા વણવાનો ધધો શીખવવા પયત્ન કરવો કેરીના રસના રબ્બા લગવા તથા ઠાચી કેરી ને કાલમા ચડી બંધ છે તેની સુકવણી કરવાનું શીખવવું.

૮ ઘરની ઓલાદ સુધારવી

૯ પ્રદર્શનો તથા પ્રાત્યક્ષીકો લાવવા.

૧૦ તાલુકામા જુદી જુદી જગ્યાએ એગ્રીકલચરલ સરવે મુજબ, નોન કરે કીટ મહુકારી સોસાઈટીઓ સ્થાપવી દાખલા તરીકે —

(અ) ગાંધી લાજ વેચવાની સોસાઈટી.

(બ) બી પુર પાડવાની સોસાઈટી

(ક) ૩ તથા કપામના વેચાણ માટે સોસાઈટી

(ડ) પાતા તથા હથીયાર પુરા પાડવાની સોસાઈટી

(ધ) પાણી પુર પાડવા માટે પખીગ સોસાઈટી

૧૧ લોકોને નડતી અડચણો દુર કરવી

(૧) પાણી વિષે બદોબત કરવો,

(૨) ખેડુતોના છોકરાઓને ખેતીની વ્યવહાર નીતોથી વાકેફ કરવા તથા કેળવણી આપવી.

૧૨ પરચુરસ

(અ) જુદા જુદા ખેતીવાડી ખાતાના નિષ્ણાતો તરફથી ખેડુતોને મદદ આપાવવી જેથી તેઓને પુરતો લાભ મળે

(બ) ખેતીવાડીમા થયેલા સુધારા મેજક લેનરન ઠાગ બતાવવા જેથી તેઓને ખેતીના દામમા મંગતતા પડે

(ક) જનવરોની સલાજી તથા ઓલાદમા સુધારો કરવા વિષે સર્થા માધારણ રોગમા દવાના ઉપચારો બતાવવા તથા વધુ રોગ ન ફેલાય તે સારું ઉપાયો બતાવવા.

(ડ) અમલમાંડ વિભાગમા કુવાઓના પાણી ખારા થઈ ગયા છે ત્યાં “દ્વાપલ બોટીંગ” કરાવવા અને જો મીઠા પાણી ન મળે તો હીમાયતનો દર ઓછો કરાવવા તકનીક કરવી

તા. ૨૦—ઉપરના કાર્યક્રમમા નીચેની કક્ષમા ઉપર વિશેષ કક્ષ રાખવાના આવશે

નાં ૨—(બ) ૧, ૨, ૩, (ક), (એક), (ડી), (એચ)—નાં ૬, નાં

૮ અને નાં ૧૦ (ક)

ચોર્યાસી તાલુકા ડેવલપમેન્ટ એસોશીએશનની ત્રીજી વાર્ષિક સભા.

સરદાર દાવડ ટી કે મોદીની ઓપ્રીસમા ચોર્યાસી તાલુકા ડેવલપમેન્ટ એસોશીએશન (ખેડુત મહાન) ની મળા ગઈ તા. ૧૦ મીએ મળી હતી

મળામા હાજર રહેલા ગૃહસ્થો પૈકી મુખ્ય સંસ્થા દાવડ ટી કે મોદી 'ગ' ગા. ભીમભાઈ આં નાયક, મી. બી. જી. ભેશી, ચોર્યાસી તાલુકાના મામલતદાર, મી. વી. મી. બદવ, મી. ડી. વી. નગરશેઠ, ડી. સી. કટ એશીકલચર 'ઓપરેમીયર', મી. વાઈ ટી દેગાઈ એશીકલચરલ ઓરગેનાઈઝર' કેઓપરેટીવ સોમાયટીઝ, મુન્ત વીગેરે હતા

શરૂઆતમા સરદાર દાવડ મોદીએ પ્રકરથો તથા પરોણાનો આભાર માની દુકાણમા જણાવ્યું કે મહાનના ધાત્રા ધોરણ મુજબ વાર્ષિક મીટીંગ જુન માસમા યોજાવથી જોઈએ પણ ચોમાસામા દુગ્ધના ગામોમાંથી મેમ્બરોને આવડુ કઠણ પડે તેથી કરીને મુલતવી મળેલું પાછળથી અનેક મુશીબતને લીધે હામલા મીટીંગ લખવાનું જન્યુ છે હું ધારૂ છું કે આ દીલ આપ દરજ્જા રંથો જે રીપોર્ટ આપની મમક્ષ મુજબમા આવશે તેમા ગયા જુન માસ મુધીની કામગીરી જણાવી છે પણ તે તૈયાર કર્યા પછી ઘણા અગત્યના કામ નવા પ્રીકરમેન મી ટલાટીએ કર્યા છે ને તેમના આગ્યા પછી મહાનમા જનગૃતી થઈ છે તેમને ત્રણ વર્ષ નોકરી કરવાની ગત કરી છે આ ઉપરાત મહાનની શ્રી વમુલ કરવામા આપણને ઘણી મુશીબત પડે છે ને તેમા દરેક કાર્યવાહક ઉત્તમ લયો લાગ લે તો કઈક અશે આ મુકેલી દુર કરી શકાય

મી ટી વી નગરશેઠ જણાવ્યું કે આજ રોજ આજે ચોર્યાસી તાલુકા ખેડુત મહાનના ત્રીજી વાર્ષિક મેમ્બરન માટે લેગા મળ્યા હીએ આ મહાન કેવા સજેગોમા તથા કેટલી મહેનતથી આ પાયા ઉપર મુકાયું છે, તે પણ જોઈ જામને વીદીત છે મહાન ગ્યાપન થયું ત્યાંથી આજ મુધી જોટલે લગભગ સાડાત્રણ મળે મુધી આ મસ્થાના ઓનરરી મેજેટરી તરીકે મે કામ કર્યું છે તે દરમ્યાન આ મસ્થામા ત્રણ ખેતીવાડીના મેમ્બરોએટીની નીમણૂક થઈ છે જાંને ડેગવવાનું કામ માટે કર્યું પરંતુ છે શરૂઆતમા આ તાલુકા

ની ખેતીની પરીસ્થિતીનું નીરીક્ષણ (સરવે) ૧૯૨૨માં આ મહાજનના ફીલ્ડમેન
 મી. અબલાલ પટેલની મદદથી મેં કર્યું હતું ને તેનો રીપોર્ટ મહાજન પામે
 છે. સાડાત્રણ વર્ષ દરમિયાન આ મહાજનના પ્રમુખ તરીકે સરદાર દાવર મોદીએ
 સેવા બજાવી છે. ને રા. બા. બીમભાઈ આર. નાયકે ઉપપ્રમુખ તરીકે સેવા કરી
 છે, મહાજનની કાર્યવાહક કમીટીના મેમ્બરો તરીકે મેસર્સ શુલાબભાઈ
 રણછોડભાઈ, હોરમશા શાપુરભાઈ પટેલ, અમનભાઈ માણેકભાઈ પટેલ, રામભાઈ
 રણછોડભાઈના નામો મારે ખાસ આપના આગળ રજૂ કરવાના છે તેઓ સર્વે
 એ મને કામ કરવામાં ઘણીજ મદદ આપી છે અને તેથી હું તેમનો ઘણો
 ઉપકારી થયો છું અને મહાજનના સેક્રેટરી તરીકે તેઓના હું બહાર મહા
 તરફથી ઉપકાર માનું છું.

આ હુદ્દામાં ખેડુન મહાજન વધારવા માડયા છે ને તેને દરેક ડીસ્ટ્રિક્ટ
 એગ્રીકલચાર્જ ઓવરસીયર તરીકે મદદ કરવી જોઈએ ને તેના હિતને ખાતર મારે
 આ સંસ્થાનું સેક્રેટરીનું કામ જે સાડાત્રણ વર્ષથી કરી રહ્યો છું તે છોડવાની
 ફરજ પડે છે મારે બદલે મી. બા. શાપુરશા બહેરામશા નાણાવટી જેઓ મારા જોડયા
 સેક્રેટરી હતા તેમને વડોગ સેક્રેટરી તરીકે અને આ મહાજનના ગ્રેન્યુએટ
 ફીલ્ડમેન મી. તલાટીને મી. નાણાવટીની જગ્યાએ જોડયા સેક્રેટરીની ની-
 માણેક બદલ આપના સમક્ષ દરખાસ્ત કરવામાં આવશે તે વખતે આપ તેને
 મંજૂર કરશે એવી આશા છે મી. નાણાવટી એક ઉત્સાહી ગૃહસ્થ છે ત્રણ
 વરસ થયા પોતે ખેતી કરવા માડી છે, વિલાયતના એમપાયન એકઝીપીશન
 ની તેમણે મુલાકાત લીધી છે ને યુરોપના બીજા દેશોની ખેતી પણ જોઈ
 છે તથા તેઓએ મારી સાથે જે વરસ સુધી સેક્રેટરી તરીકે કામ કર્યું છે
 જોઈએ મને આશા છે કે તેઓ આપને પુરતો સતોષ આપશે હું ઇચ્છું છું
 કે આ મહાજનનું કાયમનું બંડોળ દીન પ્રતીદીન વધતું જાયને તાલુકાની ઉન્નતી
 કરવાનું એક મુખ્ય કામ કરનારા મહાજન તરીકે લેખાય.

ત્યારબાદ કાર્યવાહક મહાજનની નીમણૂક કરવામાં આવી હતી.—

પ્રમુખ — સરદાર દાવર ટી. કે. મોદી.

ઉપપ્રમુખ — રા. બહાદુર બીમભાઈ આર. નાયક.

રા. બાઈશ કર ગોપાળભાઈ જોશી.

મામલનદાર એચ.સી. (એક્સ એડિશીઓ)

સેક્રેટરી—મી. સી. બી. નાણાવટી અને મી. ચંદ્ર. પી. તલાટી.

(એડિટ સેક્રેટરી

મેમ્બરો-મેમ્બર્સ જમનજી માલોજી પટેલ, ગમભાઈ રજુડોડજી, ગુલાબ ભાઈ રજુડોડજી, હર્ષગાઈ લગવાનજી, જગાભાઈ ગોરધનભાઈ, છીતુભાઈ રજુડોડજી, નાથુભાઈ મંકનજી, હોમજી શાપુરજી અને હાહ્યાભાઈ રતનજી.

ઓડીટર-૧ કોઓપરેટીવ એસાચીના ઓડીટર (હોધાની રૂએ) અ ને મીં નમંદાશકર દીનમણીશકર વર્ધક

એ પંડી મડળની કામગીરીનો ૧૯૨૪-૨૫ ની સાલનો રીપોર્ટ, ૧૯૨૪-૨૫ ની સાલનું હીસાબનું સરવાળું, ૧૯૨૫-૨૬ ના સાલનો કાર્યક્રમ ૧૯૨૫-૨૬ની સાલનું અદાલતપત્રક વીગેરે નીચે ગુજળ મી. નગરશેઠે વાલી સલાખાબુ હતું જે સર્વાનુમતે મળું થયું હતું

મડળનો ત્રીજો વાર્ષિક રીપોર્ટ

આ મડળ તા ૧૮ જુન ૧૯૨૨ના રોજ હોકટર હેરોલ્ડ એચ માન બેતીવાડી ખાતાના વડા અધીકારીના પ્રમુખપણા નીચે સ્થપાયલું હતું મડળની સ્થાપના થયે આજ દીને ત્રણ વર્ષ પુર્ણ થઈ તા ૧૮ જુન ૧૯૨૫થી એથા ૧-સની શરૂઆત થઈ છે

મમાસદોગનીચે ગુજળ છે,

પેત્રન ૧૩, લાઈફ મેમ્બર ૫૫ અને વાર્ષિક મેમ્બર ૪૦૪

રા રમણલાલ પી તલાટી બી. એજી મડળમા બ્રેન્ચમેટ ફીલ્ડમેન તર્કિંગ હાલ કામ કરે છે

મડળની કામગીરી-આ સસ્થા તરફથી એબલના રીપો રાખવામા આવી છે ને લોખંડી હળ જેવા કે બીટી હું, મીટી હું, મોનસુના રીજી હળ વી. ભાડે તથા મફત આપવામા આવે છે

(બ) ચાલુવર્ષમા ૧૨૫ બોરડીઓને સારી માપની આખો ચઢાવી હતી સદરહું કામો ખસાલસા, અડાજણ, પરવત વી. ગામોમા કરવામા આવ્યું છે.

(ક) કોળીજ, કમબી વી નું ઉત્તમ બાતનું બી તથા ફળાડનો કલમો વીગેરે ખરીદી બેટુતોને વહેચવામા આવી છે ને લગભગ રૂા ૫૦૦ ની કીં મતના બેતીવાડીના એબલરો મગાવી આપવામા આવ્યા છે

(ડ) જુવારના પાકમા અજીયા રોજ અટકાવવા સાડે કુલ ૬૦૦ પડીકા ની વહેચણી કરી છે

(ધ) જુડ તથા શિયાળોને માગવા માટે આરનેનીકના પડીકા નગ ૨૭ તથા સ્ટ્રાકનીનના પડીકા નગ ૪૦ વહેવામા આવ્યા હતા આનું પરિણામ ઘણું સારું આવ્યું છે.

(એક) હા ઉપર જીવાત રોગ પડે છે તે અટકાવવા ઇલાજો લીધા હતા જેવાં કે કોઠારમાં પડતા જીવાતો ઉપર શોધન કરવાનું કામ, આળામાં પડતા કીડાઓ તથા મોટા લીંબુ ઉપર પડતી જીવાત વીગેરે.

(જી) મંડળે ૨૨૦૦ પાઉન્ડ આળામાં પુરવા સાડૂ મીઠું ખેડુતોને મેળવી આપ્યું હતું.

(ઝે) તાલુકામાં જીવારની જાતનો અભ્યાસ કરી તેનો રીપોર્ટ બહાર પાડ્યો છે.

ઉપગ્રા કાયો માવાય નરળના કીડાઓને દરેક ગામે જઈ ખેતી વીધે ચોગ્ય સલાહ આપી હતી.

એ પછી નીચે મુજબના કાર્યો મુકવામાં આવ્યા હતા જે સર્વાનુમતે મંજૂર થયા હતા.

કાર્ય ૧ લો — આ મંડળે સુરત જીલ્લાની સહકારી મધ્યસ્થ ચારખાના મેમ્બર થવું.

કાર્ય ૨ નો — ૨૧૦ ટી. વી. નગરોઈ કે જેમણે સાડાત્રણ વર્ષ સુધી આ મંડળમાં જોતરરી સેક્રેટરી તરીકે કામ કર્યું છે એટલું જ નહિ પણ તેમણે અધાગ મહેમત કરી મંડળને સારા પાયા ઉપર લાવી મુક્યું છે તેમનો આ મંડળ ધણીજ ઉપકાર માને છે.

૨૧૦ ટી. વી. નગરોઈ ઉત્તરમાં જણાવ્યું કે તેઓએ મંડળ સાડૂ જે કાર્યો કર્યા છે તે કાંઈ વંશેષ નથી કારણ ખેતીના મંડળોની ખીલવણી કરવી તે તેમને વખતો વખત ઉચ્ચ પ્રતિના જનાવવા એ ડીસ્ટ્રીક્ટ એગ્રીકલચરલ એવરસીયર તરીકે મારી ફરજ છે. ને તેની રૂએ હું આપને મારાથી બનતી પુરેપુરી મદદ આપવાને બધાએલેલું ને ભવીષ્યમાં કોઈપણ પ્રમંજે હું આપને મદદ કરીશ.

છેવટે રાવળહાદુર લીમબાઇએ જણાવ્યું કે ખેડુત મંડળથી થતા ફાયદા વિશે ઘણી વખત ખોલાઈ ગયું છે ને આ મંડળ તરફથી તે બાબતની પત્રો કે પ્રશ્ન બહાર પાડવામાં આવી છે આવા અગત્યનાં મંડળોમાં દરેક જમીનદાર જંગીરદાર તથા સાધારણ ખેડુતો મેમ્બર થઈ લાભ લેવો એ તેમની પવીત્ર ફરજ છે અને આશા છે કે દરેક મેમ્બરે પોતાના સગાવહાલા તથા મિત્રોને ફાયદા સમજાવી તેઓને મેમ્બર કરી લાવશે એ પછી રીફ્રેશમેન્ટને ધનમાં આપ્યા બાદ પ્રભા વીસજન થઈ હતી.

ભરૂચ જીલ્લામાં ભરાયેલાં પ્રદર્શનોનો હુંક અહેવાલ.

પ્રદર્શનોનો આશય અને અર્થ

(૧) પ્રદર્શન ગળદ આજકાલ એટલો પ્રચલિત થઈ ગયો છે કે હરકોઈ માણસ તેનો અર્થ સહેલાઈથી સમજી શકે છે પરંતુ માધારણ અર્થ “દર્શન” નો થાય તેવાજ અર્થમાં તે સમજવામાં આવે છે પરંતુ તદ્દન “દર્શનજ” નથી પ્રદર્શનમાં ‘પ્ર’ અને ‘દર્શન’ એવા બે શબ્દનું જોડાણ છે જેથી તેનો અર્થ કંઈક વિશેષ હોયો જોઈએ અને વાસ્તવિક છેજ. દર્શન એટલે જેવું તે, અને પ્રદર્શન એટલે વધારે જેવું, આગળ જેવું, બારીકાઈથી જેવું, માગ નગસાના સંશોધનના આશયથી જેવું દરેક જાતના પ્રદર્શનોનો આવોજ અર્થ ઠરી શકાય અને તોજ તેનો કાયદો જોઈ શકાય. હવે આપણે ખેતી વારીના પ્રદર્શન ઉપર આવીએ તેમાં આપણે ધારીએ તેમ ખેતીવારી વિષયજ હોય અત્યારની સ્થિતિએ ભરૂચ જીલ્લા ખેતીના વિષયમાં બીજા જીલ્લાઓ કરતા બહુ પછાત છે અને તેને આવા પ્રદર્શનોથી વિશેષ લાભ મળે તેવું માધારણ ખેડૂતની દ્રષ્ટિએ ન જણાય પરંતુ તે દ્રષ્ટિની મર્યાદા દુષ્ટી છે એ પણ ખરૂં છે માત્ર ભરૂચ જીલ્લાની હાલમાં રહીને અભિપ્રાય બાધી બેસવા જેવું છે જોકે ભરૂચ જીલ્લા ખાસ કપાસના ઉંચા ભાવોને લઈને હાલ તાજે અને કસદાર હોય એમ બહારથી થોડા વખત માટે મર્યાદિત શુદ્ધિવાળાઓને જણાય પરંતુ કપાસના ઉંચા ભાવને લીધે ખેતી વિષયમાં અધ્યયન ધગવે છે એમ તો લાખી દ્રષ્ટિએ જોતા લગતું નથી છતાં પણ પણ થોડી વાગ એ વાત માન્ય રાખીએ તોપણ હાલુકામાં અને જાપાન અમેરીકા આદિ અન્ય પ્રાન્ત તથા દેશો તરફ દ્રષ્ટિ કરતાં તો અલગત આપણો ભરૂચ જીલ્લો ખેતી વિષયમાં શ્રેષ્ઠ નથી તે તો હરકોઈને કબુલ કરવું જ જોઈએ અને એ વાત કબુલ કરીએ તો નેઓએ જે જે માર્ગો ઉન્નતિ માટે ચલાવેલાં છે અને હજી ચલાવે ચલાવે કરતાં જાય છે તેનું અનુકરણ કરવું એ આગળ વધવાની નીશાની છે અને પ્રગતિ માન દેશની હવે હુમેશા આગળ વધવાની પ્રતિજ્ઞા તેમની ઉચ્ચ સ્થિતિ લાગે છે પ્રગતિને એક સ્ત્રોત આવી જાના પ્રગતિને વાત લઈ કંઈક નવાં વસ્તુ શોધી આપણી ખેતીને અનુકૂળ નથી કોઈ અર્થ વધારે જાણ નજી નેમ કરવાનો છે

વીગેરેની મોસાયટીઓ ઠાઢી શકાય અને તેવી મોસાયટીઓના કામ ઉપર પણ આ મંડળ દેખરેખ રાખી શકે. આ મંડળ જો સહકારી કાયદા નીચે નોંધાય તો વધી બેક સાથે વહેવાર રાખવાને ઠીક થઈ પડે.

મી. નગરશેઠે જણાવ્યું કે મને ૧૯૧૪ ની સાલમાં જ્યારે તેઓ ધુલી આ કાર્મમાં સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ હતા, ત્યારે રા. બ. ગરૂડ, મી. હીરમઠ, રા. બ. ઉપાસની, તથા મી. રણુમીગની મદદથી રશ્મી ખાનદેશ, છલ્લા ખેડુત એસોસીએશન સ્થાપવાને શક્તિમાન થયા હતા. શરૂઆતમાં સેક્રેટરી તરીકે કામ કરી તેને રીતસર કામ કરવામાં મદદ કરી હતી, ત્યારબાદ તે છલ્લામાં ખેતીવાડીના જોવારસીયર તરીકે શીરપુર, સીધખેડા, અને નહરબારની એસોસીએશનના સંબંધમાં આવ્યા હતા, કોટન સુરવાઈઝર તરીકે તેઓ પચોત્ત, જલગામ વગેરે પુર્વ ખાનદેશની ખેડુત સંસ્થાઓના સંબંધમાં આવ્યા હતા તેથી કરીને તેમને એ બાબતમાં વીશેષ રસ પડ્યો હતો તે બાબતની કાંઈ ખાતા તરફથી કરવામાં આવી હતી અને તે કારણને લીધે તેમને સુરત છલ્લા ખેડુત મંડળ સ્થાપન કરવા માટે ગાં. સા. લીમલાઈએ ખાસ સુટી કાઢ્યા હતા અને ડો. ગાન સાહેબની પરવાનગીથી સુરતમાં લાવવામાં આવ્યા હતા તેઓએ ત્યાં આવીને સાત અઠવાડીયાની અદરજ તે સંસ્થા ઉભી કરી હતી અને ડો. માનના હાથે આ તેની પુરૂંટી સુકવાની કોયા કરવામાં આવી હતી સુરત છલ્લામાં ખેડુતોની સ્થિતિ નીચે પ્રમાણે છે -

ચોર્યામી તાલુકામાં મેનેજીંગ કમીટીની વ્યવસ્થાપક કમીટી ઘણી ઉત્સાહી છે પ્રેમીડન્ટ અને વાઈસ પ્રેમીડન્ટ ધર્મો. ઉત્સાહી ભાગ લે છે અને ઘણું સારું કામ તે મંડળ કરી રહ્યું છે જલાલપુર તાલુકામાં આજે બેક મંડળ સ્થપાયું છે ચીખલી તાલુકાનું જુનું મંડળ સંજીવન કરવામાં આવ્યું છે જો રૂપાઈ તાલુકાની અદર ત્યાંના મામલતદાર મી. એગીની મદદથી તથા ગાં. સાં. ગાંધીની સહાનુભૂતિથી પાંચ મીટીંગો ભરવામાં આવી છે અને આશા છે કે ત્યાં આવું મંડળ થોડા વખતમાં સ્થાપવામાં આવશે વલસાડ અને પારડી તાલુકામાં આવા મંડળ વાસ્તે ત્યાંના મામલતદાર અને ગાં. સંજવાન દાસ બી. શેઠ અને મેજિસ્ટ્રેટ મી. હનમચંદ જમનાદાસ તથા તે ઉપરાંત આમીસ્ટ ટ દિવેક્ટર મી. ગંભીને મળીને વાગચીવ ચરેલી છે અને તેઓ જો ઉદાર મદદ આપવાનું કષ્ટરહું છે બારડોલી તાલુકામાં ગઈ તા. ૧૧ અક્ટોબરે મી. નદાર પરીપદ જે સંસ્થાજી ખાને મળી હતી તેમાં ખેડુત

તપાસ કરવાની જરૂર છે રત્નાગીરી જીલ્લામાં સારા આળા થાય છે પરંતુ આ બોળના આળા તેનાથી કંઈ કમ નથી અને તેથી તેની માવજત કેમ કરવી તે શીખવવાની જરૂર છે ફેરીના રસ ઠાંડી રબાઓ ભરવામાં આવે છે તથા કાચી આટી ફેરી જે પાણીને બાવે વેચી નાખવી પડે છે અગર સ્વદી બંધ છે તેની શુકવણી કેમ કરવી તે બતાવવાની જરૂર છે. એ માલને માટે રત્નાગીરીમાં એક કમીટી નીમવામાં આવી છે પરંતુ તે કમીટીનો લાભ શુજરાતને આપવામાં આવ્યો નથી પરંતુ જે તેનો લાભ આપણને મળે તો મુંબઈના જાનરમાં આપણે જરૂર આપણે માલ હરીફાઈમાં આગળ વધારી શકીએ અને તે કામને માટે આ સરકારે પ્રમુખને વીનંતી કરવી પહેલાં જેતીવાડી ખાતાને સરકાર તરફથી પચ્ચીસ લાખ રૂપિયાની શાંટ મળતી હતી. હાલમાં સોળથી સત્તર લાખનીજ શાંટ મળે છે જેતીવાડીમાં શુ શુ નવી શોધ બોળ થઈ તેની બધાને ખબર પડતી નથી તે બાબત હજારો શુક્તિઓ સ્વી છતાં પણ જેડુતોને ખબર પડી નહીં જેતીવાડીના મટળ કાઢીને તેની તરફના માણસ ગામડે ગામડે ફરી જેડુતો સાથે મળી તેમને સલાહ આપે તોજ એ મુશ્કેલી દુર થાય એમ છે આવા મટળને સરકાર તરફથી એક હજાર રૂપિયા સુધી શાંટ મળી શકે છે શુજરાતના પાંચ જિલ્લામાં આગરે ચાર હજાર ગમે છે, ત્રી મા ૧ આખી પચ્ચીસ ત્રીસ વર્ષની નોકરીમાં પણ ફરી શક્યો નહીં સુરત જીલ્લાના આઠસો ગામોમાં મી. નગરશેઠે ત્રણથી ચાર વર્ષમાં ફક્ત એકજ વખત ફેરા મારી શકે અને તેથી ફરીને આવા સ્થાનિક મડળો દરેક તાલુકાને જરૂરના છે સહકારી મંડળીઓથી આ તાલુકાને ઘણાજ પ્રયત્નો થશે પપથી પાણી કાઢવા માટે ગોલ વેચવા માટે રૂ, તથા કપાસ વેચવા માટે તથા બીજો જેતીનો માલ વેચવા માટે ઘણા કાયદા થશે તથા ટ્રેકટર લાવી જમીન ખેડવાથી ઘણા કાયદા થશે. રૂપિયા દશ હજારનું ફંડ જે ઉભુ કરવામાં આવ્યું છે તે ઘણું સરસ છે છતાં પણ જે વીસ હજાર રૂપિયાનું ફંડ થાય તો તે ઇચ્છવા લેખ છે કારણ કે તેથી ફરીને આજના ઉત્તમાદી અમલદારો બદલાઈ બંધ તો પણ આ મટળને પાછળથી નાણાની સીડ ન ગડે

માલ મી. પીરોજશા તાલીયારખાને બાવણ કરતાં જણાવ્યું કે જેતી અને સહકારને નીકટ સંબંધ છે સહકારી હિલચાલ આર્થિક ઉન્નતી કરવાને ઘણું ઉપયોગી અને ક્ષમતી સાધન છે અને તેને સારી રીતે વાપરી શકાય અને અરથલ ન આવે તેવું સાધન આજે તૈયાર થાય છે. સહકારી એક તરફથી જેડુતોને નાણા આપવામાં આવે છે અને તે નાણાથી ટ્રેકટર, રીપ

ધણી દીમતી મહદ આપી છે અને મને આભારી કર્યો છે ખેડુત મહાન કૃત
 જેતીની ઉન્નતી કરવા સીવાય શ્રાવ્ય પ્રશ્નો પછુ હાથમાં લઈ શકે છે તાલુકાની
 ઉન્નતી કંપાનું કામ તાલુકામાં રહેતા ગૃહસ્થોનું છે અને તેઓએ એ
 બાળતમાં સહકાર કરવો જોઈએ અને તાલુકાની ઉન્નતી કરવી જોઈએ આ
 વી સંસ્થા સીવાય જોઈએ તેવી પ્રગતિ થઈ શકે નહીં આરોગ્યતાની બાળત
 પછુ લક્ષ આપવો જોઈએ અને મહાનુ ધ્યેય એવું હોવું જોઈએ કે લોકો
 દરેક રીતે સુખી અને તદુન્નત રહે, જેતીની, સુધરેલી હાથી જેતી કરવાથી
 ઉત્પન્નમાં ૫૦ ટકા જેટલો પ્રધારો થયો છે દર વર્ષે ત્રીસ લાખનો નફો
 નર્મદાની ક્ષિણથી પાર નહીં સુખીના પ્રદેશને થયેલો સર પરસોત્તમદાસ
 કાકોરદાસના તરફથી કૃત કપાસની સારા બીથી થયેલો જણાવવામાં આવે છે.
 પાલીઆ પાડવાની પદ્ધતિથી જેતીની ઉત્પન્નમાં ૨૦ ટકા જેટલો પ્રધારો
 થયો છે અને જેતીની બીજી બાળતોમાં સુધારો લક્ષમાં લઈએ તો લક્ષાવધી
 રૂપીઆનો ફાયદો થયેલો માલમ પડશે. સુરતની ડીંગલોપરદીવ બેંકમાં ૬
 લાખ રૂપીઆ સીલીકે પડી રહે છે તેના ઉપયોગ સહકારી મંડળીઓ કાઢી
 કરવો જોઈએ. મંડળીએ સુધારેલા હથીઆરો લાવવા તથા કામ કરવું એ
 ધ્યેય રાખવો જોઈએ જે જમીનપર કપાસ થાય છે તેના ઉપર કૃત સુધરે
 લી જાતના બીજ વાવવા જોઈએ. ન્યા. સુધી લેજલેજવાળું બી હશે ત્યાં લગી
 માલનો પુરેપુરો ભાવ આપવાનો નથી માટે આ મંડળે આ તાલુકામાં દરેક
 ખેડુત શુદ્ધ અને સુધારેલું બી વાપરે તે બાળતની કાળજી રાખવી. સુધરેલી
 જાતના હથીઆરો ચલાવી બતાવવામાં અને મને સપુર્ણ ખીત્રી છે કે
 લોકો તે બાળત પોતાની પુર્ણ સહાનુભુતી બતાવશે. દરેક માણસ પોતાના
 ખેતરમાં સાગમાં માંડે બી વાપરી શકે છે અને સારામાં સારો માલ પકવી
 શકે છે કૃત તેમને ધ્યેય શું તે સમજાવવાની જરૂર છે તે એજ છે કે
 પાંચ વર્ષની અંદર તમે તમારી જમીનમાંથી સાગમાં સારો પાક લઈ મઠશો
 ન્યારે મેં હીદુસ્તાન છોડ્યું હશે, મને લોકો બુદ્ધી પછુ ગયા હશે છેવટે
 આ સંસ્થાને સપુર્ણ ફોલો-અપ હુ અને આશા રાખુ છું કે આપ અપ
 ની સંસ્થાના લાઈફ મેમ્બર થવા દેવાની રજા આપશો. જેથી મારી યાદાસ્ત
 તાજ રહે.

જેતીના બે સીમબાઈએ પુના જાને ગઈ તા ૨૪ મીએ જેતીવાડીનું
 રવા માટે વગવાળી ૭૦ માણસની ધમીટી નીમાઈ છે તે જણાવ્યા

પછી પ્રદર્શનના લાભો સંમળવી ફેંદ્યું કે નવા "વાઈસરોય આવે છે તે ઇ-
ગ્લાંડમાં ખેતીવાડીના પ્રધાન હતા અને તેઓને ખેતીનો જાતિ અનુભવ છે."
અને આ કામને માટે પ્રદર્શન ભરવા માટે રૂપિયા એક લાખની જરૂર છે.
હું તમારા પ્રતિનીધી તરીકે આ વાત આપના આગળ મુકુ છું અને જ્યારે
એ બાબત આપના તાલુકાની જોડ આગળ આવે ત્યારે આપ તેના ઉપર
વીચાર કરજો અને યોગ્ય મુદ્દા આપી આગળ પડશે એવી આશા છે. આ
તાલુકાના મામલતદાર ધણા ઉત્સાહી છે આ સરથાને સરકારી મદદની જરૂર
છે. આપ પછુ તેમા મદદ કરી શકો તેમ છે, તેથી આશા છે કે તમે સવે
મદદ કરશો. ત્યારે બાઈ હાસ્તોરા ઈર્નાયત થયા બાદ રીફરેન્સમેન્ટ આપવામાં
આવ્યું હતું. રીફરેન્સમેન્ટને ઈન્સાફ આપ્યા બાદ મબા વીમર્જન થઈ હતી

સામાર સ્વીકાર.

વટોદરા જિલ્લાના ખેતીવાડી ખાતા તરફથી નીકળતુ સંવત ૧૯૮૨ની
સાલનુ, પચાગ બાહર પડ્યુ છે, તેમા ચાલુ પચાગ લેખે, જ્યોતિષ શાસ્ત્ર
તિથિ, વાર, તારીખ, તેમજ દરેક રૂતુ અને માસમાં ખેડુતોએ કરવાના
કામની હકીકત હે મેગ માફ્ટ હસ્તચિહ્ની છે,

જમીનની માપણી તથા તોડના દેખડો તેમ વીંચોટીના હપના ભરવાના
દીવનો પણ હસ્તચિહ્ની છે.

આ પચાગ દરેક જગ્યાને તેમા ખાસ કરી ખેડુત વર્ગને વધારે ઉપયોગી
હેતુથી બરીદવા કાયક છે અને વટોદરા મેજિસ્ટ્રેટ આ પચાગ બહુ સાલ બહાર
પાડી ખેડુતોની અમુલ્ય મેવા કરે છે.

ધણી કીમતી મહત્ત આપી છે અને મને આભારી કયો છે ખેડુ મરણ દુકલ
 ખેતીની ઉન્નતી કરવા સીવાય આગ્ર્ય પ્રશ્નો પણ હાથમાં લઈ શકે છે તાલુકાની
 ઉન્નતી કરવાનું કામ તાલુકામાં રહેતા ગૃહસ્થોનું છે અને તેઓએ એ
 બાબતમાં સહકાર કરવો જોઈએ અને તાલુકાની ઉન્નતી કરવી જોઈએ. આ
 વી સરકાર સીવાય જોઈએ તેવી પ્રગતિ થઈ શકે નહીં. આરોગ્યતાની બાબત
 પણ લક્ષ આપવો જોઈએ અને મરણનું ધ્યેય એવું હોવું જોઈએ કે લોકો
 દરેક રીતે સુખી અને તદુસ્ત્ત રહે. ખેતીની સુધારેલી દશથી ખેતી કરવાથી
 ઉત્પન્નમાત્ર ૫૦ ટકા જેટલો વધારો થયો છે ૬૨ વર્ષ ત્રીસ લાખનો નફો
 નર્મદાની ક્ષિણથી પાર નહીં સુધીના પ્રદેશને થયેલો સર પરસોતંભદાસ
 કોઠારદાસના તરફથી ફક્ત કપાસના સારા બીથી થયેલો જણાવવામાં આવે છે.
 પાલીઆ માડવાની પધ્ધતિથી ખેતીની ઉત્પન્નમાં ૨૦ ટકા જેટલો વધારો
 થયો છે અને ખેતીની બીજી બાબતોમાં સુધારો લક્ષમાં લઈએ તો લક્ષાવધી
 રૂપીઆનો ફાયદો થયેલો માલમ પડ્યો. સુરતની હીંડ કોઓપરેટીવ બેંકમાં ૬
 લાખ રૂપીઆ મીલીકે પડી રહે છે તેનો ઉપયોગ સહકારી મંડળીઓ કાઢી
 કરવો જોઈએ. મંડળીએ સુધારેલા દશીઆરો લાવવા તથા કામ કરવું એ
 ધ્યેય રાખવો જોઈએ જે જમીનપર કપાસ ધાય છે તેના ઉપર ફક્ત સુધારે
 લી બતના બીજ વાવવા જોઈએ ત્યાં સુધી ભેળભેળવાણું બી હશે ત્યાં લગી
 માડનો પુરેપુરો ભાવ આપવાનો નથી માટે આ મરણે આ તાલુકામાં દરેક
 ખેડુત સુધ્ધ અને સુધારેલુ બી વાપરે તે બાબતની કાળજી રાખવી સુધારેલી
 બતના દશીઆરો ચલાવી બતાવવામાં અને મને સપુર્ણ ખાતરી છે કે
 લોકો તે ભાવત પોતાની પુર્ણ સહાનુભુતી બતાવશે દરેક માણસ પોતાના
 ખેતરમાં સાગમાં સાડું બી વાપરી શકે છે અને સાગમાં સારો માલ પકવી
 શકે છે ફક્ત તેમને ધ્યેય શુ તે સમજાવવાની જરૂર છે તે જોઈ છે કે
 પાંચ વર્ષની અંદર તમે તમારી જમીનમાંથી સારામાં સારો પાક લઈ શકશો
 ત્યારે મેં હીંડનાત ઘોડયું હશે, મને લોકો જુલો પણ ગયા હશે છેવટે
 આ સંસ્થાને સપુર્ણ ફતેહ હિંદુ છ અને આશા રાખુ છ કે આપ આપ
 ની સંસ્થાના લાઈફ મેમ્બર થવા દેવાની રજા આપશે જેથી મારી યાદગસ્ત
 તાલુ રહે.

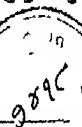
શ્રીમદાઈએ પુના ખાતે મઈ તા. ૨૮ ત્રીએ ખેતીવાદીનું
 સંવાદ માટે વગવળી ૬૦ માણસની મીટી નીમાઈ છે તે જણાવ્યા.

શ્રી ગુપ્તરાત

ખેડી વંડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ

ત્રિ માસિક

વાર્ષ ૧૩ મું]

જુલાઈ-૧૯૨૬

[અંક ૨ જો]

કપાસ માટે દિવેલીના ખોળનું ખાતર.

‘કપાસના તુકતુ વાવેતર સુખઈ ઈલાકામા હાલમા ઘણા ગંદોળા પ્રમાણુ મા થાય છે ખેડુને વિશેષ ભાગે દ્રવ્ય પ્રાપ્તિ માટે અત્યારે કપાસનો પાક છે તેથી જે રીતે એક એકરે કપાસની ઉત્પન્ન વધે અને વિશેષ સુલ્ક મળે તેવા ઉપાયો ખેડુતોએ તારકાળીક યોગ્યતા જોઈએ

યોગ્ય અને વખતમર કરેલી ખેડના કાયદા ઉપરાત કપાસની ઉત્પન્ન વધારવામા ખાતર કેટલુ ઉપયોગી છે તે જઘા ખેડુતો સમજે છે અત્યાર સુધી છાલીય ખાતર તથા ઘેટા બકગનુ ખાતર વધારે પ્રમાણુમા વપગયછે એના ગંદોરો પામેના ગામડામા ચરકીનુ તથા મેલુ ખાતર સમુ પડે તેમ છે પરંતુ કપાસનુ વાવેતર એટલુ જધુ વધી ગયુ છે કે કપાસની એકેકર ‘જમીનમાગી માત્ર ઘણા જુગ ભાગ મિવાય બીન્ને માટે ઉપગ લણાવેલુ ખાતર પુર પડી શકેતુ નથી, વળી ખાતરની વધતી જતી માગણીને લીધે તેની કિમત મજુ વધતી જાય છે અને દરેક રસ મહેકા ખાતરની જે પ્રિમત હતી, તેના કરતા અન્યારે ચાર પાંચ ગણી વધી ગઈ છે

ખાતર આપવાની રીત

સામાન્ય અને ઘણી કરકસર વાળી ખાતર આપવાની રીત એવી છે કે દિવેલીના ખોળાનો ભુકો કરાસતુ ધી વાવતી વખતે તેની સાથે જ ઓસ્ટ્રીમા નાખવો.

ખોળાનો ભુકો જે ૧૨-૧૫ થી વાળાજ સાસમા તે પડે છે પહેલા મળત વરસાદથી ખોળ કાઢી જાય છે, અને કપાસના તાના છોડને તેનો કાપડો, વગતજ મળે છે. વીમ ઇચ કરના વિશેષ વરમાવાળા પ્રદેશમા એક વિશે પોણા ચારમણ દિવેલીના ખોળ આપવો જોઈએ, અને તેથી ઓછા વરસાદવાળા પ્રદેશમા અડી ત્રણ મણ ખોળ આપવો જોઈએ. ખોળની કિંમત એક વિશે પાચથી છ રૂપીઆ આવે છે ઉપરના આકડા ઉપરથી તથા વધારે ઉત્પન્ન અને નફાના આકડા ઉપરથી સહેલાઈથી જોઈ શકાય છે કે કપાસમા તુલ્ય માટે દિવેલીના ખોળ મણો કાપડાકાંક અને વધારેમા વધારે કરકસરવાળું ખાતર છે, અને તેનો ઉપયોગ કરેક ખેડુતે પોતાના લાભ માટે કરવો જરૂરી છે. આ ખાતરની વિશેષ માહિતી ખેતીવાડી ખાતાના ઓફીસરો માન્દ્રત મળી શકે છે.

હરિશચ ઉમીઆશક વેગ

ડીપ્ટ્રીકટ એગ્રીકલચરલ ઓવરસીયર

બાકચ

મરઘાં બતકાંની ઉછેર.

ગુના ખાતે મરઘાં બતકાંની પેદાશ કેવી રીતે મોટા પ્રમાણમાં થઈ શકે તે બાબત વિચાર ચલાવવા માટે કેટલાક આગેવાન ગૃહધોની મહા મળી હતી અને તેમા એવું ઠરાવવામા આવ્યું હતું કે સુબાઈ ઇલાકા માટે જોઈ " પોલ્ટી એસોસીએશન " સ્થાપન કરવું આ સંસ્થાના ઉદ્દેશ નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) મરઘાં બતકાંનાં ઉછેર સળધમા લોકોને રસ લેતા કરવા અને તે સળધી તેમને માહિતી આપવી

(૨) જે જોઈ ગૃહધ મરઘાં બતકાં રાખતો હોય તેને જો વપાસ ઠરાવવા જેવી હોય તો તેની વપાસ રાખવી અને તેમની શુદ્ધ બત

માટે તથા સંતોષ કારક રીતે ઉછેરવામા આવ્યા છે તે બાબત સર્ટી
ફીટેટનાં રૂપમા પ્રમાણ પત્ર આપવા.

(૩) જે લોકો મગ્ધા ખતકા ગણતા હોય, તેમના જાનવરોમા ઇડાં મુકવા
ની હરિદાઈ ચોજી, સાગ ઇડા મુકનારને ઇનામ આપવા તથા તેમની
જાન બદલ પ્રમાણ પત્ર આપવા.

(૪) હિંદુસ્તાનના પશ્ચિમે ભાગ માટે અને ખાસ કરીને દખ્ખણ માટે
સાગમા સારી જાતો કઈ છે તે તપાસી શોધી કાઢવી.

(૫) મગ્ધા ખતકાના પ્રદર્શન દર વર્ષે કરવા, અને ૧૯૨૬ માં પુના
ખાતે જે ખેતીવાડીનું પ્રદર્શન બરાવાનું છે તે વખતે પહેલું પ્રદર્શ-
ન ભરવું.

(૬) મગ્ધા, ખતકા, ઇડા વગેરે ચીજોના વેચાણ માટે વ્યવસ્થા કરી આપવી.

(૭) ઉચી જાનના મગ્ધા ખતકાનો ઉછેર કરવા માટે જે પ્રયત્ન કરવા
શક્ય હોય તે કરવા.

(૮) હિંદુસ્તાનના ખીજ ભાગોમા જ્યાં આવી સસ્ત્રાઓ હોય તેમની
સાથે પત્ર વ્યવહાર ચલાવવો અને જને તો તેમની સાથે મંજીને
કામ કરવું.

મગ્ધરોની પ્રવેશ ફી રૂા ૫) અને વાર્ષિક ફી રૂા ૧) રાખવાનો
વિચાર છે

જે મુદ્દમો આ બાબતમા રસ લેતા હોય તેઓને ખેતીવાડી ખાતાના
ડાયરેક્ટર સાહેબ સાથે પત્ર વ્યવહાર કરવા માટે વિનંતિ કરવામા આવે છે

તે આ બાબત લોકોની સમતિ માવન પડશે તો ચાલુ માસમા તે
બાબત પર આગળ વિચાર કરવા માટે કમીટી બોલાવવામા આવશે

સુન્ત
તાા ૨૩-૪-૨૬

૬ કોંગ્રાસ વીક્તવાસ નગરગેઠ
ડીસ્ટ્રીક્ટ એગ્રીકલચરલ
ઓવરસીયર સુન્ત

ઉત્સાહી ખેડૂતો માટે એક અમુદ્ય તક.

—•••••—

પુનામા આજી ઇનામ માટે ખેતીવાડીનું એક જગી પ્રદર્શન એક સારા
કોમીયાના ખર્ચે બરાવાનું છે તે ૧૯૨૬ ના જાન્યુઆરી માસમા નકરી થયું છે
આ પ્રદર્શન માટે જગમગ જોગરડ, અખેજનથી નેચાનીઓ આવે છે તેનું

પ્રદર્શન માટે એક વરસની મહેનત ખેતીવાડી ખાતાના માણસો કરે છે તે પ્રદર્શન કેટલું આકર્ષક અને ઉપયોગી થશે તે પ્રથમજ આ ઉપરથી સમજાશે. આવા પ્રદર્શનો ભરવાનો શો અર્થ છે તે ખાસ ખેડુતોએ અને બીજા આમ વર્ગે જણાવવાની જરૂર છે. માધ્યમથી જીતે પ્રદર્શનનો અર્થ એવો કે ભુદી ભુદી જાતના નમુના લેવા. જો કોઈને જાતાવવા કે દુનીઆમાં આવી વસ્તુઓ દારી-ગદારી કે ખેડુનોથી ઉત્પન્ન કરવામાં આવે છે. પણ તેમાં ખાસ મોટી ખાતી એ હોય છે કે તેમાં તે વસ્તુઓ કેમ જતાવવી તે સળાંધી કાઢપણુ ખાસ જોવામાં નથી આવતું. તો મોટાપા મોટો દેશ આ પ્રદર્શનમાં એ છે કે જે કંઈ જોવાડવાનું કે તે તાજા કરી જતાવવામાં આવે એવી જોડવણુ છે ખેતી વાડી ખાતું કેટલાક વરસની કામ કરી ગયું છે, અને તેની શોધખોળો અને સુધારા કટલાક ખેડુતોમાં પ્રચલીત થયા છે, પણ કેટલાક ઝીણા ઝીણા કાચદા, અથવા શોધખોળ છે તે લોકોના ધ્યાનમાં પુરેપુરી નથી આવી શકી, તો આ પ્રદર્શનથી ઝીણામાં ઝીણી વસ્તુ પણ ખેડુત પ્રતક્ષ અનુભવી શકે એ એક બીજો ઉદ્દેશ છે. ખાતામાં આવા સુધારા લોકોમાં દરેક ખુણે પહોંચાડવા પુરતા માણસો નથી તો જે તાલુકામાં જુદા જુદા ગામના મળી ૩૦-૪૦ ગામના જો આનો અનુભવ કરી શકે તો પછી ખાતાનું કામ મહેલું થઈ શકે. બીજા કારણો એ છે કે કોઈપણ વસ્તુ પ્રેક્ષકીય કરી જતાવવી હોય તો તેમાં વધારે પડસાની જરૂર છે, અને તેથી આવાં પ્રદર્શન દરેક ખુણે ખુણે ન થઈ શકે. દુકામાં જોટલુંજ જણાવવાની જરૂર છે કે પુના પ્રદર્શનમાં શુ કામ કરી જતાવવામાં આવશે તે જાતે જોઈ ખાતી કરવા મારી ખેડુતેને ખાસ બતાવવું છે. કારણ કે વાંચ્યા કરતા જોવાથી વધારે જ્ઞાન છે.

પુને પ્રદર્શન જતાનું કારણ એ છે કે ત્યાં ખેતીવાડીની મોટી કોલેજ છે તેથી ત્યાં દરેક કામ માટે જોઈતા સાધન અને મોટા મોટા જુદા જુદા વીચરના નીચ્છાનો પણ છે તે ઉપરાંત કોલેજ એ શોધખોળ જાગતનું મધ્યમ ધ્યાન છે એટલે આવડું મોટું જે ઇલાજને ઉપયોગી થઈ શકે તેવું પ્રદર્શન ઇલાજના બીજા કોઈપણ વસ્તુ થઈ શકે એ તદ્દન અસંભવીત વાત છે. બીજું એ કે આવાં પ્રદર્શન દર વર્ષે બગી ન શકાય પણ થઈ ખર્ચ પાસ દમ વડે શોધી શકે નો જાવીના વર્ષોમાં જુદા જુદા વિભાગોમાં ત્યાંની નિયતિ અનુકૂળતાના પ્રમાણમાં પ્રદર્શન તો જરૂર છે અને તે માત્ર સંદેશ.

ખેડુત કાર્યકોને બીજું એ વિનંતી છે કે તેમજો પોતાની જેમ જાતા જુદા જુદા, બીજા અથવા ખેતીની કોઈપણ જાતની ઉત્પન્નતા નમુના દરેક જગ્યાના

મે જેતીવાડી ખાતાના એ વગ્નીયર સાહેબના શીરનામે મોકલી આપવા નમુના
કે થી ૪ શેર બેઇએ, કારણ કે નમુનાની પરીક્ષા કરતા અડચણ ન આવે
આવા નમુના હોવા કમ્પાના બે કારણ છે એક તો કે જે ખેડુત પોતે સારી
રીતે જેતી કરી સારા પાક પકવી શકે તેને ઇનામ આપી ઉત્સાહી કરવો અને
બીજી એકે આવા લેવા કરેલા નમુનામાંથી કોઈ સારૂ મી મળી આવે તો
તેનો બહોળો ફેલાવો થાય એવી ગોઠવણ કમ્પી માટે આવા નમુના મોકલવામાં
ખેડુતોનોજ લાભ સમાવેલો છે નમુના સાથે ખેડુતે પોતાનું નામ, ગામ, અને
તાલુકો લખવો.

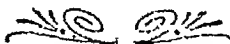
જે ખેડુતો પુને જવા તૈયાર હોય તેમણે પોતાનું નામ વગેરે લખી
મોકલવું અથવા રૂબરૂમાં મળી જવું તો તેમને તે સંબંધી ખામ સુચના
આપવામાં આવશે સરકારે રેલ્વે કમ્પની સાથે ગોઠવણ કરી છે કે પુને જવા
આવવાનું અરધું ખર્ચ લેશે, અને બાકીનું માફ થશે તે સિવાય પુને પણ
રહેવા ઉત્તરવાની ગોઠવણ પલ્લુ કરી છે દરેક છુટકાના ખેડુતોએ એક નિવે
જીદે જીદે અનુક્રમ પડતા સ્ટેશને બેસવાનું છે, અને તેમની સાથે બાળીના
માણુઓ રાખવાની ગોઠવણ થશે પણ આવી ગોઠવણ એપ્રિલ મહીનાની અખરે
તો થવી જોઈએ તો જો લોકો જવા તૈયાર હોય તેમણે નામ નધાવી દેવા,
અને ત્યાર પછી તેમને એક પટ્ટી આપવામાં આવશે અને તેવી પટ્ટી વાળાગેજ
ફક્ત દાખલ કરવામાં આવશે એટલે પટ્ટી નામ નાધવાનું બની ગકશે
નહિ, અને પાછળની પત્રાવુ પડશે.

આવા પીવાનું, રેલ્વેનું લાડુ વગેરે ઘડને આશરે કુલ રૂ. ૧૨ ખર્ચ
આવશે તો તે કાંઈ વધારે નથી છેવટે મારી એટલી જવામાં છે કે જે ખેડુતો
એવી ઉમેદ રાખના હોય કે તે જોઈ આવીને કાંઈ ફરી શકશે તો તેવાઓ
નામ નોધાવવા નહિતો બીજા ચોખીન માણુઓને પૈસા ખર્ચવાની જરૂર નથી.

તા. ૨૭ ૩-૨૬

એમ આર્. પટેલ

ડિપ્ટીટ એગ્રીકલ્ચર એ વગ્નીયર-ગોધરા

કીટકનો ઉપદ્રવ અને તેના અભ્યાસની અગત્યતા.

પૃથ્વિ પર જે જે પ્રાણીઓ આપણી નજરે પડે છે તે ગધાતુ વિજ્ઞાનીક રીતે વર્ગીકરણ કરેલું છે આ પ્રાણીઓમાનો મુખ્ય એક ભાગ સાધાવાળા કરોડ વગરના પ્રાણી છે તેની અદ્વન્તા ગધા વિભાગના પ્રાણીઓને આપણે સામાન્ય ભાષામા જતુ તરીકે ઓળખીએ છીએ 'દાખલા તરીકે—કરચકી, કંગેળીઓ, કાનખમ્બુરા, કાન શીયાળ, રતગીઆ, કુદા વગેરે' પરંતુ જે જતુઓ મનુષ્ય જાતિ પર ચેપી રોગો ફેલાવનારા છે, કૃષિરેવા ઉદ્યોગમા દર વર્ષે કરોડો રૂપિયાનું નુકશાન કરતાં છે, ગાય ભેંસ અને ળીજા પ્રાણીઓને ઘણા હાનિ રૂપ છે તેમને કોઈ રીતે ભુલ પાડવામા આવ્યા નથી. ઉદાહરણ - મચ્છર, દાતરા, ખપરડી, માખ વગેરે આ જતુઓના સાધાવાળા કરોડ વગરના પ્રાણીઓમા ભુલો વિભાગ છે અને તેમને પટ્ટ નંદ પ્રાણીઓ કહેવામા આવે છે

આ પ્રાણીઓને અવગ્રહ ૩ ભેડ અથવા ૬ થગ, એક અથવા બે ભેડ પાખ અને બે મુછ હોય છે આ વિશિષ્ટતા સાધાવાળા કરોડ વગરના પ્રાણીઓ ના ળીજા વિભાગમા હોતી નથી તેથી આ વિભાગના જતુઓને જતુ ન કહેતાં કીટક તરીકે ઓળખવામા આવ્યા છે. તમામ પ્રાણીઓને એકત્ર કરીને તે કીટકનો વિભાગ ઘણો અલ્પ રહેવાય છે પણ તેમની પૃથ્વિ પર ગોટલી થાપી જાતિ છે જે તેમના મિવાયના પ્રાણીઓની તમામ જાતિઓને એકત્ર કરી એ તેપણ કીટકની જાતિની સંખ્યા વધી જાય, વળી દરેક જાતિમા મજબૂત કીટકોનો સમાવેશ થયેલો છે, અને ઘણા કીટકો મનુષ્યને ભુગી ભુલ્ટી રીતે હાનિકર્તા થઈ પડે છે કુત્ર જોતીને જ એક મોટા દેશમા દર વર્ષે કીટક ફેટલું નુકશાન કરી શકે છે તે નીચે આપેલી વિગત પરથી જણાશે

ગભાવતી મુજબ કુત્ર અમેરીકા દેશમાજ એક વર્ષમા ૨૦૦,૦૦૦,૦૦૦ પાર્ટીડ કરતા વધારે કુત્રગાન કીટકને લીધે થાય છે, ભુલ ભુલ ભુલો, ગાક ભાલ, બાગાયત, જગલ વગેરેને કીટકથી થતા તમામ નુકશાનનો સમાવેશ નીચે મુજબ કરેલો છે

નં	નામ	નુકશાન (પોડ)
૧	એફ એવ તુલો	૬૦,૦૦૦,૦૦૦
૨	બી-૧ મુખ્ય તુલો	૭૫,૦૦૦,૦૦૦

૩	શાક ભાણ	૧૩,૦૦૦,૦૦૦
૪	ખાગાયત અને નર્સરી	૬,૫૦૦,૦૦૦
૫	સંપ્રદી રાખેલી વૃક્ષો	૬૦,૦૦૦,૦૦૦
૬	જંગલ અને તેની નિકાશ	૨૬,૦૦૦,૦૦૦
૭	ગાય, ઘોડા વગેરે પ્રાણીઓ	૨૮,૦૦૦,૦૦૦
૮	મનુષ્યપર કીટકને લીધે થતા ચેપી રોગો	૧૫,૦૦૦,૦૦૦

જે દેશમાં વિજ્ઞાને ઘણો વિકાસ કરેલો છે, અને ખેતી શાસ્ત્રીય પદ્ધતિ પ્રમાણે થાય છે, ત્યાં પણ વિજ્ઞાનીકૃત એવું માનવું છે કે જે બવિધ્યમાં કીટકને નાશ કરવાને સજ્જ ઉપાયો ન લેવાય તો તેમની સખ્યા એટલી બધી વધી જશે કે તેઓ આ મુદ્દિમાં એમ માનવામાં આવે છે કે જે કીટક શાસ્ત્રના અત્યાર સુધીના અનુભવનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો અંગ્રેજીમાં કીટકથી થતું નુકશાન લગભગ અડધું અટકાવી શકાય. સંગ્રહ પૃથ્વિવર્ષ કીટકની જાતો એટલી બધી છે કે કુલ ૧-૫ માઉસ ભાગ જેટલા જ નામ અત્યાર સુધીમાં જાણીતા થયેલા છે અને તેમાંજે નો નેમના જીવનકેમ અને રહેવાની ટેવના અભ્યાસ અને નિરીક્ષણ થયા હોય તો કુલ નાના વિભાગના જ કીટકના શરીરની રચના, તેમના જીવન કેમનો હેવાલ વગેરે જાણવાને માટે તેમજ હાલના જાણીતા ઉપાયો જેવા કે સ્પર્શથી અને પેટમાં જઈ નાશ કરનારી દવાઓ, વાયુરૂપી દવાઓ, ઉપદ્રવ અટકાવનારા સાવચેતીના ઉપાયો વગેરે મુધારવાને માટે તેમજ ઉપદ્રવી કીટકોનો નાશ કરવાને લક્ષ્ય કીટકોનું જ્ઞાન વિકસાવવા કીટક શાસ્ત્ર માટે ઘણા વિજ્ઞાનીકૃતો જરૂર છે.

હિંદુસ્થાનમાં જુદા જુદા તુલ, ખાગાયત અને અન્ય ચીજો પર કીટકથી થતા નુકશાનનો ઉપર મુજબ અદાજ કરવામાં આવેલો નથી પરંતુ કપાસ જેવા તુલમાં જીવનાં નુકશાન કરનાર ઈયગના ત્રાસથી કપાસની આવકના ૧૫-૨૦ ટકા જેટલું નુકશાન અહીં થાય છે, તેવું ગણતરી પરથી મહુમ પડ્યું છે તેવી જ રીતે જીવાણમાં પણ ઘણે નુકશાન કરનાર ઈયગ (ગામમળા) થી લગભગ દર ટકા જેટલું નુકશાન થાય છે. અહીં રાખેલા જનારમાં ખાસ કરીને જીવાણને ફેટલું નુકશાન થાય છે ને જાણવાને માટે મુગ જીવા ના ચોરોની તાલુકામાં મોટા વગલા અને અડાજન મર્વે કરવામાં આવ્યો હતો, અને ગણતરી કરતાં એમ માલુમ પડ્યું છે કે કુલ એક વર્ષની અદર ૪૩૦૦૦૦૦ અને ૩૦ ૧૩૮૫૦૦ નુકસાન થઈ ગયું. (ગામમળા નુકશાન

થયું હતું. જેતરમા થતા તમામ તુલોને કીટકને લીધે ઓછામા ઓછું દશ ટકા નુકશાન ગણવામા આવે તેપણુ ફક્ત એક વર્ષમા હિંદુસ્થાનમા ૧,૭૩,૩૬,૧૯,૮૪૭ રૂપીયાનું નુકશાન થાય છે

ફૂપિની ખીલવણીમા કીટક ચાઅની કેટલી અગત્યતા છે તે ઉપરના આદર્શ પરથી મહુજ માલુમ પડશે જેનીના સુધારાઓમા અમે-ગિના જેવા સઉથી આગળ પડતા દેશમા પણ વિજ્ઞાનીઓ આ વિષયમા ઘણીજ શોધખોળ અને ઉડા અભ્યાસની જરૂર છે તેમ કહ્યું કરે છે ત્યારે આપણા દેશમા તો આ વિષય તરફ કઈ અગત્યનો વિદ્યાસ થયો નથી, અને ઘણા ખન રાજોમા તો ઉપદ્રવી કીટકો અને ઉપદ્રવો અદાજ પણ ભણવામા આવે નથી ખેડુત વર્ગ પણ દર્દવી કોપ માની બેસી રહે છે, અને આપતા ઈલાજ માટે સ્પર્શ રાખતો નથી પરીણામે આપણા ગુજરાતમાજ ઉધેઈ, કાતરા અને તેવા કીટકો દર વર્ષે લાખો રૂપીયાનું નુકશાન કરે છે તેમનો ઉપદ્રવ જ્યાંસુધી આ વિષયમાં ઘણી શોધખોળ અને અને ઉડા અભ્યાસ કરવામા આવે નહિ અને શોધી કાઢેલા ઉપાયો ખેડુત બધુઓ ઉપસાહ પુર્વક ગ્રામાવે નહિ તથા સુધી બે સુમાર વધેજ જવાનો.

આ જે કાફર

એવીજો લોહકલ એવીન્ટ-ગુ-ન.

દાહોદ કારમ ઉપર તા ૧૭-૩-૨૦૨૦ના રોજ ભરાએલા ડેમોન્સ્ટ્રેશનનો

ટુંક અહેવાલ.

લેખક — પ્રભુશંકર ઉમીયાશકર ભટ

મેન્યુએટ કીટકમેન દાહોદ કારમ

આ કારમ પચમહાક જીવંતાન મલુજ પછાત ભાગમા આવેલું છે મુખ્ય વસ્તી બીજ તથા પટેલીઆઓની છે તથા લોકો જેતીમા બહુજ પછાત છે જેતીના ચોલદોમા હુજ ચીવાય બીજુ કઈ રાખતા નથી અને વાગ્યા પછી લખવુજ બે ચીવાય બીજુ કન્યા નથી આ ભાગની જેતીની પદ્ધતિ કુખાવા માટે નાજદા ર-રા ના રેલવેની ખાતા તન્દુથી આ કારમ

ખોલવામાં આવ્યું છે અને તેનાં તરફથી આવા ઉમોન્વેશનો કરી લોકોને જોતી સંબંધમાં સુધારો કરવા સમજાવત કરવામાં આવે છે.

ઓગસ્ટ —

અ. ફાંકા-ઘઉં વાવવા માટે ૧૫ ઇંચના ફાંકા ઉપયોગ કરવો ફીક પડે છે, તથા મકાઈ માટે બે ફુટના ફાંકાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. જેડુંતો આ બન્ને પાકો હળથી જ વાવે છે અને પરીણામે તે ઊંચી નીકળ્યા પછી નીક વાનો ખર્ચ બહુ થાય છે અને ફેટલાક તો ધીવડાઈ નીકવાની તસ્વી જ લેતા નથી આ બધાનું પરીણામ એ થાય છે કે તેમનો પાક બગાડર ઉતરતો નથી. જો ફાંકાથી વાવેતર કરવામાં આવે તો બે હાનતી વચ્ચે ગપડી ફેંચી શકાય છે અને તેથી કરીને નીકવાનો ખર્ચ ઓછો લાગે છે, તથા ખેતર સાફ થાય છે અને છેવટમાં પાલ પછુ મારો ઉતરે છે.

બ. ફોડણ હળ —

આ નાનું લોખંડી હળ આ પ્રદેશને માટે સાચી ગીતે ચાલી શકે તેમ છે તથા કીમત પણ રૂ. ૧૦ ૮ સુધી જ છે એટલે તે પણ ભારે પડે તેમ નથી દેશી હળ ફક્ત જમીનમાં લીસોટાજ પાડે છે બ્યાજે અને બાનુમાં પળો હોઈ જમીન ઉત્પાદક નાથ છે અને તેથી કરીને કામ રાફ થાય છે. આ ઉપરાંત આનાથી ખેડ પણ મારી થાય છે આ હળ જેડુંતોને ચક્કવી બતાવ્યું હતું કેટલાકેએ પોતાની ખાતરી માટે પોતાના હાથે પણ ચક્કવી જોયું હતું.

ક. મારવેલ હળ —

ખીસુ ઉપરના જેવું જ આ પ્રદેશને માફક આવે તેવું આ પણ એક ફાંકાજ હળ છે.

આ બાબત ઉપર ડાહ્યાદ નાહુકાના મે મંગલદાની માહેજે પણ મંત્રી સમજાવ કરી હતી અને આ વાત ધ્યાનમાં લઈ આ પ્રમાણે સુધારો કરવા બલામજુ કરી હતી તથા એ સળધમાં તેઓ સાહેબ પણ ઘણાજ રસ લેતા હોવાથી પોતાના તાલુકામાં ફાખંત કરવા આમ વચણ જણાવ્યું હતું.

૨. હીન્ડ —

આ એક હળના જેવું નાનું બે પળવાળું એવું છે જેનાથી પાણીઆ કરી શકાય છે જેડુંતો પાણીઆ હાથે પાવડા વવી કરે છે પરંતુ તેનાથી ખર્ચ ઘણો પડે છે હીન્ડથી કરવાને એવા ઝાડી એક જ સુધી પાણીઆ કરી શકાય છે અને ઝાડીના નાના ઘણાં પછુ તે એથી શકે છે આનાથી પળીઆ કરી બતાવ્યા દવા વગા તેથી થતા ધીબ ફાંકા ગંબધી સમજાવત કરવામાં આવી હતી.

ઈ સી ટી હળ તથા બી. ટી હળ —

આ હળો બારે કીમતના છે તે ચલવી બતાવ્યાં હતા તથા તેનાંથી થતા કાચદા બતાવવામાં આવ્યા હતા. આનાથી સારી ઉંડી ખેડ થાય છે. અને તેથી કરીને દરોઈ, દાહ, વેલી વગેરેનાં જમીયા બહાર નીકળી આવી સુકાઈ બાય છે તથા જમીન સારી રીતે ઉચલાઈ બાય છે. ખાસ કરીને ખાગાયતવાળાઓને આ ઉપયોગી છે. આનાથી ચાસેલા મોટા ખેતરો લોકોને બતાવવામાં આવ્યા હતા.

આ ઉપરાંત જુદી જુદી જાતની રાંધડી જેવી કે ૯ ઈંચ, ૧૨ ઈંચ, ૧૫ ઈંચ વગેરે તથા રાંધ બનાવવામાં આવ્યા હતા તથા તેનાંથી થતા કાચદાઓ સમજાવવામાં આવ્યા હતા.

પાક —

પછી ખેડુતોને ઘઉંના જુદા જુદા ખેતરો બતાવવામાં આવ્યા હતાં. એક દરે બોડીયા ઘઉંની બીજ ઘણી સારી છે તેને ગેર આવતો નથી તથા પવનના સપાટાને લીધે નીચે પછ પડી જતા નથી આથી કરીને નુકસાન ઓછું થાય છે વાજીઆ કરતા બીજ પછુ ઉંચી હોવાથી કીમત વધારે ઉપજે છે. વાજીઆ ઘઉં પવનના સપાટાને લઈ પડી બાય છે અને તે પછી કલા ધવા પામતા નથી તે પછુ બતાવવામાં આવ્યું હતું જ્યાં પાણીની સવડ હોય ત્યાં બોડીઆ કરતાં ઉંચી જાતના બક્ષી નામના ઘઉં કરવા લોકોનું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું.

દરેક પાક માટે બી ચોક્કસ હોવું જોઈએ એ વાત પહેલી જરૂરની છે. ખેડુતો પાંચે બી મીઠવુ ઘઉં ગયેલું હોય છે અથવા કેટલાક તો વાવવા વળને વાળીયાને ત્યાંથીજ ખરીદી લાવી ખેતમાં વાવી દે છે અને પરીણામે તેમનાજ પાકને નુકસાન થાય છે. સારા બીની ખાબળ ખાસ ધ્યાન ઉપર લેવામાં આવી હતી. બોડીયા ઘઉંનું ખેતર જે ખાસ બી માટે ઉગાડવામાં આવ્યું હતું તે તથા બીજા ખેતરોને એક સરખો પાક બતાવી સારા બીથી થતો કાચદો બતાવવામાં આવ્યો હતો. આ ઉપરાંત જાણનાં લીલા ખાતરથી તથા મેલા ખાતરથી ઘઉં કેવા સાગ થાય છે તે ઉપર લોકોનું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. ખાનગ્યતુલ્યમાં મગ્ગી આ પ્રદેશમાં સારો નફો આપે છે ખાતરને લઈ જમીન ફળદ્રુપ થતી હોવાથી એના પછી મકાઈ તેમજ ઘઉં સાગ થાય છે.

પછી કચારીમાં રાગર પછી જમીન નોંખને લીલો સાગ દર્શાવવામાં આવ્યો હતો તે બતાવી તની અનુભવ ઉપર વિવેચન કરવામાં આવ્યું હતું જેથી

રીતે મનુષ્યને અપર નવર ખોગની જરૂર છે તેવીજ રીતે બગદોને પણ કામના પ્રમાણમાં સારો ખોગક મળવો જોઈએ, તેથી ઠરીને જ્યાં પાણીની સવર હોય ત્યાં થોડાક જાગમાં બગદો માટે આવો ચારો કરવાની સલામતી કરવામાં આવી હતી.

ફળાઉ ઝાડનો ખજીરો જાતાવ્યા પછી કપાસને અનુકૂળ આવે એવી કઠીંગના અગર કાળી જંમીન ખતાવવામાં આવી હતી અને તેની માવજત વિશે વિવેચન કરવામાં આવ્યું હતું.

ખપોરના જમણુ પછી ખેડુતોને જુદા જુદા પાકોના નમુનાઓ ખતાવવા માં આવ્યા હતા. જેવાકે મગફળીની બતો, સ્પેનીશ પીન, સ્મોલ બપાન, બીગ બપાન, હાગરની બતો, શરાચાર તથા કોલમ્બો (છણી), તથા સુતરસાલ (બટી), મડીયો, કપાસ, મકાઈ, ચણા, તથા ઘઉંની બતો વાણ્યા, બકરી, પીસી, બોરીયા વગેરે.

તે પછી ખેડુતોને એક જગાએ ભેગા બેસાડી કામ ઉપરના અખતરાઓ ઉપર ફારમના મેં સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ સાહેબે વિવેચન કર્યું હતું મકીયા કપાસનું વાવેતર કહેવામાં આવ્યું હતું હાગર છાટીને કરવામાં આવે છે તેને બદલે તે પદ્ધતિમાં સુધારો કરી ફડકાથી વાવીને અથવા ધડ ઉછેરી તેને રોપીને કરવાથી ઉપજમાં થનો વધારો સમલવવામાં આવ્યો હતો. બોરીયા ઘઉંનું સાફ બી ફારમ ઉપરથી ગ્રાઈ જવા કહેવામાં આવ્યું હતું ખાતર ખેતમાં કેવી રીતે પાથરવાથી તુરને એક મગ્ગો લાલ મળે તે ઉપર વિવેચન કરવામાં આવ્યું હતું. ધાત્ર ધાગમાં સાઇલેન્સ તેમજ કડળનો ભુકો કરી વાપરવાને સલામતી કરવામાં આવી હતી. માત્ર મચળવાને માટે ખજી વગેરે સાચી કરી તેમજ તુરને લગુની વખતે ખાસ ઠાળજી ગળી લેમ બને તેમ માત્ર ચાકળો પેદા કરવા ખેડુતોનું ધ્યાન ખેચવામાં આવ્યું હતું.

ત્યાગાદ મે. ડીરૂકટ એગ્રીકલ્ચર એવર્ડશીય સાહેબે સફાર પદ્ધતિ વડે લોકોનું ધ્યાન ખેચ્યું હતું બી વગેરે ખરીદવા તથા પાકને વેચવા માટે ખેડુતો એક મહત્તી કરી તેની મારફત કામ ચલાવે તો દરેક ને જુડ જુડ થનું નુકસાન તથા દરેકના અમુલ્ય વખતનો ભોગ વગેરેમાં બચાવ થાય અને એકદરે દરેકને પોતાના નફાગદ દરેક વધારો થાય.

ત્યાર બાદ મે. ડીવીઝનલ સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ સાહેબે ભોજના જમ્યાનું દે ને જા પ્રમાણે પંચમહાવના ખેડુતો અગસમાં જખા શુભવી નાખશે તો ભવિષ્ય મા તેનેજ ખગલું પડશે આ જાણત તેમણે ગુરૂપ, અધેનીકા વગેરે જાગના

વધેલા દેશોના ખેડુતોના દાખલા આપી સમજાવી હતી એ કઈ સુધારો કરવા મા આવે તથા આગસ છોડી કામ થાય તે આવે ખેડુતો પકડે છે તેનાથી બમણો પાક પકવી શકે અને તેને અંગે તેમની આર્થિક સ્થિતિ સુધરી જાય.

ત્યારબાદ આવેલ તાલુકાના એ મહાલકારી સાહેબે બોલતા ખાસ કરીને ખેડુતોને ખાતર સઘની રાખવાની પદ્ધતિ તથા ખેતરમાં ખાતર નાખવાની પદ્ધતિ સુધારવા તથા કુટકાથી વાવેતર કરવા અને નાતુ લોખંડી હળ વાપરવા જલામણુ કરી હતી ખાતરને એ આગી રીતે ખાડો ખોદી તેમાં સઘરવામાં આવે તો તેમાનો તરવો સુર્યના તાપથી હવામા ઉડી ન જતાં અંદરજ રહીને ખાતર થી જમીનને સારો ફાયદો થાય ખાતર ખેતરમાં સરખી રીતે પાથરી તેને ખેતરની માટી માથે હળથી સેળબેળ કરવામાં આવે તો પાકને સારો ફાયદો થાય તે બતાવવા મા આવ્યું હતું ત્યારબાદ તેઓ સાહેબે તેમના તાલુકામાં ચોમાસાં લગભગ એ ત્રણ ઈમોન્સ્ટ્રેશનો કરી કુટકા તથા હળને ઉપયોગ ખેડુતોના ખેતરમાં કરી બતાવવા લક્ષમણુ કરી હતી. તે ઉપરથી ડીસ્ટ્રીક્ટ એગ્રીકલ્ચર ઓવરસીયર સાહેબે પોતાથી બનતું કરવા વિચાર દર્શાવ્યો હતો.

હુકમા સારી ખેતીથી, બળદોની સારી માવજતથી, સાગ ખીચી તથા ખાતર નાખવાની સારી પદ્ધતિથી થતા ફાયદાઓના ખ્યાલ આવે સર્વ લોક શુદ્ધ પદી સહ સહને ગામ ગયા હતા.

હુધ માટે ગાય અને ખેતીને મટે બળદની પરદગી.

(સેખક-કુલાજામ મગનભાઈ અમીન)

વી એ રુલ-મુન્ત

ગાય અને બળદ બગીચા પહેલાં ગુરુ ખેડુતો ઘણું વિચાર કરે છે પરંતુ તેવા વિચારવાળા અને બુદ્ધિશાળી ખેડુતોનું પ્રમાણ આપણા દેશમાં ઘણું ઓછું છે એટલે આ લેખ લખવાના ઉદ્દેશ્ય રૂઢેક ખેડુતને ટોરની ખગીલી સંબંધી કઈ ગાહીતી આપવાનો છે નીચે આપેલી ગાહીતીને અનુસરીને ટોર ખગીલવામાં આવે તો તેથી બલિયમા ઘણું ફાયદો થાય છે અને લાગણ જે ઉદ્દેશ્યને માટે ખર્ચદેણુ લેવા તે સારી રીતે પાળે છે.

‘ગાય ખરીદ કરતી વખતે નીચેના ચિન્હ તપાસી પસંદ કરવી’—

૧) ગાયનું કપાળ પહોળું હોવું જોઈએ.

૨) ચામડી દીલી, મુવાળી અને ચકચકતી હોય તો સારું.

૩) ગાયની પાસણી દુરથી દેખાવી જોઈએ તેમજ તે મોટી અને જે પાસણી વચ્ચેનું અંતર વધારે હોય તો સારું.

૪) કરોડનાં હાડકાં દીલાં અને જે હાડકાં વચ્ચેનું અંતર વધારે હોય તો સારું સામાન્ય રીતે અંતર જે આંગળનું સારૂ ગજવામાં આવે છે.

૫) આખો દેખાવડો અને સ્વભાવ સાંચ હોવો જોઈએ.

૬) પાછલા ભાગમાં પુછડીની જે બાબુએ જે ટકા હોય છે તે જે વચ્ચેનું અંતર વધારે હોય તો સારું.

૭) પુછડું કરોડની સીધી લાઈનમાં આવે એટલે કે ક્યાથી પુછડું નીકળે છે ત્યાં આગળનો ભાગ ઢળતો ન હોના જેમ કરોડની સીધી લાઈનમાં આવે તેમ સારું.

૮) પાછલા જે પગની અદરની બાબુએ માંસનો ભાગ આંધો હોવો જોઈએ.

૯) અવાળું આગળના તેમજ પાછળના ભાગમાં વધેલું હોવું જોઈએ.

૧૦) આગ આચળ સરખા અંતરે હોવા જોઈએ.

૧૧) આચળની અણી એક બીજને અડતી જોઈએ નહીં.

૧૨) કુટપટ્ટી વડે દુડીથી કરતે કઠોડ ઉપર થઈ કરતે માખી જેવું અને જો તે માખ આગલા પગના ઉપરના હાડકાંથી પાછળ પગના ઉપરના હાડકાં સુધીના માખ કરતા વધારે આવે તો તે ગાય માખી સમજવી.

૧૩) શરીરનો આકાર ફાચર જેવો એટલે કે આનમધી સાંકટો અને પાછળથી પહોળો હોય તો સારું.

૧૪) દીચણ ઉપરનો બાંધનો વાક-વધારે હોય તેમ સારું.

૧૫) ઠાન મોટું હોય તેમ સારું.

૧૬) ગાય પડવાળી હોય તો ઘણું જ મરસ કેટલાક દોરને આગલા પગ ના પાછલા ભાગ ઉપર ત્રણ ચોર ધંચ લાખો લીટો હોય છે તેને પણ કહે છે.

૧૭) દુધની નસ મોટી, લાંબી, અને વાંદી ચુગી હોય તેમ તે ગાય ચાલી મમજવી.

૧૮) દુધનો આવડો પારળતા આવડો હોય તો માન્યવો આ માન્ય આવડાની ઉપર આવેલા હોય છે અને ત્યાં વળી ઉગેલા હોય છે તેને દુધનો આવડો કહે છે.

ઉપર બનાવેલી નીશાની સાળી ગાયો, હુધ આપવામાં, સારી નીકળે છે એટલું જ નહિ પરંતુ તેમના જેવાછરડા થાય છે, તે પણ સારા નીવડે છે.

ગાયોની ધણી/અતો 'હોય' છે જેવી કે. - કાંકરેજ પડી આર, તલગંદાર, ગીરી, મીઘી, મોલમી, અમ્મવા મહાલ, ખીતારી, મેલોર, વગેરે તે સમામ એકાદો પૈકી શુ ગતને માટે કાંકરેજ ભાતની ગાય/સારી ગણાય છે, કાચુ કે તે આયના જેવાછરડા થાય તેના બળદ સારા થાય છે, તેમજ ગાયોમાં પણ હુધ આપવાની શક્તિ સારી હોય છે.

કાંકરેજ ભાતની ગાયને ઓળખવાની નિશાનીઓ નીચે પ્રમાણે છે -

(૧) ૧ ગ રૂપેરી લીલો, (૨) પગ તથા ઘુટેણુ ઉપરનો આગલો તથા પાછલો ભાગ સહેજ કાળા રંગનો, (૩) વાછરડાનો રંગ શરૂઆતમાં માથા ઉપર સહેજ લાલ હોઈ પાછળથી તે રંગ બદલાઈ જઈ કાળો થાય છે, (૪) ગાયો ચપળ, જોરાવર અને મજબૂત બાધામી હોય છે, (૫) કર્ણો પહોળા અને ખીણ ગાયોના પ્રમાણમાં હુક, (૬) શીંગડા પાયામંથી ઉંચા જઈ અઠર વળેલા, (૭) બે શીંગડા વચ્ચેનો કષાળ ઉપરનો ભાગ ચક્રાકાર, (૮) શીંગડા ઉપરથી પાતળા ચઈ ભુકી અણી-વાળાં, (૯) આંખો કાળી તેમજ ભરાવાદાર અને તેજવાળી હોય છે, (૧૦) આખનાં પોપચા ઉપર કચલી પડેલી હોય છે (૧૧) કાન એટા અને કેટલીક ગાયોમાં કાળો રંગ અને કેટલીકમાં સફેદ, (૧૨) કાનની અઠરનો ભાગ નાગળી રંગ લેવો, (૧૩) ગરદન સુંદર અને નાબુક, (૧૪) આમડી સુવાળી અને નાબુક (૧૫) મોઢા ઉપર માસ ઓછું, (૧૬) પુછડું લીચણથી સહેજ નીચું અને તેના છેડાનો ભાગ કાળો, (૧૭) ગાયને દોહ્યા પછી અવાળું સંકેતાર્થ તેની ઉપર કચલી પડી લાય છે

હવે નીચેની બાબતો ધ્યાનમાં લઈ બળદની પચદગી હરવામાં આવે તો તે બળદ કામ સાડ આપી શકે છે.

(૧) પગની ખરીઓ જાણે પહેલાઈ વિશેષ હોવી એમને નહિ.

(૨) ખરી બદારના ભાગમાં વળેલી હોવી એમને નહિ.

(૩) ખરી રંગે પોળી ન હોય તો સાડ.

(૪) ખરી લાળી હોવી એમને નહિ.

(૫) બળદના પગે લીચણથી ખરી સુધીનું હાટક સીકું ન હોવાં સહેજ ધરતું હોય તો સાડ.

(૬) પાછળ પગડાનો ભાગ સહેજ ઢગનો હોય તો સાડ.

(૭) દીયણ ઉપરનો વાક જોઈને હોય તેમ સાદું.

ઉપરની હકીકત ધ્યાનમાં લીધા બાદ બળદોમાં કેટલીક ખોટો નીચે બતાવ્યા પ્રમાણે હોય છે આ ખોટો પણ ખેડુતોમાં ઘણી જાણીતી છે પરંતુ તેની પશ્ચાત્ત્સારા અને અનુભવી માણસને જ ખબર હોય છે નીચે જણાવેલી ખોટો પેટ્રી

(-) નીશાની વાળી ખોડ ઘણી જ ખરાબ ગણાય છે અને તેથી તે બરાબર તપાસી લેવી.

(૧) બેઢાચઢે —

બળદના કપાળમાં બે બમરા હોય છે તે બમરામાં નીચેનો મોટો હોય અને ઉપરનો નાનો હોય તને બેઢાચઢ કહે છે

(૨) બેઢાદોડ —

કપાળના બે બમરામાંથી નીચેનો નાનો હોય છે અને ઉપરનો મોટો હોય તો બેઢાદોડ નામે જોળખાય છે

(૩) પાસર ગરો —

બળદની પાસથી ઉપર ઢેકો હોય છે તેને લીધે તે જાગ ઉપરેથી ઢેખાય છે

(૪) સાતડીઓ અથવા છઠડીઓ —

બળદને સામાન્ય રીતે આઠ દાંત હોય છે પરંતુ બે આઠને બદલે સાત દાંત હોય તો સાતડીઓ અને છ દાંત હોય તો છઠડીઓ કહેવાય છે.

(૫) પેટ હુટણીઓ —

બળદનું પુછડું લીચણની ઉપરજી પુરૂ થઈ જાય છે કેટલાક લોકો આવા બળદને ગાટો પણ કહે છે

(૬) વાગડ વાયો અથવા નેવર —

આવા બળદના ચાસતી વખતે આગલા બંને પગ અથડાય છે

(૭) ઢાગણીઓ —

આવા બળદના પુછડના છેડાના વાળ ધોળા હોઈ તેની ઉપર કાળા વાળ આવેલા હોય છે જોઈને ધોળા-વાળ કાળા વાળથી ઢાકાયેલા કહે છે ગયા વાળ ધોળા હોય તો બંને બમરીઓ વચ્ચે છે કેટલીક જગ્યાએ તેને વાહર પુછો નામે પણ જોળાયે છે

(૮) ખતુરો —

બળદના શરીર ઉપર જે પીંડ, ઉપરના કોઈપણ ભાગ ઉપર ત્રાન ખતુરો આકાશના વાળ પડેલા હોય તેને ખતુરો કહે છે

(૯) ખીવા જે નીચો —

કેટલાક બળદને ખીટા ઉપર શીંગડાં પછાડવાની ટેવ હોય છે આ ખોડ અણવાનું કારણ એ છે કે શીંગડાણું રોગ થયેલો હોય છે અને તેથી બળદ મરી જવા સંભવ રહે છે

— (૧૦) ધોળા છોડો —

આવા બળદની છાલ ધોળી હોય છે

(૧૧) બ્રાહ્મણીઓ —

શરીર ઉપર ધોળા અને કાળા ચાકું હોય છે તે બ્રાહ્મણીઆના નામે ઓળખાય છે.

— (૧૨) સર્પણીઓ —

વારે ઘડીએ જે બળદ છાલ બહાર કઢાડતો હોય તેને સર્પણીઓ કહે છે

— (૧૩) દુંદ્રી ચાલ —

આવા બળદ ધીમે ધીમે ચાલે છે તેમજ ચાલતા આગલા પગની, ખરી ઉપર પાછલા પગની ખરી પડે છે અગરતો આગલા પગની ખરી પાછળ પાડલા પગની ખરી પડે તો દુંદ્રી ચાલનો સમજવો.

— (૧૪) સાવરણીઓ —

સાવરણીઆ બળદની પુછડી ઘણી લાખી હોઈ ચાલતા નીચે ધમડાય છે

— (૧૫) તણડીઓ —

યજે તણછ માથો ફરે તેને તણડીઓ કહે છે. કેટલાક લોકો પાત્રો પછુ કહે છે. (આવા બળદ ચાલવાનું મર કરતા ઘોડા વાર લંગડાય છે)

— (૧૬) ચુછી —

બળદના કપાળ ઉપર ભમરો આવેલો હોય છે તે ભમરો બે આખી નુચે ચાગનો બળદની માથડીની ચાડી દોરીમાં દહાતો હોય તો તેને ચુછી કહે છે.

— (૧૭) બડ —

બળદની ડાબી અગર તો જમણી છેડલી પાંચળી દુંદ્રી હોય તેને બડ કહે છે

— (૧૮) ચુસડીઓ —

બળદની પીઠ ઉપર ભમરો હોય છે અને તે તેની સુગ નળીની સપાટી પર આવેલો હોય છે તો તે ભમરોમાં ઘુળ જાતગીએ તો સુગ નળીએ ટપકા પડે છે આવા બળદને ચુસડીઓ સમજવો.

ઉપર જણાવેલી ખોડો પછડી ચુછી, સાવરણી, બડ અને પાત્રબંડો ઘણીજ અશુભ ગણાય છે ને ઉપરથી દેવેન્દ્ર છે કે —

ચુછી પુછે સાવરણીઆને, ટેગ છે ભાઈ જાંડ,
ધર ન આવે જોડા ને, પાંડોશીને પડાવું દંડ.

જેતીમાં રોગ કેવી રીતે અટકાવાય ?

ગુરુગતમાં મુખ્ય તુલો પગ નજર કરીશું તો કપાસ, જુવાર, કઠોલ, શાક ભાણ અને ખાગાયન મુખ્યત્વે માલુમ પડશે આમાનો પ્રત્યેક વસ્તુ પર જુદા જુદા ગાંભીર્ય આવે છે. વધતો રોગ દરવર્ષે હોય છે કપાસ અને જુવાર નાં મુખ્ય રોગો જેવા કે છડવાને તુલ્યતા કરનાર ઇયળ, કપાસના આખા છોડને મુકવી નાંખનાર રોગ, જુવારના ઘડમા પડતો ગાલમરાનો ઉપદ્રવ અટકાવવાને હાલમાં સંશોધનો આણ છે પરંતુ કેટલાક જેવા પણ રોગો હોય છે કે તેનો નાશ કરવાને ઘણાજ બ્યવહાર ઉપાયો શોધી કાઢેલા છે, અને તે આમાન્ય ખેડુત વર્ગની જાણમાં આવેલા હોતા નથી.

આ ઉપાયોથી પરીચીત થવાને મ્હેલો રસ્તો સ્થાનીક ખેડુત મહળમાં જોડાઈ સભાસદ થવાના છે ટાંચુ કે સભાસદને ખીણ કેઈપણ પ્રકારની ક્ષીરચાલમાં ન ઉતારતા ફક્ત મુખ્ય કાર્યવાહકનોજ રોગના નાશની સલાહ માટે પુછવાનું રહે છે વળી પોતાનું કાર્ય વીના વીલબે અને તદન નજીવા ખર્ચે સાધ્ય થઈ શકે છે તેમજ નો દાઈ પણ ઉપાય સહજ પણ અખતરાકરમાં હોય તો તેનું બીલકુલ ખર્ચ આપવું પડતું નથી રોગની બાબતમાં મહળ તરફથી કંવી રીતે સહાય મળી શકે તેનો નીચે આપેલા યોગક દ્રષ્ટાંત પરથી ખ્યાલ આવશે.

અહીં આ જુવારનું વાવેતર ઘણા મોટા પ્રમાણમાં થાય છે. ખાધ અને બી તરીકે દરેકે દરેક ખેડુત પોતાની જરૂરીયાત મુજબ દર વર્ષે જુવારને અઢી ગમે છે. હાલમાં ઘણાખૂન ગામડાઓમાં તો પાલામાં કીડવા, ઇયળ, ઉદર વીગેરેનો ત્રાસ વધુ માલમ પડવાથી પાવાને બદલે ખેડુતો બડા પતરાની કોઠીઓમાં જુવારને સંઘે છે આ કોઠીઓમાં પણ ચોમામા વખતે ઘણે કેઠાણે જુવારમાં સજો માલમ પડે છે, આ મળાના નીવાળા માટે “કાખાન બાઈ સલકાઈડ” નામની પ્રવાહી વાયુથી ઉડી જતી દવા શોધી કાઢેલી છે આ દવાથી કોઠીમાં સંઘેલી જુવારમાં પડેલાં કીડલા, ઇયળ, વીગેરેનો દવા મદયા પછી ગજ કલાકની અદરજ સપુર્ણ નાશ થાય છે ત્યાંજાંદ જુવારને બી તથા ખાધ તરીકે વાપરી શકાય છે દવાથી કેઈપણ પ્રકારની ખરાબ અસર કે હાની થતી નથી, તેવું દવાના વપરાસના લાભા અનુભવ પરથી માલમ પડ્યું છે જે કેઠાણે જુવાર પથરાની કોઠીઓમાં સંઘવવામાં આવે છે. ત્યાં તેનો ઉપયોગ રહેલાછથી થઇ મકે તેમ છે તેમજ જવાનું કાઈ વધુ ખર્ચ આવતું નથી પણ દવાનો ઉપયોગ નબ્લી વખતે ઘણી આવેલીની જરૂર.

પડવાથી સામાન્ય ખેડુત તે વાપરી શકે તેમ નથી આવા કામમાં જે ખેડુત મરળનો ઉપયોગ કરવાના આવે તે મરળ તરફથી દવાનો તજજ્ઞ મારણ જાતે આવીને દવા સુધી જાય અને તે સંજોગથી બધી સમજુત આવી અને મરળના સભાસદો ઘણી મહેલાઈથી દવાનો લાભ લઈ શકે.

ફળ જાડમાં ખામ કરીને આંખોનાં ઘડને તુકશાન કન્ના લાગે છવડો (મેદ) ઘણે કંઠોણે ત્રાસ આવે છે આ મેદથી આગો સુકાઈ જાય છે. જે છવડો છાંલની નીચું બરાઈ રહ્યો હોય તે ઘણાખરા ખેડુતો ઘડની છાલ કાપીને તેને બહાર કાઢી નાખી નાશ કરે છે. આમ કરવાથી આખાનાં ઘડને ઘણાં ઘા લાગે છે અને તે કુશાતા ઘણાં વખત જાય છે વળી છવડો ઘડમાં ઉઠે બરાઈ તો કંઈ ઇલાજ નહીં, અને જાડ અને મુકાઈ જાય છે આ છવડાને નાશ કરવાને ઝેરી દવા આવે છે અને તે ચડમાંથી નીકળતા વહેવાળાં બાકામાં મુકવાથી જાડનો છવડો ઝેરી દવાને લીધે આગળથી મરી જાય છે આ દવાના ઉપયોગમાં આખાની છાલ કાપવી પડતી નથી, તેમજ જોડને કાંઈ રીતનું તુકશાન થતું નથી હવાનો ઉપયોગ મરળ તરફથી કાળજી પુરેક થઈ શકે.

જોગાયતમાં કેટલાંક રાગ જેવા કે મચ્છી પર થતાં હંડશને નાગ કરવા મોટે ગધક અને કળી ચુંનાંનું મિશ્રણ ઘણું જ અંકશીર છે, તે છાટવાને માટે હાથ ધરાય આવે છે જેની કીમત અશિર ૩૦ પૌં હોય છે તેમજ કેભેજ, મોગની, રીગણા, કુધી વીગેરે શાકભાજી પર મચ્છીપાન ખાતાની કચડો, સુગીઆ વીગેરે જુઓનો ઘણો ત્રાસ હોય છે આ જુઓની સામાન્ય લાધામાં, જુડું પરીકે જોળખાતા તમામ સાંધાવાળાં પ્રાણીઓમાં, જોડે મોટી શાખા હોવાથી તેમને ખાસ કીટક તેરીકે જોળખવામાં આવે છે આ કીટકને અવસ્ય ૨ પગ, ૪ કે ૨ પાળ, અને ૨ મુછે હોય છે. આવા કીટકોને નાશ કરવાને જુડી જુડી દવાઓ વપરાય છે અને તે પ્રવોહી દવાને છાટવું કુવાગની માફક છાટવાને માટે નાનાં યત્રો આવે છે આવાં યત્રો સામાન્ય રીતે નાગ કરવારી દવા છાટવાને ઘણાં વ્યવહાર ધઇ પડયા છે અને તે જરીદવા પ્રત્યેક ખેડુતની શુભચ ના હોય પણ ખેડુત મરળને તે નહેતી વાત ધઈ પઠે જેથી તેમને ઉપયોગ કરીને તુલને રોગમાંથી જગાવી શકાય છે.

આ પ્રમાણે ખેતીમાં રોગ કેવી રીતે અટકાવવો તે જાણવાનું અને જાણેલા ઉપાયોનું અમલકારક રીતે ઉપયોગ કરવાનું મોઘ સાધન ખેડુત મરળ છે.

R. I. S. H. A. K. A. R.

એન્ટોમોલોજી એસીસ્ટન્ટ, મુમ્બઈ

ગુજરાતમાં ઢોરની સુધારણા.

યુગેય, અમેરીકા અને ઓસ્ટ્રેલીયા, વગેરે દેશોમાં ઘોડા, ઢોર, ઘેટાં વગેરે પ્રાણીઓની જાત સુધારવાને અને તેમને જેમ અને તેમ ઉચી સ્થિતિએ લાવવાને માટે ઘણાજ શ્રમ લેવામાં આવે છે, ત્યારે આપણને તો એ જાણની કંઈક પડી નથી આપણા ઢોરની જાતો દિન પ્રતિદિન ખગડતી ચાલે છે; તેમ જ કંઈક જોઈ શકાય છે, તેમની દુધ દેવાની અને કામ કરવાની શક્તિ તથા તેમનો લબ્ય દેખાવ કમી થવા માડ્યા છે, માટે સવેળાએ જોતવાની ઘણી જ જરૂર છે.

“વડ તેવા ટેટા અને જાપ તેવા ઘેટા” “જાળાપ તેવા છોઢરા” એ કહેવતો પ્રમાણે જેવી ગાયો અને સાઢ ઉછેરવાના કામમાં લેવામાં આવે તેવા જ તેમના વાછરડા થાય છે માટે હમેશા સાગ જાધાના, જુવાન, રોગ વગરના અને સારી જોલાહતા ગાય અને સાઢ ઉછેરવાને માટે પસંદ કરવાં સાદુ સકથી ઉત્તમ પસંદ કરવો કારણ કે ગાયોની ભવિષ્યની જાત સુધારવામાં સાદુ મહત્તી અગત્યનો ભાગ ભજવે છે એક ગાયને એક વરે એક વાછરડું થાય તો એક જ સાંઢના એક વરસમાં લગભગ ૫૦ વાછરડાં થાય છે જે સાંઢની વસાવળી મારી હોય એટલે જે સાંઢની માતા અને વડીઅઈ ઘણું દુધ આપતી હોય તેવો સાદુ પસંદ કરવો જે સાંઢની આંખ મોટી અને લબ્ધ, કમળ પહોળી, શીંગડા કુડગીઆળા, મોઢું ઢુકું કાન બહુ મોટા તેમ જ બહુ નાના નહિ એવા, ગરદન બારી, બહુ લાંબી તેમ જ બહુ ટુકી નહિ એવી, ખુધ અથવા ટોળી મોટી, પીડ લાંબી અને પહોળી, છાતી પહોળી, પગ બહુ લાંબા તેમ જ નહીં વાજાચુકા નહીં પણ સીધા એક એકની છુટા, અને મજબુત જાધાવાળા, પુછડું લાંબુ અને પાનુ, ખડીઓ એક સરખી, બહુ મોટી અને બહુ પહોળી ના હોય તેવા મોઢને પસંદ કરવો વશપરપરાઈ ઉત્તમ આવના રોગ વાળાં કે કચરોગવાળા જનાવડે ઉછેરવાના કામમાં લેવા નહિ દોષમાં નજીક નજીકનાં મગા, જાપ, જાઈ, બહેન વગેરે ઉછેરવાના કામ માં લેવા નહિ આથી ઘણું તુકચાન છે વશપરપરાના રોગો જલદીથી ઉતરે છે, ઢોર દીગમાં થાય છે, અને તેમના શરીરનો જાંઘો નબળો પડતો જાય છે જે મોઢની વાછરીઓ ત્રણ વરસની થાય અને સાદે આપવા માટે ત્યારે તે મોઢને જલદી નબળો અને એ સાંઢની વાછરીઓ જીભ સાઢથી ફરવડી આવી, નીચું નવું વેંદી કાળાં કરવાથી ગાયોની જાત મુઘટે છે આગળના મારામાં

સારા વાછરડાંઓ સાદ તરીકે રાખે છે અને બાકીનાઓને ખાસી કરાવે છે

ઉત્તર ગુજરાતમાં, પાટણ, પાલણપુર, રાધનપુર, કાકરેજ અને વઢીઆ વ તરફનાં ઢોર બહુ વખણાય છે તેઓ કાકરેજ અથવા વઢીઆળીને નામે ઓળખાય છે કાકરેજ ઢોર ઘણા જારા સફેદ, અગર મોજડા હોય છે, તેમના શી-ગડા કુડળીઆળા હોય છે, કાન ખુદ્દા અને મોટા હોય છે, શી ગડાના મુળ ઉપર વાળ વધેલા હોય છે, પગ મજબુત અને છાતી પહોળી હોય છે. તળ ગુજરાતના ખેડુતો વેપારીઓ પાસેથી કાકરેજ ખાતી કરેલા વાછરડા વેચાતા લેઈ ઉછેરે છે પણ અહીંનાજ સારી જાતના અને સારી ઓલાદના ગાય અને સાદ સભાળથી મેળવવાના આવે અને વાછડાને સભાળથી ઉછેરવામાં આવે તો અહીંના બળદ કાકરેજ કરતા ઠંધ પણ ઉત્તમતા ધાય એવું માફ ધારવું નથી માટે કાકરેજ જેવા સારા બળદ ગુજરાતમાં જામે ધાય તેવો પ્રયત્ન થવો જોઈએ

અયોગ્ય સાદને બ્યા સુધી (તેઓ બે વરસની ઉમરના ધાય તે અગાઉ) ખાસી કરાવવામાં આવે નહિ, અને ફક્ત સારામાં સારાજ માંડ ઉછેરવાના કામમાં લેવામાં આવે નહિ, ત્યા સુધી ગુજરાતમાં ઢોરની જાતો સુધારવાની આશા રાખવી ફોગટ છે

પાણી ભરાઈ ન રહે એવી ગોરાડુ જમીન ગાયોને માફક આવે છે ઢોર ને ઉછેરવાની જમીન મોળી નહિ પણ મીઠી અને કસદાર હોય તો સારી નીચી, ચીકણી અને પાણી ભરાઈ રહે એવી કાળી જમીનમાં ઢોર માનવ ઉછરતાં નથી એવા જમીનમાં ટામ બહુ પડે છે અને ચોમાસામાં ઢોરને ઘણાજ હોરાન કરે છે નીચી જમીનના ઘાસ બડા ધાય છે અને કસદાર હોતા નથી નીચી જમીનમાં ઢોરાગ વા, જુદી જુદી જાતના તાવો વગેરે રોગોને ઉપદ્રવ વધારે પ્રમાણમાં ધાય છે મોળી જમીન ઉપર ચરનારા ઢોરને, મીઠી, કસદાર અને ખેરાણુ જમીનમાં ચરનારા ઢોર કરતા, દાણો વીગેરે વિશેષ ખવડાવવાની જરૂર પડે છે અને તેથી ખર્ચ ઘણો ધાય છે સારી જમીનમાં ચરાવવાથી અને ખવડાવવા પીવડાવવાની બદોબર માવજત રાખવાથી ઢોર વહેણ અને સ્વચ્છ બધ જામણા (ગામણા) ધાય છે

ઝીંઝો, સામો, દરો, આરોતારો, ગાધી, વિગેરે ઘાસ સારા ગળાય છે; દામડો, વરેલુ, અને લાપડુ વિગેરે ઘાસ સારા નથી ઢોર ઉછેરવાની જમીનમાં ખારે માસ આવે એવું ચોક્કસ મીઠું પાણી હોવું જોઈએ, અને તાંદ, તાંદકા અને વાવાઝાયામાંથી રસણ કરવાને વડ, ચીપર, મીપળા, આના, મહેલા, માણ,

લીમરા, વગેરે છાંયાનાં ઝાડ હોવા જોઈએ

ઉનાળો અને ચોમાસુ દોઢને રાત દિવસ ચરાવવા ઉનાળામા દીવસે તાપ બહુ સખત પડે છે તેથી દોર જરાજગ ચરી શકતા નથી, 'રાત્રે ઠંડે પહોરે જરાજગ ચરે છે ચોમાસામાં રાત દીવસ છુટા ચરાવાથી તેમને મચ્છરો બહુ હેનન કરી શકતા નથી. ચોમાસામા દોરને જરાજગ ચરાવવાથી શિયાળામા તઓ ઓછા દુખળા પડે છે

એકલા મોળા ઘાસ ઉપર ચરનારાં દોર ઝટ મોળવાઈ જાય છે. તેઓ જમીન ચાટે છે અને ઇંટો, નળીઆ, હાડકા, ચામરાં શીંગરા અને લુગડાંના કડકા પલ્લુ ચાવે છે મીઠી અને ખેડાણ જમીનમાં ચરનારાં દોર બહુ મોળ વાળા નથી ઢાંને જુદી જુદી જાતની જમીન અને ચાના ઉપર ચરવાનું બહુ ગમે છે ખેતગેમાથી પાક લઈ લીધા પછી ભેડાણ કરવા દેવામાં આવે છે ત્યારે દોરને ચરવાની છુટ થાય છે અને તેમને જુદી જુદી જાતની વનસ્પતીઓ ઉપર ચરવાનું ગમે છે દોર મોળવાય નહીં માટે તેમને પાલુગા હમેશા મીઠું આપવું, અથવા તઓ ચાટી શકે એવી રીતે સીંધાલુણના ટટકા ઝાડે અથવા ઢોઈ બીજા ઉચી જગ્યાએ વાળાથી બાધી લટકાવવા, આથી મીઠાલુણને બિનાર ઓછા થાય છે

દોરને ખેરાક હમેશા માફ કરી જવાવવો ચોક્કસ પાણી ઉનાળામા દીવસમા ગ્રણ વખત પાવું, અને ચોમામા શિયાળામા બે વખત પાવું પોચા અને જોડ માનમાં દોર વધારે દુખળા પડાવો ન લાવ નહે છે એવે વખતે તેમને ખાત્રુ કડળ વગેરે આપવા અને ટાંટ તડકામાથી સંભાળવા દુખળમાથી ઢાંને બચાવવાને આપણા લોક વાસ ભરી રાખતા નથી એ ઘણું જ ખોટું છે ઓછાના ઓછા બીજા એક વરસને માટે ધામનો સંઘરો રાખવો જોઈએ દેશી લોકો એક બીજાના ઓછા બાળી સુઠે છે, તેથી દેશને ઘણું જ નુકશાન છે

દોરનો વાડો જધા દોર સમાય એવો ખુલાસાવાળો ઉચી જમીન ઉપર બાધવો દોરને હમેશાં પોચી જમીનમા ખેસારવાં, કંઠણ જમીનમા વેગારવાથી તેઓ અકડાઈ જાય છે દોરના મધાનની જમીન આમુધામની જમીનથી ઓછામા ઓછી બે કુટ્ટ ઉચી રાખવી મીઠાણ વાચરો ઉતર તન્ક થી વાય છે માટે ઉતર તરફ બીડા કરવી ઢાંના ઉપર સંધો પવન લાગે નહીં, અને હવા અજવાણ આવે, એવી રીતે ઢાંના તળેલાઓને બારીઓ બારણા જાળીઆ વિગેરે રાખવા તળેલાની અદર અને આમપાસની જમીન ઘણી ઓળી રાખવી સુખ નહીં નવા માટે હાલરી ખુદી નીચે રાખવી અને

મુત્ર ઉકરડામાં લેઈ જવાય એવો એ દોષસ્તંધકરેવો. દોરને હિમેજા ચરવા છોડવાં, હરવા ફરવાથીજ દોર સારાં રહે છે. ગાયો એકવીસ એકવીસનીવને સાંઢે આવે છે, ખાલણી થયા પછી સાંઢે આવતી નથી.

વાછરાઓને રહેવાની જગ્યા સાફ રાખવી. ઘેરાખર વખતસગ વાછરડાઓને પેટભર મેવગવવા; વાછરડાને આ દેશમાં સાંજ સવાર ધવરાવવાનો રીવાજ છે. જે ગાય તગ્વાઈ (ત્રોઈ) ગાય તેને ખાલણી ગાયોથી વુટી રાખવી, અને તેનો મુત્રાહ અને ગર્ભાશય ગરમ પાણીથી રોજ એ વખતે ધોવા, અને અધુરે પડી ગયેલો ગલ અને ચોર ખાળી દેવા. વાછરડાં આર છ મ સેના થાય એટલે તેમને ખોળ, તુવેરના છોડા, ગાહ; ગુવારનો ભંડો; ઘઉંનો ભુનો વગેરે ખવડાવવાથી તેઓ જલદીથી વધે છે અને તાજ થાય છે.

ધરિંગેશન માટેના હુલાઓ ઠંડાં ખોદવા તે શોધી કાઢવા સાડ કરવાનાં બોરિંગ.

સગરની એવા ઇન્જ છે કે નવુ પુખ્ત પાણી મળે એવા કુત્રાઓ આ જગ્યામાં ખોદવા માટે ખેડુને મનવડ કરી આપી ચોગ્ય સ્થળોમાં માંથી શોધી શકના માટે વાપરવાનાં હાય ચલાવવાનાં બોરિંગ મશીનો (પેત્રો) જેવવાનું ચોક્કસ છે એ બંન્ન માત્ર મરુતે કામે લગાડીને, ૧૪ દિવસમાં ૩૦ ફીટ ઉંડુ ૧૮ નિવસમાં ૪૦-૪૨ ફીટ, અને ૨૧ દિવસમાં ૫૦ ફીટ ઉંડુ બોરિંગ કરે.

પાણી પુરતા જગ્યામાં માવમ પડે એટલે બોરિંગ બધ કરવું જો પાણી પુરતા જગ્યામાં માલમ પડે નહીં તો સાધારણ રીતે ૫૦ ફીટ ઉંડુ ખોદવા પછી બોરિંગ બધ કરવું. પણ જો એમ માનેવાને પુરવું ધરવું હોય કે વધારે ઉંડુ બોરિંગ કરવાથી પાણીનો સારો જથ્થો મળતો તો ૬૫ ફીટ સુધી બોરિંગ કરવું.

રાખવી જોઈએ તથા તેને માટે તે જોખમદાર રહેશે, તથા તેણે દેહસેા પુરો પાડવો જોઈએ અથવા જો કાલસો પુરો પાડે નહીં તો તેણે બોરિંગ દીઠ ૩ ૫ આપવા જોઈએ

(૫) જો બોરિંગ નિષ્ફળ નીરડે તો ચત્ર વાપરવા માટે કાંપણ પદ્ધતિ લેવામાં આવશે નહીં અને જો સફળ બોરિંગ, જમીન નીચેના પાણીનો જથ્થો શોધી કાઢવા માટેના એશિયલ ઓશીમરે અથવા બીજા કાંપણ કાચેલ અધીનારીએ પમદ કરેલી જગાએ કરવામાં આવ્યું હોય તો, સંકાર મામલતદારના અડમટ પ્રમાણે અગત્ય દારે મલુગી પાછળ જોઈએ અગત્ય હોય તેનો અડધો લાભ અથવા ૩ ૫૦ (ગેર્યા થી જે વક્રમ ઓછી ભાગ તે) અગત્યને આપવો

(૬) બોરિંગ ક્યાંથી દનાકના ૨૦૦ ગેલન પ્રમાણે થાણીનો જથ્થો આવેનો તે બોરિંગ મળ નિરડેનું ગણવમા આવશે આ પાણીનો જથ્થો એક કામ માત્ર રાખવા માટે દનામાં પ્રવૃત્તિ પાળી આપવો માત્ર બેતીવાડી પાત્ર લેશે અને મકળતાનું અથવા નિષ્ફળતાનું મટિરિટ મામલતદાર અથવા હાથુગી કાચદટ્ટ ઓફ એમિકલ્સર આપશે.

(૭) જો બોરિંગ મળ નીરડે તો અગત્યદારે, પોતે મલુગી વિગેરે પાછળ જે અગત્ય હોય, તે ઉપરાંત, પહેલાં ૫૦ શીંગના દરેક ફૂટ દીઠ ૩ ૧ તથા ૫૦ શીટથી વધારેના દરેક ફૂટ દીઠ ૩ ૧૧૧ શી આપવી શી મામલતદાર વસુલ કરશે.

(૮) બોરિંગ સફળ નીવડ્યું હોય ત્યારે અગત્યદારને હમેશાની રાખેના પ્રમાણે મામલતદાર તમારા આવી શકશે કાયદા (અગત્યદારના) બોરિંગના તેમજ 'કુરો' બોરવાના અગત્ય માટે તમારી મળી શકશે

બ — પાવર મશીનો (બળથી ચાલેલાં યંત્રો) બાબત

વધારે ઉડા બોરિંગ કરવાને અથવા વિવિધાન કામોને ઉડા બોરવાને વાગે જળથી ચાલતાં યંત્રો પુરાં પાડવામાં આવશે આવા યંત્રોના ઉપયોગ વાતેનો કામના હેતુ પ્રમાણે છે —

(૧) અગત્યદારે પાંચમા પાંચેના રેલ્વે ઝાંઝાનગી પોતાના કુવાની જગાએ ૫ ૧ લાઈ જવા માટે ૮ થી ૧૦ ગાંઠોના બુદ્ધિગમન મગવા જોઈએ જે હેમણે એક કમતા વધાર અગત્યદારે હોય તે હેમણે રેલ્વે ઝાંઝાનગી તથા એક જગાએથી બીજી જગાએ લઈ જવાનો ગાડાનો અગત્ય અગત્યદારે ગારોમાટે દેખી લેવો મામલતદારે અગત્યગો એવા અનુક્રમમાં ગોઠવના કે જેથી યંત્ર ગાડાથી એવા લઈ જવામાં આવી વખત નાં તથા અગત્ય ઓછા આવે

(૨) અગત્યદારે યંત્ર ચલાવવા માટે પોતાને બરને પગ મલુગી ગોઠવા જોઈએ તથા કોસ્ટીન તેમ તથા આજો નિયમ લાગ કરવામાં આવે તો અગત્યદારે રિમુડ ૨ ૫ નુ હુસિકરિટ તેમ તથા બેરિંગના દર દર શી લગભગ ૨ ૧ નો દાતગો પશુ પુરો પાડવો જોઈએ

(૩) ૫ મર્થા આ ૧ ૨ નાના મર્થા માટે રેલ્વે પ્રમાણે પદ્ધતિ લેવામાં આવશે.

પહેલા ૫૦ શીટના કુટ દીઠ રૂ. ૧,

૫૦ શીટ પછીના કુટ દીઠ રૂ. ૧।।

(૪) જમીન નીચેનો પાપાતો જમ્બો કોધી કાટવા માટે ૧૧ સ્પેસિયન ગોફિમરે અથવા બીજા કોઈપણ કામેલ અધિકારીએ જે જગ્યાએ મંજૂર કરી હોય તે જગ્યાએ ખોરિંગ નીચેની નીચે તો કાઢપણ પછતા દેવ મા આવશે નહીં. અને આવે પ્રમ ગે અડધો અરસ, વધારેમાં વધારે રૂ. ૫૦ સુધી, દરેક અગત્યગતે આપવામાં આવે.

(૫) ખોરિંગ જે મજૂન નીચે તો, અરજદાર માટે તો કમેશની ચારનો પ્રભાવે દ્વારલ ખોરિંગ માટે નેમજ કુવા ઉડે કરવા માટે તમાવી આપવામાં આવશે.

અનાર કન કાઉન્સિલના કુટમપી,

એચ. કે. કિ-પાલાની,

રુઝ્મી મેટેટરી મિમબન મકાન

દોરના રોગ.

(૧) પગ ઉતરી જવો.

પગ ઉતરી જાય ત્યારે જનાવર લગતું થઈ જાય છે અને જે જગ્યાએ હાડકું ખસ્યું હોય તે જગ્યાએ ખોડ માલમ પડે છે,

ઉપચાર—ઉતરી ગયેલું હાડકું બંગળર 'એસીડ્સ' હાડકું બેસતી વખતે કટ કરી અવાજ થાય છે દરદ તાણુ હોય તો હાડકું બેસે છે છુતુ થયા પછી બેસતુ નથી હાડકું બેસાડયા પછી ટરપીટાઈન તેલ રોજ ધસવુ.

(૨) ખાંધ આવવી

ખાંધ સોલ્લે આવે છે અને ખાંધ ગરમ હોય છે દબાવીએ તો હુ ખે છે અને વધારે દરદ હોય તો દોરથી નીચાં પડી ઘાસ ખવાતું નથી અને પાણી પીવાતું નથી.

ઉપચાર—આવળનાં પાટલા અને મીઠું નાખી પાણી ઉકાળવું અને તેમાં એક લુગરાની ગડી કરી તે બોળી ચોદ દરવે સવાગમા અને માગે એક એક કલાઈ ચોદ કરવો અને પછીથી તેલ અને આણુ મેળવી ધસવુ સોલ્લે ઉતરી જાય ત્યા સુધી બગદને ભેડવો નહી.

(૩) નાખોડી કુટની

નાકનાથી લોદી નીકળે છે.

ઉપચાર—માથે થરા પાટીના પોતા મુકવા નાક ઉપર કરી નાકમાં

ફટકડીનું પાણી નાંખવું. શુંગલાય તો તરતજ નાકે નીચું કરવું.

(૪) દાઝવું

દાઝવાથી ચામડી ખળી ગઈ હોય તો તેના નીચે પ્રમાણે ઉપાય કરવો.

ઉપાય—ચુનાનું પાણી (ચુનો ચલાળેલો હોય તેનું પાણી નીતારી લેવું.) અને તળીયું તેલ બન્ને સરખે ભાગે મેળવવું એટલે સફેદ થી લેવું થઈ જાય છે આ તૈયાર કરેલું તેલ રોજ દીવસમા બે વખત ચોપડવું. અને દાઝેલી જગ્યા લુછી સાફ ગણવી.

(૫) ખરી કચનાઈ જવી

ગાળનું પરંતું ફરી વળે ત્યારે ખરી કચનાઈ જાય છે.

લક્ષણ—ખોણ નીફળી જાય છે, લોહી નીકળે છે અને જનાવર લંગ-રોગ છે.

ઉપાય—ખરી પાણીમા સાફ દરી રામર ચોપડી તે ઉપર પાટો ગાધી દેવો અને સ્ત્રી થાય તો પાટો છોડી ફરીથી ઘોઘ રામરનો પાટો બાધવો આમ ચાલી જાય ત્યાં સુધી કરવું.

(૬) ઉદરી

ઉદરી દોરને પુછડે થાય છે પુછડું સુકાઈ જાય છે.

ઉપાય—સુકાયેલો બધો ભાગ કાપી નાખવો. જે જગ્યાએ કાપવું હોય તેના ઉપરના ભાગમા એક ચીદંડી સખત બાધવી એટલે લોહી નીકળતું અટકશે કાપ્યા પછી પુછડું તેલમા તળી ફીનાઈલનો પાટો બાધવો. વખતો વખત પાટો છોડી તેને ફીનાઈલ ચોપડવું, એટલે રૂઝાઈ જશે.

(૭) પગમા માચ પડવો.

પગમા ખરી વચ્ચે આ દંડ થાય છે, પગ લગરાય છે.

ઉપાય—ગસ કાપી નાખી ડમ્મી દેવો અને રૂઝવા માટે દેવના કુંપળો અને મીઠું ઝીણુંવાટી રૂઝાઈ જાય ત્યાં સુધી પાટો બાધવો.

(૮) ચરમ (WORMS)

નાના શાકડાને ચરમ પડે છે.

લક્ષણ—નાકરડું સુકાય છે, અને આડું પડે છે, અને પગ ખેચાય છે.

ઉપાય—ચીલાયતી મીઠું ૧ નવટાક, સુક પાવલીભાર, રોન્ડોબાન પાવ થનેલી ભાર, પાણી ચેર ૧, મેળવી પાછ દેવું.

(૯) પીગાળ બધ થવો.

ગરમીની જોગે પચીથી પીગાળા ગ્રાહ થાય છે.

ક્રમાંબ—વીકાતલી મીઠું શેર ૧, સુરેખાર ૧, રૂપીઆ જાર, ગોળ, શેર ૦.૧, સુક ૧ અધોળ, ગરમ પાણી શેર ૨, મેળવી પાણી. પથરી હોય તો દાકતરની સલાહ લેવી.

ક્રમક ૧. બળદને કામ કરાવતી વખતે વંખતો વંખતો ઉભો નાખી, પીણાળ કરવા દેવો.

(૧૦) જોર ના પડવી.

ઉપાય—વીકાતલી મીઠું શેર ૧, ગોળ શેર ૦.૧, સુક ૧ અધોળ, ગરમ પાણી શેર ૩ મેળવી પાણી દેવું.

ખાત્રીની શુગરી શેર ૨, અને ગોળ શેર એક ખોરાક તરીકે આપવાં જોગ પડી ગયા પછી ગાયનું પુંછડું પાછલા પગ અને બગરેલા બધા ભાગો ગરમ પાણી અને કાળોલીક સાબુથી ધોઈ નાખવા.

(૧૧) ગર્ભાશયનું બહાર આવવું.

કેટલીક વખતે ગાયો અને જોસોમાં ગર્ભની કાયળી બહાર નીકળી જાય છે.

ઉપાય—ગર્ભની કાયળી બહાર નીકળે ત્યારે તેને ઠંડા પાણીમાં કટકડી નાખી (૧ શેર પાણીમાં ૧ તોલો કટકડી નાખવી) બરાબર ધોઈ તુરંતજ અંદર સુકી દેવી બહુવાર બહાર રહે તો કુલી બંધ છે. માટે હાથવતી તુરંતજ નખ નાં વાગે તેવી રીતે અંદર સુકી દેવી. અને કાયળી અંદર રહે તો દોઢને ગલે, છાતી ઉપર, કમર ઉપર, અને મુત્રાશયની આજુબાજુ દોઢ આવે તેવી રીતે દોઢી બાંધવી.

(૧૨) વલો.

ઘાસ ઉપર એક જાતનું છવડું થાય છે તે ખાધામાં આવવાથી આ દરદ થાય છે શુક જેવો પરપોટો ઘાસ ઉપર વળેલો હોય છે અને તેની વચ્ચે છવડું થાય છે.

ઉપાય—દારને તાંબ આવે છે સોંધા એકેડીય બંધ છે. ખાંતું નથી, વાં જોળતું નથી અને કુત્ત જણાય છે 'મીંદોમાંથી' લાલ પડે છે.

ઉપાય—વીકાતલી મીઠું શેર ૧, સુરેખાર ૧ અધોળ, ગોળ ૧ શેર, ગરમ પાણી ૩ શેર, મેળવી અંદર સાંજ ગરમ હોય ત્યારે પંછ દેવું પછીથી બે દીવસ સુધી, દરરોજ ૧ અધોળ સુરેખાર, પીવતના પાણીમાં નાખી તે પાણી પી દેવું.

(૧૩) બંદર રહવું.

સાધારણ રીતે દોઢના ખાધામાં જે આવે છે જથ્થા તો તેને મેની ના

અવાના ઇન્દ્રિયો ઝેર આપવામા આવે છે અમારો અને બીજાઓ પોતાને આ-
મડું મંજે તે રાત્રી કાંઈક વખતે ઝેર દે છે, અને કાંઈ વખતે ગળીઓ
વીઝેરે એવી રીતે દેવાય છે. કેટલીક વખત સુંઠીઉં પરીપકવ ના થયુ હોય
અને ખાધામા આવે તો ઝેર ચડે છે, જે જાતુ ઝેર ચડયું હોય તે
પ્રમાણે લક્ષણોમા ફેર પડે છે.

પેટમા સળત હુ ગયુ, ઘણી તરસ લાગવી, ગોમા ફીણ આવવુ, રાત્રી
માતાવુ થવી, ઝાડો મુવો, તથા ગુરત મળુ થવુ એ લક્ષણો શક બારેલા
ગણવાં.

ઉપાય—ઝેર ચડવાનો બહુમ પડે કે તુરંતજ ધી શેર ૧' પાછ દેવું.
ચોખાના લોટની પુષ્કળ કાણ આપવી એ આફરો ચડેલા માવમ પડે તો
આફરમા ગતાવ્યા પ્રમાણે ઈલાજ કરવો એ નીશો ચઢે એવું ઝેર ચડયુ હોય
તો ગામઠી દારૂ શેર ૦, સુંઠીની ભુકી તોફો સવા, કાલા મગીની ભુકી તોફો
એક, આ ચીજો સારી રીતે મેળવીને શેર. ૬ લખા પારી અને ૮૩૦ હોય ત્યા
સુધી દર ચાર ચાર કલાકે ચાખ્યા કે વી

(૧૪) જીવારથી ચઢતો મીણુ

ત્યારે જીવારના દોડવાને પાણી ચોખુ મળે છે ત્યારે તે ગઠાઈ જાય છે
અને તેના પાદડામા ઝેર પેળા માય છે

ચિન્હ—ઢોર સુન્ત જણાય છે, પેટ કુલે છે, પ્રવામ લેતા અડચણ પડે
છે મોઢે ફીણ આવે તે સુગાય છે, ખેડાઈ જાય ૭, બેશુદ્ધ થઈ જાય છે
અને મળુ પામે છે

ઉપાય—જે જીવારને પુગતુ પણી ના મળ્યુ હોય અને ગઠાઈ ગઈ
હોય તેવી જીવાર ઢોરને ખાવા દેવા નહીં કેદાવીત ખાઈ જાય તો જનાવગના
માથા ઉપર હડુ પાણી દેવું અને દેગી દારૂ પાછ દેવા આફરો ચડયો હેય
તો આફરાના ગેગમાં બતાવ્યા પ્રમાણે ઉપાયો કરવા.

(૧૫) ઢોરને ઝેરી જનાવરનો કળ

ચિન્હ—ઢોર માદુ થઈ ગયેલ જણાય છે પેટમા ગળતરા થવાથી
પાછલા પગે પેટમાં મછાડે છે પોતાની પીઠ પાછળ વાગવા એવા કરે છે
મોઢામાંથી હાથ કે ફીણ કઢાડે છે તરસ ખડું લાગે છે, વારવાર પાતવો
ઝાડો કરે છે ઘણી વખતે જાડામા લોહી પડે તે આખો ઉડી જાય છે આખા
શરીરમા ઝેર પ્રસરી વળે તો રૂપાદી ઉભી થઈ જાય છે સહેજ ઘસા ઘી
રૂપાદી જલદી ખરી પડે છે, શરીર ધુને છે આખો ઉડી ઉતરી જઈ લીલાસા
પર જાય છે

૬ અ ખેતીવાડીનાં વસ્તુઓ—જ્યાંએ ૩ અ હાથો હોય ત્યાં ઘણું કરી જરા લોહી નીકળેલું હોય છે, અને તે જ્યાંએ રાખીએ તથા તે ખેતે છે. જ્યાંએ લોહી ન નીકળ્યું હોય તો તે જ્યાંના વળ, ખરી પડેલા કે ઉભા થઈ ગયેલા જણાય છે તેને જે જે ઉકાળે ૩ અ થયે હોય તે તરફ તે વારંવાર જોયા કરે છે, અને તે ઉપર પોતાના પુછડાની આપટ નાખ્યા કરે છે તેના આગળ શરીર ઉપર હાથ ફેરવતા જ્યારે ૩ અ ઉપર હાથ આવે ત્યારે ટોપ ધુલે છે, ૩ અ ઉપર ચાટવાનું મમ કરે છે. વળી ઉપલા ભાગ કરતા ટોપની નીચેના ભાગમાં જેવી બાનવરનો કરડ થવાનો સંભવ વધારે હોય છે, માટે પગ, પુછડુ, ડોક, પેટ નીચેનો ભાગ, ખુખ નીહાળીને જોવાથી હોશીયાર ખેડૂત ૩ અ પાંચી શકે છે.

૬ અનો ઉપાય—આખો ઉપર ટાકુ પાણી છાટ છાટ કરવું. મર્મને તેલ જેટલાં પી શકે તેટલા પાવાં, ઘી પાવું, જીલ્લાબ આપવો, આગળીનું તેલ પાવું, છાશ પાવી, વગેરે કેટલાક ઉપાયો છે તેમાં જે વસ્તુ કાચર હોય તેને ઉપયોગ તાત્કાલીક કરવાથી ઘણી વળતે ફાયદો થાય છે. ૬ અ ઉપર પચ્ચેન્ટેન્ટ જોડે પાટશ ઘસવો.

છારોડી કેટલ શરમ.

શરમની સ્થાપના—જે સમયે હિંદુસ્તાનમાં છપનીઆ નામથી એક ખાતો લાયકર દુકાળ પડ્યો અને દોર તેમજ માણસો પણ સમગ્ર ભુખમગને લીધે નાશ પામતા હતા તેવે વખતે મુબાઈના તેમજ અમદાવાદ વગેરેના શ્રીમત લોકોએ ફંડ એકઠું કરી નાશ પામતા દોર બચાવ્યા. આ સમયે અમદાવાદથી ઉત્તર તરફનો ભાગ કે જે ગાયની સાનીમાં સાની જોડાઈને માટે પ્રસિદ્ધ છે, તે ભાગના દોર તદ્દન ખટાઈ થવાની તૈયારીમાં હતાં. આ અસહ્ય ઉપરોક્ત ફંડ એકઠું થઈ તેમને બચાવવામાં આવ્યા આ કારણે માં મુબાઈના તે વખતના નામદાર મર્ચન્ટ સાહેબ લોર્ડ મોર્ફિસે કના તેમજ આ બાબતમાં આગળ પડતો ભાગ લઈ આ કાર્ય શરૂ કરાવ્યું હતું. પરંતુ ઈ. સ. ૧૯૦૭ સુધી આનો વહીવટ ખાતગી રીતેજ ચાલતો હતો જે વરમમાં આ શરમ અરકાને મોંપવામાં આવ્યું તે વખતે નીચેની ચમત્કારવાળા આવી હતી.

૧' ગુજરાતમાં થતી મારામા સારી બેતની ગાયો રાખી ઓલાદ સુધારવી.
૨ આ કાર્મમાંથી સોગમા, મારી રીતે તૈયાર થએલા સાદ લોકોને પુરો પાડવા અને આ રીતે આખા ગુજરાતના દોરને સુધારવા ઉપર પ્રમાણેનો હેતુ રાખી ઇ મ ૧૯૦૭થી મજકુર કાર્મ નામદાર સરકારના જેતીવાડી ખાતાની દેખરેખ નીચે આવે છે -

લેવકુળ—મજકુર કાર્મનું શ્રેયકુળ રૂંપ૦ ચોક્ક છે, અને તે સ્થળ અગદાવાસથી વીરમગામ જતી રેલ્વેના છાગડી સ્ટેશનથી ૧૫ માઈલ દુર છે. ગુજરાતમાં ગાયોની જે બત થાય છે તે પૈકી કાકડેજી મારામા મારી છે અને તે ધર્વાનો સુખ્ય સ્થળ પાલનપુર અને સાધનપુર તથા તે તરફનો ભાગ છે.

ખાસ કરીને આ કાર્મમાં બત મિશ્રિત ન થઈ બસ તેની ખાસ કાળજી રાખવામાં આવે છે કાર્મની અદર નોકર તરીકે રળારીઓ રાખવામાં આવે છે તે 'ધણુ' સાદ છે, કારણ કે તેમને વગરપરા દોગતુ શિક્ષણ મળેલું હોવાથી બીજી કોઈપણ કામ કરતા તેઓ અને માટે વધારે લાયક છે.

ઓલાદ સુધારવા માટે કંવામાં આવતા ઉપાય —

સાદ સાગમાં સારો જેની માતુ દુધ સડવી વધારે હોય, જે ઘાટમાં આગે હોય શરીરે મજબુત હોય તેને પસંદ કંવામાં આવે છે.

આનાથી જે ઉછેર થાય તેને ખાસ દેખરેખ નીચે ઉછેરવામાં આવે છે જેક વસ્તુને કુદરતી સ્થિતિમાં ગ્લેસુ પસંદ હોય છે તેજ પ્રમાણે અહીં દોર ને બાધવામાં આવતા નથી પણ છુટા રહેવા દે છે પરંતુ તેમને માટે ખાસ વિભાગ પાડેલા હોય છે.

૧ વિઆયલી ગાયોનો વિભાગ.

૨ વિઆવાની ગાયોનો વિભાગ

૩ ઉચી ગએલી ગાયોનો વિભાગ

૪ વાછરાંને રાખવાનો વિભાગ

અ નાના વાછરાં માટે

બ ૧ વચ્ચેની ઉપનામે માટે

ઉપર મુજબ વિભાગ પાડવાનું કાળજી લેવાનું છે.

૧, વિઆયલી ગાયોનો વિભાગ —

આ વિભાગમાં ગાયોને વિઆયા પંડી તરબતર મળવું કરવામાં આવે છે જેથી તેની ખાસ સલામત હવે કાલે તે એને બધાના ભેગી રાખવામાં આવે તો જે ઉછેર છે તે પુરો જાત આવે. કિં તેની સલામત બરાબર ન હોવાથી

ઓલાદ ઉપર તેની અસર થાય. આ ભાગમાં જે ગાય ઉચી જાય એટલે તરતજ તેને ઉચી ગએલી ગાયો વાળા વિભાગમાં દાખલ કરવામાં આવે છે. આ વિભાગમાં ગાયો સાથે સાદ રાખવામાં આવે છે.

૨ વિઆવાની ગાયોનો વિભાગ—

જે ગાયો ગાભણી હોય તેને આ વિભાગમાં રાખવામાં આવે છે જેથી કઈ ગાય કયારે વિઆશે તેની ખબર પડે છે આની અંદર સાંઠ રાખવામાં આવતો નથી

૩ ઉચી ગએલી ગાયોનો વિભાગ—

ઉચી ગએલી બધી ગાયોને આ વિભાગમાં રાખવામાં આવે છે આ ભાગમાં સાંઠ રાખવામાં આવે છે અને જે ગાયો ગાભણી થાય કે તન્તજ તેમને આ વિભાગમાંથી છુટી કરીને બીજા વિભાગમાં દાખલ કરે છે. આ સિવાય ગાયોમાની જે દર વર્સે તરવાઈ જતી હોય, અર્ધપાત થતો હોય, તેને ભુદી રાખવામાં આવે છે અને તેની ઓલાદમાં પણ એ ગુણ ઉતરવાનો અંશ હોવાથી તેની ઓલાદ લેવાતું બંધ કરવામાં આવે છે.

આ સિવાય વિઆયલી ગાયોમાની જે ગાભણી થાય તેને ભુદી રાખવામાં આવે છે જેથી તેનો સમય યાદ રહે તેમજ ખાલી ગાયો ભુદી પડી જાય.

૪ વાછરડાનો વિભાગ—

આમાં બે વિભાગ અથવા ત્રણ વિભાગ પાડવામાં આવે છે.

૧ ચાર માસની અંદરના

૨ ચાર માસથી ઉપરના અને એક વરસની અંદરનાં

૩ એક વરસથી ઉપરના

આમાં વર્ગ પાડવાનો મુખ્ય હેતુ દરેક વર્ગની તેને લાયકની સંભાળ લઈ શકાય વાછરડાને માટે થટતી કાળજી રાખવામાં આવે છે અને કાર્મ નો પ્રધાન હેતુ ઓલાદ સુધારવાનો હોવાથી જે ગાયોને દુધ ઓછું હોય તેને વાછરડાને તફત ધવરાવી દેવામાં આવે છે

વાછરડાં વગેરેની સ્થિતિ જોયા બાદ ઓલાદ સુધારણા સબધમાં સરકાર લોકોને કેવી મદદ કરે છે તે બેઝએ

ખાસ સંભાળ નીચે ઉછેરવામાં આવેલા સાદને ભગવાડ, રબારી અને ઓલાદ સુધારવા ઇચ્છનારને સરકારે દાખેલી કિમત ૨૦૦) રૂ ન લેતા માત્ર ચોથા ભાગની કિમત રૂ. ૫૦) લઈ આપવામાં આવે છે આને માટે ત્રણ વરસની સુદત હોય છે આવી રીતે આપેલો સાદ એક ગામમાં ત્રણ

વસ્ત્ર સુધી રાખવામા આવે છે, અને મુત પુરી થયે બદલી આપવામાં આવે છે.

‘સાદ બદલીના ઠાણુ —

૧ પ્રથમ આવેલા સાદની ઓલાદ આ મુદતમા ત્રણ વરસની થાય એટલે તેને ગાલણી થવાનો પ્રસંગ આવે છે આ વખતે જો તેના પિતાથી તેને પ્રગ્ત થાય તો તેમા ઘણા દોષો ઉત્પન્ન થાય છે.

૨ મનુષ્યમા જેમ ગોત્ર ત્યાગનો, પોતાના કુટુંબની કન્યા સાથે લગ્ન ન કરવાનો જે ઉત્તમ નિયમ છે તેજ નિયમ રશુ ધોનિને પણ લાગુ પડે છે એમ અનુલવીઓને જણાવ્યું છે ઉપલા ઠાણને લાંબે ત્રણ વ-સે સાદ બદલીને ધીમે આપવામા આવે છે આ નિયમ ફેટલો ઉત્તમ છે. તે બધુવા માટે વનસ્પતિનો દાખલો લઈએ તો જે વનસ્પતિઓમાં આનીર પતન થાય છે તેના કસ્ટાં વિનિમય પતન થનારી વનસ્પતિઓનાં ફળમાં ફક્ક પડે છે. એકજ જાતના છેડને પણ આ નિયમ લાગુ પાડી જોવાથી આની ખાતરી થશે.

કાર્મમાં આવી રીતે પસંદ કરવામા આવેલા સાદ સિવાય બાકીના જેના માં કંઈ ખોડ ખોંપણ હોય, જેનાથી બિવિધની ઓલાદને ખરાબ અસર થવાનો સંભવ હોય તેમને ખાસી ક વામા આવે છે સદરહું કાર્મમાં ખાસી કરવાને માટે સારામાં સાફ યત્ર રાખવામા આવ્યું છે આ યત્રથી માત્ર દંભાજીજ (par-bhagat) થાય છે. તેથી એક ઇંચના વિસ્તારમા ૩૦૦ પહોંડ બળ આવે છે આમા ફક્ત નમ દળાઇજીજ જાય છે હોરી નીકળતું નથી. ગુજરાત તેમજ મહારાષ્ટ્ર કે.ન્યાં ખાખી કરવાતું કામ અસુકંજ લોકો કરે છે. કાગલ કે તેમાં બાનવરને લોહી નીકળે છે, અને હિંદુ ધર્મમાતો તેને મહાપાપ ગણવામા આવે છે, પણ આ યત્રથી ખાખી કરેલા અવયવ ઉપર કોઈ જાતની ખરાબ અસર થતી નથી થોડી મુદતે નીચેનો ભાગ સુકાઈ જાય છે.

ખાસી કરવાતું કારણ —

૧ શરિ મજબુત રહે.

૨ ખુનીપણ કમી થાય

૩ ખુધ વધે નહિ

૪ જરૂર કરતા વધુ આખવા ન થાય, અને ઓલાદ ન બગડે.

૫ ખેતીમાં જોઈતા બળદ મળી નહે.

છ માસના વાછગડાને સારો દાણો આપી તૈયાર કરવામાં આવે છે, તેને છુટે કુંવા દે છે આથી શરીરે ઘેરો મનુષ્ય રહે છે આ તકની જતોમા

પાલનપુરની ઠાકરેલ અને સધનપુર વાળા લાગેની વદીઆળ એ બે જાત છે આ કાર્મમા આળલાને જલદી ખાસી કરવામા આવતા નથી, કારણ કે લોકોને આપવા પડે છે.

ખળદની જાત અને તેના ખાસ લક્ષણ —

ઉપર જણાવેલી બે જાતના ઠોરની લગભગ ૫૦૦ જેટલી સખ્યા આ કાર્મમા રાખવામા આવે છે.

૧ ઠાકરેલના લક્ષણ —

૧ બે પગ, થીક, માથુ અને ખુધ વગરનો રંગ કાળો-માંજળો હોય, તે સાગમા મારો માઠ ગણાય

૨ કુલળ આકારના શીંગરા, કાન લાંબા અને ઠપાળની વચ્ચે તીક જેવો ખાટો હોય.

(જેમ બે કાન લાંબા વધારે, તેમ કિંમત વધારે હોય છે).

૩ ચામડી સુવાળી હોય છે

૪ ખાસી કર્યા પછી શરીર ઉપરથી ઠાળો રંગ ખમ્બી જેવો થાય, રંગ થઈ જાય છે. કેટલીકવાર સાફ ધાળો પણ થઈ જાય છે આ કુદરતી કારણ છે

૫ સ્વભાવ તેજ હોય છે

૨ વદીઆળનાં લક્ષણ —

૧ સાદનો રંગ ઠાકરેલ જેવો હોય છે.

૨ શીંગરાના આકારમા સહેજ તફાવત હોય છે

૩ ચામડી ખળદની હોય છે

૪ આ જાતમા નીમળી હોય છે જે ઠાકરેલમા હોતી નથી

સારામા સારો ખળદ અથવા સાદ તેજ કે જેના તાળવાથી નાક સુધી બે આંગળો વચ્ચેનું અંતર મરખુ હોય.

દોહવામા ગળાની કાળજી —

૧ વાછરડાને પહેલેથી ધવગવવામા આવે છે, પાછળથી ધાવવા દેતા નથી અને લીધે ઠોરને પાંદો ચોરવાની અગત દુધ-મતી જવાની ઓછુ થવાની ધારની રહેતી નથી

૨ વાછરડાને માટે આવળ વાસડની છોડવામા આવે છે આથી અ-સુકજ આવળ છોડવાથી આવળને જે અસુર માથુ છે તે થતી નથી

૩ દોહતા પહેલાં અવ રા-જાવતા— ઓરણ-ધેણને સાફ કરવામા

આવે છે આથી કચરો તેમજ છવજાંતુ દોરના હુધમા દાખલ થઈ ગયતા નથી

૪. ફકત અશુકાંતુ દખાલુ ન હતા બધી આગળીનું સરખુ દખાલુ કરી દોહવામા આવે છે કે જેથી આચળને નુકસાન ન થાય. દોહવા ની ઉપલી ગીત લોડોએ ખાસ અનુકરણ કરવા જેવી છે ગાયો દોહવાની વખતે ત્યા નજીકે ઉભા હેઇએ તો એટલો આનંદ આવે છે કે જેથી શ્રી કમળ પંચમાત્રાએ ગોપાલન કેમ ઉત્તમ માન્યુ હશે તેનો ખ્યાલ આવે છે તેજ વખતે જે ગૃહસ્થોએ આ કાર્ય આપ્યું છે તેની ઉપયોગિતા આપણને સમજાય છે

જે સને લગતુ કાર્ય આ કાર્યમા કરવામા આવતુ નથી પરંતુ આ હીલચાલ જો ઉપાદાય તો ફેરને વધારે અનુકુળ આવે, અને ઓલાદ સ બધી જે ફરિયાદ છે તે દુર થવા પામે

(ઓલાદના સબધમા વધુ વડોદરા ફેટલ કાર્મના સબધ વખતે લખીશ)

જમીનને ઉપયોગ — કાર્મની ૨૨૫૦ એકર જમીનની વ્યવસ્થા કેવી રીતે કરવામા આવે છે તે જોએ

આ જમીનને ત્રણ વિભાગમાં વહેંચી નાખવામા આવી છે

૧ વાવેતર વિભાગ

૨ દોરને ચરવાનો વિભાગ

૩ મકાનો વગેરે

(૧) વાવેતર વિભાગ —

આ વિભાગમા દોરને ચાગને માટે જોઈએ તેવી જાતનું ધાસ ઉગાડવામા આવે છે. સુખ્યત્વે સુઢી કે જુવાર અને બાજરીનું વાવેતર કરવામા આવે છે.

(૨) દોરને ચરવાનો વિભાગ —

આ ભાગના જુદા જુદા વિભાગ કરવામા આવે છે જેમાથી ઘાસ ઉગીને તેમજ ઘાસ તેમ તેમ કપાઈને ગાંસડીઓ બાધી સખી મુકવામા આવે છે તે કપાઈતા વિભાગોમા દોરને ચરવા માટે છોડવામા આવે છે આ પ્રમાણે આગળ જેમ ઘાસ કપાતુ હતય તેમ પાછળથી દોર ચરતા હતય છે, વચ્ચે વચ્ચે તળા થા છે જેમા પાણી પીને સ્વતંત્ર રીતે છાયામા જોમે છે

આ વિભાગમા પાણીના કુવાની નજીક નાનાં વાછેરડાને ચરવા માટે સી-કુ ધામ ઉગાડવામા આવે છે તેમાની ફેટલીક લતો નીચે નજીવી છે

ધાંસનો ઉપયોગ થાય છે, પાણી મુકવામાં આવે છે જેથી ગાંઠથી ફરી કુટે છે આ ઘાસ બારે માસ લીધું રહે છે. અને પાછરાં હોસથી ખાય છે.

એલીફન્ટ ગ્રાસ (Elephant Grass) ગીની ધાંસની માફક ત્રણ ચાર વર્ષ ટકે છે મહીનાથી દોઢ મહીનામાં કુટીને તંદ્યાર થાય છે. પાણી વધારે હોય તો આ ઘાસ સાફ થાય છે.

ફાર્મમાં કપાવેલા ઘાસનો જથ્થો વધારે હોય તો તે સર ડેવીડ સાયુન ટ્રસ્ટ ફંડને વેચવામાં આવે છે તે ફંડ તરફથી ઘાસ ખરીદ કરી હુકાળ અગ્ર ખેડીઆના પ્રસંગે ખેડુતોને વેચવામાં આવે છે. આમાં પરતર કિંમત કરતાં દર ૨૫ મણે થોડી ત્રણ રૂપીઆ નામના વધાગથી ખેડુતોને મળી શકે છે. ફાર્મના દોર માટે ખાવાનું ઘાસ બહાનથી લાવવું પડતું નથી.

એલ્ડર ત્રિમાસ.

આ ફાર્મનો આટલો બહોળો વિસ્તાર હોવાથી તેમજ ધાંસ, ઉગવોનો જમીનનો, વિસ્તાર વધુ હોવાથી તેમાં પાશ્વર્ય દેશમાં વપરાતા સાધનો રાખવા માં આવે છે. આથી થોડા સમયમાં સાફ કામ થાય છે તેમાંના કેટલાક એલ્ડરો નીચે સુચન —

એકોરમિક ગ્રાસ સુવર નં ૬—આ સંચાનો ઉપયોગ ઘાસ કાપવામાં થાય છે. જેને જ્યાંબધ ઘાસ કાપવાનું હોય તેને માટે સાફ સાધન આ સંચો છે એક જોડ બળદ તે ખેંચી શકે છે તેની કિંમત ૩૫૦) રૂપીઆ છે.

આમાં છત્રી ચારથી સાત કુટ સુધીની હોય છે - જેમ છત્રી લાંબી તેમ કામ વધારે થાય બળદની જોડ બદલવી પડે છે એક દિવસમાં ચાંચી છે એકર જમીનનું ઘાસ કપાય છે.

એકોરમિક રીપર—આ સાધન પણ એક જ જોડથી ચાલે છે, એક દિવસમાં ૩ એકર જમીન કાપે અને જોડેથી તેવા કદશ પુણા બાંધવા માટે પડે છે તેની કિંમત રૂ. ૩૭૫ પડે છે.

એકોરમિક એક — એક જોડ બળદથી આવે છે ત્રી ૧૦ ફૂટના વિસ્તારમાં હોય છે એક દિવસે ૧૦ થી ૧૨ એકર જમીનનું ઘાસ એક જોડે છે વિલાડ વર્ટિકલ એલ્ડર એલ્ડર — ૭ હોર્સ પાવર (૬ H P) કિલો

રૂ. ૧૫૦૦

ગાંધીસ મેન્ડ્રીફયુગલ ૫૫ ૨૩" ૩" પાર્સિવેળા કિંમત રૂ. ૩૫૦
એડમીરલ ટ્રેક્ટર પાવર હેઠ (Admiral tractor power 'hvy' prop)
માસ બાધવાનો સંચો — આ સંચામાં જેવા માલુમો કામ કરતાં હોય

તે પ્રમાણે વધારે ઓછુ કામ થઈ શકે છે સારા હોશિઆર અને ઝડપથી કામ કરતા માણસો હોય તો એક દિવસે ૮૫૫ લાખ રતલ મુઘી ધામ બધાય અને સામાન્ય માણસો ધીમે કરનાર હોય તો ૩૦ હજાર રતલ ધાસ બાધી શકે છે તેની કિંમત ર૭૦૦ રૂ છે

સાયલા — આ કાર્મના પ્રમાણમાં તેમાં ૩ પાકા અને આઠ કાચા સાયલા (bar) બાંધેલા છે આ સાયલાનો ખામ ઉપયોગ ઉનાળા જેવા વખતમાં બ્યારે લીલુ ધામ મળતું નથી તેવે વખતે કરવામાં આવે છે

સાયલાનો ઉપયોગ — ચોમાસાના વખતમાં બ્યારે લીલુ ધામ પુરુષ હોય છે તેવે વખતે મુંડીયા જુવાન અથવા માર્ડ કે જેવા ગીબત લીલા આગ ને માળી નાના કદના કરી સાયલાની અદર ખુબ દાખીને ભરવામાં આવે છે પછીથી તેમાં હવા ફાળેલ ન થાય તે માટે તે ઉપર બીલુ થોડુ ઘાસ નાખી માદીથી દાકી દેવુ. ચોમાસામાં આ પ્રમાણે ભરેલો સાયલો ઓછામાં ઓછા આઠ માસ પછી અને વધુમાં વધુ બે વરસે ખાંડી કરી શકાય છે આથી અદર તુ ધામ બદલાઈને તેમાંથી ખગળ વામ આવે છે. તેથી શરૂઆતમાં દોર તે ખાતાં નથી પણ બ્યારે મહાવરો થઈ જાય છે એટલે અપાટાખંધ ખાઈ જાય છે મદરહુ કાર્મમાં પાકા બાધેલા ૩ સાયલા છે અને કાચા ખાડા ખોદેલા ૮ છે પાકા અને કાચા સાયલામાં તફાવત એ છે કે પાકા બાધેલા સાયલામાંથી ૮૦ ટકા ઘાસ માડ નીકળે બ્યારે કાચામાંથી માત્ર ૪૦ થી ૫૦ ટકા સાડ નીકળે છે. તે સિવાય હાથથી ઘાસ વગેરે બાધવાના સચા છે જેનાથી ૫૦૦૦ રતલ ધાન એક દિવસે બાધી શકાય છે

ચાકળો — (Karloker's hand wheel) આની દિશાત ૮-૧૦ છે, અને ઘણી સારી રીતે ફરી શકે છે જેથી બગદને જોર ઓછુ આવે છે. આપણા ખેડૂતોએ આ ચાકળો વાપરવા જેવો છે

પેપેક મશીન ફોર ચાર્ડ કટર — એન્જનની મદદ વડે ચાલતુ હોવાથી ઘણાજ જોરમાં ફરે છે તે સાઠ ફુટ દુર ઘાસ નાખે છે સાયલો વગેરે ભરવા માં આ સાડ છે

આલ્ફા લવાલ વાયોલા નુ ૪ દુધમાંથી મલાઈ બનાવવાનો આ મશીન એક કલાકમાં ૨૨ ગેલન દુધ ખીંચે છે, એટલે ૨૨૦ રતલ દુધ ખીંચે છે, આ મશીનની કિંમત ૨૫૦ રૂ છે આમાં એન્જનનો જે ભાગ વપરાય તેના ૫૦ હુર્વીકેટીંગ જોર્નલમાં ૧ મિનિટમાં ૭ થી ૧૦ ટીપા પડવા જોઈએ આ મશીન ઘણી જગાએ વપરાનો હેતુથી ને વિષે વધારે વિવેચન અહીં નહીં

ચોગ્ય નથી, આમાં હેન્ડલ એક મિનિટમાં ૬૦ આંટા લેવો જોઈએ જેમ
વધુ આંટા લે તેમ વધારે સારૂ આથી મલાઈ હુન્ડ્રી હોવાથી જલદીથી ઉપર
આવી જાય છે. મલાઈ જાડી પાતળી જરૂર પ્રમાણે ગાળી શકાય ગાય અને
લેસના દુધમાં મલાઈનું પ્રમાણ નીચે પ્રમાણે છે

ગાયનું દુધ ૧૬ શેર ૧ શેર મલાઈ

લેસનું દુધ ૧૨ શેર ૧ શેર મલાઈ

જરૂરીઆતના પ્રમાણમાં ૫ થી ૧૨ શેર સુધી મલાઈ ૧૦૦ શેર દુધ
માથી કાઢી શકાય છે સેપરેટમાં ૧ ટકા મલાઈ જાય આ સેપરેટ નાના
વાહરડાને પાવમાં ઉપયોગમાં આવે છે.

દોર માદા ધાય તો તેને લગતી તાત્કાલીક દવાઓ પણ ત્યાં ગળવામાં
આવે છે વધુ બિમારી હોય તો વીરમગામના વેટરનરી સરજનની સલાહ
લેવામાં આવે છે.

એક દરે જોતા આ કાર્મ એલાદના સુધારવા સર્વધર્મમાં આવું ઉપયોગી
કાર્ય જાણવું છે તે જોતાં જનસમાજે તેનો લાભ લેવો જોઈએ વળી વિશેષ
તો એ છે કે તે કાર્મના સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ ઘણા પ્રમાણ છે એટલે જે માણસને
કોઈપણ વખતે કંઈ પુછવું હોય તો તેનો તરતજ ખુલાસો મળી શકશે
દોગની એલાદ સુધારવા ઈચ્છનારે એકવાર તેની સુચકાત લેવા ખાસ
લક્ષ્યમણુ છે. ઈત્યલમ્

B M Purohit,

Assistant Master

Veravalloor Agricultural School—Gudhra.

કપાસને લાગુ પડતો સુકારાનો રોગ અને તેના ઉપાય.

—***—

ગુજરાતમાં કપાસના વાવેતરનું પ્રમાણ ઘોડા વર્ષોથી ધીરે ધીરે વધતું ગયું છે અને હજુ પણ દરસાવ મુધ્યાજ કરે છે ખાસ કરીને સુરત અને ભરૂચ જિલ્લામાં કપાસ બહુ વધી ગયો છે ઘોડી મહેનતે અને ઘોડા ખર્ચે વધારે નફા મળે તેથી કપાસનું પ્રમાણ વધારવા હરકોઈને લોભ રહે એ સ્વાભાવિક છે પરંતુ તેને અગે બીજી ઉપયોગી વાતો તરફ બેદરકાર ન રહેવું જોઈએ માત્ર કપાસનું વાવેતર વધારીને જ બેઝી રહેવામાં હાપણ નથી

(૧) કપાસના ખેતરો મુધાવવા (૨) સારી ખેડ જ્ઞાન રાખી કરવી, (૩) તેને અનુકૂળ ખાતર આપવું (૪) રોગ ન થાય તેની મંભાજ રાખવી, અને તેને લીધે બને તેટલો વધારેમા વધારે પાક ઉત્પન્ન કરવા તે ખાસ અગત્યનું છે ઉપર જણાવેલી બાબતો ધ્યાનમાં રાખી ખેતી કરવાથી દર વર્ષે રાંતમાં સારો પાક અને ઉંચામાં ઉંચો ભાવ લઈ શકાય.

જ્યારથી કપાસના ભાવ વધવા માડયા ત્યારથી આપણી વૃત્તિ એક તરફ જ દોરણ ગઈ છે અને તે મારો અને ઉત્તમ પાક પેદા કરવા તરફ નહિ પરંતુ જેટલી જમીન મળી શકે તેટલી જમીનમાં કપાસનું વાવેતર કરવા તરફ જ પડીજામ એ આવે છે કે ખેડ અને કરણમાં બધા ખેતરોમાં પહોંચી વળાતું નથી અને લાંબી ખેતીને લીધે ખેતરો બગડી જાય છે તેથી માલ પણ સારો ન પાકે તે પણ કુદરતજ છે અને રોગ પણ વધે એ નવાઈ નથી. બે ત્રણ વર્ષ તો તેની અમર આપણને જણાય નહિ પણ લાંબી સુઠતે તુકશાન મદન કરવા વખત આવે છે.

પાલમાં આપણે ઉપરની હાનીકારક પદ્ધતિ લઈ બેઠા છીએ અને તેનું પરીણામ એ આવ્યું કે (૧) કપાસના વાવેતરનું પ્રમાણ વધ્યું (૨) અનાજ વગેરે અન્ય તુલો ઘટ્યા (૩) તુલના ફેરફાર બધા થયા (૪) વામેક નાખવાનું છોડી દીધું (૫) ખાતરમાં પહોંચી ન શક્યા (૬) ખેડ તરફ બેદરકાર થયા (૭) જમીનનો ઠસ ચુકી લીધો (૮) ઉત્પન્ન કરી ઘઈ ગઈ (૯) અને રોગ દાખલ કર્યો અને તેને લીધે કુદરતે વાજબી બદલો આપ્યો જે દરેક ન હોવા છતાં બોગચા વગર છુટકો નથી

ઉપરની ણાખતોમાથી હાલ આપણે માત્ર કપાસના લાણ પડેલાં સુકારાનો રોગ લેને લઈને ખેતરના ખેતર નકામા થઈ પડે છે તે રોગ માટે વિચાર કરશું. સુકારાનો રોગ તે માત્ર કપાસનો જ રોગ છે તેવું નથી તે રોગ જમીનનો છે અને માણસને જેમ કોલેરા, પ્લેગ વગેરે રોગો થાય લાગવાથી થાય છે તેવી જ રીતે સુકારાનો રોગ જમીનમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને તે રોગવાળી જમીનમાં કપાસ જુવાર અથવા લાગ જેવા તુલતુ વાવેતર કરવાથી તે રોગના જંતુ તુલને લાણ પડે છે અને ધીરે ધીરે આપણી ખેતીકારીને લીધે 'ચિગતું' બળ વધતું જાય છે અને છેવટે આખા ખેતરો 'નકામા થઈ પડે છે તેટલા માટે આ રોગ લાણ પડે કે તુર્તજ તેના આપતા ઇલાજ કરી તેને નાબૂદ કરવો જોઈએ. નહિતર ચોરા વર્ષ પછી મોટી હાની થવા સંભવ છે આ રોગ માટે અત્યારે આપણા મગજમાં એમજ છે કે અમુક જગ્યાતું અથવા અમુક જાતનું ખી આબુ તેથી આ રોગ અહિં આબે. પણ ખરેખર તેમ નથી તેમ અમુક દિશાનો પવન વાગે અથવા ઇશ્વરનો ક્રોધ ઉતર્યો તેવું પણ નથી પણ તેનું સુખ કારણ જોવું છે કે અમુક જાતની જીવાત જેને આપણે જોઈ શકતા નથી તેટલી જીવ્વી જીવાત જમીનની અદર અમુક મજોગોને લીધે પેડાં યાય છે. કપાસના મુળીઆ તેની પાસે આવે છે ત્યારે તેનાં જીવ્વા અને કામળ મુળીઆને તે જીવાત ચોટે છે અને મુળની અદરનો નરમ-ગર્મ હોય છે તેમા દાખલ થઈ જાય છે અને કપાસને ગળતું પોષણ બંધ કરી દે છે. જેથી પોષણને અભાવે ધીરે ધીરે છોડ મરી જાય છે કંટલીકવાર જોવું પણ જોવામાં આવે છે કે કપાસના છોડની એક તરફની ડાળોજ મરી ગયેલી હોય છે બીજી બીજી તરફની તમામ ડાળો જીવતી રહે છે અને જીવતા પાકે છે આનું કારણ જોવું છે કે ઉપર કહેલા સુક્ષ્મ જંતુઓ એકજ તરફની ડાળીઓ માં ગયેલા હોય છે સુકારાને લીધેજ બધા છોડ મરી જાય છે એમજ નથી બીજી રીતે પણ છોડ મરી જવા સંભવ છે જેમકે ઘડમા દીડો લાગ્યો હોય તો તેનું કાણું માલમ પડે છે અથવા કરબની પાંચ વાગવાથી મુળીઆ કપાઈ ગયાં હોય તો પણ છોડ મરી જાય છે પરંતુ સુકારાથી મરી ગયેલા છોડની ખાત્રી એ છે કે તે છોડ ઉખેડી થઈને વચમાંથી ખરોબર કાપીને જોઈએ તો વચમાંનો ગરમ છુરા રંગનો અને મરી ગયેલી નસો જણાઈ આવે છે. આવી રીતે મરી ગયેલાના છોડને સુકારો લાણ પડ્યો છે એમ ખાત્રીથી જાણવું છોડ લગભગ પાકવાના થાય છે તે વખતે તેનું જોર વધારે પ્રમાણમાં દેખાય છે એક વર્ષે ખેતરકાર રહ્યા તો બીજી સાલ લગભગ ચારગણો સુકારો વધી જાય છે માટે તેના તોળાવીક ઉપાય કરવા બહામણ છે.

આ રોગ એક રીતે આપણે હાથે કરીનેજ પેદા કરીએ છીએ એમ પણ કદી શકાય કાચુ કે તે લાચુ પડવાનાં કારણો આપણેજ ઉપસ્થિત કરીએ છીએ જેવાં કે — (૧) સારી ખેડનો અભાવ, (૨) ખાતરનો અભાવ, (૩) એકજ ખેતરમા દર વર્ષે કપાસતુજ વાવેતમ, (૪) રોગ લાગ્યા પછી પણ તાત્કાલીક ઉપાય લેવા તરફ ખેડરકારી, (૫) ઇલાજ લેવા છતાં અજમાવવાની ગતિ નહિ તે

ઉપરના કારણોને લીધે હાલમા એ રોગ એટલી ઝડપથી વધવા માડ્યો છે કે દુડી અથવા અગોતે રાખેલી ખેતીવાળાને કેટલીકવાર નહોત તેટલું પણ પકવણ સુરક્ષે પડે છે અને ન છુટકે તે ખેતર છોડી દેવું પડે છે

આવો વખત ન આવે માટે નીચેના ઉપાયો અજમાવવા ઉપયોગી છે જેમકે.—(૧) ઉડી ખેડ લેથી જમીન ઉધલ પાથલ માય (૨) ખાતરનો ઉપયોગ (૩) સુકાગવાળા ટાકા (દુડી) ની જમીન ઉડી ખોલી ખેતર બદા, દેડી દેવી (૪) સુકારનો ભાગ કચરો નાખી બાળી દેવો (૫) કપાસની કાંડી તજ જગ્યાએ બાળી દેવી (જેથી જમીનમા ગરમી લાગી જીવાનનો નાશ થાય) (૬) જે જમીનમા સુકારાથી છોડ મરી જતા હોય તેમાંથી જે છોડ જીવાન છે તેટલાનો કપાસ જીદો વીળી હાથચગ્ગે જીદો પીતલો અને ખીને વર્ષે જીદ પીલેલું બી સુકાગવાળી જમીનમાં જોડવું જે વણ સાત આવી રીતે વગવાથી સુકારો નશ ન લાગે એવું બી થશે

આવી ભતના અખતર ખતીલા ખેડુત પોતાને ત્યાં સહેલાઈથી કરી શકે તેમ છે અને તેનો લાભ જીવજોને પણ આપી શકે તેમ છે. આવા કાર્યમા સહકાર વૃત્તિ રાખવાથી અને પોતાને ચચેલા લાભની પોતાનો અન્ય ખેતી બધુએનિ સમજ પાડવાથી દર વર્ષે હન્નરો રૂપીઆનું ધન નુકશાન અટકાવી પડેપકાર પણ સાધી શકાય.

સુકારો ન લાગે તેવું સુધારેલું બી ગુજરાત ખાતે ભરૂચમા આવેલા સરકારી ખેતીવાડીના કાર્મ ઉપર અખતરચો કરી ઉત્તમ ઠકવામા આવેલું છે અને ત્રણ ચા. વર્ષથી તે સુધારેલું બી ભરૂચ જીલ્લાના ખેડુતોના ખેતરમા પણ અજમાવી તેની પુરા સતોષ સાથે ખાત્રી પણ કરવામા આવેલી છે ખામ દર્શાવે નીચેના ગામો—તવરા, દેસલ, હીંગલોટ, અમાગામ, સમની, દીસનાડ અને હલદર એટલી જગ્યાએ ખતીલા અને ઉત્સાહી ખેડુનોએ ખાત્રી કરી છે અને તેઓનાં ખેતરમા સુકારનો રોગ તદન નાબુદ થઈ પુરેપુરા પાક તેઓએ લીધો છે જેટલું નહિ પરંતુ ત્યાગપ્રીતી તે બી ને

માટે, વારંવાર માગણી વધતી જાય છે. આવી બાબતું બી દર વર્ષે બહુ જેતીવાડી ખાતાના ઓવરસીયર સાહેબ માગ્યતા આપવામા આવે છે અને તેથી દર સાલ બહુ જીલ્લામાંથી ઘણા જેતરો મુકાફ જતા તે બચવા પામ્યા છે. આ બાબતું બી જેડુતોને એટલું બધુ કાયદાકારક લાગ્યું છે, કે તે બીનો કપાસ, જુદો પીલાવી તેનું બી પોતાના સગાવહાલાઓને પણ આપે છે અને મુકારો લાગી લાશ જતા જેતરો કપાસ પકવી લાભ મેળવે છે.

ઉપર જણાવેલો કાયદો તો માત્ર એક જ ઉપાયથી થયો છે. પરંતુ આ બળ મુચવેલા તમ મ ઉપાયો અજમાવવાથી કેટલો મોટો કાયદો થાય તો સમજવું મુશ્કેલ પડે તેમ નથી.

આ રોગ માટે બીજા સહેલા ઉપાયોતુ સંશોધન જેતીવાડી ખાતાના ઓવરસીયરે કર્યા કરે છે અને તેની ખાત્રી થયે તેનો લાભ પણ આપી શકાશે એમ જાણાય છે. પરંતુ લાભ લેવો તે જેડુતની પોતાની ફરજ છે તો બને તેટલો કાયદો લેવા ચુકવું નહિ.

હરિગય કિમીઆશ કર વોરાં બી. એ જ
ડીસ્ટ્રીક્ટ એગ્રીકલ્ચરલ ઓવરસીયર-બહુચ.

આપણું ગૃહ ઉદ્યોગો.

કારખાનાઓની હરીફાઈથી તેઓ નાશ પામ્યા છે કે જીવે છે ?

મુંબઈ ઈલાકાના કોટેજ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ.

મીઠ ઉદ્યોગ અને હાથ વણાટ-નાનાં કારખાનાઓ માટે બેઠતો સસ્તો પાવર.

લખનૌર-ફકી-જી એલ્લ-મહમ્મદ,

એલ. એમ. ઈ. ઈ. એમ. આઈ. ઈ. એમ. આઈ. ઈ.

હાયદરાબાદ એડ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ, મુંબઈ.

કોટેજ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ અથવા ઘરબેઠા હાથે કાપવાના ઉદ્યોગો હજી આપણા દેશમાં કા ખાનાઓની હરીફાઈ છતાં ચાલુ રહેવા પામ્યા છે તે લગભગ અબ-ધથી બદલે છે તેના કારણોમાં એક કારણ એ છે કે આપણા દેશની વસ્તીનો લગભગ પોણો ભાગ જેતીવાડીમાં રોકાયેલો હોવાથી, વ્યારે જેતીનું નામ

ગંધે હોય ત્યારે અથવા દુકાળના સમયમાં લોકોને કાંઈ હાથ ઉદ્યોગમાં રોકાવવા રહેવાની ફરજ પડે છે. બીજી કારણ એ છે કે આપણા દેશની રતુ અને રિવાજ, અને રહેણી કરણી એવાં છે કે કારીગરોને મોટા કારખાનાઓમાં મોટા ઘોઘાટ અને સખત-કામદા કવાયત વચ્ચે કામ કરવાને કુદરતી અભાવ હોય છે, જેથી તેઓ ઓછી આવક સાથે પણ પોતાના ઘરમાં બેઠી પોતાના ગાયડી છોટાઓની મંદ્ર માથે કામ કરવાનું પસંદ કરે છે.

કોટેજ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ ચાલુ રહેવાના બીજા કારણોમાં મુખ્ય એક કારણ એ છે કે હાથ કારીગરીથી ઉત્પન્ન કરવામાં આવતી વસ્તુઓ એકજ નત અને તાંત્રની નહીં પણ દરેક કાંઈને કાંઈ નવીન પ્રકારના ઘાટ, રચના કે સુકિત કે નકશી ધરાવી શકે છે, કે જેમ કારખાનાઓમાં યત્ર કળાથી બનાવામાં આવતી તેવીજ બાતની વસ્તુઓમાં કરી શકાતુ નથી. દાખલા તરીકે હાથ વણાટથી બનાવવામાં આવતાં કાપડનાં દરેક તાકા કે ટુકડામાં વણકર માંડેને કાંઈ નવીન બાતની તરાહ કે રચના દાખલ કરી શકે છે, કારણ કે તેનો તાલો ૨૦-૨૫ વારથી વધુ લાંબો હોતો નથી, અને દરેક તાકા કે કાપડના ટુકડા માટે તેને નવો તાલો સાળ ઉપર ચડાવવો પડે છે, જે વેળાએ તે કાપડની તરાહ માં સહેલાઈથી અને સગવડથી બેઠતો ફેરફાર કરી શકે છે. તેજ પ્રમાણે ગાદીયા વણનારાઓ અને નકશી કામના દાગીના બનાવનારાઓ પણ દરેક દાગીનામાં નવીન પ્રકારની ડીઝાઈન આમેજ કરી શકે છે, કે જેમ યત્રકળાથી મશીનરી ઉપર થઈ શકતુ નથી. આથી ખરીદનારને ઘણીકે નવી નવી બાત અને બાતમાંથી પસંદગી કરવાનું મળે છે, અને તેથી માલને ઉકાવ અડપથી થઈ શકે છે.

યત્રકળાથી આવતા કારખાનાઓએ કેટલાક ઉદ્યોગને મારી નાંખ્યા છે તેમાં શક નથી જેમકે હાથે સુતર કાતવાનો ઉદ્યોગ પડી ભાગ્યો છે, પણ તેને બદલે એકજ સરખા વળનતુ, એકજમરણી બાકાઈતુ અને એકસરખા નબતુ સુતર આપણને મીલોગાથી મળી શકે છે, અને હાથ વણાટના કારી જેને આથી તુકજાનને બદલે કાયદો થાય છે, કાંણુ કે સારી બાતનું સુતર મળવાથી તેઓ સારી બાતનું કાપડ વધારે જગ્યામાં નિપજાવી શકે છે અનાજ છગવા અને હાણાના અને તેજ પીડવાના કામો પણ હવે કેટલેક ઠેકાણે મશીનરીથી થવા લાગ્યાં છે, જેથી માલની જાત અને નિપજામાં વધારો થવાથી લોકોને કાયદોજ થયો છે દગ ગાર પાવર હુમોથી ચાલતા વણાટનાં ઘણાં કારખાનાઓ હવેનીમા ચાલ્યા છે, જેમજ પાવરથી ચાલતી નાની લોખંડી તેજ

ગરબીના સમયે જો આટો દળવાની ઘટ્ટીઓની સંખ્યામાં વધારો થતો જાય છે તો એ સમયે જોઈએ એ સરના પાવરથી આવે તો આપણા દેશને મોટો ફાયદો મળે છે, અને તેટલા માટે એવા નાના ઉદ્યોગો માટે એકત્રીત પાવર પ્લેટી પ્રદેશીક પાવર અપ્લાય કરવાનીઓએ ખાસ સસ્તો દરે પુરો પાડવો જોઈએ. ગોઠવણ થવાની ઘણી જગ્યા છે મુબઈના છાપખાનાંઓ, આંટાની ઘટ્ટીઓ, તેલની ઘણીઓ, વાસણ બનાવવાનાં કારખાનાં, આઈસ ફ્રીજરનીઓ, મોટા પેટરના કારખાનાંઓ, હોલ્ડાના નાના વર્કશોપો, લાકડકામના કારખાનાંઓ વીગેરે તેમજ મુબાઈની નજીકના કંદ્યાણ, ભીવડી, પનવેડના એવા છાપખાનાં કારખાનાંઓ, હાડકાં દળવાના અને ચામડા ફેળવવાના કારખાનાંઓ વગેરેને ઓછામાં ઓછો એક અને મુનીટને બાવે પાવર મળવો જોઈએ.

યત્રકળાથી ચાલતા મોટા કારખાનાંઓ આ દેશની રૂતુ રીવાજને માફક આવતા નથી બધીઆર અને ખરાબ હવાવાળા અંધારા ચોરડાઓમાં સેકડો કાઢીગરોને ઠંડાકો સુધી નજર દેઢ રાખી સખત કામદા કપાયદ અને પુશકળ ઘોંઘાટ અને અવાજ વચ્ચે તેઓ પાસે ૧૦ ઠંડાક કામ કરાવી દેતેઓને ગલીય, અધારી કામદારો માટે બાધેલી ચાહલીઓના નાના ચોરડાઓમાં રહેવાની ફરજ પાડવી એ આપણા ગરમ દેશને બીલકુલ માફક આવતું નથી. હોટન મીલોમાં હવામાં બીનાશ રાખવાને બાહને જે રીતે બારી બારણાઓ બંધ રાખી તળાવના ગલીય ગધીલા પાણીનો બીનાશ પચરથી દાખલ કરવાની રીત ચાલે છે તે વાધા ભરેલી છે, અને એ બીનાશ બાહર નીકળી નહી જાય તે માટે દેટલેક ઠંડાણે તો બારી બાજણના બાજેલા કાચોમાં પણ હુંચા બોસવામાં આવે છે! આવી હાલતમાં કામ કરના આપણા કારીગરોની તનદુસ્તી ઉપર ઘણી નુકસાનકારક અસર થવા ગમે છે અને તેઓની કમાણી કરવાની શક્તિ તેથી ઘણી ઘટી જાય છે, એવો મારો જાતી અનુભવ છે પરંતુ પશ્ચિમનું ઇન્ડસ્ટ્રીઅલીઝમ આપણા દેશમાં દાખલ થઈ ચુક્યું છે, અને પ્રદેશોની હરીફાઈ ગમે થવા માટે આપણને મોટા કારખાનાંઓ બાધ્યા વિના છુટકો નથી તો પણ આપણા મોટા કારખાનાંઓ આપણા દેશની રૂતુ રીવાજને માફક આવે એવી ડીઝાઇનના બાધવા જોઈએ, અને તેઓમાં મશીનરીની ગોઠવણમાં થયું મોકળાશ રાખવો જોઈએ.

હાથ કામદાર અને મીલ કામદાર વચ્ચેની હરીફાઈ ઘણાકો ધારે છે તેટલી આ દેશમાં તિક્ષ્ણ નથી અહીં મીલ કામદારનો અર્થ હું માન ફોટ ન મીલોના કામદારોને જ નહીં પણ બધાં ગોળા કારખાનાંઓ, રેલ્વે વર્કશોપો

જોરેમા કામ કરતા કામદારોને કરે છુ એક હાથ કામદાર ચોતાના ગુપડા માં બેઝીને જે કમાણી કરે છે તેથી બેચક વધુ કમાણી એક મીલ કામદાર કરે છે, ખરતુ હાથ કામદાર બેટકો તે સુખી, સતોષી અને તદુસ્ત ગહેતો નથી હાથ કામદારની કામ કરવાની રીતીઓમા સુધારો થવા પામ્યો નથી અને પોતાના બાપદાદાના વળનથી કરતા આવેલા તેજ પ્રમાણે તેઓ કામ કર્યા જાય છે, તે છતા તેઓ માહેલા ઘણાકે વિલાયતી સુધરેલાં હુથિઆરો વાપરવા લાગ્યા છે હાથ વણકરો મીલતુ મુતર અને સુધરેલી કલાઈ શરત ગાળો તથા વિલાયતી કાટળા, ફૂલી અને કાચ વાપરવા લાગ્યા છે લુહારો વિલાયતી સ્ટીલના હુથિઆરો માથે અને જુદી જુદી આઈર્ટી સાઈઝના તાંબાના ઘરેલાં લોખંડના બારો સાથે કામ કરવા લાગ્યા છે રગારીઓ જરમન અને વિલાયતી રંગો વાપરવા લાગ્યા છે, જે વાપરવાથી તેઓની મજુરીમા બચત થાય છે. કંસારાઓને ત્રાળા પતળની પ્લેટો માગે તેવી બકાઈની અને સાઈઝની તૈયાર મળે છે, તેથી તેઓને પોતાના કામમા સહેલાઈ થઈ પડી છે ફગ્ગલો અને મોચીઓ મિવવાના સાથા અને વિલાયતી ઓળરો વાપરવા લાગ્યા છે મોનારો વિલાયતી ઓળરો અને સામાન વાપરે છે ધોળીઓ વિલાયતી ઈસ્ત્રીઓ અને વોશીંગ મશીનો વાપરવા લાગ્યા છે, અને સુધારોને તેઓના કામમા મહેલાઈ અને સવળતા કરી આપનારા તરફુવાર વિલાયતી હુથિઆરો મળ્યા છે એવી રીતે હાથ કારીગરોને પશ્ચીમના સુધારાનો ઘણો ફાયદો મળ્યો છે, તે છતા તેઓની આર્થિક હાલત આ દેશમા હજી સુધરી નથી તેઓની બનાવટ લગભગ બધી આ દેશમા જ ખર્ચે છે, અને તેઓને પોતાની બનાવટની ચીજો પ્રદેશ મોકલવાની જરૂર પડતી નથી આ બધા કારીગરો પશ્ચીમના સુધરેલાં ઓળરો વાપરવા લાગ્યા છતા તેઓની કામ કરવાની રીતીઓ હજી સુધારવા પામી નથી, કારણ કે એવી સુધરેલી રીતીઓ તેઓને ઘેર જઈને શિખવવાના માધનો હજી હેન્ડીમા આવ્યા નથી આ કારીગરો પોતાને અથવા પોતાના દીકરાઓને કાંઈ ટેકનીકલ સ્કુલોમા મોકલી રાકે નહીં એક સુધારનો દીકરો નાનપણથી જ પોતાના બાપની સાથે નેનો ગોઠે કરવડી બેચવામા મકક કરવા બેઝી જાય છે. એવા કારીગરોને ઘેર જઈને તેઓને નવી નવી બતની કામ કરવાની રીતીઓ શિખવવા માટે જાણેલા અનુભવી ગિફ્ટેની પાંડીઓ ફરતી રાખવાની જરૂર છે માઈસોગમા અનુભવી લુહારોને ગામડાઓમા મોકલી ત્યાના અજાણુ લુહારોને નવીન પદ્ધતીથી કામ કરવાનું શિખવવાના અખતગઓ કરવા મા આવતા તે ઘણા ફાયદામદ નીવડ્યા હતા

સુખઈ ઇલાકાના કેટલે ધન્ડસ્ત્રીજમા રોકાયલા માણસોની સખ્યા આશરે ૧૦ થી ૧૨ લાખની છે, એમ છેલ્લી વસ્તીની ગણતરીના સેન્સસ રીપોર્ટ ઉપરથી બહુ શકાય છે સુખઈ ઇલાકાની વસ્તી આશરે બે કરોડની ઠહેવાય છે કેટલે ધન્ડસ્ત્રીજમા રોકાયલા એ લોકોમા હાથ વડે કપાસ લોઢનારાઓ, સુતર કાતનારા, કાપડ ઉપર કાજી ચઢાડનારા, કાપડ વણનારા, દોરકા વણનારા, ઉન કાતનારા અને વણનારા, રેશમ કાતનારા અને વણનારા, રગારીઓ અને છીપાઓ, લેસ અને કોર ભરનારાઓ, ચામડાં કેળવનારા અને મોઢીઓ, નેતર અને ખામખુનુ કામ કરનારાઓ, ધાતુના વાસણ ઘરનારાઓ, કાચની બાગડી બનાવનારાઓ, સોનારો હુડારો, સુધારો, કુભારો, ધાત્રીઓ વગેરે છે

આ લોકોનો મોટો વાગ ખીન કેળવાયેલો હોવાથી સુખઈની 'હુન્નિઆમા' તેઓનાં ધંધામા શા શા સુધારા વધારા થયા છે અને થતાં જાય છે, તે બહુવાથી તેઓ બેનસીબ રહે છે વળી એ માહિતી જે કેટલાકે ખીનને કરતા આગળ વધે છે તેઓ પોતાનો હુન્નર ખીનને શિખવતા નથી, અને પોતાની બતી ચાલાકી કે અતુલવથી જે કોઈએ પોતાના ધંધામા કાંઈ નવીન પ્રકારનું તત્વ આમેજ કયું હોય તે તેના લેદ તે ખીનને બતાવતો નથી અને જ્યારે તે મરે છે ત્યારે તે લેદ પોતાની સાથે લઇ જાય છે!

આપણે સર્વેથી મોટો અને અગત્યનો ગૃહ ઉદ્યોગ હાથ વણાટનો છે. મીલોની હરીફાઈમા એ ઉદ્યોગ જેમ કેટલાકો ધારે છે તેમ કચડાઈ ગયો નથી કે મરી ગયો નથી, પણ હજી જીવે છે, એટલું જ નહીં પરંતુ આગળ વધતો જાય છે! આશરે ૨૫ વર્ષની વાત ઉપર હિન્દુસ્તાનમાં ખપતા બધા કાપડનો આશરે ૬૩ ટકા લાગ વીલાયતથી આવતો હતો, ૨૭ ટકા હાથ શાળો ઉપર બનતો હતો અને માત્ર ૧૦ ટકા મીલોમા બનતો હતો પણ આજે એ મામલો ફેરવાઈ ગયો છે. હવે આર, પાંચ વર્ષમા વિલાયતથી આવતા કાપડનો જથ્થો ઘટીને એકઠે ૩૨ ટકા રહ્યો છે, મીલોમા ૩૭ ટકા કાપડ બને છે અને હાથવણાટથી ૩૧ ટકા કાપડ બને છે! છેલ્લા ૨૫ વર્ષમા હિન્દુસ્તાનની મીલોમા બનતા કાપડનો જથ્થો લગભગ ત્રણગણો વધવા છતાં અને વિલાયતથી આવતા કાપડનો જથ્થો અડધો થઈ જવા છતાં હાથવણાટથી બનતા કાપડના જથ્થામા આશરે ૩-૪ ટકાનો વધારો જ થવા પામ્યો છે, એ સતોષ લેવા જેવું છે હાથ વણાટનું કાપડ મીલના કાપડ સાથે હરીફાઈ કરતું નથી. મીલમા બનતા કાપડ કરતાં એ કાપડ તદ્દન જીવીજ તગાહતુ હોય છે! હિન્દુસ્તાનમા મોટા રાત્રે માહગલજો અને શ્રીમતોમાં વપાતુ કીમતી રેશમી

કાપડ તો માત્ર હાથવણાટથીજ બની શકે છે વળી ઉપર કહ્યું તેમ હાથવણાટ નહિ વણકરનો તાણો માત્ર ૩૦-૪૦ વારજ લાખો હોવાથી તે દરેક તાકાતમા નવી નવી સીઝાઈનો ઉમેરી શકે છે, જેથી હાથવણાટના કાપડમા જેટલી નવી નવી જાતના વેપારીને અને જાહજોને મળી શકે છે તેટલી મીઠા વણાટના કાપડમા મળતી નથી મીઠા વણાટમા તો પાવરનો લુભનો તાણો મેકડો વાર લાખો તકિયાર કરવો પડે છે અને તેમાથી સેકડો વાર લાખુ કાપડ માત્ર એકજ તરાહતુ નીકળે છે વળી એવા મેકડો વાર તાણાના ખીમો મોટી સખ્યામા બનાવવા પડે છે, અને એક અમુક જાતના કાપડનો ૧૦૦-૨૦૦ વાર જેટલો જથ્થો બનાવી આપવાનો જોગડર કોઈ પણ મીઠા સીકાગી શકેજ નહી, પણ હાથ વણાટનો કારીગર તો દરેક તાકો જુની જુની જાત અને જાતનો બનાવી આપવા કબુલ થાય છે આ કારણોને લીધે હી હુન્નાનમા ખપતા તમામ-કાપડનો લગભગ ત્રીજો ભાગ હજી હાથ વણાટની શાળો ઉપર જાય છે, એ વાત ઘણાકોને જાતાં મી ભરેલી લાગશે, પણ તે ખરી છે હી હુન્નાનની મીઠામા જાનતા ગુનગાથી મીઠામા કાપડ જાતનામા વખતુ સુતર તથા નીકાગ કરવામા આતુ સુતર બાદ કરી બાકીનું મુજબ હાથ વણાટવાગાઓ વાપરે છે તે ઉપરથી એ વાત પુરવાર થાય છે

હાથ વણાટનો ઉદ્યોગ એટલા માટે આપણા દેશનો મુખ્ય અને ઘણીજ અગત્યતા ધરાવતો ઉદ્યોગ છે, અને તેને બચાવી નીભાવી રાખવા માટે નામદાર સરકાર પ્રયત્ન કરી રહી છે જુની ઢપની શાળોમા હાથે કાટલો ફેરવાનો હોવાથી વણકર પોતાના બે હાથો પોહળા કરી કાટલો ફેરવી શકે તે પ્રમાણે કાપડનો પનો થઈ શકે છે, પણ નવી સુધરેલી ઢપની ફલાઈશટલ લુભ-અથવા ફટકા ફેરવકાની શાળામા એકજ હાથે બન્ને તરફથી કાટલો ફેરવી શકાતો હોવાથી પનો સગવડ પડતો પોહળો રાખી શકાય છે, અને ૫૦ થી ૬૦ ઇંચનો પનો તો સાધારણ છે વળી નવી ઢપની એવી શાળોમા તાણાનો ખીમ ભરી વાપગવાથી તાણો લગભગ ૧૦૦ વાર અથવા વધુ લાખો રાખી શકાય છે, જેથી દર વખત હુકો તાણો ભરતા જે વખતની જરબાદી થાય છે, અને કેટલુક સુતર વ્યર્થ જાય છે, તે તેમા થતુ નથી આવી રીતે નવીન પદ્ધતીએ થતું હાથવણાટનું કામ વણકરોને દેખાડવા માટે નામદાર સરકારે ઈન્ડસ્ટ્રીઝ ખાતા મારફત આ ઇલાકામા જુદા જુદા જાગોમાં ૧૮ વણાટની શાળાઓ ઉભી કરી છે, જે એકજ ઠેકાણે નહીં રાખવા દર વર્ષે બે વર્ષે એક ઠેકાણેથી બીજા ઠેકાણે ખાસ કરી વણકરોવાળા જામડાઓમા અને ચહેરોમા ગઢવાની રહે છે આ શાળાઓમા માત્ર વણકર લોકોનેજ નહીં પરંતુ તીવ્ર કામ થતુ દેખાડી જિજ્ઞાસામા આવે છે, જેથી જુની પદ્ધતી માથે સરખાવતા વણકરની નિષજમા લગભગ ૩૦ થી ૪૦ ટકા વધારો થાય છે.

જેહુતો માટે હાથવણાટનો ઉદ્યોગ ઘણો અનુકુળ ગઈ પડે તેમ છે. કાળની અને ઓછા વરસાદની મોસમમાં જ્યારે જેતીતું કામ બધ હોય ત્યારે જેહુતો માટે કાંઈ ઉદ્યોગિક કામમાં રોકાવાનું ઘણું જ ઈચ્છના જોગ છે, અને તે માટે આપણા ઈલાકાની પ્રાચીનશીલ્પ એન્ડ કલચરલ ઓફે ખાસ આ ગ્રહ કીધો છે કે જેહુતોને ખીન મહોમમ વખતે કાંઈ જાતના-ગ્રહ ઉદ્યોગમાં રોકેલાં રાખવા તેની તપાસ કરવી આ કારણ થકી ઇન્ડસ્ટ્રીઝ ખાતાએ હાથવણાટનું કામ જેહુતોને શિખવવાની એક શાળા માત્ર જેહુતોથીજ વમાયેલાં જે તથુ નાનાં ગામડામાં ખોલીને તપાસ કરવા માડી છે, જેતું પરિણામ હંમણુ મુશ્કી ઘણું સતોષકારક આવ્યું છે, અને જેહુતો હાથવણાટનો હુન્નર શિખવા માટે ઘણો ઉત્સાહ બતાવવા લાગ્યા છે, તેમજ ઘણાંક ગામડાની જેહુતોએ પોતાના ગામડામાં એવી શાળાઓ ખોલવાની અરજી કીધી છે બધાં ગ્રહ ઉદ્યોગોમાં માત્ર હાથવણાટનો ઉદ્યોગજ જેહુતોને ખાસ લાયકનો છે, કારણ કે એ માટે કાચો પદાર્થ સુતર લગભગ દરેક ગામડામાં મળી શકે છે, અને તેમાંથી બનાવેલું કાપડ એ બાહર નહીં જાપી શકે તો જેહુત અને તેનું કુટુંબ પોતે તેનો ઉપયોગ કરી શકે છે, માફ કાપડ વણવામાં ઓછી ચચળાઈની જરૂર પડતી નથી, અને એ માટેની શાળા ગામડાનો દોઢ સુધાર સરતી કીમતે બનાવી આપી શકે છે વળી એ ઉદ્યોગમાં જેહુતના બંધરી છોકરાં પણ મદદ કરી શકે છે ઉચ્ચ જાતના રેશમી કાપડની વણાટમાં એક અનુભવી કારીગર દરરોજના રૂા ૨ થી ૩ સહેલાઈથી કમાઈ શકે છે, પણ એક જેહુતને એણે ઉચ્ચ જાતનું કાપડ વણવાની જરૂર રહેતી નથી, કારણ કે એ ધધામાં પ્રવિણતા મેળવતાં ઘણાં વધી લાગે છે, અને તેનો એ ધધો નથી, તેમજ એવા ઉચ્ચ કોર્પસના ખરીદનારાઓ ગામડાઓમાં મળતા નથી.

ધાતુના વાસણો ઘડવાનો ગૃહ ઉદ્યોગ આપણા દેશમાં અગત્યતામાં ખીજે નજરે આવી શકે, કારણ કે આપણા દેશમાં ત્રાખા પીતલના વાસણો વાપરવાનો રિવાજ છે. એ ધધા માટે કેટલાક મશીનરીથી ચાલતા કારખાનાઓ પણ ઉભા થયા છે, પરંતુ તેઓમાં એક જ ઘાટના વાસણો બને છે, જ્યારે હાથે ઘડેલા ઘાટમાં જન જાતના વાસણો જુદા જુદા ઘાટના બનાવી શકાય છે તે ખાસ ખુબી છે મશીનરીમાં એજન ઘાટના હલ્લો વાસણો બાવવામાં આવે તોજ કામ નફા ભરેલું નિષ્પન્ન શકે છે, આપણા દેશમાં ગામડાઓમાં માટીનાં વાસણો વાપરવાનો જુના કાળનો રિવાજ છે, પરંતુ હંમણુ થોડાંક વધી થયાં જેહુતોની કમાણીમાં ઠાંકે વધારો થવાથી માટીના વાસણોને બદલે ત્રાખા પિતલના વાસણો વાપરતા થયા છે આ ઉદ્યોગને મદદ કેવી રીતે કરવામાં આવે અને એ ધધામાં રોકાયેલા કારીગરોની કામ કરવાની રીતી અને કદી કેવી

રીતે સુધારી શકાય તે સલાહ વિચારવા જોગ છે. કસારા અને મોનાર છઠ્ઠાર મળીને ધાતુના ધધામા પટેલાઓની સખ્યા આપણા ઇલાકામાં લગભગ અઢી થી ત્રણ લાખની છે.

આમરા, કેળવવાનો ગૂંડ ઉદ્યોગ આપણા દેશમાં અગત્યતામાં ત્રીજો નંબર આવે છે એ ઉદ્યોગમાં મધરાસ ઇલાકાએ સારો સુધારો વધારો કર્યો છે અને મધરાસ અને માધસોરના ચામડાઓ વખણાય છે તેજ પ્રમાણે જોડયા પ્રાંતો અને મધ્ય હિંદુસ્તાનમાં પણ ચામડાનો ઉદ્યોગ વધતો જાય છે અગાઉ ખારજીની છાલમાં ચામડું પકવતા બે ત્રણ ચાકવાડીઆ થતા હતા, તે હમણા નવી કામ તેનીગની પ્રેમિસથી થોડા કલાકમાં પકવી શકાય છે તેમજ આમરા ઘોળવાની છરીઓ અને બીજા સુધરેલા હથિયારોની મદદથી એ ઉદ્યોગમાં ઘણી મદદ કરી શકાય તેમ છે. પણ એ ઉદ્યોગમાં પટેલાઓ મોટે ભાગે અશુભ ડોષાથી લાંબી નવા સુધારા કે સુધરેલી કામ કરવાની રીતીઓ લાખલ કરવા સામે તેઓ મોટો અભાવ દેખાડે છે આપણા ઇલાકામાં એ અને એને દગળા મોચીના ધધામા પટેલાઓની સખ્યા આશરે પોણા બે લાખની છે.

બીજા નાના ગૂંડ ઉદ્યોગોમાં લગ્નકામ, નકશીકામ, છીપાકામ, લખોટેલા કામ વગેરે ફેન્મી હુન્નરમદી આવે છે. આપણા ઇલાકામાં સુસ્તતું લગ્નકામ અને નકશીકામ હજી વખણાય છે, પણ સુખાડની પેટીઓ ઉપર નકમી કામ કરનારા ઘરો સુગતમાં હવે ઓછા થતા જતા હોવાય છે વરકીંગ બોક્ષ બનાવનારા પારસી પેટીંગરા કારીગરો હવે સુસ્તમાં માત્ર બે ત્રણજ રહ્યા છે.

અમદાવાદના છીપાઓ યાને કાપડ ઉપર તરાંહ છાપનારાઓનું કામ ઠીક ચાલે છે, અને તેઓનો માલ આમામ, સીંગપોર અને બમ્મા તરફ નિકાશ થાય છે સુબાઈ મરકારનાં ઉદ્યોગ ખાતા તરફથી એ છીપાઓના કામમાં સુધારો કરવાથી એક રગ અને છીપાશાળા અમદાવાદમાં જોડવામાં આવી હતી તેના પરિણામમાં નવીન ઢપતું છાપાનું અને રગવાનું કામ અને નવી નવી જાતના રંગો કેવા રીતે વાગરવા અને તેને લગતો હુન્નર ત્યા કેટલાક છીપાઓને શિખવવામાં આવ્યો હતો, જે કામ ધીમે ધીમે ફેલાતું જતું જોવામાં આવે છે ઘણાક ઉમર પુરોક્ષા વૃધ્ધ છીપાઓ એવી શાળામાં નવી જાતનું કામ શિખવા આવ્યા હતા જેલગામ અને આવતવાડી તરફ તથા ત્રીધગા થતું લખોટવાનું કામ જાણીતું છે, પણ તે કામ માત્ર નાના પાયા ઉપરજ થાય છે કાચી અને હાથી કાતની બગડીઓ બનાવવાનું કામ પણ અપણા ઇલાકામાં નાના પાયા ઉપર થકે ઉદ્યોગ તરીકે શાય છે.

આપણી મંન્ત્રીઅલ સ્કુલો આ ઇલાકામાં આગરે બે ઉત્તન છે અને તે

એ મારફતે નાના થક ઉદ્યોગોને ઘણી મદદ અને ઉત્તેજન આપી શકાય તેમ છે. આવી રકુલો ખાસ કરી ફોટેજ ઇન્ડસ્ટ્રીઝને ઉત્તેજન આપવાના હેતુ થી સ્થાપવામાં આવી હતી, પરંતુ તે હેતુ ઝાઝો પાર પડેલો નેવામાં આવતો નથી દાખલા તરીકે સુરતની પારખ હુન્નરશ્રાળામાં સુરતના જાણીતા સુખડના વર્ક બોક્ષનું જડાવ કામ અને નકશીનું કામ શિખવવામાં આવતું નથી સાવ તવાડીની ઇન્ડસ્ટ્રીઝલ રકુલમાં ત્યાં જાણીતું લાખ ચહડાવવાનું' યાને લખો દેવાનું કામ શિખવવામાં આવતું નથી સકકર અને શિકારપુરની ઇન્ડસ્ટ્રીઝલ રકુલોમાં બીધનું જાણીતું મીનાકામ અને માટી તથા લાકડા ઉપર લાખ ચહડાવી કરવામાં આવતું કામ શિખવવામાં આવતું નથી અમદાવાદની ટેકનીકલ રકુલમાં સુધરેલી ઢપનું કાપડ છાપવાનું કામ શિખવામાં આવતું નથી આ બધી રકુલોમાં સર્વથી સારી ઇન્ડસ્ટ્રીઝલ રકુલ અને મારી તપામ દરમિયાન રતનાગીરીની માલમ પડી હતી કે જેમાં નાના કારી જાના છોકગર્જો હાથે જાતે ન શીકામનું અને જડાવ (Joinat) કામનું ફરનીયર ઘણીજ આવાડી તી બનાવતા મે હીડા હતા એ રકુલે મુખર્ષના ફરનીયર બનાવનારને હમજુલુધી સારી સખ્યામાં કારીગરો પુરા પાડ્યા છે, અને મુખર્ષના એક મોટા ફરનીયર બનાવનારે મને કહ્યું હતું કે તેના સર્વથી સારા કારીગરો રતનાગીરીથી મ'ગ્યા હતાપણ હમજુલુ રતનાગીરીની રકુલમાં પણ મશીનરી દાખલ કરવાની હિચ્ચાલ, આલી રહી છે તે ખેદકારક છે. આ જાતની ઇન્ડસ્ટ્રીઝલ રકુલો હાથે કામ કરનારા કારીગરોને કેળવીને બાહર પાડવાના હેતુથી ઉભી કરવામાં આવી હતી, પરંતુ ભલભરેલા વિચારોને આધીન થઇને એ રકુલોમાં મશીનરી દાખલ થતી જતી નેવામાં આવે છે

હાથે કામ કરતો કારીગર તેના હથિઆરોનો ઉત્સાહ અને અધિકારી હોય છે, કારણ કે તે સ્વતંત્ર હોય છે; અને પોતાના હથિઆરોનો ઉપયોગ પોતાની ખુદિથી કરે છે મશીનરીની મદદથી કામ કરતો કારીગર મશીનરીનો શુલાગ હોય છે, અને તેથી તેની ખુદિ વિકાસ પામતી નથી, અને મશીનરી વિના તેના હાથપગ આલી શકતા નથી, અને તે વગર તેની કમાવાની શક્તિ વદન નષ્ટ થઈ જાય છે પોતાના ઘરમાં ખેસી હાથે કામ કરતો કારીગર આ ગરીબ દેશની એર મોટી મિલકત કે ચાપણું Asset બરતણ છે તેને તેના ઘરમાંથી બાહર કાઢી મોટા બધિયાર કારખાનામાં કામ કરવાની ફગ્ગ પાડી નળણા, દારૂધ્યા અને મળીનના શુલામને બરલે બનતા સુધી તેના પોતાનાંજ અર્પણમાં તેને સ્વતંત્ર અને પોતાના હથિઆરોનો ગાલીક બનાવી રાખવો જોઈએ

જેતીવાડી અને હુજૂર ઉદ્યોગ

ત્રિ માસિક

૧૯૨૬

વર્ષ ૧૩.૩૦]

અક્ટોબર-૧૯૨૬.

[અક્ટોબર]

અમારી ગુજરાતની જેતીના પ્રવાસ.

શાસ્ત્રીય જ્ઞાનને દૃઢ અને કાયમતુ કરવા માટે જે વિષયક શાસ્ત્રીય જ્ઞાન સંપાદન કર્યું હોય તે સળંગીનું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન આપતું એ આવશ્યક અને જરૂરનું હોવાથી, નામદાર સરકારે મહા વિદ્યાલયો અને હાઈસ્કૂલો જેવી સંસ્થાઓમાં ચઢતા વર્ગોના વિદ્યાર્થીઓને પ્રત્યક્ષ વ્યવહારિક જ્ઞાન આપવા માટે આનંદ પર્યાટનનો નિયમ રાખેલો છે.

અમારી સ્કુલમાં જેતીવાડી મળીને પ્રેક્ટીકલ અને વ્યવહારિક જ્ઞાન આપવામાં આવે છે તે ઉપરાંત ગુજરાતમાં નામદાર સરકારે શાસ્ત્રીય જ્ઞાન પ્રમાણે જેતી કરાવી તે સુધરેલી ઢાળથી થતી જેની ખેડૂતોને પ્રત્યક્ષ જાણવાના કેટલાક ફોર્મો રાખેલા છે ત્યાં તેમજ સાન સાગ ખેડૂતોની જેતીવાડીની પ્રત્યક્ષ અને વ્યવહારિક જ્ઞાન આપવા માટે અમારી સ્કુલના ધીમા વર્ગના વિદ્યાર્થીઓને દર વર્ષે જેતીના પ્રવાસે લઈ જવામાં આવે છે.

એ નિયમાનુસાર આજુ વર્ષે અમારા ધીમા વર્ગના વિદ્યાર્થીઓને ગુજરાતની જેતીના પ્રવાસે લઈ જવાની ગહેરબાન ડેપુટી ડીરેક્ટર માહેજે મળુડી આપી હતી તે મુજબ અમારા પુત્ર્ય ગુરુવર્ષ નાથે અમારી નાની સગી મહમી, ગુજરાતની મુગાદરીએ નીકળી હતી પ્રોગ્રામ પ્રમાણે હુરની શરૂઆત કરી તેમાંથી અમને જેતીવાડી વિષયક જે પ્રત્યક્ષ અને વ્યવહારિક માહિતી મળી, તે અને તેમાં (ગુજરાતની કાની જેતીમાં) અમારા જ્ઞાન પ્રમાણે કરવા જેવા સુધારા નીચે નિવેદન કરે છે.

મુગાદરીના પ્રોગ્રામમાં જે દિવસ મુગની આગળબાળના નામોમાં જેતીના ખેડોટોનું અવલોકન કરવા જવાનું હોવાની અગત્ય ગુરુવર્ષ તથા ફોર્મો આપેલું.

પ્રીન્ટેડ-સાહેબ સાથે તા. ૫-૧-૧૯૨૬ ને દિવસે પુણા કુભારીઆ મામે
બાગાયત તુલો લેવા ગયા.

આહીઆની જમીન ગોરાટ તેમજ ગોરાડું છે તેમા મુખ્ય કૌબિજ,
ખંટડા, સકરીઆ, મરચા, અને સુરણ લેવા બાગાયતી પાકો લેવામા આવે છે.
આહીઆથી ખાતર નહક હોવાથી ઉપગ્રા ઘણાખેગ તુલો શાકભાજી તરીકેજ
વેચી નાખે છે, તેમજ ખેડુતના પ્રમાણમા જમીન ઓછી હોવાથી વારંવાર
ચાક લે છે એ મામે ચતા બાગાયત તુલોતું “કુક વર્ણન નીચે મુજબ છે—

કાદા—વેગણ અને હુળદગતા બાગાયતી તુલો જમીનમાથી ખોસક પ-
ધારે ચુમી લે છે તેથી જમીન ઓછા કસવાળી ઘઈ થાય છે એથી એ બે
બાગાયતી તુલો શિવાયના ગમે તે બીજી બાગાયતી તુલ આ લે-વરને ઠેચું
હોય એની જમીનમા પુણા કુભારીઆના ખેડુતો દોંદાતું વાવેતર કરે છે એ
વાવેતર જે જમીનમા ઠેચું હોય તેમા આ પાચ વખત દેશી હુળથી આગલી
ખેડ કરે છે પ્રથમ આસો માનમા એતું તરૂં કરે છે તરૂં માટે એકરે દશથી
ખાર ગેર બી નેઈએ છે તરૂં મવા માસમા તૈયાર થાય છે તરૂંવાડીયામા છ
થી આઠ દિવસને અતરે પાણી પાય છે પરંતુ ને મોડું વાવવામા આવ્યું
હોય અને જલદી તૈયાર થવું હોય તો ઘોડા દિવસને અતરે પાણી આપે
છે તરૂં રોપતા પહેલા તેની ઉપરની ટોચ કાપી નાખે છે, માગસર પૌષમા
રોપે છે કાદા બે રીને રોપાય છે -

૧—પાણી પાયા પછી છ છ આગળને છેટે રોપવા

૨—કચારામા પાણી પતા પહેલા આવવીથી લીટા કરી રોપવા

પહેલી રીને રોપવાથી કાદા સારા થાય છે રોપ લાગે ત્યાંસુધી આઠ
દિવસને અતરે અને રોપ લાગ્યા પછી દશ દિવસને અતરે પાણી આપે છે
રોપમા પછી કુંલવાળી રાડી સાગી નાખવી નેઈએ ને ન ભાગે તો કાદા
સારા થતા નથી રોપ્યા પછી ત્રણ સપ્તાય મામે કાદા તમંગાર થાય છે એ
કદરે વિધામા ૨૦૦ થી ૪૦૦ મણ કાદા ઉત્પન્ન થાય છે ને બી માટે કાદા
તું વાવેતર કરવું હોય તો આખા કાદા રોપવા પટે છે કે જેમાંથી કુંલ આવી
બી તમયાર થય છે

આહીઆ કાદાના વાવેતરને નહિ જેવું જ ખાતર આપે છે પણ ને નીચે
મુજબતું બનાવટી ખાતર લક્ષમા રાખી આપવામા આવે તો ૬૦ થી ૭૦ ટકા
જેટલો ઉપજમાં વધારો થાય છે—

૧૨૫ સત્ત એડીયમ નાઇટ્રેટ,

૧૧૨ સ્તવ સુખર ફેરફાર,

.૫૮ સ્તવ પોટેન્સિયમ સર્ક્યુટ,

ઉપર પ્રમાણેનું ખાતર જોડતો વાપરે તો એના ખર્ચ કરતા પાંચ ગણો ફાયદો થાય છે એવું વડોદરા કૃષિદ્વિત ઉપર પ્રયોગથી નિર્દેશ કર્યું છે

ફોર્મીજન:—જે જમીન વાનેલ હોય અગર જેમા આગલી મોસમમા શુષ્ક, સુરીયા, આદુ, સુરણ, વગેરે કરવા હોય તેમા પણ આ પાક લે છે એ તુલના ખાતર નાખના નથી કરણ કે જમીન વાનેલ હોય છે, અને વા-
નેલ ન હોય તો પણ આગલા તુલને મળેલા ખાતરથી ચલી શકે છે તરુ
કરવા માટે વિશે પાશેર (૮ શેર) થી બેઘરે છે તરુ કરવાનો આધાર
એડુતની પાક લેવાની દ્રષ્ટિ ઉપર હોય છે પરંતુ સાધારણ રીતે અષાઢમા
તરુ નાખે છે એને જતુથી ઘણુ તુલગાન થાય છે ચાર દિવસને અંતરે
પાણી આપે છે આસો માસમા રોપાય છે રોપ્યા પછી મવા માસમા દોડાની
શરૂઆત થવા માંડે છે અહી તરુ માસમા દોડા તૈયાર થાય છે વીધે લગભગ
ફા. ૫૦૦-૦-૦ ની ઉત્પન્ન થાય છે એ લોહો દમાગના ચાથે ખુલાઓ કોલી
ફલાવર અને પાળીયા પાસે જે જાણુએ મોનકોલ તેમજ વચ્ચે ફોર્મીજ
રોપે છે પણ જો એની રોપણી વખતે આજુબાજુની ખાલી જગ્યામા મેથી,
ધાણા, જેવા તુલો વાવે તો તેથી સુખ તુલને બેઘતો કમ થાડું ઘટી જતો
નથી અને એક દોઢ માસમા શાકભાજી તરીકે ઉગાડી લઈ વેચવામા આવે
તો તેટલો ઉપજમા વધારો થાય જો આજ પ્રમાણમા ફોર્મીજન વાવેતર કરવું
હોય તો જતુના ઉપદ્રવથી બચવા છાણીયુ ખાતર અને માટીનુ મીશ્રણ કરી
રોપણીમા ભરી, તરુ ઘર આગળ ઉઠેલું અને મોટા પ્રમાણમા કરવું હોય
તો મગવડતા પ્રમાણે રહેવાના ઘરની નજીકની જમીનમા તરુવાડીયુ કરવું
કે જેથી સારી રીતે મત્તજત થઈ શકે અને કદાચ જતુનો ઉપદ્રવ જણાય
તો તત્તજ રાખને ગ્યામલેટનો પટ દઈ તુલ પર છાંટવાથી ઉપદ્રવ ઓછો
થઈ જાય છે.

બટાટા—બટાટા જે બતના થાય છે (૧) જેજ પુનામા થાય છે
તે (૨) ઇટાલીયન અટ્ટીઆ આગળ ઇટાલીઅન બટાટા વાવે છે થી દર
૫-૬ નવુ મગાવવું પડે છે જે જમીનમા આગલે વરસે અદુ, સુરણ, શુભાર
કરેલું હોય તેવી જમીનમા એ પાક લે છે ચાર પાંચ વખત હળથી જોડ
કરે છે, અને ૬. ભાગી નાખી માગી તદન જારીક બનાવી કયાસ બાધે છે
એકરે ૨૦ ગાડા છાણીયુ ખાતર નાખાય છે ૧ વીધામા ત્રીસ મણ થી

લેઈએ છે. દરેક ક્યારામા નવ નવ ઇચને છે. આસોથી ઠારતક સુધીમા રોપે છે. રોપ્યા પછી પહેલુ પાણી જરા ઓછું આપે છે. બીજુ પાણી આઠ નવ દીવસે આપે છે ત્યાર પછીના દરેક પાણી આઠ આઠ દિવસને અતરે અપાય છે. એકઠરે તેર પાણી અપાય છે ચાર માસમા બટાટા ખોદવા લાયક તઈયાર થાય છે વીધે ચારમે મળુ બટાટા નીકળે છે

સુરણ — સુરણ ગોરાટ જમીનમા થાય છે જે જમીનમા સુરણનો પાક લેવો હોય તેમા એકરે ચાલીસ ગાડા ખાતર નાખે છે. સાત આઠ વખત ખેડ કરે છે ચાર વરસે સુરણ વેચવા લાયક તઈયાર થાય છે. ક્યારામા દર વરસે જેમ સુરણ મોટુ થતુ જાય છે તેમ અતર વધારી રોપે છે પહેલે વરસે એક ખાંડી રોપ્યુ હોય તેમાથી એથે વરસે ૨૦ ખાંડી મુધી નીકળે છે સુરણ જેઠ માસના રોહીત્રી નક્ષત્રમા રોપાય છે, અને માગસર-પોષમા એપ્રી ઠાઠે છે સુરણ રોપતા પહેલા એકરે ૧૦ મળુ ગંધુ છેડાય છે. ચોમાસા મા મોટો થતા પડવાસ કરે છે પહેલુ પાણી રોપીને તરતજ શ્રેઠા પ્રનાયુમા આપે છે બીજુ પાણી છઠે દીવસે ભરપુર આપે છે અને પંડીથી વરસાદ પડે, ત્યાસુધી જરૂરીઆત પ્રમાણે આઠ આઠ દીવસને અતરે આપે છે

સુરણને બી તરીકે સગ્રહી રાખવાની રીત — સુરણને બી તરીકે સગ્રહી રાખવા માટે છાયડો, ખુદ્દી હુવા અને ઠંડક વાળી હુવા માફક આવે છે. ખાવળ અને આબલીના છાયરા નીચે રાખવાથી નુકશાન થાય છે એને આબાનો છાયડો માફક આવે છે જેથી તેની નીચે માડવો કરે છે સુરણ મોટુ હોય તો વચલુ ગાબડુ (પીલા નીકળવાની જગ્યાએનુ) કાઢી નાખે છે પણ ચાર પાંચ શેગની ગાંઠ હોય તો તેમ કરતા નથી પ્રથમ ઉંધુ એટલે આંખ નીચે રાખી એક ઉપર એક એમ ત્રણ થર કરે છે ગરમ રતુની ગરજાત વાય એટલે આખ ફુટે છે આખ ફુટે એટલે તેજાનુ થતુ કરી નાખી ફરીથી જોઠવે છે. ફળુમા એક બીજાને અંદરે નક્કી તેની ખાસ સાવચેતી રાખવી પડે છે દર વચ્ચના બીના પર લુદા લુદા થાય છે ઉપર મુજબના વાયેતરની માફીતી મેળવી સાચકાળ થવા આવેલો હોવાથી મુકામ ઉપર આવ્યા

ખેતીનું સવલોકન કરતા કરતા વગણ મથા રોશનથી લગભગ ૦૧ માઇલ સુધી કાળી જમીન આવે છે ત્યારબાદ જેમ જેમ ની નજીક આવતી જાય છે તેમ તેમ જમીનનો રંગ બદલાઈ જોગટ, ધધ જાય છે અહીંયા સુખ્ય પાક આદુ, હળદર, રતાણુ, મરચા વગેરે છે. અહીંયાનું તુવ ચાકલાણ તરીકે વેચાતું નથી પણ ઘણુખરે બી મારે રહે છે. તાપી તાડાના સ ત વીમ્ ગામો બાગાયત પાકને મારે બપોળાં છે, તેમા પુણા કુભારીયા અને વરાછાનો પણ મમાવેશ થાય છે પુણા કુભારીયાવાળા ખેડુતો દરેક મોસમમા એકની એક જમીનમા એક પછી એક પાક લેતા જાય છે, કારણ કે ખેડુનના પ્રમાણમા જમીનની બહુ છુટ નથી અને બજાર પાસે હોવાથી સહેલાઈથી તેનો લાભ લે છે

આદુ — અહીંયા (વગણ) જે જમીનને ચાર વરસ સુધી પાણી નહીં પાડેલું હોય તેવી જમીનમા આદુ રહે છે પ્રથમ આગલી મોસમમા બુધરા વગેરે ઠાડી નાખી, પછી ખાતર નાખી, તેને મેળવી ઠંઠ પાણી મુકે છે વગય જૂનાયા પછી હળથી પાચ છ ખેડ કરે છે. છેવટે કરબ મારી જમીન સ્વાદ બનાવે છે એકરે ચાલીસ ગારા ખાતર નાખે છે તેમા વીસ ગારા આગવી ખેડ કર્યા પહેલા બીસ ગારા આદુ રાખ્યા પછી નાખે છે પછી કચારા બાંધી વીથે પાગ રોગ પ્રમાણે રાજુ, ગુવાર, છાટી કેઢાળીથી ઘાપા (ખાડા) ખાડી રોઢીણી નકાત્રમા આદુ રાખે છે, 'એનું' બી વીથે બે ખાડી બેઘએ છે આગળ નકશામા બતાવ્યા પ્રમાણે આદુ સુખ્ય પાકની સાથે બીજા સાધારણ પાક જેવાં કે હળદર, રતાણુ, મરચા, અલુબડા, વગેરે લે છે એ રીત ઘણી વખાણુમા લાગત છે કારણ કે એક પાક નિષ્ક્રળ જાય તો બીજામા સફળતા પ્રાપ્ત થવાનો અભવ છે ઉપર પ્રમાણે આદુ વગેરે રાખ્યા પછી તરવજ પાણી આપે છે બીજું પાણી ચોથે દિવસે આપે છે, અને ત્રીજું પાણી આવતી વખતે ખાડી રહેલું ખાતર નાખી દે છે ત્યારબાદ દુન્યાક દિવસે પાણી આપે છે કાવજ માસમા રાજુ ગુવારનો પરવાસ કરી, આદુના ચડમા ખાતર તગીકે નાખે છે. રાજુ પાડ્યા પછી વીથે ત્રીસ મણ ખેણા નાખે છે એક ફરે આદુના તુલને બાર તેર પાણી બેઘએ છે ચિઆળામા પદર દિવસને અતરે પાણી આપાય છે કાચુ આદુ ત્રણ ચાર માસમા રેયર થાય છે. ઉપજ વીથે સાત આઠ ખાડી થાય છે.

રતાણુ.—આ તુલ સુખ્ય વાવેતર તરીકે કરવામા આવતું ખાડી પણ આદુ, હળદર, જેવા તુલોગા કરે છે. આદુના કચારાની પાળી ઉપર સુખ્યમા

નવટાંકથી ૦૧ શેરના ત્રણ ચાંદ કટકા રોપે છે ત્યાં આગળ વાંસ ખોતી ઉપર તેના વેલા ચઢાવે છે કે જેથી હવા, ઉબસ, પુરતાં મળી શકે એની ઉત્પન્ન વીધે લગભગ દોઢસો મણ થાય છે

દર વીધે ઉપરના જુદા જુદા તુલોને માટે જોઈતું બી તથા પેદાસ નીચે પ્રમાણે છે —

તુલ્ય નામ	બી	ઉપજ
૧. આહુ	૨ ખાડી	૭ થી ૮ ખાડી
૨ હળદર	૧ ખાડી	૨ થી ૨૧ ખાડી
૩. સ્તાણુ	૧૨ થી ૧૫ મણ	૧૫૦ મણ
૪. મરચા	૧ શેર.	૫ થી ૨૫ રૂપીઆના
૫. અલુખરાં	૫ થી ૬ મણ	૧૫ મણ

આ જાણુએ ખેડુતોની ખેતી જોતાં કપાસ જેવાં તુલમાં કપાસ જેટલાગ નિહામણના નકામા કોડ દેખાય છે પણ જોથી પાકને જે જનહદ નુકસાન થાય છે તે એ લોકોના ધ્યાનમાં આવતું નથી ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે આહુ વિગેરે પાકોની નોંધ ટપકાવી, સુરણના નાના મોટા ઢગલા જોતાં હરીઆળી જુમીનું અવલોકન કરતાં તાપી કઠિ આવી પહોંચ્યા અહીં આથી હોડીમાં એસી સામુ પાર વોટર વકસ જેવા ગયા ટાડીથી સુરત શહેરને કેવી રીતે પાણી મહોલે છે તે વિષે ટુક માહિતી મેળવી બ્રહ્મચર્યાશ્રમમાં ગયા અહીં સાત આઠ વર્ષના બાળકો ખાડીની કક્કની પહેરી દુનીયાના વાતાવરણથી રહીત થઈ વિદ્યાદાન લેતાં જોઈ મને અસહન રૂપિ સુનીઓના આશ્રમને ખ્યાલ આવ્યો. અમોને આવેલા જોઈ તેમણે વિનયથી આવકાર આપી નમસ્કાર કર્યા. અમોએ પણ તેમને બહાવથી નમન કર્યું, અત્રે સંસ્કૃત, અંગ્રેજી અને હિન્દુસ્તાની ભાષાનું જ્ઞાન અપાય છે અહીં પણ ખેતી શિક્ષણ આપવા માટે જમીન મેળવવાના પ્રયત્ન ચાલુજ છે

સુરદેવ પ્રચંડ દેહધારી હોઈ, ભગવા વસોથી આચ્છાદીત થઈ એક સાદા ટાટ પર બેસી, હિંદની ઉગતા બાળકોને નર બનાવી રહ્યા હતા ત્યાં જઈ તે મહાત્માના દર્શન કરી તેમણે આપેલો પ્રસાદ આરોગી, જય નમસ્તે કરી ચાલી નીકળ્યા અને કામના ગાડામાં બેસી, જગતનીયતાની કૃતિ અવલોકતાં સુકામે આપ્યા.

બીજે દિવસે તા. ૭-૧-૨૬ના રોજે સુરતથી અમલસાંક ગયા અને કામના સુમીન્ટેન્ડન્ટ સાહેબની વ્યવસ્થા સુજળ ત્યાંની ધર્મશાળામાં સુકામ

કર્ચો ઘોડાં વખત વિગ્રાતિ લીધા બાક આશરે ત્રણ વાગે એ સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ કાહેળ અમોને ત્યાંના એક દેશાપની વાડી લેવા લઈ ગયા.

આણુ બાણુ દ્રષ્ટિ દેકતા જોઈ આણું આમ આબાની ઘટાથી દંકાઈ ગયેલું હોય એમ લાગે છે અહીં આ ઠાંઠા બુદ્ધિજ પ્રમતિ જણાતી હતી ચીકુની મનહરવાટીકા વગર પાણીએ લીલી છમ જણાતી હતી. આણુબાણુ ભેતા ઘણીખરી વ્વનના ફળાડો, તેમજ બાગાવતી તુલો લેવામા આવે છે કે ભેતું હુંક વણુન નીચે આપ્યું છે.

ચીકુ — આણુ વાવેતર ખાસ સુટી (સુટી) કલમ કરવાની મામ છે. આવણુ, ભાદરવા માસમા સુટી કલમ કરે છે.

હાળીની પસંદગી. — આપણી ટચલી આંગળી જેવી હાળી પસંદ કરવી તેમજ વ્વ્યા કાપ મુકવાનો હોય તેની આગળ બે હાળીઓ કુટેલી હોવી જોઈએ પોણા ધણથી એક ધંચ જેટલો ફરતે ગોળ કાપ મુકી છાલ ઉતારી લે છે ઉપર છાલ બીકદુલ રહેવી જોઈએ નહીં પછી એક મણુ માટી (ચીકાસ નીનાની) એક ચેર ગોળ અને બાજગીના તથા બુવાગનો લોટ એ ત્રણેય બીથણ કરવુ જોળને બાગીક બનાવવા ગરમ પાણીમા ઉકાળવો પછી માટી તેમજ લોટ સાથે મિશ્રણ કરી કાપ ઉપર લપેટવો અને તાટના કલકાથી મજબુત બાધી લેવું. કલમ બધાઈ રહ્યા પછી એપ્રીલ મે સુધી પાણી આપવુ નહિ દેકત વરસાદ પડતાં પહેલાં પહર દિવસ અગાઉથી પાણી આપવા માડવુ, ચામડી કલણ થઈ જવાથી મેની આખરે મુળીઆ કુટે છે એક વરસમા કલમ તૈયાર થાય છે, જોટલે અડવાડીઆના અતરે ત્રણ વખત કાપ મુકી કલમ ઉતારે છે, ઉતાર્યા પછી જો વેચવી હોય તો કુડામા અને રાપવી હોય તો વા રાબાર ખાડામાં રાપે છે, કલમ રાખ્યા પછી એને છાયડો જોઈએ છે, જો હાળીના પાંદડા ફસ પહર દિવસમા મરી જવા લાગે તો રાપો મરી જશે એમ સમજવું બે રાપની વચ્ચે વીસ હાથનુ અતર રાપે છે, રાખ્યા પછી થોડા વરસે થોડા ફળ આવે છે સરામરી એક ઝાઠ ઉપરથી અહીસો ત્રણસો ફળ ઉતરે છે અને બે ત્રણ રૂપીએ સેકડે પ્રમાણે બાય છે.

ખાતર — બીજ વરસથી ખાતર આપવા માટે છે, ખાતર આપતા પહેલાં છોડની ફરતે કોદાળીથી ખોદી નાખે છે, ખાતર હુમેશા થડથી દોડ બે કુટ દુર નાખવુ, ચાર દિવસને અતરે પાણી અપાય છે.

આજનું વાતાવરણ ભેતા, દુર્મધ ભારતા ખાતર લેવા કે. — ચરકીનુ, માછલાનુ, હાંકાનુ, મગેરે, તરફ ખેડુત વર્ગનો ઘણો અભાવ છે છતાં આ

હિંગાલી કાંઈએ માછલીનું ખાતર વાપરતાં પિપિલામ ઉત્તમ જણાવાથી એ ખાતર અપવાત વધારે પ્રમાણમાં બરી ગણ્યું છે એનું જાનુકરણ બીજા જોડે ત બાઈએ કુળે એમ આશા છે. ચીકુનું ઝાંડ છે સાત વરસનું થયા પછી વરમમા જે વખત છોડ દીડ દસ શેર માછલીનું ખાતર આપે છે આમાન્ય રીતે ફળ હમેશા આવે છે પણ નવેમ્બરથી ફેબ્રુઆરી સુધી વધારે ફળ હતરે છે જુલાઈ એપ્રિલમા ફૂલ આવે છે ફેરીની મોસમમાં પુષ્કળ ફળ આવે છે.

સુબધ, કગચી, વડોદરા, મહકર, મિતારપુર, હૈદરાબાદ, વગેરે કંકાણે એની ખપત વિશેષ થાય છે. આગળ જણાવ્યા પ્રમાણે શુદ્ધી કલમ બાધે તો વિશેષ ફાયદો થવા સમાવ છે લોકોની વાલીઓમા ચીકુ, કેળ, સોપાની નાળીયેરી, વગેરે જણાય છે આલુખાલુ વડેળા, ધમડાછ, કછેલી, વગેરે ગાંધો વાડીઓથી બગુર છે આબાવાડીઆમા આંગા નીચે જાનનાથ અને લીડી પીપર લાઈન થવ દેખાય છે

લીડી પીપળ. —

અને ખામ દરીને ઠંડી હવા વધારે માફક આવે છે ગોરીડ અને ચોરાંડ જમીનમાજ સાગી થઈ શકે છે. આબા અને ફણજના બાંડ નીચે ચારી થાય છે ૧૨'x૬' ફુટના ક્યારાં મનાવી શકતીઆની માફક વચલી ગાંડ હળોનીને જોગસ્ટ માસમા રોપે છે ત્યાં પછી જોગસ્ટોબર સુધી કાંઈજ કાપમાં આવતું નથી. જોગસ્ટોબરમા એક પાણી પાઈ કચરાથી ઢાંકી દે છે જેથી તેના સુળ તેમજ ડાળીને તાપ ન લાગે ત્યાર પ્રછી રોડીથી તદાત એટલે વચાળ જેકમા બીજુ પાણી આપે છે. અને ચેરડીના ચુના પાદડા (ગળ) ઢાંકી દે છે. જોગસ્ટમા ફૂલ આવે છે અને જોગસ્ટોબરમા ફળ તૈયાર થાય છે એકરેવીસ થી ત્રીસ મણની ઉપજ થાય છે એક છોડ માથ ૭-૧૦૨ સુધી પીપર આવે છે

ફળ —

જુની ફળની ગાંડમાથી જે નવા પીગાંઓ ફુટલા રાય છે તેને રોપ લરીકે રોપવામા આવે છે. એક એકમા ૫૦૦ રોપા જોડે છે જે માસમા ચાર પાંચ વખત ખેડ કરી આડ આઠ ફુટને અંતરે રોપાય છે જે રોપની ગાંડમા ઠાળા ડાઘા માલમ પડે તે છોડ રોગીજ છે એમ જાણવું અને તેવો છોડ કદી પણ રોપવો નહિ રોપ્યા પછી તરતજ ચાટી આપે છે આવજા બાદરવામા ખાતર આપી છંડની ફરતે માટી ચડાવી લે છે પછી ખેડ કરી પદર દિવસને આતરે પાણી આપે છે. બાર તેર માસે ફળ આવે છે. એક

કેળ ઉપરથી લગભગ મો કેળા ઉતરે છે આ પાકને ચોરડીના જોળતુ ખાતર મે માસમા એકરે જે ખાડી મુખી રાખ્યા પછી અપાય છે

• બોય અનનામ —

પીપળાની માફક એને પણ છાયાવાળી જમીન જોઈએ છે, સુરણના વાવેતરની પેઠે ચાર વરસે તરફયાર થાય છે કેળાની માફક એક છેડ પપરથી એકજવાર ફળ ઉતરે છે એના થડમાથી પીવા કુટે છે પહેલે વરસે ક્યારા કઠી શ્રાવણ માસમા રોપાય છે જુલુની પેઠે દર વરસે છેડ ચોછા કઠી અતર વધાવતા બાય છે જરૂરીઆત પ્રમાણે પાણી આપે છે. જુલાઈ માસમાં ફળ આવે છે અને ડીસેમ્બરમા પાકે છે

ખીને દિવસે સવારમા ફાર્મના તુલો લેવા ગયા ત્યા પલુ આદુ, હળધર, રતાણુ, પાનુ, પ્રવર, શેરડી, મરચા, વગેરેનુ વાવેતર થાય છે

• શેરડી —

શેરડીની ઘણી જાતો થાય છે જેમકે — મલબારી, ભુરી, ખજુરી, ખુજુગી, વામી, મોગમી, ખલેરીઆ, માગમ, રેડ પોસ્ટમ, મોરેમીયસ, વગેરે એની ભુરી ભુદી જાત પ્રમાણે શેરડી રોપવા અને પીવવાનો ટાઇમ પણ જુદો હોય છે. સુરત જિલ્લામા ખજુરી, ભુરી, તથા મોરમીનુ વાવેતર મોટા પ્રમાણમા થાય છે

જે જમીનમા શેરડીનું તુલ કરવુ હોય તે જમીનમા પહેલાં શણ છાટિ છે શણ મોટો થયા બાદ ઓગસ્ટ સપ્ટેમ્બરમાં પડવામ કરી નાખે છે દેશી હળ હોય તો દસ ખાર ખેડ કરવી પડે છે

શેરડી રોપવાની રીત — રોપવાનું કામ કાગતકથી પોપ મામ મુખી આવે છે એકરે એક હજાર માઠા જોઈએ છે તેમાથી ત્રણ ત્રણ આખવાળા દુડા કાપે છે રોપવા માટે મીઠા ટીંબા દુડા હળથી કે રીંગથી પાળીયા પડે છે. રોપતા પહેલાં આમમા પાણી મુકે છે અને પછી આમમા છ થી નવ ઇંચનુ અતર રાખી રોપે છે રોપ્યા બાદ પચીસ દિવસે ખીજુ પાણી આપે છે બીજા પાળી વખતે ડીડા કે બિયડા જેવા જાતુનો દુપડવ હોય તો વહેલુ આપે છે, નહિ તો એક મહસના અતરે અપાય છે સીંતુ પાળી આપતા પહેલાં મોઢ કરે છે એ પાણુ પણ (ત્રીનુ પાણુ) એક માસના અતરે અપાય છે ચાંચુ પાળી ૨૦ દિવસના અતરે અપાય છે પછી ત્રણ પ્રમાણે એટલે ઉનાડા લાની અદર વરમાદ પડે ત્યા મુખી આઠ દસ મહસના અતરે આપે છે એ પ્રીત મેની શરૂઆતમા કે જે વખતે ત્રણ ચાર ફુટની શેરડી થાય છે, તે વખતે મિડલ જાગર, રીંગ, અગ્ર મી ટી દુડા એની રીતે ફાંચે છે કે

પ્રથમના પાળીઆ હોય ત્યાં ગટર થાય છે અને ગટર હોય ત્યાં પાળીઆ થાય છે જેથી છોડની આબુખાબુ માટી પુરાવાથી તેને આધાર મળે છે એટલું જ નહિ પણ ખેડથી શેરડીને ખોરાક વધારે પ્રમાણમાં મળે છે.

ઓરવાના પદ્ધતી.—

ઓરવામાં સાળસે સાકાં ખી ભેંધે છે. આખા સાકાળ રોપાય છે. ઓરવાના ઓળરને નાગર કહે છે. નાગર ઉપર એક જેમણીયું હોય છે ત્યાં એક માણસ એખી અદર શેરડી મુકયા કરે છે. પણ આ બુની પદ્ધતીથી ઘણું નુકસાન થાય છે.

બીજા જણાવવા પ્રમાણે શેરડીનું વાવેતર (રોપવાની રીત) તો ઘણું થોડા લોકો કરે છે ઘણા ખેડુતો શેરડી રોપવાના કરતા ઓરવાની વધારે પસંદ કરે છે જેથી રોપવાના કરતા વધારે નુકસાન સંકળ કરવું પડે છે. ઓરવા તથા રોપવાથી થતા લાભ લાભ—

૧ ઓરાણમાં રોપાણના કરતા ખી વધારે ભેંધે છે.

૨ ઓરતી વખતે માઠા નાગરમાં ઘાલવાથી શેરડીની આખને નુકસાન થાય છે જેથી પરિણામે ઓરતી શેરડીમાં ખાલા વધારે પડે છે અને પાક સારો થતો નથી રોપવામાં આખને જરા પણ નુકસાન થતું નથી.

૩ ઓરતી વખતે રોગીષ્ટ શેરડી પણ ઓરાઈ જાય છે જેથી ભવિષ્યમાં રોગનો ઉપદ્રવ વિશેષ થવા સંભવ છે. પણ રોપતી વખતે ટુકડા કરવાથી જણાઈ આવે છે.

૪ ઓરતી વખતે શેરડી અને જમીનને ઠેટલીક વખત અંતર પડે છે. તે વખતે શેરડી ઉગવા માડતી નથી રોપવામાં ખરાબર ઢંડી ગએલી હોય છે.

૫ ઓરતી વખતે સામેટા માણસ ભેંધે છે જ્યારે રોપવામાં બે ઓર માણસથી પણ ધીમે ધીમે રોપી શકાય છે એટલે કે કામની વહેચણી સારી થાય છે.

૬ શેરડીની અદર તેનાં મુળનાં ભાગમાં ગળપણ વધારે અને ઉગવાની શક્તિ ઓછી હોય છે જ્યારે પીલા તરફના ભાગમાં ઉગવાની શક્તિ વધારે અને ગળપણ ઓછું હોય છે ઉત્સાહી ખેડુત ધારે તો શેરડી રોપતી વખતે એમનો સારી રીતે ઉપયોગ કરી શકે છે જેમકે પીલા તરફનો ભાગ કાપી રોપતા જવું અને મુળ તરફનો ભાગ પીલતા જવું. જ્યારે ઓરાણમાં એવું કંઈ જ થઈ શકતું નથી.

૭.—રોપવામાં પાણીમાં ઠરેલા હોય છે. જેથી શેરડી ત્યારે ત્રણ ચાર ફુટ ઉચ્ચી થાય છે ત્યારે ગટરમાં રોપેલી શેરડીની જગ્યાએ પાણીમાં બનાવવામાં આવે છે. જેથી શેરડી ઢળી પડતી નથી એટલુંજ નહિ પણ પાણીમાં લઈ જમીન બગડવાનો સભવ રહેતો નથી તેમજ જમીન ઉધલ પાથલ થવાથી ખોરાક પણ સારો મળે છે એવવામાં એવું કંઈજ ધર્મ શક્ય નથી.

આ બાબુએ (સુરત છાત્રાલયના ઘણાખરા ભાગમાં) ઘણાખરા ખેડેલા પીલા (એક વાર શેરડીને કાપી લીધા પછી જે પીલા નીકળે તેને પાણી પાઈ ઉછેરવા તે) રાખે છે, પણ એ ઇચ્છવા ભેગ નથી કારણ કે એથી નીચે પ્રમાણે તુકશાન થાય છે —

૧ —એકની એક જમીનમાં વારંવાર પાણી ફેરવવાથી જમીનનું ધ્રુવ ખર્ચાણે ધર્મ જમીન બગડી જવા સભવ છે.

૨.—જમીન એકા ઠસવળી ધર્મ જાય છે

૩ —આગલા વર્ષમાં જે જતુનો ઉપદ્રવ થયેલો હોય તો તેની વિશેષ જુદી થાય છે તેને અટકાવવો મુશ્કેલ ધર્મ પડે છે

શેરડી-તેયાર પછી તેના રસ ઠાઠી ગોળ બનાવવામાં આવે છે

હળદર એ બે રીતે રોપાય છે—

૧ —પાણીમાં ઉપર

૨ —કચારા કરીને

એકરે વીસ ગાડા ખાતર નાખે છે, રોપતા પહેલાં રાત્રી છાટે છે, જે માસની આખરે-વરસાદ પડ્યા પહેલાં બે ત્રણ પાણી પાઈ ખેડ કરી રોપે છે, એકરે છમે સ્તલ ખોળ બુવાઇ માસમાં આવે છે, એગસ્ટ માસમાં ફરી ખોળ આવે છે, શિઆળામાં પદર-દિવસને અંતરે પાણી અપાય છે, આઠ નવ માસમાં ખોદવા લાયક તથ્યાર થાય છે, ફેબ્રુઆરીમાં ખોદી લેવામાં આવે છે, એકરે ચીસથી ત્રીસ ખડી પાકે છે, કચારા કરીને રોપવા કરતા પાણીમાં પાડીને રોપે તો નીચે મુજબ ફાયદા થાય છે —

૧. —બી એકા એકા છે, પાળ્યામાં બે ખાડી અને કચારામાં ત્રણ ખાડી,

૨.—પાણીમાં મજુરીનો ખર્ચ કચારા કરતા એકા લાગે છે,

૩ —ઉપજ સારી થાય છે,

મુખ્ય હળદરમાંથી જે ફાટાઓ નીકળે છે તેને આગળા કહે છે, અને મુખ્ય હળદરને માથુ કહે છે, માથામાં ઉગવાની શક્તિ સારી હોય છે, કારણ કે તેમાં આળો વધારે હોય છે,

હળદરનો બી માટે મથક—હળદર કૃષ્ણકુમારીમા ખોદાયેલ, ત્યાંથી રાપવાની માસમ (એ) સુધી સથલી ગળવું પડે છે બીની હળદરને વદન સાફ કરી છાંયડાંમાં રાખવી ત્રણ ચામ દિવસ, છાંયડાંમાં રહેવા હળ પેડી તેનો હગલો કઢી હળદરના પાન ઢાકી-સાધારણ કાઢવથી થાપ મારી રાખવી, ગરમ રતુમાં એમીલ પછી હગલને નોંધ ગરમી લાગે તો ઠંડકવાળી જગ્યાએ હળ દરને લઈ જવી, મે માસમા આખ દેખાવા માડયે, પછી તેના કટકા કરી માથાના કકેડા ગોપવા માટે રાખવા, અને આગળા બજારમા વેચી દેવા, આદુ પલુ આ પ્રમાણે સથલી રાખે છે

આગળ જણાવ્યા ઉપરાંત બીજી કેટલીક માહિતી લઈ નોંધપાત્રીમાં ટપકાવી લઈ અમારા મુકામ ઉપર આવ્યા અને બપોર પીવી-કરી જેની ગેન મા અમલસાડથી પાડી ગયા, અમારી સાથે ગુરના મેં ઢીસીકટ એવીકર ચેરલ એવરશીઅર સાહેબ આવ્યા હતા, પારડીમા અમરો મુકામ લેંડ બોની ધર્મશાળામા થયો ત્યાંથી પિરોજશા વિદ્યાજીની મંથકુર વાડી જોવા ગયા એની સાથે આપણે સળધ હોવાથી તેમની થોડી હકીકત નીચે આપુ છું તે અસ્થાને તો નહિ ગણાય.

પ્રથમ એગની સ્વિતી સાધારણ હની ત્યાંદે એમના જાતીબાઈની, જમીન મા માધીઆ તરીકે રહી હર વરસે અગ્રુક રૂપિઆ આપી ખેતી કરી ગુજરાન ચલાવતા હતા પછી ઉચમ અને ઉત્સાહથી પર્ધસા કમાયા જેથી હાલ ઉત્તમ સ્વિતીએ પહોંચ્યા છે આ વારી કૃષ્ણકુલનાં ઝાડો તેમજ બાગાયત પાકોથી-લરપુર છે ચાલુ જમાનાની હોઈ હરકોઈ શુષ્ક દૃઢ્યના માણસનું ધ્યાન બેચે એવી છે કુલના છાડ, મેવાના ઝાડ, વેલાની જાતો વગેરે જોતા આખરે આન દ તથા નવાઈ ઉપરના વગર રહેતી નથી.

ખજેખઝ કૃષિ પુરાણના જની પારામર રૂપિએ કહ્યું છે કે—

ફલત્ય વેદ્યોના સ્થણ દેન્ય' એવાન વેદ્યોતા

ઉત્સાહ ઉચમ અને હિમતથી માણસ ધારે તે કરી શકે છે કૃષ્ણમા અમને આ વાડીમા ઠીક જ્ઞાન થયું કલમેનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ મળ્યો ગુલાબની જુદી જુદી વ્ધતો નોંધ જેમા મુખ્ય ત્રણ જાતના ગુલાબ સારા ગણાય છે,

(૧) બેન્ડ પ્રીન્સ

(૨) હાકોન્સ

(૩) કોલેના

બીજો તીરને પ્રાંત કાળમાં પાત્ર વાગે અગાડી મૃદુવના અમીન માનવર

સાહેબના હડીઆ ગામે ગયા ત્યાં અમોને દુધ તેમજ નાસ્તાનો સંતકાર થયો તે ફિતકારી, પારનેરાને હુન્નર જોવા ગયા. હડીઆથી આ હુન્નર આસરે દોઢ માઈલ છે તળેટીમાં ગરીબ ગુરખાની નાની છુપડી દેખાતી હતી તે વટાવી જંગલમાં દાંખાં. થયા પારનેરાની પુર્વ ખાલુએ લગોલગ જંગલવાળા ચાગ પાચ ટેકરા આવી રહેલા છે હુન્નરતુ મુખ્ય શિખર લખચોરસ અને સપાટ છે એની ઉચાઈ આશરે ૫૦૦ ફુટ છે. પુગતન કાળનો જાહોજલાલી દર્શાવી સાક્ષી આપતા કીડલાના ખડીજોરે અને તેમાં દટાએલી ચાર પાચ તોપો ભાગી તુટી અવસ્થામાં માલુમ પડે છે જે હુન્નરનો ઘણે ભાગ કોટેરાઈટનો બનેલો છે પણ કોઈ કોઈ ઠકાણે ટ્રેપ માલુમ પડે છે જંગલમાં ઘણે ભાગે સાગ, અને બીજા જંગલી ઝાડો તેમજ બીલીપત્ર, કુલના ઝાડો, વગેરે માલુમ પડે છે ગ્રેથ ઉપરથી જોતા સર્પાકારે વહેતી પાર અને આરગા નદીના પાણી અકચરતા માલુમ પડે છે જોઈ પશ્ચિમ દિશામાં જાણે અગ્ની સમુદ્ર ઉતરી જશે કે શું ? એવો દેખાવ માલુમ-નજરે પડે છે દ્રષ્ટિ દુષ્ટી કરતા હડીઆની હડીઆળી છુપીમાં જાણે કપાસ ધાણો ન હોય તેમ આખાની કલમે કારણધ દેખાય છે વલસાડથી પારડી જવા માટે બાધેથી ગાડા જવાની મંડક પગથી જોવી, દેખાય છે રેલ્વે મંડક અને તે ઉપર ચાલી ગલેલા કારણધ ઝાડો જોતા પ્રભાકરના કોમળ કિશોરોનો પ્રતાપ વધતો જતો. જોઈ સ્પષ્ટ સોદ્યનો અનહદ આનંદ અનુભવતા અમે મહિરમાં શ્રી ચડીકા દેવીના દર્શન કરી, પગ્ગાતમાની કૃતિ અને કુદરતની બલીહારી જોતા, નૈસર્ગીય આનંદ અનુભવતાં નીચે ઉતરી દસ વાગે હડીઆ થઈ પાગડી આગ્યા જાણે સોજનથી મુક્ત થઈ, મે કીન્ડ્રીકટ એથીડલચરલ જોવરશીયર સાહેબ વવસાડ છોડુભાઈ કાઠાભાઈ મીસી તું રેટનુ કારખાનુ તયા સમુદ્રતુ અવલોકન કરાવવા લઈ ગયા. રેશનથી (વલસાડથી) ગાડામાં બેઝી સમુદ્રને-કિનારે તીથલ હવા ખાવાનું સ્થળ છે તયા આવી પહોંચ્યા રેતીના ઢગલામાં દરિઆઈ જતુએ બનાવેલા ચિત્ર વિચિત્ર આકાર જોયા જે જોઈ ગમે તેવા જડ હૃદયને પણ જગતના નિર્ધતાનું બોલ થયા વિના ગંધેતુ નથી તીથવની હવાનો આનંદ લઈ વલસાડમાં કુવામાંથી પાણી કાઢવા માટે બનાવતા રેટનુ કારખાનુ જોવા ગયા જે મળધી ડેટલીક માલોતી મળવી, લોજમાં વાણુ કરી વલસાડથી રાત્રે અગીઆ વાગે મુસ્ત અમી પહોંચ્યા.

(અપુર્વ)

વેળક

વિદ્યાર્થી વિદ્યનાથ ગુપ્તાહલ પંડંગ,
બીજુ વર્ષ, અન્કારી ગુજરાતી ગેતીવાડી મુલ, — મુ ૧

મડળીના હાજર રહેલા સભામહેને આપવામાં આવી હતી આ પછી નીચે મુજબના કરાવ સર્વાનુમતે પસાગ થયો હતો.

• કાવ ૧ “ આ મલા એવો કરાવ કરે છે કે ” દરેક કાટન સેલ મડળીને જે જાતનું અને જેટલું કપાસનું જી નેષ્ટએ તે બાજતનો કરાવ તેમની વ્યવસ્થાપક કમીટીની મીટીંગમાં કરાવી તેની નકલ આ મડલના એ સેક્રેટરી તથા કા-ઓપરેટીવ બાતાનાં અગ્રીકવચગ્ય એ એનાઇઝર માલિક મીં વાઇ ટી. દેશાએ મોકલી આપવી કે જેથી કરીને મડળીના મેલામહેને જી વખતગર જેતીવાડી ખાતા તરફથી મેળવી આપવા ગોવંજી થઇ શકે.

કામ-૪ મગ્ડુ મડળી મને ૧૯૨૫ની સાલનો હિમાય એનારરી સેક્રેટરીએ રજુ કર્યો હતો અને તે સર્વાનુમતે પસાર થયો હતો આ હિમાય નીચે મુજબ હતો —

૧ કાટન મેલ મડળીએ તરફથી કામે પડતી આવેલી રકમ રૂાં ૩૬-૦-૦

ફેડરેશનના કામ માટે છપામણી, વા નો ખર્ચ રૂાં ૩૩-૧૪-૦

જાકી સીલીક રૂાં ૨-૦-૦

ઉપરાંત ચાલુ સાલમાં જે કાંઈ ખચ થાય તે બધો કરી તે વસુલ કરવા એ નગરી સેક્રેટરી મીં વાઇ ટાં દેશાએ મલા આપવામાં આવી હતી.

- કામ-૫ “ મે આસીસ્ટન્ટ રજીસ્ટાર સાહેબના કામજા ન એ છ સી તાં ૨૦-૨-૨૬નો આવેલો અને તેમાં જણાવ્યા મુજબ દરેક કાટન સેલ મડળીને સમજીત કરવામાં આવી હતી કે દરેક કાટન સેલ મડળીએ તેના કામકાજ સબધી ઉદ્યોગ પ્રથુ વર્મા ને રીપોર્ટી બપાવેલા હોય અથવા તેનાર ફરેલા હોય તેની એક નકલ મે. આસીસ્ટન્ટ રજીસ્ટાર માલિકને મોકલી આપવી. ને આના રીપોર્ટી તૈયાર ન થયા હોય તો તે તૈયાર કરી મોકલી આપવી.

કામ-૬ કાટન સેલ મડળીએને સરકાર તરફથી ગ્રાંટ મળવામાં ધણી ટીલ થાં છે તેમ હોય પછી થાય નહીં તે માટે નીચેનો કરાવ પસાગ થયો હતો.

કરાવ ૨, “ કાટન સેલ મડળીએને સરકાર પાસેથી ગ્રાંટ મેળવવા માટે જે આંકડાઓ નેષ્ટએ તેના નમુનો મે આમીસ્ટન્ટ રજીસ્ટાર તથા એગ્રીકલ્ચરલ ઓરગેનાઇઝર સાથે તૈયાર કરી ફેડરેશનને મોકલી આપવો અને આ નમુના પ્રમાણે ફેડરેશને તેની નકલો છપાવી દરેક કાટન સેલ મડળીને મોકલી આપવી કે જેથી મડળીએ તેમાં માનગેલી હકીકત પૂરી પડી વિના વિલંબે ગ્રાંટ મેળવી શકે.”

કામ-૭ કાટન સેલ મડળીએને ગર સાવની સરકારી ગ્રાંટ હજી મળી નથી તે મજાંધમાં મે આમાસ્ટન્ટ રજીસ્ટાર સાહેબે જણાવ્યું હતું કે મદારે મે રજીસ્ટાર સાહેબ આ બાજતમાં ચોડા દોનમ પર ૩૫૩માં વાનચીત થઇ છે તેથી ગ્રાંટ તાં ૩૧-૩-૨૬ પહેલાં મેળવે એમ હું માનું છું આ ઉપરાંત મજદૂર મડળીઓના માટે લના ફાં નકલી કરવા માટે ગવા વગે જે કમીટી નીમવામાં આવી હતી તે કમીટીએ મુદ્રી મળી ફાં નકલી કરવા એવુ મદારમાં આ યુ હતું.

કામ ૮ મુગત તથા ભરૂચ જીલ્લામાં કાટન સેત્ર મહાગીઓને નાણા સંબંધે જીલ્લા કો-ઓપરેટીવ-બેંક તંત્રની ફેરફાર અમલક પડે છે તે દુર કરવા તથા નવી કાટન સેત્ર મહાગીઓમાં ઉત્સાહ પ્રેરવા માટે મેં આસીરટટ રજીસ્ટર સાહેબને તે સંબંધે મહાગીઓની મુલાકાત લેવા લવામણ કરવામાં આવી હતી.

કામ ૯ આ.પ.ગી એક અમલનો સવાલ સભા-સમક્ષ મુકવામાં આવ્યો હતો. આ સવાલ તાપી નદીની ઉત્તરે કામ કરતી કાટન સેત્ર મહાગીઓ તાપી નદીની ઉત્તરે ૩ની પછી ગામડી બાધવા માટે પ્રેસીગનો ફર વંકુ હોવાથી જે નુકસાન થાય કે ને પર વિચાર કરવાનો હતો તે વિષય પર ચર્ચા થયા બાદ નીચેનો હર્ગત્ સર્વાનુમતે પસાર થયો હતો.

હરાવ ૩ 'ધી ગુજરાત ડે-ઓપરેટીવ ડેગન સેલ' સોમાગીઓના ફેરફારની આશ્રય સામય મુકામે મળેલી સભા એવો સર્વાનુમતે હરાવ કરે છે કે માયજી તથા તાપી નદીની ઉત્તરે આવેલ પ્રેમના માલેડી જે ૩૦ ૭-૪-૦ થી જે ૮-૦-૦ રેક ગાસડી દીક પ્રેસીગ ચાલુ લે છે તે મુગતના પ્રેમનાળા જે ૩૦ ૨-૪-૦ થી ૩૦ ૦-૧૦-૦ નો ભાવ ગાસડી દીક પ્રેસીગ ચાલુ લે છે તેના કમતા દેખીતી રીતે ઘણા વધારે છે અને તે કાચુને લીધે તેમને પોતાના રૂબા ભાવ લેવાનો જોડો ઉપર જે અને આ રાજી મોટામાં ભારે નુકસાની લેવા પડે છે એમ માનવાને તેઓને મળ્યા હતા. આ જો આ ફેરફારને હરીફર એક એકીકરણ માહેબને આશ્રય પુરક નમૂનાથી વીનતી કરે છે કે તેઓ સામે કાનો માયજી તથા તાપીની ઉત્તરે પ્રેમનાળા ને પોતાના પ્રેસીગ ચાલુ મુગતના પ્રેમ જેટલા ગમવાની લવામણ માન્ય કરવા સમજાવવું અને જો તે લોખા એવા નિર્ણય પર આવે નહી તો ગોચાળ અને તાપીની ઉત્તરે આવેલી બીજા કાટન સેત્ર મહાગીઓ માલ ખરીદનારાઓને તેમનો માલ મુગત પ્રેસ કરવા મોકલવો હોય તો તેમને મુગત મોકલના માટે લાઇમસ તાપી આવવા કે જેથી કરી લેવામાં મહાગીઓને ભાવમાં બાધ ખમવી પડે નહી.

હરાવ મુકનાર-૨૧ ગા હુદયમણ અગીધેનામ

ટેકા આપનાર-૨૨ ગા ગણતરનામ રાજગામ જોડી

આ હગવ મેં આસીરટટ રજીસ્ટરને જે હરીફર એક એકીકરણ માહેબને તાપી મોકલી આવવા સભાએ વીનતી કરી હતી.

કામ ૧૦ ૨૦ ૨૦ ૫૨મોતમ મથુરભાઈ ફેસમડી કાટન સેત્ર મહાગીના સેક્રેટરીએ જણાવ્યું કે મહાગીઓને કાના ભાવે હ મેલા મળે તેવી મોકલવા કો-ઓપ ટાપુ માતા અગર ફેરફાર તંત્રથી થવી જોઈએ, તેના જવાબમાં જો મેકરેટી ૨૦ ૨૦ શરતગાય રેમાઈએ જણાવ્યું કે તેઓએ આ બાબતમાં મુગતથી પ્રમદ થયા રાજી ૧૫૦ દેશમુકા કાના ભાવે મુગતના મોગવાડી જગત્ર તથા મેવરી જાલનના તેમજ મુગતના જગરના અને અગેડા તથા લીવગુલના પ્રીયને વો આવવા માટે મોકલવા

કરી છે અને તે શુભરાત હમેશાં છપાય છે માટે જો મહાગીઓ આ ચેપગના આહુક યજ્ઞો તો તેઓ ફના ભાવ રોજ મહેનાઇથી જાગી શકશે.

* કામ ૧૧ ગાં ૨૧૦ પરસોતમદાસ છત્તારામ પોસની સુચનાથી એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે દરેક કોટન સેન મહાગીએ કપામની સીઝનમાં એટલે કે જાનેવારીથી જૂન સુધી દરેક ૫૫૫૫૫૫ મે. આસોરદટ રજીસ્ટર સાહેબને નીચે જાણવેલા આકાશ મોકલો આપના કે જો મહાગીની પ્રતિ વિશે તેઓ સાહેબ જાગી શકે આથી મહાગી એન લાભ થવા સમ્ભવ છે

૧ મહાગીમાં આવેલો કપાસ ૭૫૫૫૫૫ ભાગ ગળુ શેર

૨ ફની કાચી ગામડાની સખ્યા સીટીમાં ફેટથી છે.

૩ ફટની ખાડી ૩ વેચુ ફાને વેચુ અને શા ભાવે

૪ ફેટના ૩૧૦ ની કીમતના કપાસ, ૩ વી નો મહાગીએ વીમો ઉતારનાર છે

૫ સમાગમની સખ્યા

૬ મેનેજર કમીનીની મીનીગમાં કાડ ખામ ઠરાવો થવા હોય તેની નક્ક

૭ મહાગીને જોડતી મન અને સમગ્ર

૮ ગેર ફોર્મિટની ભાવથી ૨૬મ ૩૦

૯ જો મહાગીએ કપાસ વચ્ચે હોય તો ફેટના ભાર મળુ શેર ફાને વચ્ચે અને શા ભાવે તે

૧૦ કામના પીલાણનો ૨૨ ૩૦

૧૧ ગામડી ૧૧ મેસાગનો ૨૨ ૩૦

૧૨ કપાસ, ફની પાકી ગામડાની મહાગીમાં સીલિંગ

૧૩ હવે પછી ફેટનો કપાસ મહાગીમાં આવના મહાગી આશા ગજે કે

૧૪ પરચુરુ

૧૫ એમેન અને સિક્કેટની રીમાર્ક

આ મર્ચન્ટમેન્ટ મળુ થયુ હતુ

કામ ૧૨ આવના મીનીગ થી રોમિક કોટન સેન મહાગી તરફથી આવેલુ આમ-ત્રણ ફેડરેશન માલગ સ્વીકારી રાઉર મુકામે લગવા નક્કી થવામાં આવ્યુ હતુ.

ત્યાં પછી પ્રમુખશ્રીનો આજ્ઞા મળી સલાતુ કામ મમાત થયુ હતુ.

લી૦

દેશાઈ યગવંતરાય ત્રાળકલાલ

જોનરરી મેકરેટરી

ધી શુભરાત કોટન મેક સાસાયટીઝ પ્રતિનિધિ મહા

અને

એટીકલયક્ષરલ જોરગેનાઈઝર માહેન

સહકારી મહાગીઓ ઉત્તર વિભાગ-સુરત

નર્મદા નદિના ઉત્તર પ્રદેશમાં ભરૂચ વિભાગ માટે સુધારેલા કપાસ.

(દોલતગય હુન્નર ગ્રેડ ખી. એલ)

ઇ મ ૧૯૦૦ પહેલાં ભરૂચ કપાસ આખી દુન્યામાં પ્રખ્યાત હતો પછી ધીમે ધીમે ખેડૂતોની અજ્ઞાનતા તથા વેપારી વર્ગની સ્વાર્થ ભુધિએ ઓઝો રૂનો ઉતારો આપે એવા ઘોઘાડી કપાસે આ ભરૂચ કપાસની જગ્યા લેવા માડી ઘોઘાડી કપાસ દુકા અને કુમાર વગરના તાગ વાળો કપાસ છે ઘોઘાડી કપાસ ની પ્રગતિ ઇ સ. ૧૯૧૦ સુધી દ્રષ્ટિ ગેત્યર થવા ન પામી પણ ત્યારપછી ભરૂચ કપાસ વાપરનારાઓને લાગ્યું કે ભરૂચ કપાસનો તાર અને તેની કુમાર હુમણા અવના કપાસમાં માલુમ પડતી નથી આ વિચારે ભરૂચ કપાસની કી મત ઉતારી નાખી અને છેવટે ઇ સ ૧૯૧૬માં આ કપાસની ખતરેશ કપાસ કમ્તા યોડીકજ વધારે કી મત અકાઈ અને તેની માગણી એકદમ ઉતરી ગઈ દુકામાં કહીએ તો માગણી ગદીજ નહિ

આ પરિસ્થિતિ ઘટાજનક હતી ખેડૂત અને વેપારી વર્ગની આગા હતી ન હતી થઇ ખામ કરીને ખેડૂત વર્ગને ખુબ સહન કરવું પડ્યું. ભરૂચ કપાસ ની નામના યોડી થઈ એટલું જ નહિ પણ લે રથળે હિન્દુસ્તાનનો સડથી સરસમા સરસ કપાસ ઉગારવામાં આવે છે, તેવા નવમાડી વિભાગમાં પણ ઘોઘાડી કપાસ યોડો યોડો દાખલ થવા માટે અને એવું લાગ્યું કે આ કપાસ ત્યાંપણ ઘોડા વર્ષમાં દાખલ થઇ જશે અને પરિણામે સડથી સરસ કપાસ નાબુદ થશે

આવા કટોકટીના વખતે જેતીવાડી ખાતાએ વખતમગ એની નવમાડી કપાસના (કાઈ પણ ખીલુ વાતના કપાસની ભેળવણી નિવાયના) ચોખ્ખા કપાસીઆ આપવાનું શરૂ કર્યું ને આ પ્રસંગનીય પગલુ જેતીવાડી ખાતાએ અગમ એનીથી ન લીધું હતાં તો જરૂર આ કપાસની ગિ. ૧ પણ ભરૂચ કપાસ જેવી માન, એટલે કે એમાં પણ ઘોઘાડી ભેળવાત અને આ કપાસની સડથી સરસના મગસની નામના હતી ન હતી. ચાલ

ખેડૂતો શા માટે લલચાય ? આ સવાલોનો જવાબ ધોળાજ મહેલે ઉ ભરૂચ કપાસમાં ૩૩ ટકા કમ્તા પણ એકાં ૩ આવે ન્યાટે ઘોઘાડીમાં લલચાય

૩૬ ટકા ૩ ઉતરે છે આ તકાવત થોડો ન કહેવાય અને એથીજ ઉપરની પરિસ્થિતિ ઉભી થઈ છે જો કે કપાસ ખરીદનારાઓમાંથી થોડાજ વધારે ભાવ ખેડૂતોને આપતા અને ઘણા ખરો લાભ પોતે લઈ લેતા

આવી સ્થિતિમાં કંઈન ઉપાયો તો યોગ્યવાજ જોઈએ કારણ કે સારો કપાસ ઉગાડી શકાય એવી સાગી જમીન, ફક્ત ઉપાયોની યોજનાના અભાવે, તેને યોગ્ય પાક ન આપે તો તેનાથી વધારે ગોચનીય શુ હોઈ શકે? ખેતી વાડી ખાતાએ ૩૬ ટકા ઉતાર આવે અને ભરૂચ કપાસનો તાર રહે તથા ખાસ કરીને દેશીના જેટલોજ પાકે એવી જાનનો કપાસ તથાવાર કંવાની યોજના ધડી ખેતીવાડી ખાતા પાસે એક જાત ધોધારીની છે જેનો રૂનો ઉતારો ૪૬ થી ૫૦ ટા. જેટલો છે અને બીજો એક જાતનો માગ તાવવાળો કપાસ છે જેનો ઉતારો ફક્ત ૩૫ થી ૩૭ ટકા જેટલો છે આ બે જાતના કપાસમાં એકનું પ્રદેશ પર બીજાના સ્પ્રિંગેમર પર ચઢાવી બન્નેના ગુણુ આવે એટલે રૂનો ઉતારો ૪૦ ટા. આવે અને તો સારો રહે એવી યોજના સને ૧૯૧૮માં ડોક્ટર માતની મુચના થી ધડી કાઢી

છવટે ઉપર જણાવેલ પદ્ધતિએ, જણાવેલ બે જાતના કપાસમાંથી ૪ મ ૧૯૨૪માં ૧ જાતનો કપાસ તૈયાર કરવા ખેતીવાડી ખાતુ ફોર્મન્ટ થયું અને ભરૂચ કામ ૫૨ ભુદા ભુદા વર્ષોમાં જે જે પરિણામો આવ્યા તે દેશી કપાસની સરખામણી માટે નીચેના ટેબલમાં આપ્યા છે -

વર્ષ	કપાસની જાત	ઉપજ પોંડ	રૂનો ટકા	કયા નબરનું સુતર વણી શક્યા તેની મુબઈની લેંગ્થેટરીના પરિણામ
૧૯૨૪-૨૫	૧	૬૭૮	૪૦ ૩	૨૬
	દેશી	—	૨૮ ૮	૨૦
૧૯૦૫-૦૬	૧	૭ ૫	૩૮	૨૦
	દેશી	૩૮૯	૩૫ ૩	૧૪

ફક્ત ધંડીઆ ફોર્મન્ટ એસોસીએશને આ મોસમમાં ૧૧ જાતના કપાસની કીમત, બાકીએ રૂ. ૪૮૫ આફ્રી હતી ત્યારે ભરૂચી રૂની ૩૦ ૩૭૫ આફ્રી હતી

બરોડા રજપના ખેતીવાડી ખાતાની દેખરેખ નીચે ૧૯૨-૨૬ની સાલમાં મીયાનામ નજીક મગરના પટેલ જેચર મુજોડાએ ૨૬ એકર ઉપર ૧ ૧ ઉગાર્યો હતો અને એક ખીચે (એટલે કે એકર) ૪૦થી ૫૦ પોંડ ૪૫ ન દેશી કરતા વધારે પાક્યો અને એક આફ્રી ૩ (૮૮/ પોંડ) માટે ૨૧૬૩

પૌઠ કપાસ નેચો ત્યારે દેશી કપાસ એક-ખાડી રૂ માટે ૨૨૬૫ પૌઠ નેચો આ ઉપરથી આ કપાસ ૮૪૦ ટકા રૂ આપે છે ત્યારે દેશી ૩૮૫ ટકા રૂ આપે, છે આવી સરસ ઉપજથી આ કપાસ તે ગામમાં બહુ પ્રખ્યાત થયો છે અને આવતે વર્ષે બહુ ધી ઝોરવાના છે.

આ જાતનું ધી આ મોસમમાં લગ્ન દામમાં ૨૪ એકર પર આવેલું છે અને તે આવતી સાલ મોટા પાયા પર ખેડુતોને વહેવવામાં આવશે

ખેડુના આત્માનું રક્ષણુ યા ખેડુના ઢોરોનું રક્ષણુ.

—*****—

સુનાઈ ઇલકાના માછ જોતીવાડી ખાતાના ઉપરી કીટીંગ સાહેબે ઢોરોની સ્થિતિ વિષે એકે લખુ પુસ્તક લખેલું છે, એ વાચ્યા બાદ પણ આપણા ઇલાકાના સારી સ્થિતીના બળદો કે ગાયો કે ભેસો વીગેરે છે એ માલમ પડતું નથી થોડા વ તા પ્રમાણમાં ડુકાળ, હાલના સમયમાં સાધારણ છે, અને તેને અંગે કેટલાએ જાનવરો મરી ગયાં છે. આ સ્થિતિ છે છતાં કતલ ખાનાઓમાં મામ અને ચામડાને માટે હજારો સારા જાનવરો દર વર્ષે કતલ થઈ રહેલા છે અને એના નાના બચ્ચાઓને તે નાનપણમાં જ દુધ પીતા શહેરોમાં ફરે છે એ અજાણી વાત નથી. જો કે આ સ્થિતિ ઘણા વર્ષોથી ચાલી આવે છે, પણ હમણાં કેટલાક જનો મોડા પણ સારા પ્રમાણમાં ઢોરો, સંરક્ષણ કરવા બહાર નીકળી પડ્યા છે આમાં મુખ્ય “ શ્રી ઘાટકુપર સાર્વજનિક હવદયા ખાતુ ” છે કેટલાકોનું એમ માનવું છે કે આ ખાતુ અત્યંત વ્યક્તિઓએ ઘાટકુપરમાં ચોખ્ખું ચસ્તુ-દુધ મળે માટે ઉપસ્થિત રહેલું છે, આ હકીકત માનતા પણ આ નસ્યા સારું કામ કરી રહી છે. એ જાણી પ્રાંત, જનોના તેમજ ખાસ ખેડુતોના મનને શુ હર્ષ નહીં થાય.

૧૫૦૦૦૦ જાનવરો દર વર્ષે કાપવામાં આવે અને તે જાનવરો ખાતર દુધ, હાડકા, ચામડા લોહી વિ વિ ચીજો જોતીના ઉપયોગમાં ના આવે એટલું જ નહીં પણ આમાંના જીવો કેટલાએ નવા જીવો પેદા કરે તે થતા અટકે એ શુ ખેડુતો માટે શોચનીય નથી આ અટકાવવા સરઘાઓની જરૂર છે

- અને સસ્થાઓમા કામ શરૂ કરતાં ફેટલાંક દોષોમાં ન પડે એ ધ્યાન યોગ્ય છે

ગહેરોમાં ઓછુ દુધ આપનાર જાનવર પાલવે નહીં તો તે મુદત કીમ તે શ્રીમતને આપનાં માટે જો સસ્થાઓ નિયમ રાખે તો તેનો ઉપયોગ જોમ એ તો ૧૧ પ્રમાણમા ઘણોજ ઓછો થવા સંભવ છે, કેમકે મગવડ ધરાવનારા લોકો તો હમેશા જાનવરો પેતાને ત્યાં પાલોજ છે આ લોકો કમાઈ ખાને જતા જાનવરો રાખે તો તેમને રાંખવા ૧ ખર્ચ વધારે થાય અને દુધ વિ ઓછુ મળવાથી એ લોકોને જાનવરો વધારે રાખવા પડે કે જેને માટે મગવડ હોય કે ન પેણુ હોય યા શક્તિ બહાર પણુ હોય શ્રીમતોને ત્યાં ઠોર સિવા ય ધીન પણુ જીવો હોય છે એટલે વધારે જીવોનો આમ ગહેરમા જમાવ કરવાં એ પણ એક ધ્યાન યોગ્ય નથી

પરોપકાર વૃત્તિવાળા માણસો એ જાનવરોને આશ્રય આપે પણ એવા લોકો જ્યારે સ્વાથ બુધ્ધિનો ત્યાગ કરે તોજ

જ્યારે દુધાળા જાનવરોને માટે શહેરમા આ સ્થિતિ છે તો તેના બચ્ચા એ માટે તો ઉલટુ વધારે મુશ્કેલીઓજ થાય એ જરૂરી માની ગકાય તેવુ જ છે આવા કારણે ને લઇને ગાયો યા બેંસો અને હેમના બચ્ચાઓને નજીકી કીમતે પણ ખરીદી શહેરીઓ સ્વઉપયોગ કરી શકે એમ લાગતુ નથી -

ગાય માતાના ઉપકારો અથાગ છે - માતાનું દુધ એના જાળક માટે જ છે તેમજ ગાયનું કે બેસનું દુધ વાછેડું કે પાડુજ લોગવી ગરે, પણ મનુષ્યની સ્વર્થ બુધ્ધિથી એમ ન થતાં તેમા ભાગ કાયમનો મનુષ્યના પોપણુ માટે રખાય છે આ સ્વાર્થ સર્વે લોકો રાખે છે પણ તેની જોડે બચ્ચા એના ઉપર અવશ્ય દયા રહેમ તથા એને ઉછેરવાની કાળજી રાખે છે, ત્યારે ફેટલાંક તે રાખતા નથી અને પોતાની તદ્દન સ્વાર્થ બુધ્ધિથી દેરાઈ નાના જાનવરોને નિર્દયતામા મુકી દે છે વળી માસાહારી રહેજ ઉપયોગમા ન આવે એવા જાનવરો તેમને કેવી નીતે કીમત ઉપજે, એ સ્વાર્થને લઇને એનો નાશ કરવાને તત્પર થાય છે ઉપરના ત્રણ પ્રકારના સ્વાથ સર્વેમા છે, પણ તે સ્વાર્થના પ્રમાણમા ઘણોજ ફેર છે હાલના વખતમા પોતાના જાનિ લાઈઓને પણ એજ પ્રમાણે નીલાવે છે તો ઠોર માટે તો ચો ઉલ્લેખ કરવો ?

ગાંધી લોકો શહેરમા નાના જીવોને મારી નાખે છે તે જીવોને શરૂઆત મા બચાવત પાનરાપોગ વિં સસ્થાઓ એમને ઉછેરવા પ્રયત્ન કરશે પણ એ ફેટલેક અશે કરી શકે એમ છે કેમકે ફાંડમાથી થતુ કામ તેના લડોળ

ઉપર આધાર નાખે છે. દર વર્ષે તેનું કામ પછસા એકઠા થયા હોય છે તેનું પ્રમાણે થાય છે ઉત્સાહ કરી થતાં એ સરથા પડે છે કા તો તેનો દુર ઉપયોગ થાય છે

આના દાખવાઓ ઘણા જોવામા આવે છે તો મહોદ્દી સરથાઓ આવા મહત્વના કામ મટે કેમ કાયમ રક્ષાથી રાખવી અને એને માટે શુ યોજના કરવી એ એક પ્રધાન બાબત છે આ યોજના ઉપરજ ઉપકારનો બદલો ઉપકાર કે અપકારનો યજો

મુળાઈ શહેરમા રોજનુ શુમારે છ હજાર મણુ દુધ વપગય છે પણ જો મનુષ્યને દોર રાખવાની નગવડ હોય તો અવશ્ય વસ્તીના પ્રમાણમા રોજનુ બાર હજાર મણુ ઉપર દુધની ખપત રહે જે તબેલાઓ શુમારે ૭૦ મુળાઈમાં છે તે અમુક જગ્યાઓ જોજ છે; એટલે ગદ્દી અમુક ભાગમાજ થાય છે, પણ જો પ્રત્યેક મણુમ સગવડ પ્રમાણે પોતાને ત્યા જાનવર રાખી શકે એવી સ્થિતિ હોય તો દરેક જગ્યાએ એવા ઢોરોને લઈને ગદ્દી થવાનો સબબ મનુષ્ય જીવનના સુખ મટે મુળાઈમા ફેવીરીતે ખીજા છવો દુર રહે એવી યોજના એ એક પછી એક ઘડાયા જાય છે, તેની વિરુદ્ધ કરતાં આ યોજના થાય એમ છે ગમે ત્યા હુઝણા જાનવરો રાખવામા આવે તો મુળાઈની સિવતી કંકો લી થાય એ કુદરતી છે

વાંદરામા થતી કતલની વાત ગામડાના લોકોથી અજાણ છે એમ નથી પણ સ્વાર્થ આગળ એ લોકોને બીજે ઉપાય નથીજ

મુળાઈમા હુઝણા જાનવરો આવે છે તેથી ફેવી સ્થિતિ ગામડાઓમા થાય છે તે જોઈએ

જેટલા જાનવરો મુળાઈ આવે છે તેટલાનુ ઉપજતુ, ખાતર હુ મેશ માટે કાયમનું જાય છે તેમજ તેના મૃત દેહનો પણ ભાગ જમીનને (જેમ જોણ પણ જોઈએ છીએ તેમ) ગળતો નથી જે બળદ કે ગાય એક એકરને સાધારણ રીતે એક વર્ષે ખાતર પુર પાડે છે તો તે પ્રમાણે જેટલા હનરો એકરનું ખાતર મળતું આ જાનવરોના જવાથી તેમજ કતલખાનામાં કતલ થવાથી જોવાય છે? શિવાય ઉત્તમ અને સાત જાનવરો જવાથી તે જગ્યાએ જેથી ઉત્તમ જાનવરોની કીમત પણ વધારે થાય છે, અને તેથી ગામડામા પણ દુધની તાણ રહે છે, આથી જેટલાકો કીમત વધારે પડવાથી ગળવાની છુછા છતાં જાનવરો રાખી શકતા નથી જો બીન ઉપયોગી જાનવરો પાછો ગામડાઓમાં જાય તો તેઓની અવિધ્ય પી ઉત્પત્તિ જોનીના કામમાં બળદ અને દુધના કામમાં ગાય અને લેસ આવે તેમજ સાગી ઓલાદ મુળાઈ આવી શકે ને મરણ બાદ

પણ જમીનને જે મળવાનો હિસ્સો તે પણ ધરોળર મળે મુળમાં કે આબુ ખાલુએ ખાતર હાડકા વિ. નો ઉપયોગ થાય એમ નથી. જમીનમાં આમ ખાતરનો કમ ઓછો થતો જાય છે અને ખાતર પણ મોઘુ મળે છે આ ઉપરથી જણાશે કે જો જાનવરો પાછા ઉપયોગમાં લેવામાં આવે એવી યોજના થાય તો અતિ ઉપયોગી છે

જે જાનવરો મુળ જેવા શહેરમાં ઓછું દુધ આપે અને એની ખોરાકી માથે પડે એમ થાય તે જાનવરોને અમુક શહેરની મોઘવારીની અમર ન લાગે એવા ભાગમાં ગળવાની યોજના ઘડાય તો તેજ જાનવરો ખીણ વખત પાછા શહેરમાં જઈ દુધ પુર પાડી શકે એ શક વગરની વાત છે આમ કરવાથી એક ઉત્તમ હિમેશન ધરોળરની કામ થાય અને તેની જોડે જે ગામડામાં શહેરમાં જે દુધ વિ ની હાડકારી લોગવવી પડે છે એ પણ ઘણું અશે હુર થાય, એમ છે

શુ મડળીઓ જાનવરો કસાઈખાને જતા અટકાવી ખરીદી સરતુ પડે એવી જગ્યાએ મોકલી એની વેતરનો સારો વધ કરી શકે એમ નથી? આ જો કરવાનો પ્રયત્ન થાય અને ફતેહમદ થવાય તો જરૂર કસાઈ ખાને જતા જાનવરોનો આકરો ઓઠો થાયજ ધધામાં જે લોડો જુતા પુરાણા માલ પેઠે ગાય માતા જેવા જીવોને નાખી દે છે એ એક સ્વાર્થ અને કમાવાની હાડકારી ને લઈનેજ છે અને એનાથી “ઘરના છોકરા ઘટી આટ્ટે ઉપાધ્યાને આટ્ટો” કોઈકજ કરે આ ઉદ્દેશ પુરો કરવા શહેરથી બહુજ દુર જમીનની જરૂર રહેશે જણાય છે

કતવ્ય કળનાગ પણ પોતાના સ્વાર્થ અંગેજ કામ કરે છે જેમ આપણો સ્વાર્થ છે અને ખેતીની ઉન્નતિ પણ તેમાં છે તેથી આ હુલ્લ કામ અટકાવવા માગીએ છીએ, તેમજ કસાઈ લોકો કે મામાસારી પોતાના લાભાર્થે એ કામ કરવા માગે છે આ ઉપરથી જણાશે કે પોતાનો મત બતલાવી ખેતી રહેવા કરતા પોતાના પાયા ઉપર ઉભા રહી શકાય એને માટેજ ભગીન્ય પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે

દુધ માફ સરતુ ને માફ પ્રમાણમાં પુર પાડવા ઘણાઓ વિચાર કરે છે પણ તેનો મુળ પાયો કયા છે તે ચોક્કસ જુએ છે

મોઘવારી, દેશની કાવતી સ્ત્રીની, ખેડૂતોની નગણી સ્ત્રીની, નાજા બીર, ધિન્નાની કનડગત અને શહેરી જીવનના લોકોને લઈને એકજ ખેતીનો ધધો બગડેલો સાગો છે શહેરના લોકો પાંચી શકે નહીં પણ તેજ જો ગામડામાં

હોય તો એક પણ દોર અવશ્ય રાખેજ. પાળનાર લોકો સારી જાત કે ઓછાક ઉપર ધ્યાન આપે અને સારા દોરો હયાતીમા હોય તે સારી સ્થિતીમા મ્હી શકે અને એ જાતમા વધારો આપો આપ થઈ શકે

દેશી રાજ્યો અને એમના જેવા બીજા લોકો આ બાબતમા ધારે તે કરી શકે એટલે સરકાર પોતે જાતે પણ ઠાળણ ગણે અને ધ્યાન આપે તો ઘણું કરી શકે એમ છે

દયાનો મુખ્ય હેતુ મનમા રાખી વેપાર જેવો ધધો કરવો. હોય તો આવા જાનવરોનો થઈ શકે એમ છે આને લઈને ખેતરના પેસાની આગળ પર જરૂર પડે એમ નથી રહેતું. ખેડૂત પોતે સારી સ્થિતીના ન હોવાથી કમ પણ દોર રક્ષામા ભાગ લઈ શકે એમ નથી એ કેળીતું છે

ગરબાઓને મારી નાખવામા આવે છે તે ઉછેરવા માટે એક સસ્થા કામ હિપાડી લે અને સારા અનુભવીની હેઠળ જેમ માળાપ વગરના મનુષ્ય છવેને ઉછેરે છે તેમ પ્રવાસ કરે તો એક ઉત્તમ પરગણુ પછાતુ ધર્મોદાતું કામ છે. આ કામમા ખામ પ્રજાજનને દયા કેળવાવવી એ અતિ ઉપયોગી છે.

રેલ્વેના ખર્ચનો વિચાર કરવા જેવો ખરો અને આવા કામ ખાતાના કામો માટે જેમ રેલ્વે વેપારીઓને ઘણી વખત રાહત આપે છે, એમ જાણ જાઓના મહોને પણ રાહત આપવી જોઈએ.

પાજરાયોળ જેવી જગ્યાઓમા કચરો ને મદદી તથા ખાતરની ચોગ્ગ વ્યવસ્થા થતી જોવામા આવતી નથી એ ઉપર ચોગ્ગ ધ્યાન અપાવ અને ખાતરની ઉપજ મેળવાય તો કેટલોક ખર્ચમા ધ ડો થાય.

શિવાય એવી રોગોથી ચેતતા રહેવાની ન્યા દોરોનો મુદ્દાએ એકઠો કરવો હોય તે અવગ્ય ધ્યાન બહાર રહેવું ન જોઈએ ધણી ગોશાળાઓમા આમાનુ દાઈ જોવામા આવતું જ નથી.

હાલંતી ચાલતી પ્રધાથી માણસો બહુજ આર્થિક દુકશાન દેશને કરે છે કેમકે જેમ દોર વધારે તેમ ખેતી ઉત્તમ ને ખેતી ઉત્તમ કે ધાસ સગુ ને માણસો માટે અનાજ સસ્તુ દોરોની અછતને લઈનેજ ખેતી ભાગી ગઈ છે.

હુકમા આ બાબત માટે દરેક જણે ધ્યાન રાખવાનું છે કે કોઈ પ્રાણી કે જીવ કે બધુને પીડા આપવી નહીં પરંતુ કે મેળવવા માટે ઉદ્યમ જેમ મારી ના ઘર બનાવે છે તેમ થોડે થોડે શક્તિ અનુસાર પરાપકાર એકઠો કરવો એને આધારે ધર્મ અને જીવદયાના કામો અને તેને આધારે ખેતીની ઉચ્ચ સ્થિતિ જરૂર આવશેજ.

સહકારી મંડળીઓ.

ખેડુનો અને ખગીયા વાળા સહયોગે જાણવા યોગ્ય ખબર

લેખક — શ્રી યશવતરાય વ્રજકલાલ દેસાઈ બી. એલ. આઈ. ડી. સી. ડી.

ખાગાયત ખેતી તરફ હજી આપણા ખેડુતોનું લક્ષ્ય ખેત્રાતુ નથી અને તે તરફ કંઈ પ્રયત્નો થયા નથી. કોઈ વ્યક્તિએ વાડી ખગીયા જોવામાં આવે છે પણ તેની સાથે કયા ઝાડ સારા અને તદુરભ્ન ગણાય, કયા ઝાડ પસંદ કરવા, કળ ઝાડો કેવી રીતે ઉછેરવા, કયું ખાવર કયા ઝાડને માફક આવે, તથા વાડી ખગીયા કેવી રીતે ખીલવવા, વગેરે સળધી જ્ઞાનમાં જેટલા પ્રમાણમાં વધારો થવો જોઈએ તે થયો નથી, એમ માલમ પડે છે હાલમાં ઠેકાણે ઠેકાણે લોકો કળ ઝાડોની કલમ તઈયાર કરે છે અને વેચે છે પરંતુ આમાં લેનાર અને વેચનાર બંને પક્ષ શાસ્ત્રીય જ્ઞાન રહીત હોવાથી જેવું ધતીગ ચલાવે તેવું ચાલે છે, જો તે બે પક્ષમાંથી એક પણ કળાકુશળ હોય તો બીજાને તેવું થવું જ પડે પણ દીલગીર છુ કે તેમ જોવામાં આવતું નથી મેં ઘણી વાડીઓ જોઈ છે અને તેમાં રોપેલા ઝાડો જોયા છે તથા જાળ વૃક્ષ શૂદ્ધ (pure) પણ જોયા છે મને તો બંને પક્ષનું અજ્ઞાનજ માલુમ પડ્યું છે ઘણા કલમ વેચનાર એમ માને છે કે લેનાર આપણને ફરી કયા મળવાનો છે? અને પાંચ વરસે કળ આવશે ત્યારે બહુશે કે કંઈ જન છે, ઘણા ખરીદનાર માત્ર મલમ નામ અને જાતથીજ સતોષ માને છે પાછળથી ગમે તેવું કળ તેમાં ઉપર આવે.

આવી પરિસ્થિતી જોતાં એમ લાગ્યું કે જો આપણા ગુજરાતમાં એક ક્ષામ અને નર્સરી કે જ્યાં સઘળી જાતના કળ ઝાડોની તેમજ શોભાના ઝાડોની કલમો તઈયાર થાય અને જન મનુષ્યને પુરી પ્રાપ્તમાં આવે તો હાલની ખેડુત લાઈઓની સ્થિતિમાં ખેતીવાડી ખાતાના તેમજ સહકારી મંડળીના અમલદારોની સલાહ લેતા એમ ખાત્રી થઈ છે કે એવી સંસ્થાથી ખાગળગીયા વાળાઓને અનહદ લાભ થનાર છે ત્યારજાદ એક ક્ષામ તથા નર્સરી દમણ રોડ સ્ટેશનથી અડધો માઈલ દુર ચવા સુકાને મીઠા એન એમન પટ્ટેર બીજા એવું સુબળ ઇલાકાની ખેતીવાડી કોલેજમાં ત્રણ વર્ષ સુધી તૈયારી લઈ મેં વ્યુએટ યોગ્ય છે અને એમણે સરકારી તેમજ ખાનગી નોનરી ખેતીની ડીના

વળી બ્રહ્મચારીઓને એક દીવનું માફ ભોજન આપવાનો ખર્ચ રૂ ૪૦) તથા મહીનામાં બેવાર મિથુન આપવામાં આવે છે, તેનો ખર્ચ મીથુન પ્રમાણે રૂ ૭૫) આવે છે, જે કોઈ મળી અદ્યથા અથવા સ્ત્રી, આપે તો તેનો ઉપકાર થશે આપ આ આપીલનો અત કરણથી સીઝાર કરી ઉદાર મદદ નીચલે રથેજે મોકલી આપશે અથવા ફારમ હારી મોકલશે તો મગાવી લેવામાં આવશે , , ૩

પત્ર વ્યવહાર

ડા પ્રધાણદાસ જે દેસાઈ

મી આર્ય વિદ્યા મહા, હુન્નર-કલ્પનરખનું
સુખ

પુનામાં જેતીવાડી-પ્રદર્શન *

દરેક પ્રવૃત્તિ કે કાર્યમાં એક વખત એવો આવે છે કે જ્યારે તે પ્રવૃત્તિને અજવાળામાં લાવવા માટે જાહેરાત કરવાની જરૂર પડે છે કે જેથી જનતાના મોટા ભાગની દ્રષ્ટિ તેના તરફ વળે, તેની ખરેખરી આવશ્યકતા સમજાય અને તે સવની દરેક શાખાઓ તરફ લે કેનું ધ્યાન ખેંચાય આપણા ઇલાકાની જેતીની સુધારણા અને આમ્ય જીવનની પુનઃપ્રવૃત્તિ માટે મારા ધારવા પ્રમાણે એવી જાહેરાત કરવાનો વખત આવી પહોંચ્યો છે.

આ બાબત સારૂ કો-ઓપરેટીવ ઇન્સ્ટીટ્યુટ અને એવી યીજી મંથા જોગી હંચતીને લઇને લોકનું ધ્યાન ખેંચાયુ છે, જેતીની સુધારણા અને વિકાસ માટે મરજો રચવાયા છે તો પણ હું ધારૂ છું કે આ બાબત જોઈએ તેટલી લોકના ધ્યાન પર આવી નથી આવી પરતુરથીની માટે ઘણા કોષ્ટકો આપી શકાય “હિંદમા ગામડાએ ની પુનઃ રચના અને ઉન્નતિ માટેના મધ્યમ પ્રયત્નો વૃથા હોઈ નિષ્ફળ જવાના” એવું કહેનારા મને ઘણા માણસો મળ્યા છે આવી બંધિતઓને મન તો કાગળ પર સુખારણા માટે ચલતું હોયો જો રેતી પીલીને તેલ કાઢવા જેવું છે જીઆ કંટલાક એવા છે કે જેઓ આમ છેડે છેદે પાટલે નથી બેસતા પરંતુ એમ માને છે કે કોઈ પણ જાતની સુધારણા, ચવ ને હજી ગહુવાર-છે, જ્યાં સુખી લોકમાં આજના કરતાં વધારે કેળવણી ફેલાશે નહીં ત્યાં સુધી ખરેખરી પ્રગતિ થવાની નથી કે જાગરણ ઉદ્ધાર થવાનો.

નથી તેઓ કહે છે કે “કેળવણી ફેલાશે એટલે આપોઆપજ શ્રામ્ય સુધારણા થશે” આ બેમાંથી એકદે મત માથે હું મળતો થતો નથી અને છેવટે ૧૮ વર્ષના મારા મુબઈ ઇલાકાના અને ખાસ કરીને મહારાષ્ટ્રના ગામડાના પગ્નિય ને લઈને બંધાએલી માન્યતા અત્રે ભાર મુકીને રજુ કરું છું.

મારી માન્યતા પ્રમાણે હિંદના જેડુત ઉપર જે રૂઢી મન્દક અને પ્રગતિ વિરોધક હોવાનો આશ્લેષ મુકાય છે તે અમ્થાને છે અને એથી ઉલટું હું એમ કહેવ મા તેચાર છું કે અહીંનો જેડુત જો ખરો ખાત્રી ધાય તેનો સુધારો જુઓ તથા તત્કાલ તેને અમત્રમા મુકવાને અવકાશો નથી, ગમે તેવો ફેરફાર જી પદ્ધતિમા કરવાનો હોય અને તેમા ખરેખરો ફાયદો જણાય તો તેવો ફેરફાર સ્વીકારવાને તર્કયાર હોય છે અને આ ઉપરાત પેતાની જેતીનુ ભવિધ્ય ટેમ ઉજળુ ધાય તેની પણ અખના જેડુતને રહ્યા કરે છે આ સાથે જો ધયાનમા રાખવાનુ છે કે જેડુતને જમીન સાથે ઠામ લેવાનુ છે શહેરમા જીવનની આધાન્ય રીતે સરખામણીમા તેનુ જીવન બહુ ધીમુ છે, વર્ષના ફક્ત એકજ વખત પમાની આવડ ધાય છે અને ૪ વખતની એકજ ભુલને લઈને જોટ ભય તે શહેરના વેપારી કે ખીજ વગની સખામણીમા વધારે લાખા વખત માટે અને વધારે મોટા પ્રમાણમા તેને લેગવવી પડે છે આવા ઠાણોને લઈને તેજો શહેરના લોક કરતા વધારે રૂઢી રક્ષક થવુજ જોઈએ. આની વસ્તુ સ્થિતિમા આવી નાણાની મજુરી અને જમીન સબધી મુશ્કેલીઓ છતાંજે હિંદનો જેડુત આગળ ધપે છે એજ આશ્ચર્ય પમાડે એવી બાબત છે !

આપણા ઇલાકામા ઘણા મથજોએ જેતી સબધી અખતરા કરીને નાહીની એકઠી ફરવામા આવી છે જેથી જણાય છે કે ઇલાકાના કોઈમણુ વિભાગની જમીનની પેદાશ વીસ ટકા અને તેથી વધારે જોઈએ તેટલી વધારી શકાય તેમ છે કેટલીક જગ્યાએ ઉત્તી ભતના અથવા વધારે ઉત્પન્ન-ઉતારો ઉતરે એવા તુલો કરવાથી પેદાશ વધારી શકાય છે ખાન કરીને કપાસ, ઘઉં અને ટારના તુલો માટે આવુ જી તર્કયાર કરવામા આવ્યુ છે કોબડ જગ્યાએ નવા તુલો લાખવ કરવાથી પણ તે લાખની ઉપજ વધારી શકાય છે લાખવા તર્કે — મગફળીનુ વાવેતર જે જે લાજોમા લાખવ થયુ છે, ત્યાં તેનુ પરીચામ બહુ લાભ લાયક આવ્યુ છે વગી બીજા જગ્યાએ જોડ કરવાની રીતમાજ ફેરફાર કરવાથી પણ પેદાશમા વધારો કરી શકા છે ઉપ કરણ — (૧) મહારાષ્ટ્રના પુર્વ ભાગમા પ્રચાર પામેલી ખંડી ધાન માટે જોડ કરવાની Lry Gamag ની રીત — (૨) દક્ષિણ શુન્શતમા પાળીઆ

ઉપર પાક લેવાની પદ્ધતિ સાધારણ રીતે જે જગ્યાએ ખાતર વપરાતાં ન હોય વાં અમુક ખાતર વાપરવાથી પણ ઉત્પન્નમા વધારો કરી શકાય છે. ઉદાહરણ - જ્ઞાનદેશમા કપાસ માટે થતો ખોળ તથા એમોનીઅમ સલ્ફેટનો જગ્યાગણ ઉપયોગ અત્રે ગણવેલા બધા દ્રવ્યોતોમા ખાતરના ઉપયોગ મિવાચન બીજી રીતોને અમલમા મકવા માટે નાણાની ખાસ વધુ જરૂર પડતી નથી.

વળી કેટલીક વખત વ્યવસ્થામા ફેરફાર કરવાથી ખેડુતોની મુશ્કેલીઓ ટળી જાય એમ હોય છે ઉદાહરણ - મહકારના સિદ્ધાંતો દેવારી સહકારી મંડળીઓ સ્થાપી ખેડુતોની જરૂરીયાત પુરી પાડી શકાય છે વળી ગામડાની વ્યવસ્થામાં એક મોટી ખામી એ રહેલી છે કે જેના પરીણમે જમીનના અગણીત ટુકડા પડી જાય છે આથી કરીને જમીનમાંથી ધારીએ તેટલું પેદા થઇ શકતું નથી, અને ગ્રામ્ય જીવનમા રસ પડતો નથી ત્રીજી બાજત એ છે કે ખેડુત વર્ગને અને ખાસ કરીને જ્યાં ખેડુતો પાસે પાણીના સાધનો હોતા નથી ત્યાં તેમને વરસમા થોડાક મહીના સખત મજુરી કરવી પડે છે જ્યારે બાકીને વખત ખેતીનું કામ નહીં હોવાને લીધે તેમાં વખત ગુમાવવો પડે છે આ આપણી ગ્રામ્ય વ્યવસ્થાની ખામી છે અને તે દુર કરવા માટે ખેડુતોની પાસે આપણે ધરગણુ ઉદ્યોગ મુકવા જોઈએ.

મને હોદ્દાળના ગામડામા કરવાથી જાણું છે કે - ખેડુત વર્ગની આર્થિક અને સામાજિક નિવૃત્તિ રોગના ઉપદ્રવ અને તેથી લોભવથી પડતી ખીમારીને લીધે કફોડી ધાય છે નરેજ વિચાર કરતા જણાયે કે આ રોગના ઉપદ્રવના કારણો 'દુર કરી' રોગ અટકાવી શકાય એમ છે. જો આરોગ્યના સિદ્ધાંતોની સાદી સમજ રાખીને તે માટે ઘટતી સાવચેતી ગખવામા આવે તો એલેરીઆથી કેટલાએ માણસોને તાવ આવતો અટકવી શકાય, વાળાથી પીડાતા માણસો વ્યાધિમુક્ત થઇ તદુન્ત મજુરો થઇ રહે, કેટલીએ માનવો અને ગરમ્યાને મૃત્યુના મુખમા જતા અટકાવાય અને - અસખ્ય લોકોને રોગમાંથી મુક્ત ગળી શકાય ખરેખર ! હરકાઇ દ્રષ્ટિબિદુથી જોતા ગ્રામ્ય પુનર્ધનનાની અનિશ્ચય આવશ્યકતા જણાય આવે છે અને તેટલા મટે ઘટના ઉપાયો યોજવા, પ્રદર્શિત કરવા અને એવા ઉપાયોને પ્રચાર કરવો એજ પ્રથમ આપણી સમસ્યા છે આજ મુઘીના ખેતીવાડી ખાતાના અનુઅવ ઉપરથી આવા ઉપાયોની ઉપયોગીતા સીધી થઇ છે તે ઉપાયે કયા કયા છે તે દર્શાવવું એ પુના ખેતીવાડી પ્રદર્શનનો મુખ્ય હેતુ છે અને જો આ તકનો યોગ્ય ઉપયોગ કરવામા આવે તો

શ્રામ્ય જીવનની આર્થિક સ્થિતિ સુધરે એટલું નહિ પરંતુ તેથી કરીને ત્યાંની નૈનિક-ઉન્નતિ પણ સાથે સાથેજ થાય

સદરહું પ્રદર્શન આવતા નવેમ્બર માસમાં પુનામાં ભરવામાં આવશે આ પ્રદર્શન અગાઉ કદી નહિ થયું હોય એવા ચોટા પાયા પર કરવામાં આવશે અને તેમાં જેતીવાડી ડી મુધારણામાં શુ શુ થઈ શકે તથા શ્રામ્ય પુનઘટના માટે શુ કરી શકાય એમ છે એ બધું બતાવવામાં આવશે આ પ્રદર્શન ફક્ત નામનુજ પ્રદર્શન થાય એવો મારો આશય નથી પરંતુ મારા ધારણા પ્રમાણે આ તકનો લાભ લઈને પ્રદર્શન દ્વારા જેતીના કામમાં કેવીરીતે સુધારાનું કામ થઈ શકે તે બતાવી શકીએ તો જેતીની મુધારણા માટે ધંધાજનો જેતીવાડી બતાવવા તરફથી જે હિતચાત્ર આવે છે તેને યોગ્ય અને બખરો ટેકો મળે.

હવે આ પ્રદર્શનમાં શું શું બતાવવામાં આવશે તેના ચોટાંક ફટાટા આપું છું —

(૧) કેટલાક મહીના અગાઉ હું એક ગામ ગયો હતો, ત્યાં ચાર પાંચ વરસની એક બાળીની અને સારી ઓલાદનો સાદ રાખવામાં આવેલો છે જેને લગ્ન ગામના ઉછરતા ઠોર બહલાઈને એટલા સારા થયા હતાં કે તેમને જોડે મારા તેમજ ગામલોકના અશ્વરનો પાર રહ્યો નહિ. આ વાત પ્રદર્શન માં જાવી શકાય અને તેથી કરીને જેતીનામાં ઠોરની ઓલાદ સારી બનાવવા માટે અરજા સાદની માગણી વધે

(૨) પ્રદર્શનમાં ઉત્તમ ડેરીમાં થતું બધું કામ પ્રત્યક્ષ બતાવવામાં આવશે. આ વિભાગમાં દુધની વધારે ઉત્પન્ન માટે ઠોરમાં કેમ મુધારણા કરવી તે તથા દુધમાંથી જાનની દરેક ચીજની ઉત્તમ બનાવટ કરી બતાવવામાં આવશે જોઈએ તો ખબરજ નથી કે આ દેશની (પરદેશી જાનના લોહી ચીવાચની) ગાયોમાંથી ૪૦૦૦ કરતા વધારે સ્તલ દુધ દર વરસે આપતી ગાય પેદા કરી શકાય છે અને વળી સાધારણ દુધ દેતી આપણે ગામડાના ધણીને ઘોડા વખત માં નિયમનર એતલું કરવાથી પણ દર વરસે ૪૦૦૦ દુધ દેતું કરી શકાય છે તદુલ્લખત એક વાત એ છે કે અહીંની સ્થાનિક જાનોમાંથીજ એવી ગાયો મળી શકે છે કે જે ૮૦૦૦ સ્તલ દુધ દર વરસે આપે આ ડ્રોટાનમાં બજાવ્યા પ્રમાણે આપણે આ બધું લોકની નજર આગળ આણીને તેમની લાલ્ચુપર લાવી શુ એટલું જ નહિ પણ આવી ગાયો ત્યાં માદ, વિં બધું ધાની પામેથી, કંઈ જગ્યાએથી મળે છે તે પણ વગર મહેનતે જણાવી શકીશું

(૩) જેતી કંવાની પદ્ધતીની ઘણી રીતો ફેલેહમદ નીવડી છે પરંતુ તે રીતો પ્રમાણે વતી જેતી જોવાની ઇચ્છા રાખનારે ઘણું દુર જવું પડે એમ છે દાખલા તરીકે, પાણીઆ ઉપર થતી જેતી જોવાને મુરત, ખરીફ-ધાન્યો માટેની ખાસ જેતી માટે માનસી અથવા શોવાપુર અને મીઠાહવણી અથવા છેલ્લાના છેલ્લી ઢબની ઓતરની થતી જેતી જોવાને માટે એવી જગ્યાએ જવું જોઈએ કે ત્યાં એવાં યત્રો અને ઓતરો જોડવામાં આવ્યા હોય, પરંતુ આ બધું જોડજ સ્થળે અને એકજ વખતે તેને વિધ્યોમા નિષ્ણાત હોય તેમની દેખરેખ હેઠળ પ્રદર્શનમા દેખાડવાની અમગી અભિલાષા છે

(૪) પ્રદર્શનના બીજા એક ભાગમા હાલમા વપરાતા ઉપયોગી રના ચાણીક ખાતરો અખીને ઉછેરેલા તુલો બતાવવામા આવશે જેથી કરીને પ્રેક્ષકોને જોતાની સાથેજ ખાતરના ગુણની તથા તેની કીમત વીગેરેની જાણત પ્રયાનમા આવે

(૫) પાણી એ પશ્ચિમ હિંદના લગભગ દરેક ભાગમા જેતીને માટે મોટામા મોટું સાધન છે એ વાત ધ્યાનમા લઇને પાણી એ સવાની જુની અને નવી રીતો જેવી કે કેસ, રેટ અને ઇન્જન વગેરે વડે પાણી જે સવાની રીતો તેને યત્રોમા થયેલા છેલ્લામા છેલ્લા ફેરફાર તેના ઉપયોગ માટેની લાઝમજો સાથે બતાવવામા આવશે.

(૬) જમીનના ગર્ભમાથી પાણીને પ્રવાહ એ જી કાઢવાતુ તથા પાતાળ પાણી જોડી કાઢવાની રીતોનો યથાવિત ખ્યાલ આપનારા બધા યત્રનુ કામ બતાવવામા આવશે અને તેજ વખતે તે યત્રોના ઉપયોગ માટે ત્યાં જોર્ડર લઇને નામ નોધવામા આવશે તથા તેને લગતી સલાહ પણ આપવાગ્રે આવશે

(૭) રૂ, ફળ અને એવી બીજી વસ્તુઓના વેગણ માટે તે તે વસ્તુઓને જુદા જુદા વેગમા ગાળી કાઢવાની પદ્ધતિ દર્શાવતો એક વિભાગ કાઢવામા આવે એવી મારી ઉમેદ છે કારણ કે કપાસની જુદા જુદા ગુણ પ્રમો વહેલી નાળવાની પદ્ધતિ ઉપરજ ગરમ અને હળવીની કપાસ વેચાણની મઠણીની આળોદી રહેલી છે આનીજ રીતે ખામ કરીને બીજા કેટલાક તરોમા પણ આની વેચી અને લાગણી ગઈ શકે એમ હોય છે તેથી આ અને વેચાણની બીજી જાણતો પ્રદર્શનમા સારી રીતે બતાવવામા આવશે

(૮) આર્ય પુનર્ધટનાની જાણતમા એક એવો વિભાગ રાખવામા આવશે કે જેમા જામડાના જોડતને સહાયકારી થાય એવા ઉદ્યોગ કે તેનો કામ જોડત અને તેજુ કુટુબ પોતાના બચત વખતમા

સહેલાઈથી લઈ શકે તે બધા 'ઉદ્યોગ જતાવવામાં આવશે આ વિભાગમાં મરઘાંના ઉછેરને ખાસ સ્થાન આપવામાં આવશે સારી ઓલાદના ટુકડાથી ઇંડાના તેમજ મરઘાના કઠ તથા ઘાટમાં ચતો સધારો જતાવવામાં આવશે આથી કરીને ઇંડામાં મરઘાનો ઉછેર વધારે મોટા પ્રમાણમાં કરવામાં આવે તથા સારી ઓલાદના ટુકડા માટે કાળજી રાખવામાં પ્રદર્શનનો આ વિભાગ હેતુબુદ સાથે એમ સભવીત છે આ સિવાય બીજા ગ્રામ્ય ઉદ્યોગોને સ્થાન મળશે જેથી કરીને પ્રેક્ષકને જણાય કે ગામડાની અધિક સ્થિતિને કેવા પ્રકારે નો પડેલા આખી શક્યો શક્ય છે

(૯) આપણા વારમાના કાયદાને લીધે પડતા જમીનના અગણિત ટુકડાઓથી વતુ નુકસાન તથા મહકારી અડથી થતા લાભ પ્રદર્શનમાં જતાવવા નુ શી રીતે મોઠવણુ' એ હુલ નકકી નથી પરંતુ તે જાણત વિચાર આવે છે, અને 'જો આવે માટે રસ્તો શોધી કાઢવામાં આવે તો આ બની અને તેમાંથી છુટવાનો ઉપાય લોકોની મગજ યથાસ્થિત સુધી શકાય

પ્રદર્શનના વિભાગો પરંતુ આટલા દ્રષ્ટાનો આખીને હવે પ્રદર્શનનો બીજીરીતે શો ઉપયોગ કરી શકાય તે જોજો.

જેકુતોને ખરેખરી કેળવણી આપવામાં તેનો ઉપયોગ થાય, ગામડાને આરોગ્ય વગના અને વધારે સુદગ જનાવવાની રીતો દર્શાવી શકાય, અને સહકારી તેમજ બીજા મહાજોદારો જેતીની સુધારણાની રીતોના જ્ઞાનનો પ્રચાર ગામડામાં ફેલાઈ જાય છે, અને પ્રચાર કેમ વધારે કરી શકાય તે પણ દર્શાવી શકાય આ સઘળું પ્રદર્શન ઠાગ થઈ શકે પરંતુ તેને માટે અને અન્ય સહકારીને લઈ વધારે કહેવાનું પ્રાપ્ત થતું નથી

પ્રદર્શનના કાર્યકર્તાઓનું લક્ષ્ય હોવામાં શુ થઈ શક્યું છે તે નહિ પરંતુ શુ શુ કરી શકાય તેમ છે તે જતાવવાનું હોય તેથી જો બીજા મહાજોદારો કદીમે તો મારો અગ્રય ઇલાકાની જેતીવાડીની પ્રગતિની ગદ્યાત ન્વાનો છે, જેની કીર્તિ એ કેન્દ્રમાંથી ગ્રામ સુધારણા અને પુનર્વસનાના ઉજવા બંધાય માટે નવા વાતાવરણ અને વિચારો તેમજ નવિન તર આવનારો ઉદગાર પાની ઇલાકા ૧૧ ખુલે ખુલે પ્રસરે

મુંબઈ ઇલાકા જેતીવાડી પ્રદર્શન

સામાન્ય માહિતી

ખદ્દુ મુકવાની તારીખ—૨૦ મી અક્ટોબર ૧૯૨૬, આ પ્રદર્શન ૧૨ દિવસ સુધી ખુલ્લું રહેશે.

પ્રદર્શન ભરવનું સ્થળ—પુના જેતીવાડી પ્રદેશની જમીન પર ભરવ માં આવશે, આ પ્રદર્શનની જુદી જુદી રાખાઓના જુદા જુદા વિભાગમાં નાચે પ્રમાણે વહેંચી નાખવામાં આવશે.

પાકે વિભાગ—અહિં જુના જુદા જમીનના દુકાણાં, મુખ્ય પાકમાં કયા કયા મુકાગ કરવામાં આવ્યા છે, તે દેખાડવામાં આવશે.

જૈવ સાત્ર વિભાગ—આમાં પાકને નુકસાન કરેલા જતુઓ, છાંડોવાગુ-પડતા વૈભ, જંગલી પશુઓ અળસીઆ, નીંદી નાખવા જેવા છેડા વિગેરેને નાશ કરનારી વ્યવહારિક રીતો બતાવવામાં આવશે.

માટી અને ખાતર વિભાગ—આ વિભાગમાં જુદી જુદી જમીનમાં કયા કયા ખાતર આપવાં તેની લલામણુ કરવામાં આવેલી રીતો દેખાડવામાં આવશે.

જમીન ખીસવણી વિભાગ—આ વિભાગમાં વરસાદને ખામ કરીને બંધીવાગુ કપારડામાં ભેગો કરીને તેના સાગમાં સારો લાભ કષી રીતે લઈ શકાય તેના જુદી જુદી રીતો દેખાડવામાં આવશે.

પશુ વિભાગ—આ વિભાગમાં નીચેના ત્રણ ભાગ દેખાડવામાં આવશે.

(૧) ઇલાકાના જેતીવાડી ખાતાએ જનવર મુકારવામાં જે જે મુશ્કેલી મેળવી છે તે

(૨) આથી પશુ વિશય કામ કરવાનો અવકાશ છે તે અને (૩) જાહેર પ્રજાના માંગ ટાળવું પ્રદર્શન.

ડેંગી વિભાગ—ગામડામાં દુધને ગળવાની મુકાદેલી રીતો અને તેને જનરમાં વેચવા માટે સારી રીયતીમાં કેવી રીતે ગળવું તે દેખાડવામાં આવશે.

ટાંગની દબતો વિભાગ—ટાંગના ધાની કમોંધની દેખરેખ અને તેની દવા અને ખીજ ઉપયોગી ક્રિયાઓ દરમિયાન દેખાડવામાં આવશે.

જેતીના ઝોખર અને યત્ર વિભાગ—જેતીવાડીને લગતાં ઝોખરો બનાવનારની નાની નાની દુકાનો ખોલવામાં આવશે તે ઉપરાંત કામ કરતા ચત્રો દ્રશ્યથી ખેડુ બંધના આવશે.

પાણી વિભાગ—જેતીવાડીના ક્ષેત્રે સાદેશ કુવામાં મુકવાના “બારીક” ના ચત્રો પાણી ખેંચવાના યંત્રો અને પાણીને ઉપર લાવવાની જુની જુની રીતો દેખાડશે તે ઉપરાંત ધેરીઝેલ ખાતાના ખામ અધિકારી સાદેશ જેતવામાંથી વધારે પાણી મળી ન આવતો રીતો બતાવશે. પાણી જમીનમાં કયો જગ્યાએ છે તે દેખાડનાર યંત્રપણ બતાવવામાં આવશે.

આગામી વિભાગ—આ વિભાગમાં (૧) ફળકાંડોને ઉછેરવાની ઉત્તમો ઉત્તમ ગીતો (૨) ફળ અને ફળમાંથી બનતા પદાર્થોના ઉદ્યોગને વધારવાનો અવકાશ એટલે કે તજવાર કરી અને શીશીએ જરૂરી વીજેરે દેખાડવામાં આવશે.

કુલ પ્રદર્શન વિભાગ—હર વર્ષે પુનામાં ભરવામાં આવતું પ્રખ્યાત કુલ પ્રદર્શન આ વિભાગમાં ભરવામાં આવશે.

ખેતીવાડીની વ્યવસ્થાને વગર વિભાગ—મુસ્લિમ તાલુકામાં થઈ શકે એવી ખેતી વાડીના મુદ્દાગની ગીતો દેખાડીને મુમળવવામાં આવશે. ખેતીવાડીની ભુમી ભુમી સરસા એના કામ-જેવાં કે ખેતીવાડી પ્રાંતિક ખોડ અને સેન્ટલ કાંટન કમીટીને ખામ અગળ પછી ઉપયોગીના આપવામાં આવશે ખામ કરીને આપણા છલાતોને ચતો મોટા ફાળે લેઈ રાકાય એટલે માટે ખેતીવાડીને સગતા કામદારો જેવાં કે જતુને સગતો કામદાર (કાંટન ટ્રાન્સપોર્ટ એક્ટ) કપામલાવ લઈ જવાનો કામદારોનો આ વિભાગમાં સમાવેશ કરવામાં આવશે.

મદાયકારી વિભાગ—આ વિભાગમાં મદાયકારી ખતુ (કે આપરેટીવ ડીપાર્ટમેન્ટ) ખેતીવાડીને જતુ મદાયકારી કામ દેખાડશે.

શામ્લિ આરોગ વિભાગ—શામલતા માણુઓની આગળવરે સગતા ધણા મનાસીને વધારાસૂરીને આ વિભાગમાં દેખાડવામાં આવશે.

શામ્લિ કેળવણી વિભાગ—આમાં નવી જાનની પ્રત્યક્ષ દેખાડણી જે ૪૦ કરતા વધારે શામલઓની શાળાઓમાં દાખલ કરવામાં આવી છે તે દેખાડવામાં આવશે શામલ શાળા લોકો જે જાતનું જીવન ગાળે છે તેને અનુકૂળ થવાનો અને મામાન્ય રીતે દાલો મળવણી માટે છેડો જવાની કચ્છા ઉત્પન્ન કરે છે તે નાણુ કરવાના આ કેળવણીના ઉદ્દેશ છે.

ખેતી ઉત્પાદનના કામદારોનો વિભાગ—કતલુ, વજતુ મગધા મનકા પામલો કરવા દી કામ નગરના વખતમાં ખેડૂનો કરી રીને કરી શકે તે જતાવસાનો યતન કરવામાં આવશે.

જોડાવવાનાગઓ માટે—આ પ્રદર્શન જેવા આવનાગ ખામ કરીને જાણાઓમાં થી સુગાઓ મોકલવામાં આવેના ગૃહસ્થો માટે સચ્ચે પ્રકાશની મજબૂત કરવા એ ખામ દીની નીમસામાં આવી છે જોડાવવામાં માટે ખામ રેલ્વે કપાલોને લખવામાં આ પુરું પ્રદર્શનની જગતોડિય ખામ પીસાની મજબૂત કરવામાં આવશે, મમત મમત માટે લુગેટીલીય કચ્છામાં આવશે લખણની વ્યવસ્થા તેમજ આવનાગઓને માટે તલુ વાંચેની વ્યવસ્થા પણ થશે.

ખેતી ગણતરી કરવામાં આવે છે કે જાણાઓમાંથી ૧૦૦૦૦ પમદ કરેલા મદદઓ તે દારીમાં આવશે તે ઉપરાંત ધણા પદાના ખેત ખેતાની વ્યવસ્થા કરી વેશે.

પ્રદર્શનનો મુખ્ય હેતુ—ખેડૂતોને જ્ઞાન મળે, સુનારપ યદ્ય પડે અને તેમાંથી કંઈ કામ કરવાની દોશ યાવ તે ખામ ઉદેશ છે, એવી આશા રાખવામા આવે છે—કે દરેક માણસ આ પ્રદર્શનમાંથી કંઈને કાંઈ નવીન ઉપયોગી પોતાસાદક વાચાર મેળવશે અને પોતાના ગામમાં આને અમલમાં મુકવા પાલ કરશે.

૧૯૨૫-૨૬ સાલનો ફોટન સુપ્રા-ટેન્ડન્ટ સાહેબના કામનો ટુંક ઉત્કલ.

—*****—

(૫) વગમાદની શરૂઆત હુ મેં કરતા લગભગ ત્રણ અઠવાડીયાં જલદી એટલે તા. ૨૭ મે ૧૯૨૫ને રોજ ખેડૂતો પોતાનાં ખેતરો સાફ કરી રહે તે આગમ્ય થઈ આમ છતાં વચ્ચે ઉઘાડ આવવાથી એરવાની તક સરી મળી અને જુનના પહેલા અઠવાડીયામાં કપાસ એરવાનું કામ 'શરૂ થઈ ગયું' અને એ માસની આખર સુધીમાં કપાસના છોડ સારી પેઠે બની ગયા હતા જલ્દી વરસાદ આવવાથી ખેતીને અગેનું પરચુરણ કામ ખાતર નાખવું વિગેરેમાં ઘણીજ અડચણ પડી હતી. જુલાઈ અને ઓગસ્ટના વરસાદથી બની ગયેલા છોડવા સારી પેઠે નીકળી આવ્યા કેપકે આ મહિનાઓમાં વરસાદ અવાર નવાર થોટો થોટો પડ્યા કગ્તો હતો તેથી કપાસના તુલને જરૂરી નિદા તથા કરપ વાનું કામ સારી રીતે થઈ શક્યું સપ્ટેમ્બર અને અક્ટોબર માસમાં વરસાદની ખરેખરી તાલુ પડી.

કુલ લમગ આવી ગયા પછી પ્રથમ વીણીની શરૂઆતમાં બન્યુઆરી માસમાં એક સખત અપદુ પડ્યું જેથી કપાસના કાલા તથા કાલીઓ લીખ વાથી તેના વગવાળું પાણી કુટેલા કપાસને લાગ્યું. જમીન પર પવનથી કપાસ પડગો અગર કાલામાં લગ્ગડી પીળા રાઘ વાળો થઈ ગયો કેટલાક ખેડૂતોએ હવા તથા લીનાશના વજનનો લાભ લેવા સુકાવા ન દેતા વણ્યો તે માત્ર ઘણા ખરાબ થયો અને જીનોવાળાએ એ ત્રણ મણ સુધીના ભારે કરદા કર્યો આથી વહેપારીઓને માત્ર પરખાવવામાં ઘણી મુશ્કેલી નડી અને માતની બત બગડી કુલ વરસાદ ધ્યાનમાં લેતાં કપાસના પાકને આ ચોસમ સધાવજી ડીક અનુકૂળ આવી અને પાક લગભગ ૧૦ આના જેટલો થયો.

(૨) ખેતીવાડી ખાતાની દેખરેખ નીચે અકરા ગ્રુપમા ૩૦૪૨ એકર ૮૦ ગુઠા, નવસારી ગ્રુપમા ૧૯૫૦ એકર ૧૨ ગુઠા અને ખારડોલી ગ્રુપમા ૬૨૨૪ એકર ૨૨ ગુઠા મળી એકદર ૧૧૬૧૭ એકર ૨૪ ગુઠામાં કારમના ૧૦૨૭ નળરના ખીનું ઓરાણુ કરાવવામા આવ્યું હતું અને બીની વહેચણી, ઓરાણી, બીજી જાતના છોડ શોધી કઢાવી નાખવાનું, કપાસ જીનમા મંગાવી પીલાવી રૂ વેચવું વિગેરે વ્યવસ્થા તે તે ગ્રુપના એમીસ્ટટની દેખરેખ નીચે થઈ હતી તેઓએ ઉભા તુલની સ્થિતિની વારવાર ખેતરોમા ફરીને નોંધ લીધી હતી.

(૩) સુરત કોટન કમીટીની એક સભા તા. ૨૦-૧૨-૨૫ને રોજ સુરત ત્રીટી પ્રેસમા યોજાવવામાં આવી હતી અને તેમા પીલાણના દર અને ગ્રુપના ખેડૂતોને ધીરવાના નાણાનો વ્યાજ નો દર નક્કી કરવામા આવ્યા હતા ગ્રુપના લોકોએ ખોતાની સવડતા મુજબ નીચેના જીનો પસંદ કર્યા હતાં અને તેમા નીચે મુજબ કપાસ પીલાયો હતો.

નામ	જગ્યા	કેટલા જાગ કપાસ
(૧) ટાટા જીન	નવસારી	૨૧૩
(૨) મીસોદરા જીન	મીસોદરા.	૧૪૫
(૩) શેઠ બમનશાહજી જીન સુરત		૯૧૪
(૪) નારણદાસ રાજરામજી જીન સણીઆ		
(૫) મેસર પટેલ પ્રધન જીન ખારડોલી		૧૮૩૬

૩૧૦૮ જાગ

આ કપાસમાથી ૧૨૧૬ જાડી રૂ નીકળ્યું તે સુરત રૂના બજારમા વેચવામા આવ્યું હતું દર જાડીએ રૂ. ૧૫નો વધારો મળ્યો હતો મુજબની મીલો તથા દેશાવસ્થી રૂ માટે માગ નહિ હોવાથી આ સાલ દર વરમ કરતા પ્રીમીયમ (વધારો) આટલો ઓછો મળ્યો અને લગભગ બધો માવ અમદાવાદ મીલો ત્રાળાઓએ રાખ્યો આ ઉપરાંત સાદકપોર સોસાઈટી જેમણે ૧૦૨૭ એ એમ. એફ જાતનું બી જોરેલું હતું તેમનું ૧૦૮ જાડી રૂ આ ખાતા મારફત વેચાયું હતું.

સ્ટેટમેન્ટ નં. ૧.

ગામનું નામ	કુલ ૧૫ પીલાયો		૩ નીકળ્યું		બી ન કળ્યું		એક ખાડી ૩ માટે ૩૮૬૦ કપાસ તોલણ		એકુનો નં બારે બાવ માથો - નં. ચાં		રીમાકે
	મથ	કેર	મથ	કેર	મથ	કેર	મથ	કેર	મથ	કેર	
નીમર	૬૬૪૭	-૨૦	૨૨૮૭	-૩૧	૨૩૬૦	-૧૨૧	૬૧	-૦	૧૮૪	-૪	આડોક્ષી ગૂંપ
પથરોચ્છી	૩૨૭૬	-૧૦	૧૧૩૨	-૩૧	૨૧૪૪	-૬૧	૬૦	-૩	૧૮૭	-૮	
વોનાંદર	૮૬૭૬	-૧૫	૨૬૮૫	-૩૮	૫૮૫૩	-૧૭	૬૨	-૩૫	૧૭૬	-૮	સુતું ગૂંપ
વનડ	૩૭૨૭	-૨૮	૧૨૫૭	-૪૧	૨૪૬૬	-૩૭	૬૨	-૧૦	૧૬૬	-૪	
મણિર	૨૭૩૫	-૫	૮૧૦	-૧૮	૧૮૧૬	-૨૭	૬૩	-૦	૧૭૮	-૦	સુતું ગૂંપ
આદિવા-સેજનાડ	૧૮૭૪	-૨૨	૬૩૮૩	-૧૬	૧૨૩૫૭	-૨૧	૬૧	-૨૧	૧૮૧	-૪	
અના ગૂંપ	૧૫૨૧	-૩૪	૫૩૪૮	-૧૬	૮૮૫૭	-૧૮	૫૬	-૨૭	૧૮૧	-૧૨	નવસાદી ગૂંપ
ગોળી અસાંસના ગૂંપ	૪૮૬૬	-૩૧	૧૬૬૭	-૩૪	૩૧૬૮	-૩૬	૬૨	-૨૦	૧૭૮	-૧૨	
મળીઆ	૧૮૬૨	-૨૬	૬૪૮	-૦	૧૨૧૪	-૩૬	૬૦	-૧	૧૮૩	-૦	નવસાદી ગૂંપ
વીળવરોગ	૨૬૪૨	-૬	૮૧	-૬	૧૭૩૨	-૦	૬૮	-૩૮	૧૮૪	-૧૪	
એથાલ	૧૫૮૭	-૧	૫૫૦	-૧	૧૦૩૪	-૦	૬૦	-૧૧	૧૮૭	-૪	નવસાદી ગૂંપ
વીંચાલી-કપીવરોગ	૮૮૨	-૧૨	૨૮૭	-૨૭	૫૬૬	-૨૫	૬૪	-૧૬	૧૭૮	-૦	
સીંગોદર	૩૫૬૫	-૨	૧૧૬૬	-૮	૨૩૨૮	-૩૪	૬૨	-૩૭	૧૮૨	-૧૦	

આ સાથે જે સ્ટેટમેન્ટ નં. ૧ આપવામાં આવ્યું છે તે પરથી કેટલા ભાર કપાસ પીલાયો, એક ખાડી ૩ માટે ઉતારો કેટલો આવ્યો, દરેક ગામના ખેડુતોને દર ભારે કેટલા રૂપિયાનો ભાવ મળ્યો, વિગેરે હકીકત માહુમ પડશે અને જણાશે કે ગૃપના ખેડુતોને બીજા ખેડુતો કરતા ઘણો સારો ભાવ ઉપજ્યો હતો. દરકાલ કરતા આ સાલ ઉતારો પણ ઘણો સારો આવ્યો હતો.

૬૧ મહુ કપાસમાંથી લગભગ એક ખાડી ૩ નીકળ્યું હતું.

(૪) ખેતીવાડીખાતા તરફથી ૧૫૮૮ ગાંઢી એટલે ૧૬,૦૫,૬૦૦ શેર બી ખરીદાઈ નર્મદાની દક્ષીણના બ્રીટીશ પ્રદેશમાં તેમજ નાંદોદ અને વડોદરા સ્ટેટના લાગતા ભાગોમાં વહેંચવામાં આવ્યું હતું તે નીચે પ્રમાણે:—

	ગાંઢી	ગાંઢી
(૧) રાજપીપલા સ્ટેટ	૬૫૪	(૫) માગરોલ , ૩૩
(૨) વ્યારા	૨૨	(૬) સોસડ કોટન સેલ સોસાયટી ૨૫
(૩) મરોલી	૧૮	(૭) સાયણ-જોલપાડ ૪૫
(૪) કોમ	૪૪	(૮) હોસોટ કોટન સેલ સોસાયટી ૩૩
		(૯) સરભોણ કોટન સેલ સોસાયટી ૩
	કુલ .	૮૭૭ ગાંઢી

આ પ્રદેશ ઉપરાંત છોટાઉદેપુર સ્ટેટ, હુબલી (ધારવાડ) કોટન સેલ સોસાયટી, ડીસ્ટ્રીક્ટ એગ્રીકલચરલ ઓવરસીયર અમદાવાદ તથા પચમહાલ, મહાલકરી-હાલોલ, વિગેરની માગણી થવાથી તેમને ખારડોલી, સુરત, નવસારી વિગેરે જગ્યાએથી ૧૦૨૭ તુ બી નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યું હતું

ગાંઢી મહુ સેર

(૧) જોડમીનીમટ્ટર-છોટાઉદેપુર	૪૪૦—૭—૨૦
(૨) હુબલી કોટન સેલ સોસાયટી	૬૧૧—૧૦
(૩) ડીસ્ટ્રીક્ટ એગ્રીકલચરલ ઓવરસીયર-અમદાવાદ	૩—૧૫—૦
(૪) " " " પચમહાલ	૦—૧૬—૦
(૫) મહાલકરી-હાલોલ	૦—૨૪—૦

૪૫૪-૧૬ ૩૦

ગૃપના તથા બીજા ગામના લોકોને માટે નીચે મુજબ રજાઓ ટેપો ખોલવામાં આવી હતી અને ૨૫૫ ગાંઢી બી ટેપોમાં તથાવામાં આવ્યું હતું

(૧) સીખત્રી ઉપો, (૩) સુસ્ત કામ, (૫) થેક જામનશાહ છત સુસ્ત
(૨) સીસોદરા છત (૪) નવસારી ટાટા છત (૬) પટેલ બ્રધર્સ છત પારડોલી
અત્યાર સુધી સોસક કોટન સેલ સોસાઈટી તાલુકે ચોલપાડના મેમ્બરો
મીલેકશન વન એ બાતુ બી ઓરના હતા ચાહ સાલમા તેમણે ૨૫)
જાલવી ૧૦૨૭ એ એલ એફ બાતુ બી ખરીદી પોતાના મેમ્બરો પાને
ઓરાવી મીલેકશન વન એ સાથે આ બાત કેમ ઉતરે છે તે બેવા અખતરો
કળા માગે છે

ચાહ સાલ મુખર્ષ-બદ્ય ગુડ અને અત્રેના દેશી રૂના લાવમા રૂ. ૬૦ થી ઉપનો ખાડીએ ફર રહ્યો હતો

અત્રેથી ૧૦૨૭ એ એલ એફ. બાતના રૂ ની એક પાકી માસલી,
લીવન્ગુલ કોટન એસોસીએશનના સેક્રેટરીને સુબર્ષ-ધ-ડીયન સેટ્રલ કો ન
કમીટીના સેક્રેટરી મારફત એ રૂની પરીક્ષા સાડ મોકલી હતી તે તપાસતાં
નીચે સુગમ અભિપ્રાય જણાયે છે.

“આ રૂ બેધએ એવી બાતુ છે અને એને માટે બજારમા સારી અપત
નીકળે એમ માનવુ છે તાર મજબુત અને ૧½” થી ૧¾” લાંબો છે, ચાહ
માસના લાવ કરતાં ૨૫ પોર્ષન્ટ ઉચો એનો લાવ ગણાય.”

સુસ્ત
૨૬-૮-૧૯૨૬

જયતીલાલ છ બાની.
કોટન આસીરટ-સુસ્ત.

સાતગ સંબંધી જાણના જેવું

લેખક — પ્રાગજી રણછોડજી દેશર્ષ કાર્મ સુપ્રીન્ડેન્ટ-દાહોડ.

કાતરનો ઉપદ્રવ આજી વરસાદવાળા રેતળ, હુગરીઆળ અને પોકળ,
પ્રદેશમા વધુ જણાય છે પચમહાલ જલ્લામા દાહોદ તેમજ આવેલ તાલુકામા
જુરી રગની તેમજ મધ્યમ કાળી અને હલકી જમીનમા વધુ પ્રમાણમા જણાય
છે. વળી કલોલ તાલુકામા રેતળ પ્રદેશમા કાસરા ત હુગના અગાડી, રખીઆળ
તેમજ અમદાવાદ જલ્લામા મોડાસા મહાકના હુગરીઆળ ભાગમાં તેમજ,
પ્રાતીજ તાલુકાના રેતળ પ્રદેશમા એ જણાય છે અને દરેક ભાગમા ઘતા
સુખ્ય તુલ જેવા કે મકઈ, શણ, કોળ, બાજરી, કપાસ, તલ, ગુવાર, મગ્ગી,
વેંગલ, ટામેટા, હાંપી, કેળા, બીડા વિગેરેને વૃક્ષાન કરે છે.

ઉપતી અને સામાન્ય હકીકત.

વરસાદ થાય એટલે ઘણે ખેડે ભાગે દાલ પેટવાળી અને ધોળી પાખ વાળી કુદીઓ ગરમી અને લેજા અનુકુળ સંજોગમાં જમીનમાંથી અવર નવર નીકળવા માટે છે. રાતના વખતે ઉડતી માલમ પડે છે, રાતના આઠથી બાગના અરસામાં ઘણેભાગે આમ તેમ હર દર કરતી દેખાય છે કુદીમાં નર અને માદા એમ બે જાતની હોય છે અને બંને જાતી તરફ આકર્ષાઈ તે તરફ વધુ આવે છે નરને દાખતા પીળાશ પડતું વીર્ય નીકળશે બ્યારે માદાને દાખતા એનો ઇંદ્રીયનો ભાગ જણાયે ઘણું કરી નર કરતા માદા કદમાં મોટી હોય છે માદા કરતા નરનું પ્રમાણ ઘણું હોય છે. માદા અને નર એકેકની શોધમાં રાતના આમતેમ ઉડે છે અને પસંદગી થયા પછી અનુકુળ વખતે સંયોગ થાય છે સંયોગની ક્રીયા લગભગ પાચથી છ કલાક ચાલે છે આ સ્થિતિમાં બંને બે બાન જેવી સ્થિતિમાં પડી રહેલા જણાય છે ત્યારબાદ માદા ખેતરના સેદા પર થયેલા ખડ, ખસલા અગર તો ધોરની વાડમાં ઉગેલી વનસ્પતી આકડા, કુવાડીઆ, બાકડુ, ખાવો, દાભડો, દરૌઈ, ગુદરડા પર ઇંડા પહેલા ત્રણ ચાર દીવસ સુધીમાં મુકે છે કાંઈ કોઈ વખત એક કુદી ૧૬૦૦ ઇંડા મુકે છે. ચાર પાચ દીવસમાં જમીનમાં વાવેતર થયું હોય તો મુખ્ય તુલના છોડના પાનની નીચે ઇંડા મુકે છે એ દરમિયાન જો સપાટા બધ સારો વરસાદ થાય તો ઇંડા ધોવાઈ જવા સભવ છે અને કાતરા ઓછા પ્રમાણમાં દેખાય છે ઇંડાને પરીપકવ થતા ચારથી પાચ દીવસ નાથ છે નીકળતા કાતરા ઇંડાને ખાતા પણ માલમ પડે છે વળી ઇંડાને ખાઈ જનાર જીવાત કે હીક વખત પેદા થાય છે. વળી કોપેટામાંથી કુદી નીકળે છે ત્યારે એની પાખ કાચી અને નાચુક હોય છે તેથી કુદીથી બરાબર ઉડાતું નથી તેથી તે દરમિયાન જો વરસાદ ભારે થાય તો કુદી એટલી જણાવવાનો સભવ છે વળી કાતરા કોપેટો બનાવવા માટે ત્યાંથી કુદી જણાય જો દરમિયાન એને ખાઈ જનાર દુશ્મનની હયાતી થાય તો કુદી કમી જણાયે અને કાતરા ઓછા થશે.

ખાતગ ખડ ખમત્રાપર જીવી પછી મુખ્ય પાકમાં પ્રવેશ કરે છે આ બુગમાં ન્યાં સુધી મકઈ મળે છે ત્યાં સુધી બીજા પાકને પહેલી સ્થિતિમાં છેડતા નથી અને કાતરા દર એક બે દીવસે પોતાનું ઢાકનું (શરીરનું) બદલે બદલે છે તેથી તેના રંગમાં અને કદમાં ફેરફાર થતો રહે છે સુવાળા પાન વાળા છોડને વુકશાન ઘણું કરે છે ન્યા ખડ ખસલું વધુ હોય, ન્યા શોગની વાડ વધુ હોય, ન્યા છાંયડો વાળી જગ્યા હોય, ન્યા બગીચો હોય ત્યાં અને

તેની નજીકમા એનો ઉપદ્રવ ઘણો જણાય છે મધ્યમ કાળી જમીનમા અને હલકા પ્રકારની જમીનમા ઉપરના કરતા મહેજ ઓછા અને ધીમેથી અને પાછળથી જણાય છે જ્યાં કાળી જમીન હોય, જ્યાં ટેકરાવાળો ભાગ હોય જે જમીન સારી ખેડાયેલી, તપેલી અને ખતરાયેલી હોય, જ્યાં ખડ ખંખડ, નજીવુ હોય, જ્યાં તળાવ નજીકમા જમીન હોય, જ્યાં પહેલો વરસાદ સારો થયો હોય અને વહેલુ વાવેતર થયું હોય, જ્યાં ડાગર, મગફળી, કારેલી, સુદીઆતુ વાવેતર હોય ત્યાં તેમજ જે ખેતરને રતનજોગની વાડ હોય અને જે ખેતરમા ઇંટના રોડા હોય ત્યાં ઘણાજ ઓછા પ્રમાણમા કાતરા જણાય છે.

ઉપર જણાવ્યા મુજબની અનુકુળતા મળે કાતરા વધી મોટા થાય છે અને ત્યાર બાદ જુદા જુદા પાકતુ નુકશાન કરે છે અને કદમા વધતા જતા હોવાથી તેમજ તેમને ખાવાતુ વધુ જોઇતુ હોવાથી, જે કાતરા વધુ પ્રમાણમા જણાયા હોય તે ખેતર પગી ખેતર ચોખા થવા માટે છે તેમા જે ખેતરો પાછળથી ચોરાયા હોય અગર તે જેમા મકઈના પાકનો વધારો કરી અને છોડને દેખાવ માટે, તેવા ખેતર અપાગબથ ચોખા થઈ જાય છે કાતરાને દરેક સ્થિતિમા મકઈ વધુ લાવે છે તેમા ઉગતી અને નાની મકઈને તે વધુ પસંદ કરે છે. કાતરા અઠ દશ દીવસના થાય ત્યારે તેમને શણ વધુ ખાવે છે તેથી બીજા છોડને પરતા સુકી શણના છોડને વળગે છે અને શણના ખેતર મા વધુ પ્રમાણમા જણાય છે મકઈના છોડને જ્યારે સાત આઠ પાન થાય છે ત્યારે છોડના પાન છછડા અને નરમાશ મટી ખડખડાપણુ જણાય છે ત્યારે તે છોડને થોડું નુકશાન કરે છે પણ શણના તે નાના છોડથી તે મોટા છોડ સુધી તે ઉપલા ભાગને કાપી નાખી પુષ્કળ નુકશાન કરે છે અને જ્યાં સુધી શણ મળે ત્યાં સુધી તે બીજા છોડને જે ઘણુ ખડ છેડતા નથી જ્યારે કાતરા પદરથી ખાવીશ દીવસના થાય છે તે દરમ્યાન એ સઘળા પાકને નુકશાન કરે છે હ હોદવાળા ભાગમાં ડાગર, સુદીયુ, બાજરી, મગફળી, કારેલી તેમજ તુવેરને તે એ જુ નુકશાન કરતા જણાય છે આ દરમ્યાન એમને ચીડાશ પાંખો, માવાવાળો, સુગધવાળો, દુધાળ તેમજ પુષ્કળ ખોરાક મળે એવી વસ્તુને વળગી પડે છે અને બીજા વસ્તુની આજી દરકાર કરતા નથી તેથીજ આ વસ્તુને તેમને ફેરીના છાલ, ગોડલા પાકા કોહવા, કેળા, ફણમંતો છોલોના અદરનો ભાગ, મહેડા, રતન જોગના પાન, ચોરના પાન, ઉબરડા ઘણા ખાવે છે છેલ્લા દીવસ દરમ્યાન તે આમ તેમ કારણ જવાને માટે જગ્યાની શોધમાં

કરતા હોય એમ જણાય છે' નો કે ત્યારે ખાવાની કીચા તો ચાલુ હોય છે - આ વખતે તે પીળા પાકા રંગના થાય છે અને તેમના નીમાળા પણ ખગતા હોય એમ જણાય છે કોઈ કેઈ કાતરો કાતરાને ખાતો જણાય છે (કાતરાને ખાઈ જનાર વળે પ્રકારના જતુ આ-સાલ જણાયા છે (૧) ભાદરવાને માગતુ છ પગવાળુ (૨) કાળુ મોઢુ છપડુ જે ધોળા રાધાવાળુ અને (૩) મધ્યમ કદનું કાળુ જાડુ છપડુ.)

ત્યાગ્નાદ પોકળ, પોન્ની, છાયઠ ત્રાળી, પરતર, મેઠાવાળી તેમજ બગીચા વાળી જમીનમા કાતરા 'કોપેટા' કરવાને અદર પ્રવેશ કરે છે તેથી દીન પ્રતીતીન જોઈતા થતા જણાય છે કુદી નીકળ્યા પછી લગભગ ૨૭ દીવમના અરમામા ઘણા ખરા કાતરા જમીનમા પ્રવેશ કરી કોપેટા કરવાનું કામ કરે છે અને જમીનમા હિડા જતા જાય છે લગભગ ૧ કુટની ઉંડાઈએ તે જણાય છે

સાલુ સાલે આછો વરસાદ થયો અને ગયે માસ મજેશ્વર માસમા વધુ વરસાદ થયેલો નહીં (જાનેવારીને આખરે આશરે દોઢ ઈંચ થયેલો) નો કે કાતરાને સમાધી અવસ્થામા જતી વખતે વરસાદ થયેલો અને તેથી જમીન પોન્ની થયેલી તેથી કાતરાને કોપેટા કરવાનું વધુ સુગમ થયલું આ' સાલ વરસાદ ઘણો મોટો થયો અને ઘણા દીવસ સુધી ઓછો રહ્યો તેથી કાતરાને સમાધી અવસ્થામાથી કુદીતા રૂપમા નીકળવાની અનુકુળતા મલી વળી લેજ અને ગરમીની પણ વધુ અઅનુકુળતા થઈ કુદી મોટી થઈ અને સપ્તામાં પણ આ' સાલ' ઘણું પ્રમાણમા નીકળી લે નીચેના પત્રકથી જણાશે.

તારીખ	વરસાદ છ. ફા	કુદીની સંખ્યા			રીમાર્ક
		નર	માદા	કુલ	
૨૯-૬-૨૬	૦-૬૮				કુદીઓ રોતના દીવા બત્તીથી ખાક
૩૦-૬-૨૬	૦-૬૪	૦	૧	૧	પાંચ બત્તી નજીક આવે છે, બત્તીને
૧-૭-૨૬	૦-૪	૨	૦	૨	સોખડની કચરાટમાં પાણી અને
૩-૭-૨૬	૦-૭૦	૧૮	૬	૨૪	પારતેલનુ મીઠાણુ મોકુ રેડી છે
૪-૭-૨૬	૦-૧૩	૭	૨	૯	ગાંધી તેપર તેને મુશ્કામ આવે
૫-૭-૨૬	૦-૪૩	૧૮	૭	૨૫	છે કે જેથી બત્તી નજીક આવેલી
૬-૭-૨૬	—	૭૧૦	૨૭૦	૯૮૦	કુદી છડી ફરાર પાણીમાં પડે છે
૭-૭-૨૬	—	૧૧૩૧	૧૦૦૦	૨૧૩૧	અને મરી જાય છે નળા પાંખા
૮-૭-૨૬	૦-૧૦	૪૮૭	૨૩૧	૭૧૮	વરસમાં દર દાનને આસરે ૬૦-૭૦
૯-૭-૨૬	૧-૭૫	૩૪૮	૩૪૩	૬૯૧	આવતી ત્યાં આ - સાલ ૪૦૦ થી
૧૦-૭-૨૬	—	૬૨	૧૨	૭૪	૭૦૦ માલમ પડી છે માદા કુદી
૧૧-૭-૨૬	—	૨૫૨૧	૮૩૫	૩૩૫૬	પણ ફરી ગતના બાર વાડા મુધી
૧૨-૭-૨૬	—	૩૭૪	૧૦૫	૪૭૯	હડતી માલમ પડે છે અને દીવા
૧૩-૭-૨૬	૦-૬	૩૩૩	૧૨૯	૪૬૨	બત્તીએ ૨૦૦ શીટ ભેટથી કડી
૧૪-૭-૨૬	—	૫૦	૨૧	૭૧	આવી સો છે કુદીઓગ સુચાં
૧૫-૭-૨૬	૧-૨૫	૦	૦		પણ ફરી સેદાપર, વાડામાં અને
					ગાંધાર ખડ ખસલાવાળા મામમાં
					યામ છે

૩૧૪ ૩૧૪ કુદી નો તા. ૧૦-૮-૨૬ મુધી ગણાઈ

આ પ્રમાણે કુદી, ઇંડુ, કાતરા અને કેપેટા એમ કાતરાની ચાર અવસ્થા થઈ. કુદીનું આયુષ્ય લગભગ ૮-૧૦ દીવસનું, ઇંડાનું ચારથી પાંચ દીવસનું, કાતરાનું ૧૬ થી ૨૪ દીવસનું અને કેપેટાનું લગભગ ૧૦-૧૨ માસનું થાય છે. જ્યાં સુધી કાતરાનો આ ચાલુ હોય ત્યાં સુધી ઘણું કરી વરસાદ ઓઝો થતો નથી આ સાલ દાહોદ તાલુકાના ઘણા મામમાં કાતરાથી બારે નુકશાન થયેલું છે અને પાછા વાવેતર કરવા પડ્યા છે તેથી નીચેની હકીકત ઉપયોગી જણાશે.

કાતરા ઓછા પેદા થાય તેને માટે લેવા જોઈતા ઇલાજ.

(૧) ઉપર જોઈ મયા કે કુદીમાથી કાતરાની પેદાશ થાય છે. આ કુદી રાતના દીવા બ-તીએ જે ચાંદને આવે છે તેથી વરસાદ થયે રાતના વખતે લોકડાની અગર લોખંડની કથરાટમાં પાણી ભરી મીડું ધાસતેલ રેડવું ત્યાર બાંદ ઇંટ મુદી ઉપર બ-તી રાખવી જેમ જેમ કુદી વધારે જણાતી બાય કે દર એકરે એક બ-તી મુકવાની મોઠવણ કરવી. રાતના બાર વાગ્યા સુધી પ્રકાશ રહેશે તો પણ ચાલશે રાતના વરસાદ અને પવનના સપાટામાં ફાનસના કાચનો ગ્લોબ ન બાજે એ રીતનું ફાનસ પર ઠાકણ રાખવું આ અને નીચે જણાવેલા ઇલાજ બધા જેડુત એકત્ર થઈ સુપ તેમ સહકારથી મોટા પ્રમાણમાં અજમાવશે તો એકંદર ઘણાજ ફાયદો થશે એક વ્યક્તિ કરશે તો તેને ફાયદો નહોતો જેવો જણાશે. આ ઉપાય ઘણાજ સચોટ તેમજ વધુ અસરકારક છે અને થોડા ખર્ચે ઘણાજ ફાયદો આપે એવો છે. કારણ કે કાતરાના મુખનો નાશ આનાથી થાય છે. જ્યાં સુધી કુદી સારી સપાટમાં બ-તીએ આવતી રહે ત્યાં સુધી એટલે આશરે હથથી બાર દીવસ સુધી બ-તી મુકવી પડશે. કથરાટમાં એકઠી થયેલી કુદીઓ અને આબુબાબુની કુદીઓને એકઠી કરી એક બ ઠામા ઢાટવી.

(૨) સેદા (ખેતરની આબુબાબુએ હોય તે) ઉન્હાળામા ખોદી સાફ રાખવા, ખેતરમા તાપના વખેતમા અવર નવર, ખેડ કરવી, બામટા, આકઠા, અરણી, ખાવો, દાંશડો, ગુદરડો દરોઈ વીગેરેના ટાણાં ખોદાવી જમીન સાફ રાખવી આખા અને બીજા ઝાડ નીચેની જગ્યાએ મોઠ કરાવી, ખોદાવી તેને સાફ રાખવી.

(૩) કુદી જણાય એટલે બને તો કસોણ અગર મેલી જમીનની નહોતી જમીન પુનને બાળી મુકવો કે જેથી તેના પ્રકાશમા બળવામા કુદી આવી પડશે અને બળી જશે.

(૪) જેમ જાને તેમ રતન જોગની વાડ કરી અને ચોરની વાડ જોડી થાય તેમ સારૂ

(૫) -વરમાદ થયે કુદીની મજબા વધુ જણાય તો પહેલા મગફળી, ડાંગર, બાજરી, અને સુદીઆનુ વાવેતર ચારી ખેડ કરી કરવું અને મકઈ તુ વાવેતર થોડો વખત મુદતથી રાખવું. જે આછી કુદી જણાય તો મકઈ તુ વાવેતર કરવું એક ચામ મકઈનો અને એક ચાસ સુદીઆનો એમ વાવવું

સુદીઆના પાન, પાતરા તેમજ છઠરા હોવાથી સુદીઆને નુકશાન કરતા નથી તેમજ એની માથે વાવેલી મકઈને પણ એકાદ નુકશાન થાય છે એમ અનુભવ સુચવે છે વળી સુદીઆને વાવવાથી ધામ ચામની તગી પણ જોડી થયે વળી વ્રણ, વરસાનો અનુભવથી જણાય છે કે બોજરીના તુવને જોડી પ્રમાણમાં નુકશાન કરે છે અને આ પ્રદેશમાં તો જ્યાં સુધી મકઈ મળે છે ત્યાં સુધી બાજરીને હેડતા નથી તેથી બાજરી વાવવા ભક્ષામણ કરવામાં આવે છે વળી બાજરી ખાંધ બગાડ કાપામાં આવે તો એમાં કુટવાની શક્તિ હોવાથી એનાથી જલદીથી ખેતર પાછું ભરાય નંચ છે એમ અનુભવ સુચવે છે વળી બાજરીવાળા ખેતમાં ખડ ખસણું જોડી થવા પામે છે

(૬) કારેલીને કાતરા નુકશાન ઘણું જ જોડી પ્રમાણમાં કરે છે માટે શેડા, પાળીએ, તેમજ મેલા કમોલ ભાગમાં અને વાડમાં રાત કાચેલીનાં બી વરમાદ આગળ જોડી રાખવાથી એના બીજ જલદીથી ઉગતા હોવાથી કુદી જેમ જાને તેમ એવી જગ્યામાં જોડી ઇડા સુકશે

(૭) અનુભવ પછી જણાયું છે કે જે મકઈને ચોરડીના જોળ સાથે જોળી ચોરવામાં આવે તો બી ઘણી સારી રીતે ઉગી નીકળે છે, જમીન માં રહેલી જલવાતથી ઉગતા બીને જોડી નુકશાન થાય છે, અને વરસાદ થયે જોળાનો ફસ જેમ જેમ જમીનમાં ઉતરતો જાય છે તેમ છોડનો વધારો મોરો થાય છે અને છોડનો પીળો રંગ ન રહેતાં કાળાશ પડતો રંગ અપાટાખંધ થાય છે તેથી જો મકઈમાં કાતરા જોડી નુકશાન (આશરે બે થી પાંચ ટક) કરે છે જ્યારે જે ભાગમાં જોળ ન નાખવામાં આવે તો આશરે ૪૦ ટક છોડને નુકશાન કરેલું હતું માટે દરેકે દરેક જોડી બી જોળવામાં આવે તેમજ જોડીનો જોળાનો ભુકો ચોરવી ચોરવામાં આવે તો ઘણું જ ફાયદો થાય છે છોડ ઘણા ભરાવાદાર થાય છે તેથી જો ભાગમાં કાતરા નહીં જોડી નુકશાન

ખેતીવાડી અને ગુજરાત ઉદ્યોગ

ત્રિ સાંસિ કં.

૧૯૧૮

વર્ષ ૧૩ સુ.]

જાન્યુઆરી-૧૯૨૭

[અંક ૪ થી.

દેશની ખેતીવાડી સુધારણા નીચી-તે બાદશાહી ખેતીવાડી કમીશન.

દ્વિતીય હકીકત અને નવું દ્વિતીય સુચના

મગફર કમીશનની બેઠક આપણા દેશમાં શરૂ થઈ હતી છે તેમાં મુખ્યત્વે, ઇલાકાના કામ પુરતા સલાહકાર તરીકે આપણા ભરથ ગહેરના મનની, દીવાન બહદુર અબાસકર ઉત્તમરામ મલ્લ વકીલની નીમણૂક થઈ છે, એમના અનુભવ જ્ઞાન અને કાર્ય ક્ષમતાનો લાભ ગુજરાતને મળવાનો સમુર્ણ સંભવ અને ભરોસો છે અને ગુજરાતને માટે મગફર થાય એ સ્વભાવિક છે એટલે ગુજરાતના પાંચે જિલ્લાની માહિતી એ તેથી એમની નીમણૂક બહલ સરકારને ધન્યવાદ માટે છે.

અવસ્થાને લીધે કામ કરવાની શક્તિ કમતી, પરંતુ સભ્યના મહેત્વ તરફ નજર કરતા આ ત્રિમાસીક સાથેના કેટલાક વર્તમાના ધોડા સંગ્રહને લીધે ખેતીવાડી સુધારણા સબધી જેવાં તેવા વિચારો પ્રદર્શિત કરવાની તક જવા દેવી નહીં તે વૃત્તિથી કંઈક દુઃખાણમાતે રહ્યું કરવામાં આવ્યાં છે.

ખેતીવાડીને લગતા સુધારાની બાબતમાં કંઈ ઉચ્ચ પાથલ થાય એવા દરદા કંવાની તારકાળીક જરૂર જણાતી નથી ગુજરાતનાં જેડુંતો અનુભવી છે તપાસુરેની જલ્લિત પ્રમાણે સમજાને નિયમસર એક સરખું કામ કયો જાય છે હદમી છે વળત સાધી લેવાનું સમજે છે અપવાદ હોય વગસાકની વિચિત્રતા અને પ્રમજેવામાં ઉદાર વૃત્તિને લીધે વખતસર નાણાની સંગ્રહ હોવાથી ખેતીની પુરી માધ્યલની મુશ્કેલી થાય જ્ઞાનના વ્યભાવે નવા સુધારા પધારા તરફ એકદમ લક્ષ જતુ નથી, છતાં ધીરજથી કસાધી સમજાવી કામ લેવામાં આવે તો લાવાના પ્રમાણમાં તે ઉપાડી લેવા પણ તેવાર થાય એવા છે

અભ્યાસનાં—ગામરીમાં સદ કમાકારી તરફથી રચુલ શામે નિતિનું તથા સમજી માણસાઈનું જ્ઞાન મળતું બંધ જવાથી અને સુઠી જુવારની ગામંડી પ્રાદમણીઆ નિરાળો નીકળી જવાથી તથા નવી પદ્ધતિની શાગાએનો દરેક ગામે જમાવ હોવાથી વાંચન, લેખન અને ગણિતનું સામાન્ય જ્ઞાન મળતું નહિ હોવાથી અજ્ઞાનતામાં વધારો થયા સિવાય બીજું કંઈ પરિણામ આવે નહિ. વૃક્ષો દિવસે દિવસે મરી શીટવાથી તેઓ તરફથી પરપરાથી આવતું આવતું મહોડાનું ખેતીવાડીનું જ્ઞાન હોડા, દુચકા, કહેવતો ને ઉપાયાથી મળતું તે પણ જવા જોડું છે. આવે પ્રસંગે ખેડૂતો ખેતીવાડીમાં સુધારા વધારા કરી શકે માટે દરેક ગામે શાળાની તથા પાંચ સાત ગ્રામો વચ્ચે એક જામતરાના ખેતરની જરૂર જણાય. આપણી પુરાણી સંસ્કૃત, ઐશ્વરીક, કાશી ને પ્રચલીત ભાષામાં આવું જ્ઞાન હવે નહિ એમ કહી શકાય તેમ નથી. તેની શોધ યોગ યવાની જરૂર છે. દવળો કે મસીદોને અગે પળતી જમીનમાં સાધુ, ક્ષીરો પોતાનાં તરફથી ખેતી કરાવતા અને તેનું અનુકરણ ગામના ખેડૂતો આ જમાના પહેલા કરતા દગા, ચલુરવેદમાં ખેતીવાડીનું જ્ઞાનનો સમાવેશ છે સુર હોકા ખેતીવાડીમાં ચાશ પ્રવિષ્ટ હતા અને રપેન હેય તેમના કબજામાં આવ્યો ત્યારે ત્યાં તેઓએ ખેતીવાડીની સુધારણા કરી હતી.

ખેતીનાં ઓળાં—માહિતી અને અનુભવ વગર એકદમ નવાં ઓળાં જામવ કરવાં એ જોખમ ભરેલું જણાય. સાદુ ઓળાંમાં ખેડૂતોની અનુકૂળતા સંજ્ઞા દેરદાર કરવા જેવું હોય તે કરવું જોઈએ. રજાનીક હોદાર તથા સુધારી નવી બાતના ઓળાં જાનાવી શકે તેની તેઓને તાલીમ આપવી જોઈએ. ખેતીનું કામ તકનું છે. તક ગોંધ કે વરસ બચકનું. હોદાર સુધાર ગામમાં જાસો કરીને રહે, માટે તેઓને પદાયતી જમીન આપવી જોઈએ. ઓળાં શરો, અસ્તાં ને શુભવણ વગરનાં જોઈએ.

ખાતર—ખેતીવાડી કાલેજના કોઈ પ્રવૃત્તિએ બનાવવી સરવું ખાતર બનાવ્યાનું કે તે પ્રચારમાં આવ્યાનું બાજમાં નથી. પણ અરૂં છાણનું ખાતર વપરાશમાં આવે છે. અનુભવ મળતું ખાતર છૂટું છવાયું વપરાય છે. છાણનું ખાતર સાચવી રાખવા સાફ તેને માટે ખાડા ખોદવા, સાફ તથા ગામની દવા બગડે નહિ તે સાફ સહનુજીતીવાળા ઇલાજો ને નિયમો હોવા જોઈએ. ગામની હવા બગડે નહિ તે છાણના ખાતરના ખાડા બનાવવાની માહિતી ખેડૂતોમાં પસારવી જોઈએ. ખાતરના ખાડા ઢાંચના રહેણાં પામે હોય, તે સુખમતા ભરેલું છે ગામની હવા બગડે નહિ એવી રીતે આખા ગામના ઘરો માટે રહેણાં

સાડું ઇલાઈથી જમ્યા નીમવી જરૂરનું જણાયું તો તેમ પણ જોઈએ. બળેતેણુ મા છાજુનો ઉપયોગ થાય છે, તે બધું થયે જોઈએ, લાકડાનાં મોઢાં બળેતેણુ ને લીધે ખાણું ખને છે. ખાણની ઉછેર થતી નથી, લીલા ખાતરના પ્રચારને ઉત્તેજન મળવું જોઈએ.

વાવેતર જણસની ફેરફારી અને વાસેલ:—આ પણ કેટલેક અંશે ખાતરની ગરજ સારે છે. વાસેલ જમીનનું તથા હલકા તુલથી વાવેતર જણસની ફેરફારી કરવામાં આવી હોય તેવી જમીન પરના મહેસુલમાં કંઈ છુટ છાટ થાય તો તે કામને ઉત્તેજન મળે. વરસાદ અને હવાપાન સારા હોય તો ખીજે વરસે વાસેલને ફેરફારથી રાકાયલી જમીનમાં સારો પાક થાય છે.

પાણી—નદી, નાળાં ને કુવાના પાણીનો ખેડુતો ખુટથી ઉપયોગ કરે તેવી ચોજના થવી જોઈએ તાપી, નમદા, મહી ને સાબરમતિ વિગેરે નદીઓમાં જ્યાં હમેશાં મીઠું પાણી રહે છે ત્યાંથી નહેરોની ચોજનાથી એતીમાં મારો મુધારો થઈ શકે ધરીગેશન ખાતાનો વહીવટ એતીવાડી ખાતાના ઉપરીના તાળામાં હોવો જોઈએ. તેજ પ્રમાણે જમલોનાં કારણો દેખીતા છે દરેક ગામમાં એવો એક મીઠાં પાણીના મોટા કુવા ખોદવા ઇચ્છવા જેવું છે દરેક ગામમાં એવો એક મોટો કુવો લોકલબોર્ડ તરફથી થયો જોઈએ. ખેડુતોના આશીર્વાદ રૂપ થઈ પડશે, સારા સારા, સસ્તા, આધારણ બુદ્ધિનો ને સાધનનો ખેડુત વાપરી શકે એવા કૌસ તેઓની દ્રષ્ટીએ પાડવા જોઈએ.

ખી—લગભગ બધાં ખેડુતો પોતાની એતીના પાકમાંથી ઉત્તમ ખી માવ જતથી સાચવી રાખવાનું જણે છે ને તે પ્રમાણે ચોલે છે. જવલ્લે થોડાક પ્રકાર ગોપાત નાજીની તાણને લીધે તેમ કરી શકતા નથી સહકારી મંડળીઓ ઉત્તમ ખીની કુદકાનો બબ્બરમાં વેચાતાં ખી કરતાં ઓછે કીકાયતે ભાવે આપવા સાહે કહાડે તે ઇચ્છવા જેવું છે.

દોર—અગાઉ સરકાર તરફથી દોર ઉછેરવાના કારાઓ નહીં હતા. દોર ઉછેરનારની ઓક બતારવારી તરીકે ઓળખાતી હતી તેઓને દોર ઉછેરવા સાડું મફત પડતર જમીન મળતી હતી. આવી જમીનની તંગીને લીધે અને સરકારી પડતર જમીનમાં કે જગલોમાં દોર ચરાવવાના કડક નિયમોને લીધે તેઓને આ મધ્ય પડતો ગયો છે. દરેક ગામમાં ગામના દોરની સંખ્યાના પ્રમાણમાં ગોચરણ સાડું જગા નિમ્ન થવી જોઈએ. તેમ દોરને ઉભા રહેવા સાડું પણ જમ્યાની જરૂર છે વ્યાપ મારે વાવેતર થયેલી જમીનને મારો ઓછો હોવો જોઈએ. પોતાને ત્યાં જેટલાં દોર હોય તેના પ્રમાણમાં ચારાના તુલક

પાવેતર જેડુંતો કરે, એવો પણ કંઈક નિયમ હોય તો હીક બળદો પેલા થાય માટે ગાયો ઉછેરવા જેડુંતોને કિતેજન મળવું જોઈએ. ગામના ખર્ચ કરતા પૃથુ હોય તો જ ઘાસ ચારાનો નિકાશ થવા દેવો જોઈએ.

જરૂર ન—દેશની જમીનના ઉપરી માલિક સરકાર હોવાથી તે સુધારવા ની દરેક પેરવા તેમણે કરવી જોઈએ, ઉપરી ખીચી જમીન સપાટ કરી આપવા જોઈએ, જે જમીનમાં પાણી ભરાઈ રહેલું હોય તે સરંખી કરાવવી જોઈએ જેડની સુગમતા માટે જેતર અમુક દેખરૂખથી જોણ વિસ્તારનું હોય જોઈએ નહિ જાઈએ જાણની વહેંચણીમાં એવા જેતરની વહેંચણી ઉચક રકમથી થવી જોઈએ જેન અને તેમ મોટા વિસ્તારના જેતરો એક જેડુંત પાસે એકઠે જ રહે હોવા ઇચ્છીત છે જેતરની વાડ અને હુદ નિશાન કરવા સાંડ જતી જમીનપરનો ધારો કરી થવો જોઈએ ઢોંગ અને જગલી જનાવગે તુલનો નાશ કરે છે, તે અટકાવવા સાર પાદી મજબુત લાયમ વારની જરૂર છે અગસ પરમ ટંટા થાન નહિ માટે ચારા હદ નિશાનની જરૂર છે, જેડુંતોને જગલી જનાવ રાધી તુલનું રક્ષણ કરવા માટે છુટથી બહુકતા પચવાના મગવા જોઈએ પોના ના જેતરમાં રહેવા તથા ઢોરઢાક બાધવા પાકા મકાનો બાધવાની છુટ હોવી જોઈએ પાકા મકાનથી મીઠકતનું ઘણી વખત રક્ષણ થઈ શકે છે, એવા મકાનો બાધવા બહુલ વિશેષ ધારો કે તલ્લરણુ લેવાનો રીક્ષા બાધ થવો જોઈએ સરકાર તરફથી વખતો વખત તે બકલ જે કર કરેલો હોય તે લેઈને કરીઆ કાઠે આવેલા જેડુંતોને મીડું પકવવાની તથા વેચવાની છુટ હોવી જોઈએ અમુક એકજ મધ્યસ્થ સ્થળે મીડું પકવવાના નિયમમાં છુટછાટ, ધત્રી, જોઈએ.

પચાવત—દરેક જામે જે બાજુની પચાવત હોવી જોઈએ એકમે સીવીલ અને પોલીસનો અમુક વહીવટ મેપવો જોઈએ, બીજીની પાસે સંસાર રીતે આયિંદ વહીવટ રહેવો જોઈએ, પહેલી પચાવત ઉપર દેખાદેખ રાખવાનું કામ જે તે ખાતાના અમલદાર પાસ રહેવું જોઈએ, બીજી પચાવત ઉપર દેખાદેખ રાખવાનું કામ મહકારી ખાતાના તથા જેતીવાડી ખાતાના અમલદાર પાસ રહેવું જોઈએ, કંઈપણ નવું કાર્ય શરૂ કરતા કે જુનામાં સુધારો કરતા પહેલાં જોમલોડાની ઇચ્છાનુસાર પચાવતોની સાથે મનકત થવી જોઈએ.

શ્રીમન્તલાલ હંદેરામ

ગાંધી મંદિર સ્ટેડરી, જેતીવાડી મહાનગરપાલિકા

સરકો અને તેની બનાવટ.

(લેખક—મહાદેવપ્રસાદ હરિલાલ દેશાઈ બી એચ.)

હાલના સભોગોમા દેશના વેપાર ઉદ્યોગની સ્થિતિ નળળી પડી ગઇ છે આ વખતે જુના ઉદ્યોગોની* ખીલવણીની તથા નવા ઉદ્યોગ હસ્તિમાં લાવવાની આવશ્યકતા છે સગ્ગની બનાવટ એ એક મહત્વનો ઉદ્યોગ હોઇ તેમાથી નુકસાનની બહુ બીક રહ્યા સિવાય સારો નફો મેળવી શકાય તેમ છે.

દક્ષિણ ગુજરાતમા શેરડીના રસમાથી સરકો બનાવાય છે શેરડીના વાવે તરના મધ્ય ભાગમા નવસારી આવેલુ હોવાથી ત્યાજ સરકો બનાવવાના કારખા ના જોવામા આવે છે, પરંતુ ત્યા ત્યા શેરડીનો રસ મળી થકે ત્યા સરકાની* બનાવટ માટે કારખાના કાઢવા જોઇએ સુબધ સરકારના એધીકારચરક કેમી કો કરેલા સગ્ગના પૃથકકલુ ઉપરથી જણાય છે કે તેમા ૩૫ થી ૪૫ ટકા એસીટીક એમીડ હોય છે આ એમીડને લઇને ખોરાકમા સરકો ઉપયોગી થઈ પડે છે અને તેને લઇને ખોરાકમા સુગંધ અને ગારવાદ આવે છે સરકાથી ખાચનશક્તિ સમળ થાય છે અને તેમા થીટામીન પણ હોય છે.

સરકાના ઉપયોગ અને મહત્વ વિશે આટલુ કહીને હવે આપણે તેની બનાવટ વિશે વિવેચન કરીશું સરકો બનાવવા માટે શેરડીનો રસ મેળવવો જોઇએ. આ માટે સાધાગ્ધ રીતે જેહુતો પાસેથી ઉલી શેરડી ખરીદી લેવામાં આવે છે સાધારણ વરસમા દર વિશે ૪૦૦) રૂ. આપવા પડે છે જેમાં શેરડી પીલીને રસને કારખાને પહોચાડવાનુ ખર્ચ આવી જાય છે આમ રસ નવેમ્બર માસ સુધીમાં તઈયાર થાય છે. અને પીપોમા બરીને કારખાને લાવવામા આવે છે એક પીપમા આશરે ૫૦૦) રતલ અથવા ૧૨૫ મણ રસ માય છે પીપ માથી રસ ૧૫ મણ માય એવી કોડીઓમા કાલવવામા આવે છે, રમ ભગ્વા માટે આ કોડીઓને અદરથી લાખ દઇને અમે નહિ એવી બનાવવામા આવેલી હોય છે, લાખ દીધેલી કોડીની કીમત છ રૂપીઆ પડે છે, આ કોડીઓમાં ત્રીન્ત ભાગ સુધી રસ ભરવામા આવે છે અને બધી કોડીઓ ચોગાનમાં જ્યાં સુર્યનો તડકો ગરાબર પડતો હોય ત્યા સુકવામા આવે છે કોડીના ભા પર તાપલાનો કડકો નાખીને તે કપ્પર માટીની કચરોટ ઉધી પાડવામા આવે છે

આવી રીતે સરકો બનાવવાની શરૂઆત થાય છે. આ બનાવટમાં ઉભરણુ આવવા માટે કશું દેરવામાં આવતું નથી એમ કારખાનાના માલિકનું કહેવું હતું પરંતુ જો આપણે આ બાબત વધારે ધ્યાનથી તપાસીએ તો જણાશે કે ઉભરણુ લાવનારી વસ્તુ જેને “સરકાની ઉત્પાદક વસ્તુ” કહેવામાં આવે છે, તે અમલખાણે આપોઆપજ રસ સાથે મળે છે કારણ કે કારખાનાવાળાએ એમને કહ્યું હતું તે પ્રમાણે સરકો બનાવવાની આ કોઠીઓને કઠી પુરેપુરી યોદ્ધાને સાફ કરવામાં આવતીજ નથી અને તેથી કરીને બાગલા વરસના સરકામાંથી કોઠીને તળીએ રહેલો થોડોક ભાગ “સરકાની ઉત્પાદક વસ્તુ” નું કામ કરે છે અને ઉભરણુ આવવા શરૂ થાય છે કોઠીમાં મથાળે આવેલો કચરો અને શીલુ વિગેરે કાઢી નાખવામાં આવે છે પછીથી દર ચોથે દિવસે એક કોઠીમાંથી બીજી કોઠી માં રસને ફેરવવામાં આવે છે અને તે વખતે રસ ઉપર ઠરેલી ગ્રારી કાઢી નાખવામાં આવે છે આ ક્રિયા આઠ માસ સુધી ચાલે છે તે બાદ કોઠીઓને વરસાદની બીકે છાપરા નીચે લઈ જવામાં આવે છે. અને થોડી જગામાં સરકો બારી સકાય તેટલા માટે મોટા પીપોમાં, સરકાને કોઠીઓમાંથી કાલવવામાં આવે છે આમ આપુ ચોમાસુ સરકો પીપમાં રહેવાથી તેમાંનો કચરો કચરો વિગેરે નીચે બેસે છે અને ઉપર નિર્મળ પ્રવાહી રહે છે જે વાપરવા યોગ્ય ગણાય છે. આ વખતે દરરોજ રસનો રંગ બદલાઈને જે રંગથી સરકો ખાસ જોળખી સકાય તેવો આછો શુભાળી બને છે.

આમ બાર મહીના પછી જ્યારે નવો રસ બનવાની તૈયારી હોય છે ત્યારે જુના રસનો સરકો તઈયાર બની રહે છે સાધારણ રીતે રસનો ખેતૃતિયાગ બાગ સરકો બને છે અને એક ત્રુતિયાશનું સુર્યના વાપને દ્વીધિ બાષ્પિકબન થાય છે. નવસારીના એક કારખાનાવાળાનાં સને ૧૯૨૫-૨૬ ના વરસ કરમીઆન ના આવક બાવકના આકેડા નીચે પ્રમાણે છે —

જ

ઉ

૧૦૪૦૦) સગકાના ૨૦૦) પીપના ૫૨૦૦) ૧૩ વીંધા ખેરદી ખરીદી તેના
(પીપ=૫૨ ગેલન) દર ૨૨૫ કારખાને આવતા સુધીના
ગેલને એક રૂપીઆના ખર્ચના
ભાવે વેચાણના.

૮૦૦) કારખાનાના ચાર મહુરોનો
આઠ માસનો પગાર.

૧૦૦) કારખાનાનું ભાડું

૪૫૦) દર વરસે ૭૫) કોઠીઓ દરેક
૩ ૬) લેખે ભાગે તુટે તેના.

૧૬૦) દર વરસે ૮) પીપ દરેક રૂ.
૨૦ લેખે ભાગે તુટે તેના.

૩૨૫) કારખાનેથી કુકાને (મુળક
અથવા કોઈ શહેરમાં) સગકા
ના પીપ મોકલવાનું ખર્ચ.

૭૦૨૫) ખર્ચ

૪૨૦) દરવરસે દરસે'કહે ૭ ટકા
લેખે ખર્ચ ઉપરનું વ્યાજ.

૨૬૪) કારખાનું કાઢતી વખતે શરૂ
આવતા ખર્ચેલી સુડીનું
વ્યાજ.

૪૦૦ કોઠીના ૨૪૦૦

૫૦ પીપના ૧૦૦૦

૫ મોટા પીપ ૧૦૦૦

૪૪૦૦

૭૭૦૮ કુલ ખર્ચ

૨૬૬૧ ચોકખો નફો

૧૦૪૦૦)

૧૦૪૦૦

સરકારનો ઉપયોગ અથવા તથા તરફારીને સ્વાદ આપવા માટે થાય છે, હાલના પાગરીઓ તથા મુસલમાનોજ સરકારનો ઉપયોગ કરે છે, સાધારણ રીતે હિંદુઓ સરકારનો વપરાશ કરતા નથી જો કે હવે કોઈ કોઈ કુદુ બોમા સરકારનો પ્રવેશ લીધો છે, સરકાર ન વાપરવાના કારણમા હિંદુઓને ધાર્મિક અંતગત નહે છે એમ કહેવાય છે, પરંતુ સરકાર બનાવવાની રીત જોતા જણાશે કે એની બનાવટમા હાલનો કાષ્ટક સ્પર્શ આવતો નથી અને તેને માદક પદાર્થની કોટીમાં મુકી શકાયજ નહિ, જો આ જાણત ખુલાસા રૂપે તેમના સમક્ષ મુકવામાં આવે તો તેમનો વિરોધ નાબુદ થશે, આ ઉપગત એ જરૂરનું છે કે કારખાના વાળાએ સરકાર બનાવવાને બને તેટલી સ્વચ્છતા રાખવી જોઈએ જેથી ઠરીને કારખાના જોવા આવનારને પણ કોઈ પ્રકારની ગુણ થઈ નહિ,

સરકારની ખપત શહેરો સિવાય ખીજે બહુ ઘોડી છે અને વેપારીઓના કહેવા પરથી માલમ પડ્યું છે કે અત્રે બનતા સરકારનો અરધો ભાગ મુંબઈ ના બંદરમા ખપે છે અને બાકીનો રજાનિક બંદરમા ખપે છે, શરૂઆતમા જણાવ્યું તેમ સરકાર એ લાભકારી ખાદ્ય છે, અને તેથી કરીને તેની વપરાશ વધે એ ઈચ્છવા યોગ્ય છે, ખાદ્ય વસ્તુઓના વપરાશને ઉત્તેજન આપવા માટે બહેરાત કરવાની જરૂર સાધારણ રીતે હોતી નથી, છતાં સરકારનો ઉપયોગીતા વિષે બહેરમા એાછી માહિતી હોવા ના સબબે તે સબધી માહિતી ફેલાવવી એ આવશ્યક ગણાય,

મુંબઈ મગકારના એગ્રીકલ્ચરલ ટેમ્પીસ્ટ હાલમાં તાડીમાંથી સરકાર બનાવવાના પ્રયત્નમા સફળ નીવડ્યા છે અને તેમના અભિપ્રાય પ્રમાણે તાડીમાંથી બનેલા અને શેરડીના રસના સરકારમા કાઈ ફેર હોતો નથી, એટલે સરકાર હજી વધારે પ્રમાણમા બનાવાય અને એધો થાય એ સંભવિત છે, દક્ષિણ ગુજરાત મા તાડીની કલ્પન તો પુષ્કળ થાય છે, તો તેમાંથી આ નવા ઉદ્યોગનો ખી લવણી કરવા તરફ વહેાટરા ગળ્ય તેમજ મુંબઈ સરકારનું તથા કારખાનાવાળાઓનું ધ્યાન જેની આ લઘુ લેણ મગાવ કરીશું

કાતરા સંબંધી બાણવા જેવું

લેખક - પ્રાગણ રણછોડણ દેસાઈ કાર્મ સુપ્રાન્ટેન્ડન્ટ-દાહોદ.

(ઝોકટોળર-૧૯૨૬ના અઠના પૃષ્ઠ ૪૮થી ચાલુ)

વળી મોરચુયાના પાણીમા (રા ટકાવાળા) પલાળી મકંઈને ઓરી હોય તો એક દીવસ વહેલી અને મારી ઉગે છે એકલા પાણીમા પલાળેલી પણ સાગી ઉગે છે પણ એરડીના ખોળમા પલાળેલીને ઉગતા ૬ કલાકનો અતર પડે છે પણ ઉગ્યા પછી ૭૨ દીવસમા ઉપલા બન્ને કરતાં વધુ વધારો દાખવે છે એનો ઉધાડુ છે કે બાઝ કલાક પાણીમા મકંઈને પલાળી ઓરીએ તો એક દીવસ મકંઈ વહેલી ઉગે છે પણ મોરચુયાના (રા ટકાવાળા) પાણીમા પલાળી (૧૨ કલાક સુધી) એરવ થી જીવાતથી પણ ઓછું નુકશાન થાય છે. પણ એરડીનો ખોળ જમીનમા વધુ વળન રહેતો હોવાથી એરડીના ખોળથી વધુ સારી અમર થાય છે વળી પદ્મ દીવસની મકંઈ થાય ત્યારે એક એકરે એ મણ પ્રમાણે દીવેલીનો ખોળ આપ્યો હોય તો વરસાદ થયા બાદ મકંઈ અપાટા બધ વધવા માટે છે. કપાશીઆ ઓગતી વખતે સાથે એરડીનો ખોળ ભોળવવા મા આવે તો કપાશીઆ સારા ઉગે છે અને કાલા જીવાતથી ખા ઓછો થાય છે અને વધુ વરસાદથી કપાશીઆ કાઢી જવાનો ભય રહેતો નથી વળી જો છોડને ખાવામા આવે તો ખાતરના ગુણને લઈ એ છોડ સારી રીતે ફુટી વધે છે

(૮) અનુભવ મરથી જણાય છે કે છાછરા પાનવાળી મકંઈના છોડને કાતરાથી ઓછું નુકશાન થાય છે. માટે એવા છાછરા પાનવાળા છોડને પસંદ કરી એના દોડા બુદા રાખી એરવાથી મકંઈના તુલમા ઓછું નુકશાન થાય છે આ છોડનું બી આવતી સાલ વધુ પ્રમાણમા દાહોદ ક્ષેત્ર પરથી મળી શકશે

(૯) એતો કહેવાની જરૂર રહેતી નથી કે જમીનને અવર નવર ખેડી સાફ તાળી હોય તો જીવાતનો ઉગવ ઓછો થાય છે અને જમીન ઉત્તણમા તપતી હોવાથી એમા થતું તુલ પણ અપાટાબધ વધે છે માટે ન્યારે ન્યારે માવડ થાય ત્યારે અનુકૂળતાએ જેતરને ખેડી સુકવુ આ સાલ ખેડી એના જણાય કે વધુ તાપને લઈ એ અને બુન માસમા જમીનના દીપતા તણ ધંચ ના પડાવી કાતરાના કાપેટા ધણાબગ મરેલા જણાયા વળી એ પણ એક

સવાલ છે કે આગળ માછળના કોષ્ટકમાંથી બે ત્રણ ચાર વરસે કુટી નીકળે છે કે કેમ. તેથી ખેડ કરવાથી ગેરલાભ નથી. ઉંડી ખેડ જેમ થાય તેમ વધુ લાભ થશે અને અવરનવર થોડા થોડા દીવસે થાય તેમ સારું.

(૧૦) જ્યારે કાતરાનાં ઇંડા જણાય ત્યારે ઇંડાવાળા પાન એકઠાં કરી એક ખાડામાં દાટી દેવા, ઇંડામાંથી કાતરાની કળતા દિવસે તેને પછુ તેવી રીતે એક તગારામાં પાણીને ઘાસ્તેલમાં એકઠા કરી ખાડામાં જમીનમાં દાટી દેવા.

(૧૧) વળી ચાર ચાસ મકઈના અને બે ચાસ શણના એમ અવરનવર પાવેતર કચું હોય તો જો કે શરૂઆતમાં માની મકઈ હોય તે દરમ્યાન જો કાતરા જણાય તો મકઈને નુકસાન કરે છે. પણ એછી કાતરા શણને વધુ પસંદ કરતાં હોવાથી ને ખાતા હોવાથી મકઈ બચી જવા પામે છે.

(૧૨) કાતરાને બોઈડું નામનું ખસલું તેમજ કાચલી નામના ખસલાં નરમ તેમજ સુંવાળા હોવાથી વધુ પસંદ હોય છે. માટે એના બી એકઠાં કરી શેડા પર ત્રીગેરે જગ્યાએ વંસાઈ આગળ નાખી મુકવા જ્યારે કાતરા જણાય ત્યારે એના પર પાણી તથા ઘાસ્તેલને મિશ્રણ કરી છાંટવાથી કાતરા બોઈડું મરે.

(૧૩) કપાસની આબુબલુએ બીંડા કમો છે એ તો કપાસને છોરી બીંડાને ખાય છે તેથી બીંડા કરવાને લોકોમણ કરવામાં આવે છે. બીંડા પર ઝેરી દવાનો ઉપયોગ કરવાથી કપાસને નુકસાન બોહું થાય.

કાતરા જણાય ત્યારે શા ઇલાજ લેવા તે વિશે—

(૧) કાતરાનો દેખાવ બે જગ્યાએથી થાય છે, (અ) ખેતરની અંદર પાવેલા તુલપર જણાઈ તુલને નુકસાન કરે તે અને (બ) ખેતરની આબુબલુ શેડા, પાંડ અને અંબસલા વાળી પડતર જમીનમાં ઉત્પન્ન થઈ પછી ખેતરમાં પ્રવેશ કરી તુલને નુકસાન કરે તે.

(અ) વાળી આબતમાં દેખાવ ઘણાજ બોહા, પ્રમાણમાં હોય છે. આશરે ૨૦ થી ૩૦ ટકા હોય છે એટલે શરૂઆતમાં કાતરાને લીધી લેવામાં આવે તો સખા ઘણી બોહી હોવાથી કામ અપાટાળ થાય જાય છે, નાની નયમા તાપ એમનાથી સડનું થતો નથી તેમજ ગરમાટા અગર ઉકળાટ દરમ્યાન પણ જો છોડના પાનના નીચલા ભાગમાં અગર તો છોડના મુળના ભાગમાં સંતાઈ રહે છે માટે સવાર, બપોર અને સાંજના પાણી અને ઘાસ્તેલવા વાસણમાં બે બેગી લેવાથી

એની સંખ્યા ઘણીજ આછી થશે. એમ જે ત્રણ હીવસ કરવાથી એનો નીકાલ થશે. વળી ખેતરમાં રીતસર વાવેતર કરેલું હોય તો કરખી ફરવાથી વચ્ચેના ખડનેનારા થશે. તેના સથવાથે છાંડને પચુ વધારે થતો રહેશે અને વચ્ચેના કાતરા, પચુ આછા થશે. વળી ચણના લોટ સાથે પેરીશ ઓન નામની ઝેરી દવા (30=૧) પ્રમાણમાં મેળવી છાંડ પર સવારમાં વહેલા અગર સાજના ૬ ડા પહોરે હાથ સવાથી છાંટવી આ લોટ ઝેરી દવાના મિશ્રણવાળો હોવાથી તેમ જ લેજથી, છાંડના પાનને થોડી જવાથી કાતરાના આધામાં છાંડનું પાન આવે તો કાતરા, મરી જાય છે. દવા છાંટવા પછી તરતજ વરસાદનું આપટું પડેતો દવા ધોવાઈ જાય છે. વળી જો પવનનું એક વધુ હોય તો દવા બરાબર છાંડાં નહીં, એક માણસ દરેક જ એક એકરમાં દવા છાંટી શકશે અને દવા આશરે શેર ૪૦ થી ૬૦ જોઈશે.

મારો અગત્ય અનુભવતો એ છે જે જો મકંઈને જે કુટને અંતરે હારમાં વાવી હોય તો અવરનવર કરખી, મારવાથી ખેતરમાંથી કાતરા આછા થાય છે. સાથે દવાનો ઉપયોગ કરવાથી છવતા કાતરાનું પ્રમાણ નજીક જેવું રહે છે. જે કાતરા રહે છે તેનાથી જુનું નુકશાન થાય છે વળી જો મકંઈને પોણા કુટથી એક કુટને છેટે વાવી હોય તો આછા છાંડ હોવાથી દવા વિગેરેનો ઉપયોગ, સહેલાઈથી અને બપોટાબધ થઈ શકશે અને જે છાંડ રહ્યો તે સારી પેઠે વધશે. એટલે કાતરાને આ આછા થશે કાતરા પડેલા છાંડને વધુ વળગે છે અને ખાય છે તેથી પ્રલણવાળા છાંડમાં ઘણા કાતરા જણાયે અને તેના પર ઝેરવાળી દવા છાંટવાથી કાતરા મરી જશે સારી ખેડાયલી અને ખતરાળ જમીનમાં મકંઈનો વધારો સારો થાય છે, માટે જેમ બને તેમ વાવેતર વખતે ઝેરડી ના ખેળનો ઉપયોગ કરેલો હોય તો વરસાદની અનુકૂળતાએ છોરમાં વધારો બપોટાબધ થાય છે. વળી કાતરા મોટા થાય ત્યારે મહુડાં સાથે ચણાનો અગર બીજા લોટ સાથે ઉપડું ઝેર (૧૦=૧ ના પ્રમાણમાં લઈ મહુડાં શેર ૪ તો લોટનું મીઠાણ શેર ૧ એમ લઈ લેસવી) ખેતરમાં છાંટવા દર એકરે એક મણ જોઈએ છે એક માણસ દરેક જ સહેલાઈથી ફથીજ એકર જમીનમાં છાંટી ગકે છે. વળી મકંઈના ચારણ અગર ઘઉંવા બુસા સાથે મહુડાંને પલાળી, ઉકાળી તથા વરસાદ દરેક જેવું વાસ મારતું પાણીને મેળવી ઝેર નાખી છાંટી મુક્યું હોય તો તે તરફ વાતરા વધુ આકર્ષીત ખાઈ મરે છે.

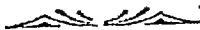
(બ) સેદાપર કાતરા જણાય કે તરતજ ખસલાવાળી જગા પર પાણી સાથે ધારનેત અગર હાંકેલો પોલ મેળવી છાંટવ અને ત્યારબાદ ચણાનો લોટ

અને પેરીશમીન નામની ઢવાવાળું મિશ્રણ છાંટવું એટલે કાતરા ઝોછા થશે.

વળી ખેતરની આબુ બાબુએ ગટર અગર નીકળેલી તેમાં મહુડાં ઝેર વાળા લોટની સાથે મેળવી (૧૦ લોટ=૧ ઝેર તથા ૪ શેર મહુડાં એ એક શેર ઝેરવાળા લોટને મેળવી) હારખધ છાટવા કે જેથી કાતરા મહુડાંને ખારો ને મરી જશે, એમ છતાં પણ બ્યાર કાતરાની સખ્યા વધુ હોય છે ત્યારે કાતરા ઘણા પ્રમાણમાં ખેતરમાં પ્રવેશ કરી નુકશાત કરે છે માટે ખેતરમાં પણ ઝેર વાળા મહુડાં નાખવા (દર એકરે એક મહુડું જોઈએ છે) તેમજ કાતરાને વીણી મારી નાખવા એ સાફ છે જે ચોખી કરેલી ગટરમાં લાકડાનો વહેર પહેલાં પાથરી પછી ઝેરવાળા મહુડાં નાખવામાં આવે તો મહુડાં વધુ વખત અસર આપશે અને તે ઉપર ઝેરવાળો લોટ અવર નવર છાટવાથી વધુ મહુડાં વારવાર નાખવા પડશે નહીં કાતરાને છોડ પરથી સાળવણીથી ખખેરી નાખી છુદી મારી નાખવાનું સુગમ કારક પડશે.

વળી રતનજોગના પાન વધુ ખાતા હોવાથી રતનજોગના ઝરડાં આગતેમ નાખવાથી કાતરા મકઈના છોડને પડતા મુદ્દી રતનજોગનાં પાન તરફ ખેંચાશે. પછી ઝેરવાળો લોટ રતનજોગના પાનપરથી નાખવાથી કાતરા એને ખાવાથી મરી જશે અને ઝોછા થશે.

કાતરાને દસ બાર દીવસ મુખી નુકશાન ન કરે તેને માટે સાચવવાનું કામ જે કે ઘણું ઠંઠું, મહેનતવાળું તેમજ ખર્ચાળ છે તોપણ જોવડાં તુલ લેવાનો લાભ હોવાથી તેમજ પહેલાં વરસાદના પાકનો અગર વાવેતરનો લાભ લેવાને એ ખાસ અગત્યનું છે. જે પહેલાં વરસાદ જીન માસની આખરે થયો હોય તો જુલાઈ માસમાં વરસાદના આપટા અવર નવર થાય છે તેમજ હવામાં જોઈ વધુ રહેવાથી તેમજ ચાણ વીઠળ રહેતું હોવાથી મકઈ, ચોખા વાલ વિગેરેના નુકશાન પામેલા છોડ પોછા કુટવા માટે છે તોપણ એ સારો પાક આપે નહીં ફરીથી વાવેલાં તુલને જે પાછતો વગ્ગાદ સારો થાય નહીં તો પાક ધંધળ વીગેરે પંડી ઝોછો થાય છે માટે પહેલાં વાવેતરને સાવધાન રાખતાં ઇલાજ લેવા એ દીક છે.

ગુજરાતના જુદા જુદા કપાસના પ્રદેશોમાં એકમ સુધારેલી કપાસની જાત ફેલાવવાની જરૂરીઆત.

(લખનાર.—મી. મંગલલાલ એમ. પટેલ. કોટન પ્રીકર—સાઉથ ગુજરાત—સુરત)

આજી જમાનામાં વેપાર સત્તાવવાનાં સાધનો સુધરેલાં હોવાને લીધે આખી દુનીયામાં કંઈ જાતની કપાસની માગણી અને પુરવટો છે તે બાબી આપણા ખેડૂતને કંઈ જાતનો કપાસ ઉગાડવામાં હંમેશાં વધારે કાવજો થયો, તે નક્કી કરવાની જરૂર છે.

આખી દુનીયામાં ૨૨૦,૦૦,૦૦૦ થી તે ૨૨૬૦૦૦૦૦ ગાંસડીનો પાક થાય છે અને અડધ ભાગ જેટલો અમેરિકા પકવે છે અને હિંદુસ્થાનમાં આખી દુનીયાનો પાસમાં ભાગ જેટલો પાક થાય છે આખી દુનીયાના માવના માવનો આધાર અમેરિકાના પાક પર હોય છે. આખી દુનીયામાં ઘણીખરી મીલો મૂકી રૂઠું પચની લખાઈવાળું કે વાપરવાને માટે કાઢેલી છે. એટલે કે ૨૨ નખર કે વધારે નંબરનું સુતર કાંતવાને માટે છે. અને આ જાતનું જ કે અમેરિકા પકવે છે આ કારણેને લીધે આ જાતના રૂની માગણી ઘણી છે. ને આ કે ખરીદવામાં હરીફાઈ ઘણી થાય છે.

હિંદુસ્થાનમાં જેટલું કે પાકે છે તેનો ત્રીજો ભાગજ વપરાય છે એટલે એનો ઘણો ભાગ પરદેશ વેચવાની જરૂર છેજ. હાલમાં હિંદુસ્થાનમાં જે કે પાકે છે તેનો ચોથો ભાગજ ૨૨ નખર વધારે નંબરનું સુતર કાંતવાના ખપમાં આવે તેટલુંજ છે. અને તેટલું તો હિંદુસ્થાનના વપરાશ માટે જોઈએ છીએ. અને લીધે હિંદુસ્થાનમાંથી જે કે પરદેશ જાય છે તે ઘણું ખર્ચ જાડું સુતર વણવાના કામનું છે અને તેથી જાપાન એકલું જ ઘણું ખર્ચ ખરીદે છે તેથી ખીજા દેશોની હરીફાઈનો ભાવ અહીંના પાકને મળતો નથી. સાધારણ નીચમ એવો છે જે એક દેશમાં જે પાક થતો હોય તેના જાવનો આધાર જેટલો માત્ર પરદેશ ચઢે ને જે ભાવ ઉપજે તેના ઉપર આધાર રાખે છે જેથી અહીંનાં રૂના બધા પાકનો જે ભાવ ઉપજ્યો એકલો તેના કરતાં ઓછો ઉપજે

છે આ કારણને લીધે હિંદુસ્તાનમાં લાખા તારવાળા રૂનો પાકુ વધારવાથી ખેડૂતને ફાયદો છે તે સાબીત થાય છે.

હિંદુ તારવાળુ રૂ પેશ કરવાનો, સવાલ પ્રાચીન સુકીએ, તો પણ એટલુ તો બધાએ કબુલજ કરવુ પડશે કે આપણા માલની આબરૂની ખાતર અને પરદેશી વેપારીઓ આપણા માલ પર વિશ્વાસ રાખી દરેક વર્ષ ખરીદે, તે તે માલ એક સરખા તારનો અને એકજો, હોવો જોઈએ આપણે જોઈશુ તો પરદેશી કાપડના વેપારીઓ પોતાની છપનો એક સરખોજ એટલો બધો નાખે છે અને હિંદુસ્તાનમાં આવી છાપજ એટલો બધો વિપ્રવાસ બેઠેલો હોય છે કે ઘરાક-અમુક છાપનો માલ માગે છે તે કિંમત પણ વધારે આપે છે તેજ પ્રમાણે આપણા ખેડૂનો એક સરખો માલ દરેક વર્ષે પકવે તો તે માલની આબરૂ વધશે અને ભાવ વધારે ઉપજ્યા વગર રહેશે નહિ. આને લીધે એજળ જાતનુ બી દરેક પ્રદેશમાં ફેલાવાની જરૂર છે.

ગુલાઇ ઇલાકા રૂની પેદાશમાં અને તેની વપરાશમાં આખા હિંદુસ્તાનમાં પહેલો નંબર છે હિંદુસ્તાનમાં જેટલુ કાપડ તૃધાર માય છે તેનો ૮૦ જેટલા માલ આ ઇલાકામાંજ વણાય છે અને આ ઇલાકામાં, બીજા ઇલાકામાંથી અને અમેરિકાથી રૂની આયાત કરવી પડે છે, હાલમાં સુધરેલા જમાનામાં સ્ત્રીણા કાપડની માગણી વધે છે અને મલુરો પણ હિંદુ નંબરનુ સુતર કાપવા માટે વધારે સારૂ રૂ માગે છે આ હિંદુકાશના દિવસોમાં જોઈતુ અને હિંદી જાતનું રૂ આપણા ઇલાકામાં જે પકવવામાં આવે ને તે એકજ જાતનુ હોય તો અહીં આના વેપારીઓ સારો ભાવ જરૂર આપશેજ અને ખેડૂતનુ હિંતુ હિંદી જાતનો કપાસ અને એક જાતનોજ રૂ પકવવામાં સમાયલુ છે.

હાલમાં જે કપાસ પાકે છે તેમાં લાખા તારવાળા દુકા તારવાળા તેમજ સુવાળા રૂવાળા તેમજ બડછટ રૂવાળા ઊંડાનું રૂ મિશ્રલુ હોયછે, પણ જો દરેક પ્રદેશમાં ખેડૂતો જોતીવાડી ખાતાએ પમદ ઠગેલા એકજ ઊંડાનું બી તૃધાર જેટલુ વાપરે તો માલ એકજો પાકે અને વેપારીનો વિપ્રવાસ વધે અને માલનો ભાવ સારો આવે.

માલ કેવી રીતે બિતરી જાય છે તે નેથી વેચાણ થતુ નથી પણ વાવ ઘેણો ઓછો ઉપજે છે તે વજ્ર્ય છલકામાં પાકતા માલનો ૧૯૧૦ પહેલાનો ભાવ અને હાલના ભાવ સાથે સુરવી રૂ (જે આજુ રહેલુ છે) તે સરખા.

વાથી જલ્પાઈ આવે છે, ને તે ઘણા ખર્ચ લોકો જાણે છે.

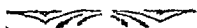
જેડુંતોને પોતાના માલનો સારો ભાવ ઉપજે તે માટે હજારો અને માર ફતીઆઓ ફરી કરવા ભેઈએ રૂના વેચાણમાદગા ફટકા એટલા થાય છે કે ગીલવાળાઓને જે ચોટ્યા માલનો વિશ્વાસ પડે તો બારોબાર ખરીદે અને હજારો તથા ગાંસડીયો પારખનાંગની જરૂર પડે નહીં અને તેનો ખર્ચ ઓછો થાય. આનો ફાયદો જેડુંતોને મળ્યા વગર રહે નહીં અને કપાસનો ભાવ વધે જે જેડુંતો એકજ જાતનો એકજ કપાસ વધો વર્ષ પેદા કરે તોજ મીલવાળા નો વિશ્વાસ જેસે અને ઉપર લખેલો ફાયદો થાય તેમ છે માટે દરેક પ્રદેશમાં એકજ જાતનો કપાસ કરવાની ખાસ જરૂર છે.

હાલમાં રૂના ભાવમા તેજ મંદીના ભાવમા ફેર ખડું રહે છે આતું મુખ્ય કારણ એ છે જે સ્ટોગીયાઓ એવી ઉમેદથી મોટા કરે છે જે ભાવ ઘટી જશે તો ભેડેના ભાગમાંથી હવડે કપાસ ઓછા ભાવે વેચાતો લાવી, મિથલ કંઠી માલ પગાવી દઈશુ અને આપો જોટમાંથી બચી જઈશુ પણ જે એકજ પ્રદેશમાં એકજ જાતનો નારો કપાસ થયો હાય તો સ્ટોગીયાઓ આવી ઉમેદથી વેપાર કર્યો નહીં અને તેથી ભાવમા જે ખડોળો ઉરફાર થાય છે તેટલો થયો નહીં ને તેથી સાધારણ જેડુંતને જે એકજ જાતનો કપાસ થઈ જાય તો તે ફાયદો થશે.

આવી રીતે રાજપીપલા સ્ટેટમા એકજ જાતનો સુધરેલો કપાસ છેલ્લા ચાર વર્ષથી કરવામા આવે છે ને તેથી તેના માતની એટલી ખર્ચી આગરુ વધી છે કે હાલમા એની કીમત સુરતના માત જેટલીજ ઉપજે છે ત્યાર પહેલા એક ખાંડીએ ૫૦ થી ૧૦૦ રૂપીઆ ઓછી ઉપજતી હતી.

ઉપર લખેલા ફાયદા સિવાય જે દરેક પ્રદેશમાં એકજ જાતનું સુધરેલું જી થઈ જાય તો કુદરતી રીતે જે હલકા કપાસની માથે મિથલ થાય છે તે પણ થવાનો સંભવ રહે નહિ, અને વગરપરતનો ફાયદો જેડુંતોને થાય.

આ પ્રમાણે હાલમાં જેતીવાડી આતાએ સુરત જીલ્લાને માટે, કાનમ પ્રદેશને માટે, અને વાનડ પ્રદેશને માટે દરેક રીતે ફાયદેમર જી તઈવાર દેવું છે.

હાથ વણાટનો વાડા.

—*****—

સુખધના હુન્નર ઉદ્યોગ ખાતાએ હાથ વણાટના કામકારેને આ ખાતા ના વાડામાં જુદી જુદી જાતના સુધરેલા ઓભરોના નમુનાથી અખતર કરવામાં આવ્યા છે. તેની મદદથી તે લોકોને પોતાના કામનું ધોરણ તથા પેદાશ વધારવા મદદ કરવાનું માથે લીધું છે. આ હમણાના બધારણે, ૬૨,૧૨૯ આસરે રૂ. ૪૦,૦૦૦) આ બાબત પાછળ ખર્ચ છે.

સહેલામાં સહેલી જાતની હાથ વણાટની સાલો ને હિંદુસ્તાનમાં આવે છે, તે ખોડાની સાલો કે ને નાંખવાના કાંટલા થી ફણીની અંદર કાંટલો છુગડાની બને બાજુ પરથી પારાફરતી નાંખવાની છે. આ રીત ઘણી ધીમી છે અને તે છુગડાની પહોળાઈ સાંકડી હોતી બનાવે છે હાથ વણાટના ઉદ્યોગમાં ઘણા અગત્યનો યાત્રિક સુધારો ઉડતા કાટલાને દાખલ કર્યાને જેથી ફણી કે જેનેથી કાંટલો ફેંકાય છે તે બાહરે બાહર હાથથી નહીં પણ વણકરના હાથમાં ને હાથો-હાથ તેની સાથે ફેરીથી ફેંકવાનું-ચંત્ર જોડાયું છે તેનો મદદથી ફેંકાય છે આમાં વણકર પોતાનો હાથો હાથ ફણી ચલાવવા છુટો રહેવા હળને જમણે હાથે કાટલો ફેંકે છે. આ વાડામાં નાંખવાની કાટલાની ખોડાની સાલ, ઉડતા કાટલાની ફણી પાલી સાંકડાની સાથે બાજુમાં કામ કરતી દેખાડવામાં આવે છે જેમને લામતું વળમતું છે તે લોકો પોતાની મેળે નિર્ણય કરી લેશે કે ઉડતા કાંટલા વાલો વણકર પોતાનો માલ ૪૦ ટકા વધારે દેહાડે છે. વળી બીજી સુધરેલી પોતાની મેળે કામ કરતી બેવડા કાટલાની હાથ વણાટની રેસમ, ચોક, ટોવેલ વિગેરે વણવાની સાલોના પણ નમુના દેખાડવામાં આવે છે.

વણકરનો હુન્નર માત્ર કાટલા વાપરવામાં નથી તેને વાજા તાલુનો કરી આર કેવો પડે છે, વણાટની તર્કયારીમાં કાટલાને વાણને બોખીન અને વાસ્તે સુતરની આંટીયોમાથી તાર બંધવાનું પણ આવી જાય તાર વીટલો છે, આ તર્કયારી કરવાને વાસ્તે અસલી જીવાજ હાથના ચરખાં અગર રેડીઆનો છે કે ને ઘણા ધીમી છે, હુન્નર ઉદ્યોગ ખાતુ આ ચરખાંની તર્કયારીને વાસ્તે જમાનાને અતુલની સુધરેલી

રીત દાખવ કરવાને વાસ્તે અખત્રા કરે છે.

બોખીન સાથે તાર વીંટવાનું મગીન હુમણા 'છેતલી દબે આ ખાતા તરફથી બનાવવામા આવ્યું છે તે પહેલાની વીંટાળવાની ગામડીઆ રીતની સાથે સાથે જૂતાવવામા આવે છે હાથ વણાટના નાના કારખાનાને વાસ્તે આ માફક આવે એમ છે અને સુધરેલી-દબનુ બોખીન અને તાર વીંટવાનું પેડું પણ બતાવવામાં આવે છે કે જે હલકું અને કામ કરવામા અડપવાલુ છે.

હાથ વણાટના ધંધાને સુખ્ય સવાલ એ છે કે શરૂઆતની વણાટ અને

કાણ પાવાની રીતમા સુધારો કરવો ગામડાની હમેશાની

વણાટ અને વળો બનાવવાની રીત, થોડીથો પર સુનર ઉધારો વાડામા

કાણ પાવી લાગી પાધરી કાણ દેવી આ સબધમા અત્યાર સુધીમાં

મારામા સારો પ્રયામ એટલે થયો છે કે મોટા વણાટ

અને કાણ દેવાના યત્રો છે અને નાહના જુવડાના વણાટ અને માટ દેવાના

યત્રો આ ખાતા તરફથી બનાવવામાં આવ્યા છે પહેલું યત્ર નાહના હાથ

વણાટના કારખાનાને લાયકનું છે અને બીજું છે તે એકલ દોકલ વણુદાને

લાયકનું છે કેટલીક જોનશનથી ચાલતી નાની શાંદો છે કે જેને સુનરને

કાણ દેવાના યત્રની ઘણી જરૂ છે મોટું યત્ર આ જગાએ ખરોબર માફક

આવે એમ છે. આ ઉપરથી માલમ પરશે કે હાથ વણાટના ઉદ્યોગની

શરૂઆતની રીત હુન્નર ઉદ્યોગ ખાતા તરફથી ઘણી સુધારવામા આવી છે

આ હાથ વણાટના ઉદ્યોગને જમાનાને અનુસરતો કરવાને વાસ્તે, ઇંગ્રીમ

હાર્ટમલેની પગથી અણવવાની સાંકોના ચોલુ હાલત

હાર્ટમલેની સાંકો. મા અખત્રા કરવામા આવે છે સચો આખો ફૂલી

સિવાય લોખંડનો બનાવેલો છે અને શીવવાના સાંકો

ની માફક હાલથી પણ અણવવામા આવે છે તેને છ (૬) દાંટલાની કચ્છી

પેટી છે કે જે ભુદી ભુદી બનના ગંગા હોગ વળે છે અને ખાર પીછીનો

જુમળો અદર ગાંધામા તથા કીનગીમાં ભાત પાડવાને વાસ્તે આવે છે. સાંકો

ને ઘોવ બેગીંગ નાખવાની જરૂર છે ગુજ્જ ડીંગીડટમા હાર્ટમલેની સાંકો

૩,૦૦૦ હજાર છે કે જે બીજી સુનર અને ડીમલી રમમ કાંઠે છે આ ઉપરાંત

નીચે પ્રમાણેના સાધાઓના ઠામના અખત્રા પણ કરવા જોઈએ.

(૧) હાથથી રૂંઠે ઝીણુ કાંતવાનું

(૨) લેન કાતવું અને વણવું

(૩) સુતર રંગવાનું અને છીંટ છપવાનું

(૪) શુદ્ધ વણવાનું.

ઇંગ્લીસ પરથી ગુજરાતીમાં તરતુમો કરનાર

રામલાલ મેલીલાલ દેશમ.

કીટક નાશક કૃત્રિમ પદ્ધતિ.

—*****—

(લેખક—રણછોડભાઈ જીવજીભાઈ નાયક બી. એલ.)

સ્પેશીયલ એન્ટોમોલોજીકલ ઓફીસર—મુસ્ત.)

અમેરીકા દેશમાંથી “ફૂલ ન્યુ યોર્ક” નામનું ‘અગ્રેજી’ અકવાટ્રીક નીકળે છે. તેમાં ફેટલીકવાર ખેતી સંબંધી ‘પદ્ધતિ’ ઘણી સરસ ખબરો આવે છે. થોડા દિવસ પૂરે મારા વાંચવામાં આવ્યું હતું જેના મુખપૃષ્ઠ પર જ ઉપર ખતાવેલ મથાળાવાળો લેખ અગ્રેજીમાં હતો. લેખમાં ઘણી બહુવા લાયક બાબતો હતી; પણ તેમાંની કોપયોગી બીના હુકમાં જણાવીશ.

અમેરીકા દેશમાં થોડા વર્ષોથી ‘કોટન બોલ વીવીટ’ (Cotton Boll Weevil) નામના કીટકથી પાસવાર તુકશાન થાય છે. એ કીટક કપાસના છાંડવા ખાઈ જાય છે અને કપાસને પાક અશક્ય કરી મુકે છે, એના ત્રાસ ને લાધે તે દેશમાં થોડાક વર્ષો સુધી લોકોને કપાસ ઘણાજ ઓછા પ્રમાણમાં વાપરવા પડ્યો, અને પુરતા ફળ અભાવે સારા ભાવ મળવાથી આપણા દેશના ખેડૂતોને પણ વચલા વર્ષોમાં થોડા ડોહાવવાની, તેમજ સાસ ગાળી બળદ વીગેરે સાધનોથી મેજ કરવાની તક મળી. આમ અમેરીકા દેશને કપાસ પ્રત્યે કે મને અણગમો રાખવો પડ્યો, અને કપાસને ખેડવે બીજા તુલો તરફ ધ્યાન દોરવું પડ્યું, આથી અત્યંત બીજા પાકો તેજ જમીનપર ઘણી સારી રીતે કેમ લઈ શકાય તેની તાલીમ અને તેનું જ્ઞાન તેઓને મળ્યું, આ લાભ ત્યાં એટલે ફરજી ગણાયો કે આ Boll Weevil કીટકની પાકગીરી રાખવા એક કીર્તિચંદ્ર મુકાયો.

પણ અમેરીકાને કપાસ, સિવાય અલ્લે એમ નહિ, એટલે આ કીટકના નાશ માટે ઉપાયો ઓળખા સિવાય ત્યાના લોકોને એન પટે એમ ન હતું સરકારે, જમીનદારોએ તેમજ બીજા મુદીદારોએ સંખ્યાબંધ કીટક શાસ્ત્રીઓને ફાંદા અને કામ ખમીયોદાર આપ્યું. પેરીસમીને (Paris Hatching) નામની ફાંદાની બુકી છાંડવાને ઉપાય અજમાવાયો, અને તે કામ બુકી બુકી રીતે દવા છાંડવા ના યંત્રો વીગેરેની મદદથી આગળ ધપ્યું. વળી ફાંદા બજારવાળાની બીજી રીત પણ થોડી દઢાડી તે એ હતી કે ખવડાની ઉપર વાંસની અગર તેના જેવી મજબુત જોક-લાકડી આડી બાંધવી અને તે લાકડીના બન્ને છેડે કીટક કપાસની ફાંદાઓ તટકાવવી તે એવી રીતે કે ફાંદાઓ આબુજાબુજા ફાંસપરત

ખરાબર લટકે. જેમ જેમ અચ્ચર ખડક ખડક ચાલે તેમ તેમ કાચળીઓ પણ ઉંચી નીચી હાલે અને તેમાંની બુદ્ધિ આપોઆપ છેડો પર પથરાવી જાય. પણ જેતીમાં આગળ પડતી પ્રજા એમ જ પે તો થઈ રહ્યું !

પેરીસચીત દાયક દવા ન હતી. પ્રમાણ સ્થેજ વધી જાય તો છેડો પણ ચીમળાવા-માંડે. આવા અનેક કારણોને લઈ ફેલસીયમ આરસીનેટ (Ozoneum -Arsenate) નામની અકશીર દવા ચોષી કહાડી પણ મુખ્ય સવાલ મોટા મોટા જેતરોમાં કેમ પહોંચી વળવું એ હતો. તેને માટે બલુનને (Aeroplano) ઉપયોગ અજમાવાયો અને આજે ઘણીજ ફતેહમંદ રીતે બલુનથી દવા ભરાવી શકાય છે એમ સિધ્ધ થયું. એ રીતથી ઘણાજ ખારીક રૂપમાં ધુમસની માફક દવા પથરાય છે, અને છાંડના એકે એક ભાગને પહોંચી વળે છે. ખુબીની વાત તો એ છે કે એક મિનિટમાં એક એકર પર દવા ભરાવી શકાય છે. આમાંજ ઉપાયોની ફતેહની ચાવી રહેલી છે. એકી વખતે સંખ્યાબંધ જેતરોમાં કાંઈ પણ ઉપાય અજમાવાય ત્યારેજ પાક રોગની સોમે ખરાબર લડી શકાય અને તેનો ફેલાવો અટકાવી એકદમ નાશ કરવાનું ખની શકે આવે. ઉપાય ઘણા લોકપ્રિય થઈ પડે તો તેમાં નવાઈ નથી ફરી યા જેવા દેશોમાં પણ વીડોની સામે જુએશ ઉઠાવવામાં આવી રીતે બલુનનો ઉપયોગ થયેલ નાંચવામાં આવ્યું છે. સાંભળવા પ્રમાણે હંમણાજ આપણા દેશ મા પણ સિંધમાં લગભગ સાઠ માઈલ સુધી વીડોને લીધે જખરજસ્ત તુકશાન થયું. આવે વખતે તો અલબત્ત આપણને હાથે કે આણું સાધન આપણે ત્યાં વપરાતું હોય તો કેવું સાડું ! એક મિનિટમાં એક એકર દવા છાંટી ઉપદ્રવી કીટકોનું નાશ કરનાર બલુન “ કીટક નાશક કૃત્રિમ પક્ષી ” ગણાય તો નેવાઈ શી ?

જેમ અત્યારે ફેલકાકને જુની આખ નવા તમાશા જોવા પડતા હશે તેમ અત્યારની નવી આખો જુની થશે ત્યારે અવા અનેક તમાશા આ દેશમાં પણ જોવા પડે તો તેમાં નવાઈ નથી. દુનિયાની હારોહાર ધપલુ હોય તો તેની સાથેજ રહે છુટકે, પણ પાક રોગ શાસ્ત્ર ની શાખાને આપણે ત્યાં જે કાંઈ ઉત્તેજન મળે છે તે અમેરિકા દેશની સરકાર, જમીન હારો અને લોકો એ શાખા અંગે જે રસ લે છે તેની કાંઈ બિસાતમાં નથી એવીનાં અંગની દરેક શાખાને આગળ ધપાવવાની જરૂર છે, પણ પાકરોમ તરફ પુરતી કાળજી ન રાખવામાં આવે તો છેવટે પાલવે એમ નથી જુદા જુદા પાકો માટે વધુ ઉત્પન્ન આપે એવી જાતો, રીતો અને ખાતરો વીગેરે યોગી કાદીએ છતાં એવો વખત આવે છે કે એ બંધાને પાકના રોગ આગળ

ભરૂચ જીલ્લા ખેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ ખીલવનાર મંડળનો

તા. ૧-૪-૨૫ થી તા. ૩૧-૩-૨૬ સુધીનો મંડળનો,

ઓનરરી સેક્રેટરીએ, જીલ્લાના કલેક્ટર સાહેબ

અને મંડળના પ્રેમીડટ સાહેબ તરફ કરેલો

રીપોર્ટ.

(સને ૧૯૨૫-૨૬ ની સાલનો)

સુ.

મને ૧૯૨૫ના ચોમાસાએ સાત વરસાદના ખાપટાથી શરૂઆત કરેલી અને પુષ્કળ પાક માટે આપણને આશા આપેલી પરંતુ છેલ્લે વરસાદ ના પડવાથી જીલ્લાના કેટલાક ભાગમાં પુતો પાક થયો હતો નહિ આગલા વરસમાં કપાસની જે ઉતર આપેલી તેના કરતા આ વરસમાં તે ઓછો ઉતરેલો અને તે બાદ કરતા સામાન્ય રીતે ચોમાસુ નિષ્ફળ નીવડેલું નહિ. કપાસના ઓછા ઉતરને લીધે જીનો પહેલા બધ કરવા પડેલાં અને તેમને પ્રમાણમાં આવક પણ ઓછી થયેલી કપાસના હલકા ભાવે પણ વેપારીઓ પર અસર કરેલી.

૨ પ્રવીણ પુરો તરફથી હકીગત જહાર પાઠવામાં આવે છે તે પરથી આવતા ચોમાસા માટે ચોક્કસ કશું કહી સકાય એમ નથી પરંતુ સામાન્ય રીતે લેતા તે આખાં નીવડે એવું જણાય છે.

મંડળના કાર્યવાહકો.

૩ રીપોર્ટવાલા વરસ દરમ્યાન મંડળના પ્રેમીડન્ટને એ ધો. મે. એ. ઓ. કુરેશી એસકવાયર એમ. એ. ભરૂચના કલેક્ટર સાહેબે લોગવેલો અને તેમની સાથે ઉપ પ્રમુખ તરીકે મે સરદાર-રાવ જહાદુર મોતીલાલ ચુડીશાલ દેસાઈએ કામ કરેલું, તેમજ તેમને ખેતીવાડી ત્રિમાસીકના પ્રસિધ્ધ કળવર્તાના કામ પર કેબરેખ પણ સુએલી ઓનરરી સેક્રેટરી તરીકે મે કામ કરેલું.

અરુચી.

૪ ૧૩૮ જીલ્લાના મળ્યોમાંથી પણ સળ્યો રીપોર્ટવાલા વરસ દરમ્યાન ન ગુનરી ગયા અને હાલમાં તેની સળ્યો ૧૩૫ મળ્યોની છે. વાર્ષિક સળ્યોમાં ત્રણનો ઉમેરો થયો હતો, અને હાલમાં તેમની સળ્યો ૧૬ મળ્યોની છે.

મીટીંગો.

૫ મહળની કાર્યવાહક કમીટીની ચાર બેઠકો થઈ હતી. અને જીલ્લાના કલેક્ટર સહિતના પ્રમુખપણા નીચે એક વાર જનરલ બોર્ડની સભા મળી હતી. મ્યુજીયમ કમીટી વરસમાં બે વાર મળી હતી

મહળની આર્થિક સ્થિતિ

૬ આ સાથે રજુ કરેલાં પરીચાષ્ટ “અ” જોતા માલમ પરશે કે મહળની આર્થિક સ્થિતિમાં વરસ દરમ્યાન સુધારો થયો હતો, ગયા વરસની બાકી મીટક રૂપીઆ ૮૦૩૯-૧-૪ સાથે આ વરસની બાકી મીટીક રૂપીઆ ૯૦૪૩-૧૫-૧૧ સરખાવતા રૂપિઆ ૩૦૪-૧૪-૭ નો મહળના કુંડમાં વધારો થયેલો. માલુમ પડે છે અને તે કરકસર બરેલા કારસારને આભારી છે

૭ રીપોર્ટવાલા વરસ દરમ્યાન મહળની કુલ આવક રૂ. ૧૮૮૩-૬-૫ ની થઈ હતી તેમાં મુખ્ય રકમો ખાતે રૂપીઆ ૮૧૦) ખેતીવાડી ત્રીમાસીકના લવાજમના તથા રૂપીઆ ૪૬૫-૩-૧૧ થાપણ ઉપરના વ્યાજના, તથા રૂ. ૧૦૦) ભરૂચ જિલ્લા ડીસ્ટ્રીક્ટ લોકલબોર્ડની આટના અને રૂ. ૩૨) વાર્ષિક સંયોગના ફીના આવેશ છે મહળનો કુલ ખર્ચ રૂ. ૧૧૭૮-૧૦-૧૦ થયો હતો તેમાંથી મુખ્ય કરીને રૂ. ૪૭૮ છપામણી ખાતે, તથા રૂપીઆ ૫૨૮) ઓગ્રીસ ખર્ચ ખાતે અને રૂપીઆ ૧૧૮ પોસ્ટેજ ખાતે વપરાયા હતા

૮ મહળનું બડોળ સહકારી જમીનગીરીઓમાં રોકવામાં આવ્યું છે તેમાં રૂ. ૫૦૦૦) યકુ ટકાના વ્યાજે રૂ. ૧૦૦૦) ૫ ટકાના વ્યાજે અને રૂપીઆ ૧૦૦) ઝકુ ટકાને વ્યાજે રોકેલા છે તે ઉપરાંત મહળ પાસે રૂપીઆ ૭૬ ટકાનું લીવીડન્ટ મેલવતો ભરૂચ ડીસ્ટ્રીક્ટ કો-ઓપરેટીવ બેંક લીમીટેડનો રૂપીઆ ૧૦૦ની દીમતનો એક સેર છે તેમજ તે બેંકના ફીક્ડ ડિપોઝીટ ખાતે રૂ. ૨૫૦૦), સેવીંગ બેંક ખાતામાં રૂ. ૧૭૦) અને ચાલુ ખાતામાં રૂ. ૧૭૦) નમે મુકેલા છે વરસ આખરે હાથપર રૂ. ૩-૧૫-૧૧ મીટીક રહી હતી હીસાબ યોગ્ય રીતે તપાસવામાં આવ્યો છે, અને તે ખરો હોવાનો જાહેરાતમાં આવ્યો છે.

૯ સર્વે ૧૯૨૬ ૩૭ નું સાવનું અદાજપત્ર મેનેજિંગ કમીટીએ મંજૂર કર્યો મુજબનું આ સાથે રજીસ્ટર્ડ અ-૧ નરીકે રજુ કર્યું છે તે જોતા જણાયે છે કે તે સાવનો ખર્ચ આવકમાંથી મળી રહેશે

મંડળનું કાર્ય અને સામાન્ય.

૧૦ રીપોર્ટવાલા વચ્ચે સરકારના જેતીવાડી ત્રિમાસીકમાં જે પ્રકરણો અને તેમાં મુખ્ય કરી સહકારી જેતીવાડી ખાતાના અમલદારો, હેતુના હિમેશ્વરોએ છે તેમની સહાય મદદથી જેતીવાડી ત્રિમાસીક વખતસર નિયમીત રીતે પ્રગટ કરવામાં આવેલું અને મંડળ તે પ્રકરણોના ઉપકાર માને છે.

૧૧ સરકારના જેતીવાડી ખાતા તરફથી લગ્ન તાલુકામાં એક કેવલમંડળ એસોસિએશન કાઢવા માટે મહેરબાન કરેલેટર સાહેબની યોજનામાં થોડા વખતપર એક પ્રાથમિક સભા યોજાવવામાં આવેલી 'પરંતુ' તેમાં ભાગ લેવા માટે આ મંડળને આમંત્રણ કરવામાં નહિ આવેલું હોવાથી મંડળ તરફથી કોઈ હાજર રહી શક્યું ન હતું અને તેથી ત્યાં આવેલા 'કામકાજ' સૂંઝી વિગત અને આખી શક્ય એમ નથી આપા એક તાલુકા મંડળની આવશ્યકતા માટે આગલા વરસોના ગારા રીપોર્ટમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવેલો અને તેટલા પુરતો જ વિષય અને જણાવવામાં આવ્યો છે, પરંતુ જે નવું ગડળું સ્થાપવામાં આવનાર છે તેના કાર્યક્રમની આ મંડળને માહિતી નથી.

૧૨ મંડળની યોજીસ માટે અત્યાડ સમી વાઇસ પ્રેમીકટ સાહેબે ખાતાના મનાનમાંથી એક રૂમ કાઢી પછી લાડુ, લીધા વિના વાપરવા આપતા હતા અને તેઓને અનેક વખત વિનંતી કર્યા છતાં તેઓએ લાડુ લેવા ના પાડતા હતા. ગારા ગયા વર્ષની રીપોર્ટમાં જણાવ્યા મુજબ મંડળ એવો સાહેબની ઉદારતા નો લાભ વધુ વખત લેવા સહુ હવે નહિ અને તેથી એવો સાહેબને મંડળને બીજા મકાનમાં ખસેડવા માટે ચંતો હાલની યોજીસ માટે લાડુ સ્વીકારવા માટે જણાવવામાં આવેલું અને તે સંજોગોમાં એવો સાહેબે લાડુ લેવાનું કબુલેલું છે તેથી આ મંડળને માટે બીજું મકાન મળે નહી ત્યાં સુધી યોજીસની જગ્યા માટેના સવાલને હાલને માટે ઉકેલ થયો છે.

૧૩ લગ્નમાં એક જેતીવાડીની નીશાળ માટેની મંડળની જુની માગણી તરફ સત્તાવાળા તરફથી પસ દગી જતાવવામાં આવતી નહિ હોવાથી તેઓના તરફના માનની ખાતર તે જાળવવા માટે પડતી મુશ્કેલીઓએ દુનિયા જરૂરની ધરોવનાર અને નામદાર સરકારને બારે રેવેન્યુ આપનાર તેમજ ઘણાં આવાજ ખેડુતોથી વસાયેલા આપણા હલલાના આવી એક નીશાળ માટેના દાવાનો સવાલ હું આપનેજ સોંપું છું.

૧૪ નામદાર સરકારની હાલની નીતી જેતીવાડાનો પ્રદર્શનો બરવાની હોવાથી આ હલલામાં વારસીક એવા પ્રદર્શનો બરવા માટે એક બંધુકની

ઘોટ આ મંડળને આપેલા મોટે માગણી કરવાનું કવેખાનું કહેવાશે નહિ.

૧૫ જેતીવાડી ત્રિમાસીકની નકલો લેવા માટે કાઢીઆવાડ, રવાકાકા અને સુરત એજન્સીના દેખી રાખેલા દરબાર સાહેબોના તેમજ જુદા જુદા તાલુકા અને જીલ્લા લોકલ બોર્ડોના આ મંડળ ઉપકાર માને છે, તેમજ ભરૂચ જીલ્લા લોકલ બોર્ડના એકાઉન્ટન્ટ મીંડ લોગીલાલ હરીલાલનો આ મંડળનો હિસાબ તપાસવા જદલ પણ ઉપકાર માનવામા આવે છે.

મંડળના ઓફીસ કલાર્ક મીંડ સુરજરામ એમં દીવાને વરસ દરમ્યાન સતોપકારક રીતે કામ કયું છે.

રવાના મહેરણ ન વાઈસ પ્રેસીડેન્ટ સાહેબ મારફતે.

I N DESAI.

ઓનરરી સેક્રેટરી.

સેલોમ સાર્થે સ્વંના—

તારીખ ૨૮ જુલાઈ સને ૧૯૨૬ ના રોજ મળેલી મેનેજીંગ કમીટીએ આ રીપોર્ટ બાહ્ય સમ્યા બાદ તેની પર પોતાનો શેરા કરવામા જે એક મહીનાથી વધુ દીવ્ર ચઇ છે તેને માટે વાઈસ પ્રેસીડેન્ટ પોતે દીલગીર છે

૨ વાઈસ પ્રેસીડેન્ટના પોતની ગલીર માંદગીને લીધે એમને મુજબ જુ પડયું હતું અને ત્યાં તેમનો પોત તાં ૩૧ મી ઓગસ્ટે રાતના સાડાઆઠ વાગે શુભરી જવાથી એમને તાં ૨ જી સપ્ટેમ્બર સુધી ત્યા રહેવું પડયું હતું.

૩ ઓનરરી સેક્રેટરીએ પોતાના રીપોર્ટના ૧૧ મા પેરેગ્રાફના જે ફરીયાદ કરી છે તે જાણવા જોગ છે અને તેના પર મહેરણાન પ્રેસીડેન્ટ સાહેબ તથા મહેરણાન ડાયરેક્ટર સાહેબ બોધ એમીકલચરસે ધ્યાન આપવા ઘટે છે આ હકીકત કઇ સરત ચુકથી બની નથી, પરંતુ એક જુની ૧૯ વરસની સમ્યા કે જેના કાર્યના તેના જીલ્લા કલેક્ટર સાહેબ અને ડાયરેક્ટર બોધ એમીકલચર તરફથી વારવાર વખાણ કરવામાં આવ્યાં છે તે મંડળની હસ્તી તરફ જાણી જુલોને આંખ મી ચામણા કરવામાં આવ્યા છે.

૪ વાઇસ પ્રેસીડન્ટનો એવો મક્કમ અભિપ્રાય છે કે વ્યવહારિક કામ કરવા માટે તાલુકા મહાજોની જરૂર છે આ મહાજો પોતાની તા. ૬ ડી હીસે અગસ્ટ સને ૧૯૧૨ ની સલામા તાલુકા મહાજો સ્થાપવા માટે ઠરાવ કરેલો, અને તેને માટે નિયમો પણ ઘડેલા સ્થાનિક અમલદાર તાલુકા મામલતદારને દરેક તાલુકા કમીટીના ચેરમેન બનાવેલા પગલુ છેલ્લા અગિઆર વર્ષમાં એક પણ તાલુકા કમીટીએ પોતાની મીટીંગ લરી નથી.

૫ લક્ષ્યમાં ખેતીવાડીની નિશાળ માટે આ જીલ્લાનો દાવો સુકી દેવાને વાઇસ પ્રેસીડન્ટ તરફવાર નથી સને ૧૯૧૨ ની સાલથી વાઇસ પ્રેસીડન્ટે તેને માટે ચાલુ અરજ કરી છે અને દરેક વર્ષે આશા આપવામાં આવતી હતી. સને ૧૯૨૨-૨૩ સુધીના દરેક કલેક્ટર સાહેબ અને મહાજો પ્રેસીડન્ટે આ અરજને ટેકા આપેલો છે અને જો કે ત્યારપછીના બે કલેક્ટર સાહેબો તરફથી તે દાવાને ટેકો મળ્યો નથી, છતાં પણ વાઇસ પ્રેસીડન્ટનો મક્કમ અભિપ્રાય છે કે મી. મુરધેકરે આ મહાજો સને ૧૯૨૩-૨૪ ના રીપોર્ટ પાછળ નબર ૫૦ આર. ૭૦ આર. ૧૪ જુલાઈના ચેરામાં જણાવ્યું છે તે મુજબ અકલેશ્વરમાં બ્રેથોર્ન-મીસનનું અર્થ આવી એક નિશાળ ઉઘાડવાનો ઇરાદો રાખે છે તેથી, યાતો સુરતમાં આવી એક નિશાળ છે તેથી આ જીલ્લા લાગવાની નથી ખેતીવાડીનું શિક્ષણ ભારતની જીલ્લાના પ્રજા સમાન છે. દરેક ઉદ્યોગને સંપૂર્ણ બનાવવા માટે તેને શાસ્ત્રિય કેળવણીની જરૂર છે અને જ્યાં સુધી નિશાળો ઘણી અને નજદીકમાં હોય નહિ, ત્યાં સુધી આવી કેળવણી દરેક ખેડૂતને ઘેર પહોંચી શકે એમ નથી.

૬ ઓનરરી સેક્રેટરી મી. ઇન્દરલાલે તેમજ કારકુન મી. મુંગરાએ સતોષકાંઠક રીતે પોતાની ફરજો બજાવી છે. ઓનરરી સેક્રેટરીએ કાંઈપણ લેખી વીના પોતાના વખત તથા મહેનતનો લોગ આપેલો હોવાથી આ મહાજો તેમનો ઉપકાર માને છે.

Motilal Chunilal,

વહીવટ પ્રેસીડન્ટ

એપેનડીક્ષ અ.

ભરૂચ જિલ્લા ખેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ ખીલવનાર મંદળનો સને
૧૯૨૫-૨૬ (તાં ૧ લી અપ્રેલ ૧૯૨૫ થી તાં ૩૧ માર્ચ ૧૯૨૬
સુધી) ના જમા ખર્ચનો હિસાબ.

જમા			ખર્ચ		
રૂા	આ	પા	રૂા	આ	પા.

૮૭૩૬	૧	૪	ખુલતી શીલક		
			ધી ભરૂચ ડે-ઓપરેટીવ બેંક		
			લી.મા શીલક ડીપોઝીટ ખાતે	૨૦૦૦-૦-૦	
			સેરીંગ એકાઉન્ટ ખાતે	૫૨૫-૦-૦	
			ફરટ એકાઉન્ટ ખાતે	૫-૦-૦	
			ગેર ૧	૧૦૦-૦-૦	
			સરકારી પેમેન્ટરી નોટ ૧	૧૦૦-૦-૦	
			બેર બોન્ડ ૫	૫૦૦૦-૦-૦	
			બોન્ડ ૧ મને ૧૯૩૩ નો	૧૦૦૦-૦-૦	
				૮૭૩૮-૦-૦	
			પાશી સીલક	૯-૧-૪	
			કુલને	૮૭૩૯-૧-૪	

૪૬૫	૩	૧૧	યાજ્ઞ મુકેલી કમના વ્યાજ ખાતે	૦	૦	૦
૮૧૦	૦	૦	ત્રિમાસિક લવાજમ ખાતે	૦	૦	૦
૧૦૦.	૦	૦	ભરૂચ ડીસ્ટ્રીક્ટ લોકલ બોર્ડ માંટ ખાતે	૦	૦	૦
૨૦	૦	૦	વાપિક મેમ્બર શી ખાતે	૦	૦	૦
૨૭	૭	૦	પોસ્ટેજ ખાતે	૧૧૮	૦	૦
૩૦	૦	૦	મ્યુઝીયમ ખાતે	૦	૬	૧
૬	૧૪	૦	અનામત ખાતે	૪	૬	૦
૦	૦	૬	ગોચરુ ખાતે	૦	૦	૦
૧૪૮૩	૯	૫	પગાર ખાતે	૫૨૮	૦	૦
			અપગણી ખાતે	૪૭૧	૦	૦

સ્ટેશનરી ખાતે	૧૭	૨	૬
પુસ્તક ખરીદી ખાતે	૩	૪	૦
પરચુરણ ખાતે	૩	૪	૦
હેડક્લાર્ક ખાતે	૧	૧૨	૦
ગ્રાવેલીંગ ખાતે	૧	૮	૦
ઑફીસ બાડ ખાતે	૨૫	૦	૦

૧૦૨૨૨ ૧૦ ૬

૧૧૭૮ ૧૦ ૧૦

બધ થતી સીલક	
'બી બાન્ડ પ્રો-ઓપરેટિંગ બેંક	
લી મા સીલક ડીપોઝીટ ખાતે	૨૫૦૦-૦-૦
મેરીગ એકાઉન્ટ ખાતે	૧૭૦-૦-૦
ક્રૂટ એકાઉન્ટ ખાતે	૧૭૦-૦-૦
ક્રૂટ ૧	૧૦૦-૦-૦
સરકારી પ્રોપર્ટી નોટ	૧૦૦-૦-૦
ગોડ બોન્ડમ પ	૫૦૦૦-૦-૦
બોન્ડ ૧ અને ૧૬૩૩ નો	૧૦૦૦-૦-૦

૬૦૪૦-૦-૦

હાય ઉપરની સીલક

૩-૧૫-૧૧

હુન્નર

૬૦૪૩-૧૫ ૧૧ ૬૦૪૩ ૧૫ ૧૧

૧૦૦૨૨ ૧૦ ૬

માંડ રોટલ

૧૦૨૨૨ ૧૦ ૬

અને હસ હુન્નર ગણેા બાવીસ રૂપીઆ હસ આતા નવ ખાઈ,

S.M.
દારકુલN DESAI
જેનરરી સેક્રેટરી,

એપેનડીક્ષ અ. ૧.

ભરૂચ જિલ્લા ખેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ ખીલવનાર મંડળનું
સને ૧૯૨૬-૨૭ ની સાલનું બજેટ.

જામી			બાબત	ખર્ચ		
રૂા	આ	પા		રૂા	આ	પા.
૯૦૪૩	૧૫	૧૧	વર્ષ ચર્યાત ખુલ્લી શીલક			
			સરકારી-ઓપરેટીવ બેંક			
			લીમીટેડ રીપારીટ ખાતે	૨૫૦૦-૦-૦		
			સરીમ એકાઉન્ટ ખાતે	૧૭૦-૦-૦		
			કુટ એકાઉન્ટ ખાતે	૧૭૦-૦-૦		
			૧૦ ૧	૧૦૦-૦-૦		
			સરકારી પ્રોગ્રેસીવ નોટ	૧૦૦-૦-૦		
			વોર બોનુસ ૫	૫૦૦૦-૦-૦		
			બોનુસ ૧ સને ૧૯૨૩ નો	૧૦૦૦-૦-૦		
			એકકર	૯૦૪૯-૦-૦		
			દાખ ઉપગતી શીલક	૨-૧૫ ૧૧		
				૯૦૪૯-૧૫-૧૧		

૮૭૫	૦	૦	ચાપણ મુદ્દલી રકમના બ્યાજના			
૮૫૦	૦	૦	ત્રીમાસિક લેવાજમના			
૧૦૦	૦	૦	ભરૂચ ડિસ્ટ્રિક્ટ લોકલ બોર્ડ ગ્રાન્ટના			
૪૦	૦	૦	વાર્ષિક નેમ્બર શીના			
૨૦	૦	૦	ત્રીમાસિકમા બહિર ખજાર છપામણીની			
			ઉપજના			
૪૦	૦	૦	પોસ્ટેજના	૧૨૫	૦	૦
			ત્રીમાસિક વીગેરે છપામણી ખર્ચના	૫૦૦	૦	૦
૧૫૨૫			નોટરોના ખજાર ખાતે	૫૪૦	૦	૦
			ઝોરીમ ભાગ ખાતે	૧૫૦	૦	૦

મ્યુઝીયમ ખાતે	૧૦૦	૦	૦
રેશનરી ખાતે	૬૫	૦	૦
ડીમોન્સ્ટ્રેશન ખાતે	૨૦	૦	૦
પુસ્તક ખરીદી ખાતે	૧૦	૦	૦
પરચુરણ ખાતે	૫	૦	૦
મોન્યુમેન્ટ ખાતે	૫	૦	૦
દાનવાગ ખાતે એક્સિઝ ખાતે	૫	૦	૦
તલાટી મહેનતાણુ ખાતે	૫	૦	૦
ડેકોરેશન ખાતે	૫	૦	૦
આગર ખરીદી ખાતે	૫	૦	૦
	૧૫૦૦	૦	૦

૨૦૬૮ ૧૫ ૧૧

૧૦૫૬૮ ૧૫ ૧૧

મહા રોકડ

૧૦૫૬૮ ૧૫ ૧૧

અદે હસ હબાર પાંચ સો અડસઠ રૂપીઆ પંદર આના અગીઆર પાઈ

S M.

કારકુન

I. N. DESAI.

ઝાનરરી સેક્રેટરી.

ખજાનની પરીક્ષા.

—*****—

પોતાના કામને લાયકની ઉંચાઇનો, ઉમરનો, અને મજબુત ણાંધાનો ખજાન લેવો.

ગરીબ સ્વભાવનો અને કટેવ વગરનો ખજાન લેવો. ગળીઓ, મારકણો, ભરકણ, અને અટકણ વગેરે દુરુષવાળો ખજાન લેવો નહીં. ગળીઓ ખજાનની પરીક્ષા હોયે અથવા ગાંઠે ભેડી કરી ગયાય છે ગળીઓ ખજાન ચાલતો નથી પણ જોશી જાય છે, અગર આડો થઈ મુઠ્ઠા જાય છે ખજાનને ચલાવ્યા, ફેરવ્યા, અને દોડાવ્યા વગર લેવો નહીં ચાલતી વખતે લગરાપણ, તણુ, સાધા, રહી જવા. લકવો વીગેરે દરદો જોવા. લગડો ખજાન લેવો નહીં.

જુખમ અને સહેલા દાત માટે મોડું તપાસવું કુવ, મોતીઓ, ટોખા ઉપર ગાંઠ, આધુપણ, વીગેરે દરદોને માટે ખજાનની બંને આખો તપાસી જોવી અને કોઈપણ દરદ જુગતની સાથે આખો હોય તેવો ખજાન લેવો.

કાન પાકતો હોય, તેવો ખજાન લેવો નહીં. ગળે કઠમડી (એક જાતની ગાંઠ) છે કે નહીં તે જોવું. ચેપી રોગો જેવા કે ખળીઓ વીગેરેથી પીડાતો ખજાન લેવો નહીં.

શરીરના બધા ભાગો રોગો અને જોડો માટે તપાસી જોવા અને કામ કરતા હરકત પડે તેવા રોગ અથવા જોડવાળો ખજાન લેવો નહીં.

બાગેલા સીંગણાવાલો અને કરમોડીવાળો ખજાન લેવો નહીં. બાગેલાં શી ગડુ ગળાબર રૂબાઈ ગયું હોય અને દબાવી જોતા નરમ ન લાગતું હોય તો તેવા ખજાનને લેવાને હરકત નથી.

રોજો, ચાદી, ગાંઠ, ગુગડું વગેરે દરદોને માટે બાધ 'તપાસવું' અને બાધ સાથે હોય અને ચાદી ઉલગવાનો સભવ ના હોય તેવા ખજાનને લેવો.

બચ્ચો અને કમર મજબુત (બાગેલી કમરવાળો ખજાન લેવો નહીં) છાતી પેરાળી, પગ મીઠા, અને નર્મીઓ મજબુત અને દરદ વગરની હોય તેવા ખજાનને લેવો.

પગલું કોઈ હાડકું અગાઉ શાગી મધાઇ ગર્જેલું હોય તો બાગેલા બાગ આગળ ગાંઠ પડેલી જણાય છે, જેવો ખજાન લેવો નહીં.

પુછર ના હાડકા બાગેલા હોય અને પુછડું કુવાવી થકનો ન હોય તેવો ખજાન લેવો નહીં.

છાતીનાં દરદો જેવાં કે હાંફ, ઉધરજ, દમ, ક્ષય વીગેરેને માટે તપાસીને બળદ લેવો આકરે, કુસવા, વીગેરેને માટે પેટ તપાસવું. તપવો બળદ લેવો નહિ. તપવા બળદનાં વાળ ખંધોથી ઉપર ઉભા થઈ મએતાં હોય છે. તાપમાં હવો રહે તો સ્વાસોસ્વાસ ભેરથી આવે છે.

બળદની ખરીઓ તપાસવી. કાટેલી નાં હોય, બધી સરખી હોય, અને ખોઠાં ખાપણુ જગરની હોય તો બળદ લેવો.

ચામડીનાં દરદો જેવા કે ખોટો ઉધરો વીગેરે વાળો બળદ લેવો નહિ. આઠો, પેથાબ બરાબર થતો હોય તેવો બળદ લેવો.

આ દેશમાં કોઈપણ દરદોને માટે બળદોને ઠામવાનો રીવાજ છે. માટે ઠામવા ભાગે બરાબર તપાસી જેવા, અને રોજ બરાબર સારો ના થયો હોય તો તેવા બળદને લેવો નહીં. બળદની ઉંમર જેવી. બળદની ઉંમર બાળવાની રીત નીચે પ્રમાણે છે.—

ઘાત બે પ્રકારના હોય છે, દુધીયા અને પાકા. જ્યારે ગાય વીયાય છે ત્યારે વાહરડાંને નીચેના જડામાં બે દુધીયા ઘાત હોય છે માથેથી દસ દિવસ પછી ખીભ બે દુધીયા ઘાત ઉગે છે; ૧૨ થી ૨૦ દિવસમાં ત્રીભ બે દુધીયા ઘાત ઉગે છે, અને ૩૦ થી ૩૫ દિવસમાં ચોથા બે દુધીયા ઘાત ઉગે છે; એ રીતે લગભગ એક મહીનામાં આઠ દુધીયા ઘાત ઉગે છે, આ ઉપરથી બે ઘાત હોય તો એક અઠવાડીયાનું, ચાર હોય તો બે અઠવાડીયાનું, છ હોય તો ત્રણ અઠવાડીયાનું, અને અને આઠ હોય તો એક મહિનાનું વાહરડું છે એમ કહી શકાય.

ત્યારપછી આ દુધીયા ઘાત બગાડા ગાંઠે છે, અને પોચા પડે છે. જ્યારે વચલા બે ઘાત આ પ્રમાણે પોચા પડે ત્યારે તેની ઉંમર આશરે બાર મહિનાની, ને ચાર ઘાત પોચાં પડે ત્યારે સવા વરસની, છ પોચા પડે ત્યારે દોઢ વરસની, અને આઠ પોચા પડે ત્યારે બે વર્ષની ઉંમર લગભગ થઈ છે એમ સમજવું. વચલા બે ઘાત પડી અથા પછી ત્યાં બે ઘાત પાકા ઉગે છે ત્યારે તેની ઉંમર સવાબે વર્ષની સમજવી જ્યારે ચાર પાકા ઘાત ઉગે ત્યારે ત્રણ વર્ષની, અને છ ઉગે ત્યારે ચાર વર્ષની, અને જ્યારે આઠ ઉગી જાય ત્યારે પાંચ વર્ષની ઉંમર છે એમ સમજવું. દુધીયા અને પાકા ઘાત નજરે નોંધાથી વરસ ઓળખાય છે, દુધીયા ઘાત ખૂબ સફેદ દોઈને પોચા હોય છે, અને પાકા ઘાત જરા પીળાશપર તથા પાકા હોય છે.

જ્યારે કોઈ વાહરડાંનાં કે ગોદવાની ઉંમર પુછવામાં આવે છે, ત્યારે

ઉપર પ્રમાણે કહેવાને બદલે લોકો કહે-છે કે તે બે કાંતે છે, બાર કાંતે-છે વગેરે.

પાંચ વર્ષની ઉંમર પછી કાત ઉપરથી પરિક્ષા કરવાનું કામ જરા મુશ્કેલ થાય છે. ત્યારપછી કાંતના ઉપર ઘસારો જણાય તે ઉપરથી, કાંતનો રંજ વધારે પીળાશ આરતો થતો જાય છે તે ઉપરથી અને કાત નાના થતા જાય છે તે ઉપરથી અનુભવી માણસો ઉંમર કહી શકે છે. આ કામ કાંઈ મુશ્કેલ નથી. જેની ઉંમર આપણા જાણવામાં હોય એવા બળદના કાત એવાની અને તે લેક્ષ્મી રાખવાની ટેવ રાખવાથી આ વાતનું જ્ઞાન થોડા વખતમાં થઈ શકે છે.

શીંગડા ઉપરથી પણ ઉંમરની પરિક્ષા થાય છે, બળદના શીંગડા ઉપર ૬ વર્ષે એકે વળીયું અથવા ચકરી પડે છે. પણ આ વળીયું ત્રીજે વર્ષથી પડેલું શરૂ થાય છે. તેથી બળદના શીંગડા ઉપર જેટલાં વળીયાં હોય તેના બે વર્ષની ઉંમર વધારે ગણવી. હાખલા તરીકે બે શીંગડાં ઉપરનાં વળીયાં અથવા આંકાં છ હોય તો તે બળદની ઉંમર આઠ વર્ષની છે, એમ સમજવું.

પાંચ ચાર વર્ષની ઉંમર પછી હાત અને શીંગડાંની નિશાનીઓનો આ આર આનુમાનિક છે, તેથી તે નીશાનીઓની સાથે બળદના મોંઢાને તથા શરીરને પણ આંખ હેઠળ કહાડી જવાની જરૂર પડે છે. શરીરની ચામડી, પાળ, અને એકંદર દેખાવ ઉપરથી અનુભવી માણસો ઉંમરની ભૂલ કરતા નથી પણ અનુભવ મેળવવા માટે પ્રયાસ કરવો જોઈએ.

બળદના વેપારીઓ બળદની ઉંમર જોઈ જણાય તેટલા માટે ધરડા બળદોના કાંતને ઘસારો તેના ઉપરની ખેરી કહાડી નાંખી કાત સફેદ દેખાવ એમ કરવાનો, તથા શીંગડાને પણ ઘસી તેલ ચોપડી, તેના ઉપરના વળીયાં બર્ડાંખર ન દેખાવ એમ કરવાનો ચતન કરે છે, અને તેથી ઘણા માણસો ભેતરાઈ જાય છે; તે માટે ફરેક ખેડુતે સાવચેત રહેવું જોઈએ.

શહેરના દુધાળાં જાનવરો અચાવશે?

શહેર અને ગામડાના જીવન એક બીજા, ઉપર આધાર રાખે છે, આ કોરોણાને લઈને એક વસ્તુ શહેરમાં જાય અને તેનો ઉપયોગ થઈ રહ્યા બાદ પાછો ફરે, આ તેના બદલામાં તેવીજ ઉપયોગી વસ્તુ પરત આપે તેજ કુદરતનો વહેવાર સાથે.

મુબઈ જેવા શહેરમાં હાલ એકંદરે ૨૫૦ ઉપર દુધાળા જાનવરો રાખવાને તબોલા છે અને એકંદરે રીતે ૩૬૦૦૦ જીવોનું, એ ગઢેઠાણ સ્થાન છે. આ જીવો હમોશને માટે કૃતક ખાતાઓમાં જાય છે એ માટે જાય છે અને તેને લઈને ખાસ ગુજરાત-કાઠીયાવાડ વિગેરે દેશોને જોતીમાં અને દુધના ઉપયોગમાં સજ્જત કંપુ પડે છે આટલી અગવડ પણ શહેરની જોને સ્વચ્છ, સાર અને સ્વસ્થ દુધ તો મળતુજ નથી કે જેના કારણેજ મુખ્ય એ નીચે પ્રમાણે છે —

(૧) દોરોને મળતો ખોરાક શહેરમાં મોઘો હોય છે તે મળે છે.

(૨) દુધાળા જાનવરની પ્રિમત અને વગર દુધાળા જાનની કિંમતમાં બેઠુંજ તકાવત રહે છે.

કૃતિમ જીવનમાં તેમજ ઘાસચારાની ટોશમાં, જાનવરો, કેમ દુધ સાફ આવે એવા ઉપાયો વપરાશમાં લેવાય છે અને દુધ મળે એ સમયમાં જેમ અને તેમ વધારે રકમ પાડી ફરે તે ઉપરજ દોરના માલીફની દ્રષ્ટિ રહે છે આવા દોરને કશાઈ ખાને મોકલવા અને તેઓને લવિષ્યની માતા થવા ન દેવા મા આવે છે કે જેથી દોરની વસિને જોઈએ ફરે છે અને સાંગ દોરોને અછત મા નાખે છે. શહેરમાં દોરોના નિવાસસ્થાન ચોખ્ખાં, હોતા નથી અને તેને લઈને રૂપ-પાત્ર અસ્વચ્છ ભવેને મળે છે દોરના તબોલાઓ મનુષ્યના, રહેવાના ઘરની જગ્યાઓનું હુલ્લુ ફરે છે અને દોરને ખાતર પુર પાડે છે તેનો ઉપયોગ શહેરમાં થતોજ નથી એટલે એ વસ્તુનો તો દુર ઉપયોગજ થાય છે.

ઉપરની હકીકત પછી વળત દુધના દોરો જે ગામડામાં પાછા ફરે તો જનમના ને અતિ ઉપયોગી થાય, અને તે પ્રમાણે કંપામાં કનાઈ ખાને ઉપયોગી કિંમત દોરના માલીફને આપવી જોઈએ આને આપે ન પડનાની જરૂર.

હવે આપણે જોઈશું તો દરેક જગ્યાએ એટલે વર્ગ પછીની તબીબાનું હોય છે કેવલ મારી મિથિતા એટલે પણ રોકડ નાણું લે એ પણ સંભવિત નથી શ્રીમતો કુતી મજદ કરી

તેઓ દરેક પોતાનો કામ પ્રથમજ જાણના અને પોતાના સ્વાર્થ પુરતાં યોગ્ય દોરો ખરીદી લે તેથી કામ વળે એમ નથી જે ખેડુત વર્ગ દોર અવશ્ય રાખી પાળે છે ને ઉછેર કરે છે, તેના વર્ગ નીચે પ્રમાણે છે.—

(૧) અમુક જમીન હોય તેને આધારે એક કે વધારે જાનવર પાળે અને તેના દુધ વીંઘ ધર ઉદ્યોગમાં લે, તેમજ ઠરકસરથી વેચી રાકડ પણ મેળવે; આ જાનવર વિચાય તે શક્તિ પ્રમાણે પાળે નહિ તો વેચી પણ નાળે છે આવા પાટીદાર લોકો ઘણા હોય છે.

(૨) ધારાળા લોકો કે દુબળા લોકો દોરોને બાળે રાખે છે, અને સારું કાર વિંઘ લોકોના દોરો વ્યવસ્થા ખેતરના શેડા ઉપર લઇ જાય છે આ લોકો જાને ખેતી કરે છે કે કામે જાય છે કામે જનાર લોકો ખડબલુ વિંઘ કાપે તે (નીકામણ) ધર લઇ આવે છે અને દોરને ખવરાવે છે. આ મહેનત ખસલ તે લોકોને દોર મળે છે કે રાકડ મળે છે પોતાને ત્યાં દોર હોય ત્યાં સુધી તેના તેના દુધ વિંઘ વેચી નિર્વાહમાં વાપરે છે.

(૩) સારી સ્થિતિવાળા અનેક જાનવરો પાળે છે પણ રાકડથી લઇને તો નહીં. પોતાને ત્યાં જે વધે તેને તેઓ સારી રીતે રાખી ઉપયોગમાં લે છે અને

(૪) કેટલાક દલાલ ને વેપારી વર્ગમાંના, જેમાં ખેડુતો પણ હોય છે તેઓ દોર લઇ વેચીતો ચારો વીંઘ લઇ પાળે છે અને તેને યોગ્ય સમયે રાકડ સારી ઉપજાવવામાજ તેમની ખજાણુરી હોય છે આ વર્ગ તો ઉદ્દેશ પુરતો નકામોજ છે

છેલ્લા વર્ગ સિવાય બીજા વર્ગોમાંના લોકો પોતાના દોરોને ન ચાલેજ કાઢે છે ઉપરથી એટલું તો ચોક્કસ છે કે રાકડની જોય એ ગોટી હરકત. આ ઉપરાંત શહેરના દોર પાછા ફરે તેને અમુક નીચે જણાવેલી ટેવો હોય છે

(૧) ગામડામાં ઘાસ વીંઘ વીરોવ જાવાનુ હોય છે ને ખોળ, ગવાર, ક પામીયા, જોગતા પ્રમાણમાં હોય છે પણ શહેરમાં આથી ઉલટું થાય છે દુધ નું પ્રમાણ ખોરાક ઉપર આધાર રાખે છે અને જેમ રાટલી ખાનારને રાટલો લાવતો નથી એવી સ્થિતિ દોરોમાં ઉપજે છે

(૨) શહેરમાં બહાર ચરવા ફરવાનુ નહિ હોવાથી એ ટેવ પાછી દોરને પડે નહીં ત્યાંસુધી હરકત પડે છે તેમજ જો અમુક અવધો સીંધીક થઇ ગયેલાં હોય તો તેને લઇને દુધના પ્રમાણમાં પણ અજળ ફર રહે છે

(૩) ગિવાય ગાય કે ભેંસ ગાળણી ન થાય માટે અટકાવના નુકશાન

ખીઆણુ.—ગ્રંથે એક રતલ એટલે એકરે ૪૦ રતલ ખીઆણુ જોઈએ. ખીની કીમત ૬૨ રતલે આશરે ૧) રૂ. ૫૦ છે

દારને કેટલું આપવું? બધા જાતવરોને પ્રથમ તો થોડું થોડુંજ આપવું અને પછીથી ધીરે ધીરે વધારતા જવું, દારના ખોરાકમાં જોઈતાં પ્રમાણમાં થીડું આપવાની કાળજી રાખવી

ઉતારો.—પાચ કે છ વખત કાપણી લઈ શકાય છે. અને બધો ધધને એકરે સરેરાસ ૪૦૦૦૦) આળીસ હજાર રતલ ઉતારો ઉતરે છે

આ પાકથી જમીન ઉપર ઘણી સારી અસર થાય છે કારણ કે ખરસીમ એ લેગ્યુમીનસ-કોષાણની જાતનુંજ ઘાસ છે.

મહાદેવપ્રસાદ હ દેસાઈ.

જલાલપુર તાલુકા ખેડૂત મંડળનું પ્રથમ વાર્ષિક

સંમેલન:—

—*****—

સંમેલન તા. ૨૯-૧૧-૨૬ ને સોમવારે બપોરના અઢી વાગે શ્રી વીં. હાં. જયં. લાયબ્રેરીના મકાનમાં મીં. કેં. એલં. પં.બળી આઈં. સીં. એસં. સુરત જીલ્લાના દક્ષિણ પ્રાંતના એસીસ્ટન્ટ કલેક્ટર સાહેબના પ્રમુખપણા નીચે બેસવામાં આવ્યું હતું પ્રમુખની હીતસર ચુટણી થયા બાદ નીચેનું કામકામ થયું હતું.—(૧) સને ૧૯૨૫-૨૬ નો રીપોર્ટ ચોખ્ખું ચર્ચા થયા બાદ પસાર આવ્યો હતો. (૨) સને ૧૯૨૬-૨૭ માટેના વર્ષનું અદાજ પત્રક મેંજુર થયું હતું (૩) નવા વર્ષ માટે કાર્યવાહક કમીટીની નિમણૂક થઈ હતી (૪) મંડળને કો-ઓપરેટીવ સોસાયટીઝ એક્ટ સુજબ રજીસ્ટર કરાવવાનો પ્રશ્ન એચોતા એવો નિર્ણય થયો કે મંડળને ફક્ત સહકારી મંડળીઓના રજીસ્ટર સાહેબની સત્તા નીચે રાખવાને બદલે ઇલાકાના જોઈન્ટ બોર્ડ એક એક્રીકલચરની સત્તા નીચે રાખવા માટે લડત ચલાવવી સભામાંથી અન્ય સભાસદોને બીજી કામ લાવવાની પ્રમુખે આ આપી એટલે (૫) ચાલુ સાર્વજનિક અતિવૃષ્ટિને લીધે તુલને પહોંચેલા નુકશાન બદલ રાફત મેળવવા બાબતનો પ્રશ્ન સભાસદથી રજુ થયો હતો, અને તે ઉપર છુટથી વીવેચન કરવામાં આવ્યું હતું શરૂઆતમાં મેં. કેં. લાયબ્રેટર એક એક્રીકલચર સાહેબે મહાનુભવ

કે સદર મંડળ દ્વારા આપણે જેડુત વર્ગની સાથેસાચી અને અતિશયો કિત સિવાયની હકીકત સરકાર સમક્ષ રજુ કરવી એ સર્વથા યોગ્ય છે, કારણ કે સરકાર, સદર મંડળની માગણીઓનો અસ્વીકાર કરતા ગ્રહી વિચાર કરે છે. આગળ આ ચર્ચાના સંબંધમાં સક્ષાત્ત પ્રમુખ મોં પળાળી સાહેબે જણાવેલું કે “જેડુત વર્ગની વ્યાજબી ક્રિયાઈ સરકાર ખસુસ સામળશે.” છેવટે એવું ઠરાવવાનું આવ્યું કે દરેક ગામે આનાવારી કરતી વખતે સરકારી અમલદારે જેડુત વર્ગ તરફથી નીમેલા બે સભ્યોની સાથે રહીને કામ કરવા હુકમ કરાવવા મેં કલેક્ટર સાહેબને વિનતી કરવી જણાવતાં આનંદ થાય છે કે આ હગવનો અમલ તાલુકામાં કરવા માટે યોગ્ય પગલા લેવાઈ ગયા છે. (૬) સરકારી મહેસુલના બંને હપ્તા એક માસ પછળ ખસેડીને ફેબ્રુઆરી તમા એપ્રિલમાં રાખવા માટે સરકારી અમલદારને વિનતી કરવાનો ઠરાવ થયો હતો. ત્યારબાદ પ્રમુખનો ઉપકાર મનાયા બાદ રજા વિસર્ગન થઈ હતી.

જલાલપુર તાલુકા જેડુત મંડળ.

પ્રથમ, *વાર્ષિક રીપોર્ટ, સને ૧૯૨૫-૨૬.

જલાલપુર તાલુકાની જેતીવાડીની પ્રગતિ અને બીજા આમ્ય પ્રત્યેનો ઉદ્દેશ હાથ ધરવાના ઉન્નત આશયથી પ્રેરાઈને આ તાલુકાના સ્થાપના હાલના લોકપ્રીય મામલતદાર મેં બાહુબાઈ જેઠાભાઈ પટેલ સાહેબે આ મંડળની સ્થાપના કરવાની ચળવળ સને ૧૯૨૫ના એપ્રિલ માસમાં ઉપાડી અને ગુજરાત જેતીવાડી ખાતાના વડા મેં રા. સા. ભીમભાઈ મોરારજી દેસાઈ સાહેબ તથા મુરારી છદલાના એપ્રીકલ્ચરલ જોષર આચર મેસર્મ પાઠક અને નગચેકની સાથે રહીને તાલુકામાં જુના જુના મથકો એ સમાજો જોલાવી મંડળના આશય અને હર્તજ્યની ખુડુત વર્ગને સમજાવી આપવાનું કામ ચલાવ્યું તેના પરીણામે જુન મહીનામાં તેા દશ હજાર રૂપી આંતુ સ્થાયી ફંડ મંડળની પ્રવૃત્તિઓ માટે ઉભુ કરવામાં આવ્યું. મંડળની સ્થાપના જુન માસની આખરે કરવાનું નક્કી થયું હતું તે મઘ્ય જેડુત વર્ગને જાનકુળ ન હોવાના સંબંધે મંડળની સ્થાપના ચોરસુ વીતી ગયા બાદ

નવેમ્બર માસની ૨૬મી તારીખે મુબઈ ઇલાકાના ખેતીવાડી ખાતાના વડા મેં ડોક્ટર હેરોલ્ડ એચ મેન સાહેબના પ્રમુખપણા નીચે ઠરવામાં આવી હતી.

૨. મહાન સ્થાપવામાં આવ્યું તે દિવસે તથા ૧૫ આખરે સલાસદની સખ્યા સભાસદોની સખ્યા નીચે પ્રમાણે હતી.

અનુક્રમ.	સભાસદોનો વર્ગ.	તા. ૨૬-૧૧-૨૫ ને દિવસે સખ્યા.	તા. ૩૧-૩-૨૬ ને દિવસે સખ્યા.
૧	આશ્રય દાતા	૧૪	૧૫
૨	આજીવન સદસ્ય	૧૩૩	૧૭૬
૩	વાર્ષિક સભાસદ	૧૫	૭૧

૩. મેનેજીંગ કમીટીની તા. ૧૪-૧૨-૧૯૨૫ ની બેઠકમાં મહાન માટે એક એગ્રીકલ્ચરલ ટ્રેનિંગ એટ રાખવાનો ઠગવ-થયો હતો. નીમણુક સ્તા. માટે લાયક માણસની બલામણ કરવા ગુજરાત વિભાગના મેં ડે. હાયડ્રેક્ટર એક એગ્રીકલ્ચરલ વિનતી કરવામાં આવી હતી તે મુજબ તા. ૨૦-૨-૨૬ થી મીં એમ. એચ. દેશાઈની નીમણુક થઈ હતી. તેમને બોશીસન કામ ને તાલુકામાં ફરીને ખેડૂતોને ખેતી સંબંધી સલાહ, સગવડ, અને મહદ આપવાનું કામ સોંપવામાં આવ્યું છે આશા છે કે લોકો તેમની પાસેથી યોગ્ય કામ લઈને મંડળના ઉદ્યે પાર પાડવામાં હેતુશુન થશે. મંડળ ને માટે એક પટાવોળો રાખવાની મનુરી એંદાજ પત્રમાં આપવામાં આવી હતી પરંતુ વરસ હરમ્યાન તે જગા પુરવામાં આવી ન હતી.

૪. વરસ હરમ્યાન એક સરખાતની સાધારણ સલાહ ભરી મંડળની સ્થાપના થઈ તે ઉપરાંત મંડળના કામકાજને માટે સ્થાપના અગાઉ સભાઓ ચાર અને તે પછી બે એમ રાખીને મેનેજીંગ કમીટીની છ મીટીંગો ભરવામાં આવી હતી આ ઉપરાંત ટ્રેક્ટર ખરીદવાના પ્રયત્નો નીકાલ કરવા માટે એક અસાધારણ સભા બોલાવવામાં આવી હતી. ૧૫ માટે નો કાર્યક્રમ ઉપર જણાવેલી સાધારણ સભામાંજ નકકી કરેલો હોવાથી સલાહ કાર સમીતિ (એડવાઇઝરી કમીટી)ની સલાહ બોલાવવામાં આવી ન હતી.

૫. ૧૯૨૫-૨૬ ની સાલમાં થએલી સભાઓની વિગત:—

સાધારણ સભા	અસાધારણ	મેનેજીંગ કમીટી	એડવાઇઝરી કમીટી
૧	૧	૪૫૨	

૫. મંડળની સ્થાપના નવેમ્બર માસની આખરમાં થઈ અને મંડળના કાર્ય માટે ઐન્યુઅલ (ઇન્સ્ટ્રુક્ટર ઓફ એગ્રીકલ્ચર) ની નીમણૂક કામકાજ. ફેબ્રુઆરી માસની આખરે થઈ હતી આથી કરીને રીપોર્ટવાળા વર્ષમાં તેમણે તેવું કામકાજ થઈ શક્યું નથી. આશા છે કે આ વર્ષમાં મંડળ, ખેડુતોના સહકાર વડે વધારે કામ કરવા લાગ્યશાળી બનશે. વરસ દરમ્યાન થએલાં નોંધવા જેવા કામની વીગત નીચે ટાકી છે —

(ક) સુત અંકવા કાર્મ ઉપર ખેડુતોને પાળીઆ પાટવાથી થતા ફાયદા ઓ તથા મુધરેલી રીતે ખેતી કરવાનાં સાધનો પ્રત્યક્ષ જતાવવા માટે તા. ૨૧, ૨૨, અને ૨૩ મી ડીસેમ્બર ૧૯૨૫ ના દિવસે નકરી કરવામાં આવ્યા હતા તે બાબત મેકરેટરીઓએ બહાર ખબરો અને નિમત્રણો છપાવીને બજાર પાડ્યા હતા અને તેથી આ તાલુકાના લગભગ ખેડુતોએ સહ પ્રાત્યાસિક ડિમોન્સ્ટ્રેશન લાભ લીધો હતો.

(ખ) મેનેજીંગ કમીટીની તા. ૧૪-૧૨-૧૯૨૫ ની બેઠકમાં મુખ્ય અને પારસાદ વિભાગ માટે એકઠેક કોટન સેલ સોસાયટી (ફિના વેચાણ માટેની મંડળી) સ્થાપવાનો ઠરાવ થયો હતો તે મુજબ વરસ દરમ્યાન મુખ્ય પરગણામાં સોસાયટી સ્થાપવાનું કામ હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું અને વલસાડ ડીવીઝનના પ્રોવેગન્ડા ઓફીસરને જોડાવીને મુખ્ય ગામે એક મંડળી ઉભી કરવામાં આવી હતી. પરંતુ ડીવિઝનીરી સાથે જણાવ્યું પડે છે કે કપાસની મોસમ વખતે સોસાયટીના સભ્યો મકકમ નહિ રહેવાથી મંડળી કામ કરી શકી નહિ પારસાદ પરગણામાં મંડળી કાઢવાનું કામ આવતે વર્ષે હાથ ધરવાનું છે તો ખેડુત વર્ગને તે કાર્યમાં જોડાઈને મદદ કરવા વિનવેલી છે.

(ગ) તાલુકામાં ટ્રેક્ટરની જરૂર હોવાનું જણાયાથી મેનેજીંગ કમીટીએ તે કામ હાથમાં લીધું હતું અને પ્રથમ ટ્રેક્ટરથી પેડ કરવા જેવી તાલુકામાં કેટલી જમીન છે, તથા ખેડુતો ખેડાવવા તક્યાર છે કે નહિ તે બાબત છાપેલી બહાર ખબર કાઢીને તથા મે. મામલતદાર સાહેબ મારફત નકરી કર્યા બાદ, ટ્રેક્ટર ખરીદવા સંબંધી મંડળના સભ્યોનો અભિપ્રાય મેળવવા તા. ૨૧-૩-૨૬ ના દીને એક અગ્રાધારણ સભા જોડાવી હતી જેમાં ટ્રેક્ટર ખરીદવાનું કામ એક મોસમ વીત્યા બાદ હાથપર લેવું એમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.

(ઘ) તાલુકામાં નવસારી અને અમલસાડ એ બે રેલ્વે સ્ટેશનો નજીક સડક જોળાવવા માટે ખોદી થવાની મોટી મુશ્કેલી ભેગવી પડે છે એ બાબત

માં લઇને મેનેજીંગ કમીટીએ લાગતા વળગતાં સાથે પત્ર વ્યવહાર ચલાવી ને એ મુશ્કેલી દૂર કરવાનું કામ હાથપર લીધું છે અને તે બાબતમાં રેલ્વે કંપની તરફથી યોગ્ય ઇન્સાફ મળવાની આશા છે.

(૬) ખેડૂત વર્ગને પાણીની અછતને લીધે લોગવવી પડતી હાડમારી દૂર કરવા માટે ખેડૂતોના કુવાઓ ખોદાવવાનો મડળે જરૂર જોઈ હતી અને તે બાબત ખેતીવાડી ખાતાના અધિકારીઓને તથા ડીપ્રીક્ટ લોકલ ઓર્ડના પ્રમુખને મળી ને બોરીંગ મેળવવાની તજવીજ કરી હતી. મડળનું એક ખાસ ડેપુટીએ તા. ૧૯-૩-૨૬ ને દિને મેઈ ડાયરેક્ટર ઓફ એગ્રીકલચર સાહેબને વલમાંડ મુકામે મળીને સદર મશીનની માગણી કરતા તેઓ સાહેબે એક મશીન તાલુ કા ખાતે આપવાનું કબુલ કર્યું છે, જેથી કરીને દુક મુદતમાં બોરીંગ મશીન મેંડળના સલાસદો અને તાલુકાના ખેડૂતોના ઉપયોગ માટે આવી જશે.

(૭) દેગી બોરડી ઉપર સારી જાતની આગ ચઢાવવાનું તથા આંગાની કલમ બાધવાનું વિગેરે બાબતમાં કામ કરવા માટે સરકારી માળી-તાલુકામાં આવનાર હોવાની ખબર મેંડળના ચલાનદો અને તાલુકાના ખીલ ખેડૂત વર્ગ ને સંકરચુલદો કાઢીને આપવામાં આવી હતી અને તે તે કામો માટે અગાઉથી જોઈતી સઘળી તૈયારીઓ કરવાની સમજૂતી અને સુચના આપવામાં આવી હતી. એમ ધાનવામાં આવે છે કે ખેડૂતો સદરહુ માળીની કારીગરીને લાભ મોટા પ્રમાણમાં લેશે.

(૮) વરસ દરમીયાન તાલુકામાં ત્રણ સુધરેલાં ખેતીના ઓબરોની આ ચાત થઈ છે આ અગાઉના વર્ષોમાં બધા થઈને ફક્ત ચારજ આવા ઓબર ૪. ફાઈલતા આથી ચાલુ વર્ષમાં તેને મુકાબલે ઘણી સારી પ્રગતી થએલી પના થઈ તે ઉપરાંત મેંડળના ઓબર ખરીદેલા છે તેમને પુરંવાથી સલાઓ. ચાર અને તે પછી બે એમ રજાક કામ આવે છે આથી ખીલ ખે ગો ભરવામાં આવી હતી આ કાઈને તેના ઉપયોગને લાભ લેવા નીકાલ કરવા માટે એક અસાધારણ સભા જે ઉપયોગ માટે ખીલ ઓબરો પાડ નો કાર્યક્રમ ઉપર જણાવેલી સાધારણ સર ખેડૂતોને પુર્તા પાડવામાં આવશે કાર સમીતિ (એડવાઈઝરી કમીટી)ની સ્ત્રી વધારે મહત્વનું કામ મહેસૂલને

અને ૧૯-૫-૨૬ ની સાલમાં ડવાનું છે હાલમાં પહેલાં હપ્તો જાન્યુઆરી સાધારણ સભા અસાધારણ મતે સદર બોરીંગ તાલુકામાં આવી ગયું છે

માસની શરૂઆતમાં લેવામાં આવે છે તે વખતે જેડુત વર્ગને નાણાની બીડ હોય છે અને જ્યેવા ઘણા દાખલા મળે છે કે સરકારી મહેસુલ ધરવા માટે જેડુતને શાહુકારને ત્યાં જવું પડે. પરંતુ મહેસુલ લેવાનું ફક્ત એક માસ મોડું શખવામાં આવે તો જેડુતોની આ મુશ્કેલી દૂર થાય અને મહેસુલ બેસતા વાર ન થાય કારણ કે ફેમરૂઆરી મહીનામાં જેડુતને કપાસમાંથી પેસા મળી શકે એમ છે. આટલાજ ફેરફારથી જેડુત વર્ગને ઘણી રાહત મળે એ દેખીતું છે અને રીપોર્ટવાળા વર્સ હરમ્યાન આ પ્રકારની રાહત જેડુત વર્ગને આપવામાં આવી હતી આ હાડમારીમાંથી જેડુત વર્ગ વરસો વરસ ઉગરે તેટલા માટે મંડળે આ બાબતમાં સુરતે જાણના મેઠ, કલેક્ટર સાહેબને વિનતી કરી છે અને આશા રાખવામાં આવે છે કે સરકાર તરફથી આટલી રાહત આપવાનો હુકમ આવતા વરસના હિત્તે પહેલા નીકળી જશે.

૬. રીપોર્ટની શરૂઆતમાં વરસ આખરે મડળના સભાસદોની સંખ્યાને

કોઠો આપેલો છે તે ઉપરથી મડળની આવકનો

હિસાબનું સરવાળું

આકેડો, કાદળા જેલુંએ કે વરસ હરમ્યાન મંડળના સ્થાયી ફંડમાં રૂ. ૭૪૭૫) જમા થયા હતા જેવાં

વારસીક સમાસદોની શ્રી તરીકે ફક્ત રૂ. ૭૧) જમા થયા છે, મડળના સ્ટાફ ના પગાર અને ભથ્થાનું કુલે ખર્ચ રૂ. ૧૭૮-૮-૦ થયું છે તે ખર્ચ નેટલીજ રકમની બાદ સને ૧૯૨૫-૨૬ માટે મંડળને આવવાનું મે. ડાયરેક્ટર એન્ડ એક્ઝિક્યુટિવ સાહેબે વચન આપ્યું છે, બીજું ખર્ચ રૂ. ૨૬-૧૨-૦ મંડળને માટે હયામણી, ટાઇપીંગ અને પોસ્ટેજ વિગત મળીને થયું છે. વરસ આખરે મંડળની શીલીક રૂ. ૭૪૭૬-૧૧-૦ રહે છે. મડળના માન્ય એક્ઝિક્યુટિવે તપાસેલો હિસાબ તેમના પ્રમાણ પત્ર સહી ના સાથે નેટલીજ છે.

૭ આ મડળને ડે-એપ્રેડેશન સોસાયટીઝ એક્ટ મુજબ

રજીસ્ટ્રેશન.

રજીસ્ટર કરાવવું એમ સરકાર તરફથી બલામણ કરવામાં આવી છે અને તે બાબત મેનેજીંગ કમીટી હાલમાં પત્ર

અવધાર થવાની રહી છે.

૮. જલાલપુર તાલુકા મામદતદાર કચેરીમાં મડળની ઓફીસ માટે સમવડ કરી આપવા બદલ આ સ્થળે મડળની મેનેજીંગ કમીટી મહાન કમીટી સુરત જાણના મે. કલેક્ટર સાહેબ તથા રેવન્યુ બાતના સ્થાનિક અમલદારોને આબાગ માનવાની નમ લે છે

૬ વિજ્ઞપતિ—આ રીપોર્ટ સાથે મળળને ઉભુ કરવામાં આવીએ મદદ કરનારા સર્વે સદગૃહસ્થોના નામ જોડવામાં આવ્યા છે. આવી રીતે કાળો આ પીને મંડળમાં જોડનાર ગૃહસ્થો મળળના ઉદ્દેશ અને કર્તવ્ય સંપૂર્ણ રીતે સમજી લે અને તે બર આણવા પ્રયત્ન સેવવા તત્પર થાય. જે વિજ્ઞપતિ સાથે જોડલું ઉમેરવાની રજા લઈએ છીએ કે તાલુકાના સઘળા ખેડુત લાઇઓ આ મંડળમાં જોડાઈ અને ખેતીના કાર્યો માટે પરસ્પર સહકાર સાધીને તાલુકાની ખેતીવાડીની પ્રગતી કરવામાં સહાયબુદ થાય.

જલાલપુર તાલુકા ખેડુત મંડળનો સને ૧૯૨૫-૨૬ નો ઓડીટ થએલો હીસાબ.

આવક

૧	ખુવતી સીલક		૦-૮-૦
૨	સભાસદોનું લવાજમ		
	૮	સભાસદો	
	૧૫	પેટન	૩૦૦૦
૧૭૬	લાઇફ મેમ્બર	૪૪૭૬	
૭૧	વાર્ષિક મેમ્બર	૭૧	૭૫૪૬-૦-૦
			૭૫૪૬.

૭૫૪૬-૦-૦.

બાવક

(૧)	નોકરોના પગાર ખાતે	૪૦-૩-૦
(૨)	નોકરોના કુલ્યા ખાતે	૨-૪-૦
(૩)	પોસ્ટેજ (ઓપનીંગ સેરીમની વીંડુ)	૧૨-૦-૦
(૪)	છપામણી ટાઇપીંગ વીંડુ	૧૪ ૧૨-૦
(૫)	ડીપોઝીટ સુરત ડી. ડે-ઓપરેટીવ બેંકમાં	
		૪૪૦૦
		૧૮૦૦
		૫૦૦
		૬૭૦૦
(૬)	સુરત ડી. ડે બેંકના ૨૫) શેર	૬૭૦૦-૦-૦
		૫૦૦-૦-૦
	અર્થ	૭૨૬૬-૩-૦

(૭) સીલીક (ક), સેક્રેટરી
સુરત પાસે ૨૨૦-૪-૦

(ખ) હાથપર ૫૬-૮-૦ ૨૭૬-૧૩-૦

પ્રમાણ પત્ર —

૨૭૬-૧૩૦ કુલ ૭૫૪૬-૦-૦

ઉપરનો હીસાબ તપાસતા બરાબર છે વાવચર વીગેરે જોયા છે. બેઠની
ડીપોઝીટ, રસીદો તથા બેઠના ચેર સરટીફિકેટો જોયા છે.

(Sd) M J Shah.

માન્ય ઓડીટર.

જલ્લાલપુર તાલુકા ખેડૂત મંડળની કાર્યવાહક

મંમીનિ મને ૧૯૨૫-૨૬

—*****—

પ્રમુખ

૧ સરદાર ફરામશેખ બરજોરજી ગારડા

ઉપ પ્રમુખ,

૨ દા. જીવજીલાલ ભુવાભાઈ પટેલ એમ. ખી ખી. એસ.

૩ રા. ઘેઝાભાઈ પરાગજી એર.

૪ મે. મામલતદાર સાહેબ જલ્લાલપુર

સેક્રેટરી.

૫ દા. તાહેરભાઈ હકીમજી

૬ મે. ડીસ્ટ્રીક્ટ એગ્રીકલચરલ ઓવરસીયર સુરત

અધ્યે.

૭ રા. અબેલાલ દયાળજી સુલતાનપુર

૮ રા. નીછાભાઈ ગાડાભાઈ સાહેબ

૯ રા. ભગાભાઈ નાગજી ઇંટાળવા

૧૦ રા. જહાંગીરજી બરજોરજી ગારડા જલ્લાલપુર

૧૧ રા. ઇશ્વરલાલ ડાહ્યાભાઈ અશ્વામા

૧૨ મે. એગ્રીકલચરલ ઓવરસીયર અમલસાડ ફાર્મ

૧૩ રા. છોટુભાઈ વસનજી એર.

૧૪ રા. માધવભાઈ નારજીભાઈ ખડસુખા

૧૫ રા. હીરાભાઈ ધીળાભાઈ નાગધરા

૧૬ મે. ઓડીટર સંગ્રામી મંડળીઓ સુરત

૧૭ રા. મોનીયર જીવજી જલ્લાલપુર

દાહોદ કારખખર થયેલા તુલના છેલ્લા પાંચ વર્ષ દરમિયાન
ના વિગતવાર આકાશ દર્શાવનારૂ પત્રક.

સને ૧૯૨૧-૨૨.

પાકતું નામ	સરેરાશ પાકે રતલમા	ખર્ચ	ઉપજ
૧ ચણા	૮૨૮	૪૩-૫	૫૬-૧૨
૨ મગફળી	૮૦૧	૭૧-૧૪	૫૧-૦
૩ કપાસ	૧૫૬	૫૧-૧૩	૧૬-૧૫
૪ મકાઈ	૬૬૦	૪૨-૧૧	૪૧-૦
૫ ઘઉં	૧૮૫૧	૬-૧૪	૧૧૭-૧૨
૬ હાગર	૧૯૩૩	૧૧૩-૧	૧૨૦-૧

સને ૧૯૨૨-૨૩

૧ ચણા	૬૬૨	૩૨-૧૧	૩૦-૫
૨ મગફળી	૧૦૦૦	૫૦-૧૪	૫૭-૭
૩ કપાસ	૫૪૮	૪૮-૧૪	૪૧-૮
૪ મકાઈ	૮૫૬	૩૬-૧	૩૦-૦
૫ ઘઉં	૧૧૧૬	૪૭-૭	૬૭-૦
૬ હાગર	૧૭૧૦	૭૫-૬	૯૩-૧૨

સને ૧૯૨૩-૨૪

૧ ચણા	૩૭૪	૨૪-૮	૧૭-૬
૨ મગફળી	૬૭૬	૩૭-૩	૨૭-૩
૩ કપાસ	૫૬૮	૨૮-૬	૭૧-૦
૪ મકાઈ	૧૦૦૬	૨૧-૪	૪૧-૫
૫ ઘઉં	૬૧૩	૨૬-૨	૫૬-૮
૬ હાગર	૧૨૮૦	૫૩-૩	૭૪-૧૦

સને ૧૯૨૪-૨૫

પાકેતુ નામ	સરેરાસ પાક રતલમા	ખર્ચ	ઉપજ
૧ ચણા	૪૯૦	૨૯-૨	૨૧-૮
૨ મગફળી	૩૫૩	૫૮-૯	૨૦-૯
૩ કપાસ	૪૫૩	૫૪-૬	૭૪-૩
૪ મકાઈ	૭૬૬	૩૫-૬	૩૦-૫
૫ ઘઉં	૮૨૮	૭૬-૧૪	૨૬-૧૦
૬ રાગર	૨૦૫	૬૨-૧૩	૫૨-૦

સને ૧૯૨૫-૨૬

પાકેતુ નામ	સરેરાસ પાક રતલમા	ખર્ચ	ઉપજ
૧ ચણા	૩૫૨	૩૩-૧૨	૨૪-૭
૨ મગફળી	૪૬૪	૭૪-૧૦	૩૪-૧૦
૩ કપાસ	૪૪૧	૪૫-૧	૫૦-૧
૪ મકાઈ	૧૪૧૫	૪૧-૧૨	૬૩-૧૪
૫ ઘઉં	૯૫૧	૫૦-૨	૭૭-૩
૬ રાગર	૨૦૩૨	૧૦૧-૧૨	૧૧૬-૮

રૂ.માર્ક — દાહોદ કારમ પચમહાલ જિલ્લામાં આવેલું છે જનીન ભુરી તેમજ કાળી એમ બે પ્રકારની છે મકાઈનું વાવેતર (૨૦ થી ૨૫ એકર) ઘઉંનું (૨૦ એકર) મગફળી (૨ થી ૩) કપાસ (૬ એકર) રાગર (૪ એકર) અને ચણા (૧૦ એકર) થાય છે

ત્રીંધ.

અર્થમાં નીચેની ગણતરીનો સમાવેશ થાય છે.—

મહાગુના રોજ.

મરદના રૂા ૦-૪-૬ થી ૦-૫-૦	દર એકરે ઓગરતુ ભાડું રૂા ૧૮-૦
બાઈરાનાં „ ૦-૩-૬ થી ૦-૪-૦	જમીનતુ-ભાડું „ ૧-૦-૦
છોકરા „ ૦-૨-૬ થી ૦-૨-૬	દોખરેખ „ ૩-૬-૦
બાઈ „ ૦-૫-૦ (રોજના	પીતનો દર.
	ડાંગર ૩-૦-૦
	ઘઉં ૩-૦-૦
	કપાસ ૨ ૦-૦

ચણાના વાવેતરમાં સરે-૧૨૦ ખોટ બાંધે છે.

મગફળીમાં ખોદવાનો ખર્ચ વધુ થવાથી ખોટ આવે છે.

મકાઈના વાવેતરમાં વધુ વરસાદવાળા વરસમાં ખોટ અને મા લાભ થાય છે

ધુડના વાવેતરમાં ઘણે ખરે સાગે લાભ થાય છે.

ડાંગરમાં પણ લાભ થાય છે પણ આ તુલમાં ખાતર વધુ જરૂર પડે છે.

લેખક—

પરાગણ રણછોડણ દેસાઈ

સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ-દાણાદાર કોમિ.

પે.ટી.સી. અને હુન્નર ઉદ્યોગ

ત્રિ માંસિક.

વર્ષ ૧૪ મુ]

એપ્રિલ-૧૯૨૭

[અંક ૧ લો]

વનસ્પતિ, જીવ, જંતુ, પ્રાણી અને મનુષ્યનો જમીન એકનો સંબંધ.

—*****—

પૃથ્વિમાથી ઉત્પન્ન થઈ જમીન સર્વે જીવોને ઠેકઠી આધાર રૂપ છે એ જાણ્ય બહારની વાત નથી જમીનમાથી પેટનું પોષણ મોં કોઈ જીવ કરે છે કપડાં લેતા પણ જમીનમાના દ્રવ્યને ફેળવી કપાસ મેળવી કરવામા આવે છે. વૈદ્યક ઔષધો પણ જાડ જંગલોમાથી બનાવવામા આવે છે લાકડા, ફેલસડ, હીરા, ધાતુઓ, તેલો વિ વિ. જમીનની અંદરથીજ મળી આવે છે. જરૂર, વિચાર કરી એક દી વસ્તુ નહોત એમકે જમીનમાં વનસ્પતિ ઉત્પન્ન થાય તેવાં દ્રવ્યો નહોત, કે હવા પાણી જેવી વસ્તુઓનો અભાવ હોત તો સૃષ્ટિમા મોં જીવની શી વસ્તે થતે આ જમીન જે અતિશય ઉપયોગી છે તે હ લની સ્થિતિમા એટલે ખાસ કરી જન સમાજના ઉપયોગમાં કેવી રીતે આવી?

આ પૃથ્વી ખગોળ વિદ્યાને આધારે એક સુર્ય મંડળનો ભાગ છે. લાક્ષણિક ખગોળશાસ્ત્રી એક વખત આ સુર્ય મંડળ વાયુથી બરેલું હતું એમ માનતા હતા આ વાયુ યા નિહારિકા એકદમ મનુષ્યની, આખે એઈ થકાતું નથી એ સહ જાણે છે, કેમકે તેમાં રહેલા રજકણો અતિશય ન્હાના છે આ બારીક રજકણો ગુરૂવાકર્ષણના નિયમ પ્રમાણે એક બીજને પોતા તરફ લોહાયુબકની માફક આકર્ષવાની શક્તિને આધારે અમુક દીસાઓએ જતા હતા. આવી રીતે આ રજકણોના પ્રવાસને લઈને અમુક રજકણો અમુક લેતા. જોમા એકઠા સંગઠન રૂપ થતા ગયા અને પછીથી તેઓ પાસે પાસે થતાં એક જગ્યા રૂપ ગયા આ જણાવ્યા મુજબ વાયુના અમુક જથ્થાઓ થઈ

ગયા અને તે જ્યાંઓ રજકણો માફકજ ઉપર જણાવેલા નિયમ પ્રમાણે પાછા એક બીજાને ખેંચાણ કરવા લાગ્યા. આમ વાયુનું ઐક્યતા તુટી ભાગલા થયાં ને જ્યાંઓ ઉત્પન્ન થયા. પછી તે જ્યાંઓ પાછા એક બીજા જોડે ખેંચાણથી મોટા જથ્થારૂપ થતા ગયા અને અસુક હંદમા આવતા સ્વ ધરી ઉપર ફરવા પણ લાગ્યા. ગોળ ફરવાથી અને રજકણોના આકર્ષણથી એક દર જ્યાંઓનો આકાર ગોળ થતો ગયો જેમ એક ઢોલ ગોળ ફરે અને તેનો વચ્ચેનો ભાગ અતિશય ફરે છે તેમ આ જ્યાંઓના વચ્ચેના ભાગના રજકણો અતિશય ફરે જ; તેને લધને ઉપરનો તેમજ નીચેનો ભાગ રહેજ ચપટ થઈ જાય અને એક દર આકાર ગોળ પણ મોસળીના આકારમય થયો આમ એક જથ્થો વધતોજ જતો હતો તેમા વધારે રજકણોને ખેંચી રાખવાની શક્તિ રહી નહી, ત્યારે તે વધારે રજકણો નો ભાગ જુદો પડી નાનો ગોળો બન્યો અને આ છુટા થએલા ગોળા પણ ગોળ ફરતા રહ્યા આ ગોળાઓ જુદોના નામથી ઓળખવામા આવ્યા, અને તેમનાથી છુટા પડેલા ભાગો ઉપગ્રહો તરીકે ઓળખાણમા આવ્યા ઉપર જણાવેલી રીત પ્રમાણે જે જે ગોળાઓ બન્યા ત્યારપછી જે બાકી વાયુ રહ્યો તે સુર્યના રૂપમા રહ્યો આ સુર્ય અને તેની આજુમાજુ ફરતા ગ્રહો તથા તેની જોડે ફરતા ઉપગ્રહો મળી એક મંડળ થયું આ મંડળમા એક પૃથ્વી કે ગ્રહ કે જથ્થો પણ આવેલો છે. સમય જતા વાયુ મટી પ્રવાહી થયું અને પ્રવાહીમાથી જડરૂપ ધારણ કયું. આ જડ ઉપર પણ કેટલીક નીચી-જમીનમા પાણી ભરાયું કે જે સમુદ્રરૂપ છે, અને જે ભાગ ઉંચો રહ્યો તે હિમરાથી બાંધીતો છે.

ઉપરની હકીકતથી માલમ પડે છે કે પૃથ્વીમાં આંતર્ય અરમાઇ છે જવાળામુખી પર્વતો તેને માટે સાક્ષીરૂપ છે. ઉના જાવો વિં પણ ખાત્રી આપે છે આ ગરમાવો વખત જતા ઠંડો થતો ગયો અને જેમ વરાળનું પાણી ને પછી બરફ બને છે તેમ જમીનમા ફેરફાર ને પડે ઉપર પડ થતા ગયા. આખરે વાયુમાથી નંકર જમીન અસુક ઉંડાઇ સુધી કાયમી થઈ રહી, હીલ એમ મનાય છે કે પૃથ્વીની અદરના ગર્ભમાં વરાળરૂપ વાયુ પછી પ્રવાહી અને પછી જડરૂપ થનપડો છે કે જે આપણે જમીન તરીકે ઓળખીએ છીએ.

આ સ્થિતિયાંતરને જે ફેરફારો થયા તે એકજ વસ્તુ કે વસ્તુઓના થયા. આ પદાર્થ કે પદાર્થોમાં કંઈ ફેરફાર તો નહીં થયા આ વસ્તુઓને હવે આપણે રસાયણ શાસ્ત્રની મદદથી જોઈએ.

રસાયણ શાસ્ત્રી માને છે કે જે આ જગત બનેલું છે તે શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે ફરેક ચીજ બહુજ નામા અણુઓના સમુદયથી બનેલી છે અને એ અણુઓ ફક્ત ૭૫ તત્વોમાથી એક કે વધારે તત્વોનું બનેલું હોય છે. આ તત્વોનાં પ્રમાણમા પણ ફેરફાર તો હોય છે કાબલા તરીકે હવામા એકે-એકસીગન, નાઇટ્રોજન, કારબોનીક એસીડગ્યાસ, એમીનીયા વિ. તત્વો અમુક પ્રમાણમા એકઠા થયેલા છે, તેનો એ જથ્થો છે, તેમજ પાણી એકસીગન તથા હાઇડ્રોજનનું ૧ થી ૩ ના પ્રમાણથી થયેલું છે. આવીજ રીતે જમીન પણ આવા તત્વોના રસાયણીક પ્રિતિના આધારે જથ્થો બનેલો છે, જમીનનું પૃથકકરણ કરાવીશુ તો જણાયે કે કારબન, ફોસ્ફરમ, ગધક, સુના, લોખંડ, પોટેશિયમ, એલ્યુમીનમ, વિં વિં તત્વોથી ભરેલી છે

ઉપર જણાવેલા તત્વોથી ભરેલી જમીનની મદદથી જે વનસ્પતી ઉત્પન્ન થાય છે, તેને આપણે હવે ઓળખવા પ્રયત્ન કરીએ જમીનને તૈયાર કરી એમા કાપ ઉછેરવા બી જમીનમા મુકીએ છીએ કે કુદરત એની મેળે જમીન અદર બી ને રાખી ઉગાડે છે આ બી ઉગવા માટે અજવાળુ યા સુર્યકીરણ, પાણી યા ભીનાશ કુદરતી કે કૃત્રિમ રાતે મેળવે છે આની મદદથી મોટો છોડ નીપજે છે, એ પણ એક સમજવા જેવી બાબત તો છે વનસ્પતિશાસ્ત્રને આધારે એમ સાબીત થયું છે કે બી એ એક ઉઘતો નાનો છોડ છે. કુદરત એને અંચળ સ્થિતિ ઉપર લાવે છે અને તેથી તેનું કદ વધે છે આ લેવા માટે જો આપણે ફાઇપણુ જાતના બીને પાણીમા પલાળીશુ તો તેના બે હળો છુટી પડશે અને તે હળોમા બારીકીથી બેઠેશુ તો સફેદ વાળરૂપી બહુજ ઝીણા તાલણાઓ ભેરાશે કે જે અનુકુળ સમયે ઉપલો ભાગ તોડી ખહાર કુટી નીકળે છે આ કુટી નીકળેલો ભાગ જમીનમા મુળીઆરૂપ થાય છે અને જે ઉપલો ભાગ દેખાય છે તેના અવિધ્યમા પાદડા થાય છે. આવી રીતે એક બીમાથી મુળીબા થઇ, ડાળીઓ, પાદરાઓ બને છે જે ડાળો કુટે છે તે હમેશા પેવણ માટે દ્રવ્ય ભરી રાખે છે અને તે આધારે છોડ મોટું થાય છે પાનામા બહુજ બારીક ઠાણાઓ (છીદ્રો) હોય છે કે જે હવામાથી કારબોનીક એસીડગ્યાસ ખેંચે છે, અને તે મુળ રસ્તેથી જે રસ ચુસાયેલો હોય છે તેની બેઠે મળી સાકર જેવો પદાર્થ તલ્લુઆર કરે છે આ પદાર્થનાથી આગળ જતા બીજા ઘણી જાતના પદાર્થો બને છે આ બનેલા પદાર્થો ઝાડનું જીવન છે, અને તે ગમે તે ઝાડનો ભાગ કાપી સુકાઈગઈ ચત્રથી બેઠેશુ તો ઝીણાં ઝીણાં ખાના ઓગા ભરેલો દેખાશે.

મુખ્ય મુળીઆ જમીનના દ્રવ્યને ખેંચે છે અને તેને ચુસી પાણીની જોડે મિશ્રણ કરે છે આ પદાર્થ પછી ઘડમાં નાચે છે અને પાંદડાઓમાં પ્રસરે છે અને તેમાં કારબોનીક એસીડગેસનું મિશ્રણ થતાં સાંકડે બની કાર્બોહાઇડ્રેટ જેવી ચીજ થાય છે કે જે જાડને ટકાવી રાખે છે આ પ્રમાણે વનસ્પતિ જમીનના દ્રવ્યના આધારે પેદા થાય છે. જે દ્રવ્ય એક છોડને જરૂરી હોય અને તે જમીન કે હવા પાણીમાથી મળી શકે એમ ન હોય અથવા એક દ્રવ્ય બીજાને તેના કરતા વધારે હોય અને તેથી છોડને અપર્યાપ્ત જેવું થતું હોય તો તે છોડને ઉગવામાં હરકત થાય છે. આનો ઉપાય આતર નાખવાનો છે અને વધારેનું દ્રવ્ય આપવા કે લેવાને પ્રયત્ન કરવાથી ફતેહ મળે છે.

જમીનના તત્વોમાં પાછો એક શુદ્ધ જોવાનો રહે છે કેમકે કેટલાક તત્વો એવા આકારમાં કે એવા મિશ્રણમાં હોય છે કે પાણીમાં ન ઓગળતા એમજ જડ રૂપ રહે છે. આ ઉપરથી જે પદાર્થો જમીનમાં હોય છે તેની વસ્તુ સ્થિતિ જાણવાની જરૂર રહે છે અયોગ્ય મિશ્રણ હોય તો છોડના મુળીઆ તેના ઉપયોગ કરી શકે નહીં અને તેને લઈને છોડને ખોરાક પુરતો મળે નહીં અને એકદર પાકને નુકશાન પહોંચે દ્રઢતા રૂપે પહોડો અને ઉડી ખીણોમાં ખાસ પાક લઈ શકાતો નથી જોકે તેમાં દ્રવ્યો તો તેના તેજ હોય છે અને ખેડ કરેલી જમીનોમાં ગમે તે પાક લઈ શકાય છે.

કુદરતના નિયમેથી અને હવા, પાણી, ખરક, વનસ્પતીના મુળીઆ, ગરમી, ઠંડી, જમીનના જંતુઓ, એવં જેવા કે હાલ વિ. આનાવાસે, પર્વતોને તોડી ભુકો કરી ખેંચાણને લાયક જમીનો તૈયાર કરે છે આ જમીનને ખેંચી પુડે છે કેમકે ઉચ્ચ પાયાલ ચયેલી જમીનને હવા અજવાળુ ને ગરમી ઠંડીને લાભ મળે છે અને એને લઈને મુળીઆ પાણીની મદદથી જમીનનું દ્રવ્ય છોડના પોષણ માટે રહેવાઈથી મેળવી શકે છે.

વનસ્પતિમાથી એવ નુંઓ પોષણનો આધાર રાખે છે અને એ સર્વે ઉપર પ્રાણીમાત્ર અને મનુષ્ય આધાર રાખે છે બહુજી કરેલી વનસ્પતિ હોજરી મા જઈ પિત વિં દ્રવ્યો જોડે મળી શરીરની વૃદ્ધિ યોગ્ય તથા શરીર-ટકી રહે એવું પોષણ કરે છે જેમ વનસ્પતિ વધે છે કે પોષાય છે તેમજ એવ પણ વધે છે કે પોષાય છે આ પ્રમાણે એવનો ફેફ ટકી રહેલો હોય છે એક રીતે મનુષ્ય ને પ્રાણીનું શરીર રૂપાનર રૂપ વનસ્પતિના તત્વોનુંજ હોય છે. મતલબ કે જમીન, વનસ્પતિ, એવ જંતુઓ, પાણીઓ અને મનુષ્ય આગળ

જણાવેના પચોતેર તત્વોમાં લુપ્ત, લુપ્ત અનેકા અનેક રૂપો છે પાદાર્થ કે વસ્તુનો કુદરત કે કૃત્રિમ રીતે નાશ થાય છે પણ તેથી પચોતેર તત્વોની ગણના તો તે જલુપ્ત નથી. કદાચ એક રૂપથી બીજી રૂપ ધારણ કરે છે.

જમીનમાંથી થતુ, તેલ, પિંચ જે જે વસ્તુઓ નીકળે છે તેનું પૃથકકરણ કરાવીશુ તોપણ આ ઉપ તત્વોમાંથીજ નીકળશે, એ વસ્તુઓનો ઉપયોગ થતાં વૃદ્ધિ કે નાશ થશે અને તે કદાચ ડોઝાન્તરે રૂપેજ કેમકે એમાં નવું તત્વ નહીં અને એકાદ તત્વની ગેરહાજરી પણ માલમ પરશે નહીં.

મનુષ્ય યોગ જેવા અવગણ્ય મુળ કુદરતી તત્વોને ઓળખવા પ્રયત્ન કરે છે અને તેને આધારે સુચમડળની માહીતી મેળવવા મહે છે. સમજ શક્તિની મદદની મનુષ્ય પચતત્વને પામવા અને અનેકા અનેક જન્મમાંથી પચવા કુદરતનું પાત્રન કરે છે અને તે પાત્રન દરવાજુ સર્વે, ધર્મોમાં લખેલું છે તેજ પુરા કરે છે કે સર્વે જણાનો સળધ બહુજ ઘાડો છે

શ્રી ૬૫

જોરોશિયાના અગ્નિકોણમાં આવેલ શુકેલીટસના

જગલો જેવા આપણ દેશમાં કરવા જરૂર.

— * * * * *

(“ જોતીવાડી વિજ્ઞાન ” માસિકના માહે ડીસેમ્બર સને

૧૯૨૬ ના અંક ઉપચી)

એમ્પાયર ફેરેસ્ટી એમોસીએશનના સેક્રેટરી નો જે એસ કોળેટ તરફથી નવર ૨૨ ફેરેસ્ટ ગાર્ડન્સ લંડન પ્રસિદ્ધ થાય છે તેનો પાચમો અંક પ્રાચીનો જણાવ્યું છે કે—

નઈરૂપ એરોવીયાની જમીનમાં ઘણા મોટા વિસ્તાર ઉપર જંગલો છે. ફેરેસ્ટે કન્ટ્રોલર, એમ એલ કેથલ પ્રાફેબ લખે છે કે આ વિભાગમાં નીચાણની જમીન છે, વ્યાં સાત કુદ નીચે ખોદનાં ખાંડ ખાણી નીકળે છે, અને નીચેની જાતનો શુકેલીટસના ડડ દેવોનેની ચંચામાં થયા છે.

(૧) પ્રાઈમરી કે જેને યુકેલીન્ટસ-મારજીનેટા કહે છે, તેનું જંગલ અહીં લાંબા એકરમા વિસ્તાર પર છે આયર્ન હીલ્સની હુગરી નદીઓ ક્રીનારા થી ૨૦ માઈલ છે ત્યાં પણ આ ઝાડો મોટા વિસ્તારમા ઉભા છે.

(૨) પ્રાઈમ-કરી-યુકેલીન્ટસ-રાઈવર મીનકર બે લાંબા એકરના વિસ્તાર માં ઉભા છે. આ ઝાડના લાકડામાથી રેલ્વેનાં સવેપાટ બને છે, તેથી કમાવો લાગ્યું છે.

(૩) હુઅર્ટ-યુકેલીન્ટસ-ગોયફર્મીફેલા, સાત હજાર એકર રેતી સમાવતી જમીન ઉપર છે. તેથી આ ઝાડ નવા ખાડ પાણી અને રેતાળ જમીન હોય, ત્યાં થાય છે.

(૪) વડુ-યુકેલીન્ટસ-રીન્ડક કેમલાટા, મધ્યાખ્યાય આ બોડીમાં છે.

(૫) મેલેટા-યુકેલીન્ટસ-એસ્ટ્રી-જીસ કહેવાય છે તેની છાંવમાથી ટેનીન પાણી નીકળે છે.

(૬) માલમન-ગમ-યુકેલીન્ટસ સાલમોના ફેલોરીયા જેને સાલમન ગમ કહે છે.

(૭) મોરબ યુકેલીન્ટસ લોગી ઠોરનમ,

(૮) ચોક-ગય યુકેલીન્ટસ પ્રીકન્ડાની લાવ ખેતી કરવા જરૂર હોવાથી કાઢી નાખવા લાગ્યા છે.

ઉપરના આઠ જાતના યુકેલીન્ટસ ઇમારતી લાકડું પુર પાડે છે અને તેને કાપવા, વેરવા, તથા પાટીયા પાડવા વીગેરે કામ માટે ઓસ્ટ્રેલીયાના આ જંગલોમાં ફેક્ટરીઓ છે.

૬૦ થી ૭૦-ફુટ ઉંચાઈના યુકેલીન્ટસ સરખાં હોય તો એક એરસ માઈલમાથી ૫૬૦૦ ટન બાંધવાનાં લાકડા પુર પાડે છે. એક ટન ૫૬ મણનો ગણાય છે, જે પ્રદેશમા ૮ ઇંચ વરસાદની રાતસરી છે ત્યાં આ ઝાડ થાય છે.

યુકેલીન્ટસનાં જંગલોમાથી ૧૯૧૪ થી ૧૯૨૫ સુધીમાં જંગલ રાખવા વાળા આઠ કરોડ પાઉંડ સોનું ખરીદાય તેટલું કમાણું છે. યુકેલીન્ટસનાં લાકડા રેલ્વેમા સ્ટીપર કરવામાં તથા બીજાંર ચુલામાં બાળે છે. ઓસ્ટ્રેલીયા ના જંગલોની વ્યવસ્થા ઇં ૨૦ ૧૯૧૪ થી ખેરોળર કરવામાં આવી, ત્યારે શરૂમા ફક્ત ત્રેપન હજાર પાઉંડની ઉપજ આવતી તે વધીને ૧૯૨૫ માં હવે એક લાખ સી તેર હજાર પાઉંડની આવવા લાગી છે જેનો પાંચમો ભાગ જંગલની આબાદી માટે ખરચવામાં આવે છે. આપણા દેશમાં મારવાડ, રત્ન-શુતાના, મીંધ, રાપલપુર, પાલજપુર, કાઠીઆવાડ, શુજરાત અને ખલાના

દરીઆ તરફ, ધોવેગના દરીઆના કાઠે, નળકાકા અને ભાત પ્રદેશમાં, લીંબડી અને ધોળામ પ્રધુકા તરફ જે યુકેલીપ્ટસના સખ્યાબધ ઝાડ વાવવામાં આવે તેા ત્યાં થેડો વખત વરસે છે વળી જમીન પણ રેતળ ભાગની પેાની અને તળીએ ખારા પાણી હોવાથી આ ઝાડને તે માફક આવે છે.

લીંબડી ગલ્ચમાં લીંબડીથી ૩ માઈલ નેરૂલ્ય થુણે જોડીયાનો ખારો કહેવાય છે ત્યાં રેતાળ જમીન છે અને ખારૂં પાણી નીકળે છે તેમાં યુકેલીપ્ટસના ઝડ ઘટ્ટા સારા થયા છે એ તેનો પુરાવો છે. માટે લીંબડી અને ળીઆં રાજસ્થાનો તથા નામદાગ ગાયકવાડ સરકાર પણ આવી જમીન પર સખ્યાબધ ઝાડ વાવશે એમ ઉમેદ છે વાવવાની રીત અમોએ આ માનિકમ્ આગળ લખી છે

જે ખાનગી ખેડુતો અને વેપારીઓ પોતાની સુડીથી મોટા વિસ્તારપર સખ્યાબધ યુકેલીપ્ટસના ઝાડ વાવે તેને માલીકી હક આપી જમીનની વીચે ટી મુકવું કરી અગર પછાની ધીરધાર કરી વાવેતર ઠરાવવા સ્ટેટ સગવડ પડતા ધારા ધોરણ કરે તેા ઘણા લોકો આ કાર્ય હાથમાં લેશે.

ખાવળ, બોરડીની માફક આ ઝાડના વાવેતર કરવા લોકો તથા રાજસ્થાનો પોતાનો થોડો ભાગ દર વરસે ખચ્ચથે તેા લાંબા દીવમે ઘણા ફાયદો થશે ઉપર વધશે, જમીન સુખ્યથે અને નકામી જમીન ઉપયોગમાં આવશે

યુકેલીપ્ટસના ઝાડનો ઉગાવો જહદી વધે છે તે મોટો ફાયદો છે જગવના આ ઝાડ જલદી વધી છાયો કરે છે અને મરુઠરનો નાશ કરે છે. તેથી મેડેરીયાનો ઉપદ્રવ ઓછો થાય છે તેથી આ ઝાડ નકામી જમીનમાં વાવવાથી ખેવડો લાભ છે.

કુલેરાય સી. આંજીઆ
તત્રી

પ્રગર્ભ દંલાકનું મરકકા ખેતીવાડી ખાતું.

અમદાવાદ ખેતીવાડી પ્રદર્શન-૧૯૨૭.

(પત્રીકા નાં ૧)

ઉત્તર વિભાગના કમીશનર સાહેબ મીં ૨૦ ઇં ૦ ચેન્નીટના પ્રમુખ પક્ષા નીચે અમદાવાદ ૧૯૨૭ના લન્ડુઆરીની છઠી તારીખે એક સાધાનુ સભા ભરવામાં આવેલી જેમાં સુબર્ષ ઇલાકાનું વાર્ષિક પ્રદર્શન ૧૯૨૭ના

હિન્દુસ્તાનની ૮૦૦ વસ્તી થી તા. ૧૨ મી સુધી અમદાવાદ મુન્શિમે જોડા પાયા પર લાવવા નક્કી કરવામાં આવ્યું છે, અને તેના પ્રેમીકન્ટ મુદ્દા ઇલાકાના નામદાર ગવર્નર સાહેબ રહેશે, ૨૦ મેમ્બરની એક કાર્યાલય સમીક્ષા નિમાઈ ગઈ છે, અને ઘણા આશ્રયદાતાઓના નામ નોંધાઈ ગયા છે, જેમાં ગુજરાત, દાદીઆવાડના સરકારીઓ, સરદારો અને અગ્રમણ્ય અહમદી પક્ષ છે, વળી વધારાના નામ આવતા લાય છે, અને જન સમાજના જુદા જુદા વર્ગના સહકારથી જોઈતા નાણા લોગા થઈ વડે એવી આશા રાખવામાં આવે છે.

૨. ૧૮૨૬ના અક્ટોબર માસમાં પુના મુદ્દાને જે નમુના રૂપ પ્રદર્શન લાવવામાં આવેલું તે ઉપરથી જુદી જુદી જગ્યાઓએ પ્રતિવર્ષે આવા પ્રદર્શન લાવવાનું કેટલું લાભદાયક છે બદલે જરૂર છે તે કલુષકરવું જોઈએ. હિન્દુસ્તાનના જાણીતા ઉદ્યોગ માટે જે ઘણા મનો હુન્ની ધરાવે છે તેમાં એકને મન પાસા મમત છે અને તે એ છે કે હિન્દુસ્તાનનું જાણીતું જોતીક દોની ઉત્પત્તિ, સાથે જોડાયેલું છે તેમની ઉત્પત્તિનો આધાર નીચે જણાવેલાં ચાર જાણતા ઉપર રહેલો છે —

(૧) શસિય પદ્ધતિ પ્રમણે જોતીવાડીના સુધારા હાખત કરવા.

(૨) ધન્યશુ હુન્નરોને કેળવવા

(૩) નુકશાન અટકાવવા માટે મહાળો આપવા.

(૪) જન સમાજની તદ્દરતીમાં સુધારો કરવો, એટલે કે ખીંત શંકો.

મા. દુર્લભી તો —

(૧) હાલ જે પાંક ઉત્પન્ન કરવામાં આવે છે તેના કરતા સવાયો અથવા દોઢો પાંક કેવી રીતે ઉત્પન્ન કરી શકાય.

(૨) જેહુમો નવરાત્રનો વખત ખીલ, કપ રીતે ઉપયોગમાં લેવાય.

(૩) જોતરની પેઢાસ કેમ પુગી કીમતો વેચાય.

અને (૪) ગામરાના ખાળકો નિરોગી અને મજબુત રહે તે માટે શુ ઉપાય ચોગવા વિગેરેનું જ્ઞાન આપણે લોકને આપવું જોઈએ.

આગળ અમના મનમુદ્દિપકારી જણાવેલી જાણો કમાવવાની એક રીત પ્રદર્શન સમજાવી છે. દા. જુ કે તે પ્રત્યક્ષ દાખલા સાથે શુ કરવું અને કેમ કરવું તેના પાંક વ્યાખ્યા છે.

૩ ઉપરનો હેતુ કળાબૂને કરવા સુવર્ણ અમલદારો અને જાનુગી મદદથી, જેહુન મરણો, ડે. ૧૫ મેન્ટ મહાળો આ જે જે લાઈઓ પોતાના ઉત્કર્ષમાં રમ લેતા.

હોય તે બધાને, પુનાના પ્રદર્શનને જેના કેનેલ મેળી તેવીજ અમદાવાદના પ્રદર્શનને કુલ મળે તે માટે બનતી એવા અર્થેના નિમત્રણ કરવામા આવે છે અમદાવાદ ખાતે બહુ બારે પ્રાસ કવાની ખામ જરૂર છે કારણ કે પુના પ્રદર્શન વખતે તથ્યાર જમીન મદાનો, મગીન મલાહ, પુના ખેતીવાડી કાલેજના સ્ટાફની દેખરેખ, લાકરી બાંધકામ અને બીજા ખાતાની મદદને લાભ મળેલો માટે આશા ગણવામાં આવે છે કે દરેક જણ પ્રદર્શનની તથ્યારો કરવામાં જે કંઈ મદદ આપી શકે તે માટે બનતુ કરવાને આગ્રહ પડશે.

૪ મુળમ કલાકાના બધા ખેતીવાડી ખાતાના અમલદારોને પુના પ્રદર્શન માટે જેની રીતે ખેતી પેદાશના નમુના એકઠા કરેલા તેવી રીતે અત્યારથી તજવીજ કરવી વિાતી કરવામા આવે છે ૧૯૨૭ના ડીસેમ્બર માસમાં પ્રદર્શન ભગનાર હોવાથી આવની મોસમની જુવારે, કપાસ, ધીઆણુ અને બીજા કેટલાક પાકના નમુના મેળવવાનું નોંધ ગની શ, માટે જરૂરનું છે કે તેવા નમુના આ સાતના પાકમાંથી એકઠા કરવા અને નેમ કરવા તાબડોળ પુરતી વ્યવસ્થા કરવા તજવીજ કરવી.

૫ પ્રદર્શનની સાધારણ વ્યવસ્થા ઉપર જણાવેલી કાર્યવાહક કમીટી હસ્તક રહેશે; જેના ચેરમેન ઉત્તર વિભાગના કમીશનર માહેજ અને જનમ્ય સેક્રેટરી ખેતીવાડી ખાતા ના ગુજરાતના ડેપુટી ડીરેક્ટર સાહેબ રહેશે પ્રદર્શનના જુદા જુદા ભાગ અને પેદાશ વિભાગ પાડવામા આવળ જેને માટે કમીટીઓ અને તેના સેક્રેટરીઓની નીમણુક હવે પછી યશે ખાવા પીવાનો જરોબસ્ત પુના પ્રદર્શનની માફક કરવામાં આવનાર છે. અને પ્રદર્શન જેવા આવનાર તેમજ નમુના મોકલનાર માટે ખાસ કનવેશન આપના રહેશે કપતીઓને ભલામણ કરવામાં આવશે હન મો મોટા પ્રમાણમા ગણવામા આવશે સરખો (મશીનરી) અને બીજા નમુનાઓ માટે કીમતી ઇનામો, ચાહો અથવા પદકો આપવામાં આવશે પ્રદર્શનની જગા શાહીબાગ આગળ રાખવામાં આવી છે હવે પછીની વ્યવસ્થા બીજા પત્રિકા મારફત જણાવવાની મોકલવુ યશે.

સુરત, ૨૮ મી જાન્યુઆરી ૧૯૨૭.

“ હાહોહ ફાર્મ પર ચતા ઘઉં વિષે ”

—*****—

લેખક:—પરાગજી રણછોડજી દેસાઈ.

ફાર્મ સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ—હાહોહ.

‘ગુજરાતમાં ઘઉંના સંબંધમાં બી સુધારવાનું’ તેમજ મવી જાતના ઘઉં દાખલ કરવાના અખતરાનું કામ હાહોહ ફારમ પર થાય છે. આ ફારમ પર ભુરી અને મધ્યમ કાળી જાતની જમીન ઘણું ખર્ચે બાગે મળી આવે છે, ભુરી

જમીનમાં ભેજ વધુ સંગ્રહી રાખવાની શક્તિ હોવાથી તેમજ વર્ષાદે ફળદ્રુપ હોવાથી એ જમીનમાં ઘઉં સારા થાય છે દાહોદ અને અલોદ તાલુકામાં પહેલ વહેલા ઘઉં કરી વાલ્યા ઘઉં મુખ્ય ભાગે વવાતા તેથી એ ઘઉંની જાતમાં કેવી રીતે સુધારો થાય તેના પર લક્ષ અપાયું. છેડ બરાવાદાર હોય, ઘણી કુટ આવતી હોય, ઘણી ઉબીઓ હોય અને તે લાંબી હોય તેમજ તેમાં ઘણા દાણા હોય અને તે સારા હોય અને વજનદાર હોય તે પર લક્ષ અપાયું. પસંદગી થતી હોવાથી જાતમાં ઠંદક સુધારો જગાયો. પણ જે વરસે વરસાદ વધુ હોય તેમજ વાહણ વધુ હોય અગર તો ઘઉંનો ઉલ્લો પાક હોય અને વરસાદ થાય તેવા વરસમાં વાલ્યા ઘઉંમાં ગેર નામના રોગનો ઉપદ્રવ વધુ જણીતો અને પાકનો સહતર નાશ થતો તેથી ગેર ન લાગે તેવા પ્રકારના ઘઉંની તંજવીજ કરવામાં આવી પોપટીઆ અને વાલ્યા ઘઉંનો સંયોગ કરી એક મિશ્ર જાતના ઘઉં પેદા કરવામાં આવ્યા, એનો પાક પણ વધુ જણાયો. પણ ઠેક ઠેક વાર એમાં પણ થેડા પ્રમાણમાં ગેરનો રોગ જણીતો એવા માં આઠેક વરસપર નંબર ૪ જેને હાલમાં બોડીઆ ઘઉંથી ઓળખવામાં આવે છે તે ઘઉં આ કારણે પણ દાણદ કરવામાં આવ્યા. આ ઘઉં ઘણા સારા જણાયા અને તેથી એનું વાવેતર કાર્મ પર તેમજ આજુબાજુ વધુ પ્રમાણમાં વાલ્યાની જગ્યાએ થવા માંડ્યું.

આ કાર્મ પર જે જે ઘઉં કરવામાં આવે છે તેનું ટુંક વર્ણન અને અર્થાને ન ગણાયે એમ માની નીચે પ્રમાણે ખેડૂતની દ્રષ્ટિએ આપવામાં આવે છે. (એ તો કહેવાની જરૂર નથી કે મકંઈનો પાક કાપી લીધા પછી તથા ચાર ખેડ કરી ઘઉંનું વાવેતર નવેરગરની પદરમીથી હીસેગરની આખર સુધીમાં ઠંડી મોસમમાં કરવામાં આવે છે. અને સુવાલીઆ તળાવમાં થી નહેર વડે ત્રણ ચાર પાણી જેમ જોઈએ તેમ આપવામાં આવે છે, પાણીની અનુકુળતા ન હોય અને પાણી વરસાદ સારો ન હોય તો પછી ખેડૂત લોક અણતું વાવેતર કરે છે. જો પાણી વરસાદ સારો હોય તો વગર પાણીએ પણ ઉપલી જમીનમાં ઘઉંનો પાક થાય છે) હરેક જાતમાં ધીની પસંદગી હર વરસે કરવામાં આવે છે. હરેક જાતના બે બે વાસ અવરનવર ખીણ જાતની સાથે સરખામણી કરવા વાવવામાં આવે છે અને પાકની નોંધ લેવાય છે.

(૧) વાલ્યા —

આના દાણા સ્ત્રાવ પડતા પ્રીકા રંગના હોય છે દાણા પોચા હોય છે. નિર્તા ધીડ પાળા હોય છે. છેડને કુટ ઘણી અને લગભગ એકી વખતે

હોય છે, તેથી એકરે બી બે મણુ ઓરીએ તો ચાલે એક છાંડમાથી ૭ થી ૧૨ છાંડ બાઝે છે છાંડ ઘણુખરે બાગે ઉભા રહે છે. પાન ઘણા સહેજ લાંબા પણ એકદર દુકા હેય છે છાંડને ૬ ફુ' પાન નીકળે ત્યારે કુટ થવા માટે છે પાન પર સહેજ સફેદાઈનો ભાગ જણાય છે ઉબી પર સુખલા લગભગ ઉબીના કદના દુકા હોય છે. ઢાણા છાંડમા લીલી રીતે રહેલા હોય છે.

ફુલ અને ગેર માથે જણાય છે બે ગેર ન હોય તો આ જાતનો પાક ઘણો સારો થાય છે (આ જાતમા થી જોણુ જોઈતુ હોવાથી સામાન્ય તેમજ ચોમાસામા આ ઘઉંનો ઉપયોગ કરવાથી પેટમા દુખતુ નથી તેમજ આમ પણ થતો નથી) જે વખતે ઢાણો પાકતો હોય તે વખતે ઉબીમાથી ઢાણો ઢેખાય છે. આ જાત પરિપક્વ થાય ત્યારે છાંડ જમીનદોર થવા માટે છે.

ઉભો પાક હોય અને એકદમ ભારે વરસાદ તોફાની પવન સાથે થાય તો આ ઘઉંમાં ઘણુ નુકશાન થાય છે. કારણ કે છાંડ પાતળા અને પોચા હોવાથી પડી જાય છે અને ઘણુખરા ઉભા થતા નથી અને વાકા રહે છે એટલે ઉદર તેમજ પશુ પક્ષી પણ નુકશાન કરે છે.

આ જાત ગમે તે જમીનમા જોણુ લેજથી તેમજ પ્રતિકુળ સંજોગમા પણ પાકતી હોવાથી તેમજ જલદી થતી હોવાથી તેમજ એનો સારા વરસમા ઘણો પાક થતો હોવાથી લોક એનું વાવેતર ઘણા પ્રમાણમા કરે છે.

આ ક્ષત્ર પર એ જાતમા બીની પસદગીથી ઢાણામા સુધારો થયેલો હોવાથી તેમજ બીમા લેજસેજ ન હોવાથી તેમજ ગયે સાલ સુકું વરસા પસાર થયેલું હોવાથી નવા પાકેલા (ગઇ સાલમા) ઘઉંની માગ આ સાલ વધુ પ્રમાણમા થયેલી. આ વગ્ગે પણ આનું બી આલુભાણુ તેમજ બાવકા ગામે વાવેતર માટે આપેલું છે.

૧૦ શેર છાંડના વજનમાંથી ઉબીનું વજન શેર ૬ અને ઢાણાનું વજન ન ૪, ૨-૫ થાય છે. આ ઘઉંના લોટમાંથી ચાણુ નજીવુ જેવુ નીકળે છે. લોટનો રંગ સ્તાથ પડતો હોય છે. એક તોલામા આશરે ૨૭૭ ઢાણા હોય છે, એક છાંડનો ઢાણાનો પાક બા થી ૩ (ત્રણ) તોલા થાય છે.

(૨) પીસી:—

આના ઢાણા સફેદ અને દુકાં હોય છે આના ઢાણા પણ નરમ હોય છે આ હવેલી જાતના ઘઉં છે.

છોડનો રંગ પીળાશ, પડતો હોય છે છોડ મચ્છુત પણ નહીં તેમજ પોચા પણ ન હોવોય. છોડનો વધારો કુવ આવે ત્યાં સુધી પીમે મોમે થાય છે. ઠઠી આવવાની શુદ્ધિ થાય કે છોડ એકદમ વધવા માટે છે. ઉબીનો રંગ પણ પીળાશ પડતો હોય છે ઠઠીના સુખતો પાક્યા પડી પીળા રંગના થવા માટે છે દણીની ગોડવણ હીલી રીતે હોય છે કંઠી લાળી અને ઉપરથી સહેજ આવીદાર થાય છે. ઉબી સુખતા કરતા લાંબી હોય છે. આ જાતના છોડને પણ કુટ ઘણી થાય છે (બી વાવવા માટે એકરે આશરે બે મણ બોધજો) દરેક છોડમાંથી ૭-૧૦ થાય છે પાન પહોળા આમ 'જેવા અને છેલ્લુ પાન લગભગ એક કુટની લંબાઈનું હોય છે પાતની ઉપલી ગાંજુએ વાળ હોય છે અને નીચલી બાજુ સાફ હોય છે ઠઠીના નીચલા પાન પર સફેદાઈ (WAX) જણાય છે કુટ મોડા આવે છે અને આ જાત પાકે છે પણ મોટી આ જાતમાં ગાંજમસાથી સહેજ વધુ નુકશાન થાય છે તોફાની પવન સાથે જોરબધ વરસાદ થાય ત્યારે આ જાતમાં પણ પાંકને નુકશાન થાય છે જેરથી પણ નુકશાન થાય છે સામાન્ય રીતે છોડ ઘોડા પ્રમાણમાં જમીનદોસ્ત થાય છે.

આ જાતનો દાણો પોચો હોવાથી તેમજ છોડનો રંગ સફેદ ફસરો હોવાથી વહોરા લોક આ જાતને રોંગલી માટે વધારે પસંદ કરે છે આ જાતને દળે ત્યાર લોટમાંથી ચાંચે નજીવું નીકળે છે ૧૦ શેર છોડના વજનમાંથી ઉબીનું વજન શેર ૫ ૩-૪ અને દાણાનું વજન શેર ૪ ૧-૩ નીકળે છે. એક તોલા વજનમાં દાણા ૨૬૫ દાણા હોય છે. એક છોડનો પાક ૧ થી ૩ તોલા હોય છે.

(ક) કુસા નજર ૪

આ સારી જાતના, સહેજ ઠઠણ અને તેજદાર ધર્મ છે. છોડ બંધવાદાર, મચ્છુત તેમજ ઘણેખરે લાગે સીધા જતાં જણાય છે. છોડમાં કુટ એકથી હોય છે ૫-૭ થાય છે. સફેદાઈ WAX ઉબી પર, નીચલા પર, અને છેલ્લા પાન પર દેખાય છે. ઉબીનો દારો લગભગ ૩-૪ થી ૧' કુટ સુધીનો લંબાઈ માં હોય છે. ત્યારબાદ છોડ ઉચાઈમાં અપાટબધ વધે છે. બહી ઘઉંના કરતા આનો દારો લાંબો હોય છે, પાન રૂવાંટીવાળા અને ઠકળા હોય છે. બંને બાજુએ ધારવાળા હોય છે છેલ્લા પાન પર આડા ટેકરાવાળી શુભ્રી હોય છે ઉબીમાં દાણા છેટે-છેટે ગોઠવાયલા હોવાથી તે લાંબી હોય છે અને ટોચ પર ચોરસ હોય છે. છોડની ઉચાઈ બેથી ત્રણ કુટ હોય છે.

આ જાતને ગેરૂથી બીલકુલ નુકશાન થતું નથી. વાવેતર વખતે ઠંડી હોવી જોઈએ. વાહળ અને તાપ હોય તો ઘઉં ઉગી, 'ઉડી જઈ' પાતળા પડી જાય છે. તેમજ અપરડીથી પણ નુકશાન થાય છે, લગભગ વાહળાની સાથે પાકી જાય છે, આનો પાક પણ સારો થાય છે, ફળદ્રુપ જમીન, તેમજ ખનરાળ જમીનને એ ઘણું માફક આવે છે. આ સારી જાતના ઘઉં છે ઠાણા સખત તેજદાર, ભરાવાદાર અને સહેજ ટુંકા હોય છે ઠંડી આખ્યા બાદ છોડ માં વધારે અપાટાબધ થાય છે કુલ વહેલા આવે છે અને આ જાતને ઠંડી નીકળ્યા બાદ પાકી થવા માટે વધુ વખત રહે છે. પક્ષી, ભુંડ તેમજ શીઆળ થી આ જાતમાં ખેતરમાં નુકશાન થવા સંભવ છે. ઠંડીને સુખતા હોવા નથી, તેથી એનું નામ બોડીઆ પડેલું છે છોડ મજબુત હોવાથી તે જમીન દોસ્ત થતા નથી. સખત પવન વખતે પણ ટકકર ઝીંકે છે આ જાતમાં કુલ ઓછી થતી હોવાથી વાવેતર વખતે બી વધુ વાપરી ભડા વાવવા પડે છે. એકરે ૧૦૦ રૂતલ બી જોઈએ જ્યારે બોડીઆ ઘઉંના ખેતરમાં ઠંડી આવે છે ત્યારે તેનો રમ-ભુરાશ પડતો દેખાય છે આ જાતમાં ગેરૂનો બીલકુલ દેખાવ થતો નથી. ઠોંધ વખતે ગાભમરાથી સહેજ નુકશાન થાય છે ઉખીનો નીચેનો ફાંટો ઘણો સાંચો હોવાથી ઠંડી બગાડ દેખાય છે.

આ જાતને વાવેતર વખતે જેજ વધુ જોઈએ છે ખાતરવાળી, ફળદ્રુપ જમીનમાં પાક સારો થાય છે. આ જાતના ઘઉંને ફળીએ ત્યારે બુલુ વધારે નીકળે છે આ જાતમાં બી જરા વધુ જોઈએ છે. એની રોટલી સારી થાય છે. છોટ પાણી વધારે પીએ છે. ૧૦ રોર છોડના જમતમાંથી ઉખીનું જમત રોર ચાલુ અને ઘંચાનુ જમત રોર ૪૦ થાય છે. એક તોલામાં આશરે ૨૬૬ દાણા હોય છે. એક છોડના પાક બા થી ૨૦ તોલા હોય છે. આ જાતના ઘઉં બાણુ બાણુમાં તેમજ ભરૂચ, ઠાડીઆવાડમાં, રાજકોટ, અમરેલી, પાનસર, ખાનદેશ, નાસીક વિગેરે ભાગમાં વાવેતર માટે આ સાત માફકલામાં આખ્યા છે. (આ કારમ મારફતે)

(૪) પુમા નખર ૧૨.

આ જાત પણ બોડીઆને નામે ઓળખાય છે કારણ કે ઠંડીને સુખતા હોવા નથી

છોડ અધારણ રીતે મજબુત હોય છે સફાઈ આખ્યા છોડ પર જણાય છે કુલ ઓછી આવે છે, ૪ થી, ૬ હોય છે. વાવવા માટે બી એકરે ૨૦૦ મણ જોઈએ. છોડ પથરાતા જણાય છે દાણાનું ઉપલુ બાંધાઈત સહેલ તેમજ સુવાળુ હોય છે કુલ મોટા આવે છે, અને ઉપલી જાત કરતાં લગભગ ૮૦ગતી

પંદર દિવસે મોડી યાય છે નીચેના પાન અપર નપર જમી-પડેલાં હોય છે. આ જાતમાં પાન લગભગ વધુ હોય છે, પાનનો ઉપલો ભાગ રૂંવાટી વાળો હોય છે, પાન પહેળા અને આમડાં જેવાં હોય છે. છેલ્લું પાન લગભગ ૧૧ ફુટનું લંબાઈમાં હોય છે.

કઠી, ઉપલી જાત કરતાં લગભગ બે ઇંચ વધુ લંબાઈમાં (આસરે છ ઇંચ) હોય છે. ટોચ પર ચોરસ હોય છે. કઠી પાકતી વખતે સ્તાશ પડતો રંગ પકડે છે. પરીપકવ યાય ત્યારે કઠીમાંથી દાંણા છોડો સાથે ખરી જાય છે. વધુ લેન્ડવળા વચ્ચેમાં નીચાણવાળા ભાગમાં સહેજ ગેર આ જાતમાં જણાય છે આ જાત ઉપલી કરતાં સહેજ હલકા પ્રકારની છે. દાણો નરમ, બીણે પ્રીકે પીળાશ પડતો હોય છે બોડીઆ નાં ૪ કરતાં કુલ આઠ દશ દિવસે મોટાં આવે છે કઠી નીકળે ત્યારે પીળાશ પડતી હોય છે દાણાના આગમદાનને ટોચ વાગ પર સ્તાશ પડતો રંગ હોય છે, કઠી સાકડી અને લાખી હોય છે. કઠી પાકી યાય ત્યારબાદ જમીનપર ખરી પરી જાય છે.

૧૦ શેર છોડના વજનમાંથી ઉબીનું વજન શેર ૬ અને દાણાનું વજન શેર ૩૩ થાય છે એક સોદામાં આશરે ૩૧૫ દાણા હોય છે એ છોડનો પાક ૧૧ થી ૨૩ તોલા યાય છે, આ ઘઉંની વાવેતર મોટે માત્રામાં નથી.

(૫) બક્ષી—આ ઘઉં કાઠાને મલતા મારી જાતના છે. એ કાંસા સુખલાને નામે ઓળખાય છે છોડ સજ્જુત અને સ્તીષા હોય છે. સહેલાઈ છોડપર સહેલાઈથી, કુલ આળ્યા પહેલાં માલમ પડી આવે છે, કુલ આવે ત્યાં સુધી છોડમાં વધારો ધીમે ધીમે યાય છે. કુલ આવેથી વધારો જપારા બધ થાય છે કુટ પછી ધીમે ધીમે ત્યારી યાય છે, પ્રભુ બધી કુટ થયે અતરે નીકળતી છોવાથી છોડ એકી વખતે પાકતા નથી અને પાકી જવા પામેતો દાણો નાનો મોટો યાય છે. કુટ-૮ થી ૧૨ હોય છે, દાણાની જોડ વણી નીચમીત રીતે બે હારમાં ઠાસડીની માફક હોય છે. કઠી કરતાં સુખલાં લાખા હોય છે પાન પહેળા, ખડખડા અને આમડા જેવા હોય છે છેલ્લું પાન ૧૦ ઇંચથી ૧૫ ઇંચનું લંબાઈમાં હોય છે. અને તેથી એ નમેલું અપર પાંદ્ર વળેલું હોય છે. છોડમાં વધારો સારો હોય છે.

આ જાતમાં જાખમરાથી બધી જાત કરતાં સહેજ વધારે નુકશાન થાય છે તેમજ એમાં અગારીઓ પણ જણાય છે. મોડું વાવેતર યાય તો ઘઉં કાઠે છે ખરા પણ પાક આઠ આની યાય છે, ગેર જણાતો નથી, ગેર પાકની

હોવાથી લગભગ બે પાણી વધુ આપવા પડે છે. દાણા લાંબા કઠણ અને તેજદાર હોય છે છોડ જુન ભાગે જમીન દોસ્ત થાય છે. કારણ કે મજબુત હોય છે. છોડ ૨૫ ફુટથી ૪ ફુટ ઉંચાઈ થાય છે.

ન્યારે અક્ષી ઘઉંને કઠી આવે છે. ત્યારે ખેતરનો દેખાવ સફાઈ પર જતો ઘેરો રંગ જણાય છે ન્યારે કઠી પાકે છે ત્યારે સુખલા કાળા પડતા જાય છે. ફુટ વધુ થતી હોવાથી જાડું વાવેતર કરવાની જરૂર નથી. બી એકરે ૭૦ રતલ હોય તો પછુ ચાલશે. આ જાતમાં છોડને પાન વધુ હોય છે એટલે ઘાસ ચારો પણ ઠીક મળે છે. વાલઆ અને પુસા નગર ૪ કરતાં ૫ દર દીવસ માડા ફુલ આવે છે.

આ જાતને મળતા ઘઉં શેટ પારતેર, હાસેટી, અને કાંઠા હોય છે. હાંગર કાપી લીધા પછી આ ઘઉં વાવ્યા હોય તો એકરે આશરે ૬૦૦ રતલ પાકે છે.

૧૦ શેર છોડના વજનમાંથી ઉબીનું વજન શેર ૫૫૫ અને દાણાનું વજન શેર ૪ થાય છે. એક તોલામાં આશરે ૨૭૦ દાણા હોય છે. એક એકનો પાક ૦૫ થી ૦૮ તોલા થાય છે, આ ઘઉંનું બી પણ વહેંચવામાં આવેલું છે.

(૬) વાલઆ x પોપટીઆ

આ મિશ્ર જાત વાલઆ અને પોપટીઆ નામના ઘઉંના સંયોગથી થયેલ છે. આ જાતનો દાણો કઠણ, પાતળો અને હુકો અને તેજદાર હોય છે. આ જાતમાં પછુ કોઈવાર ગેર જણાય છે. ફુલ માડા આવે છે અને પાકે છે પણ મોડા, પણ પાક વધુ આપે છે. ગાલમરો નજીવો જેવો જણાય છે. પાંચી જાત કરતા કઠી-કઠીક જાતની હોય છે દાણાના ઉપરના આગ્રહાદાન લીલાચ પડતા રંગના હોય છે અને મજબુત અને સખત રીતે બાબુએ ગોઠવાયલી હોય છે. આની ઉત્પત્તિ કરવાનો સુખ્ય હેતુ ગેર ન થાય તે માટેનો હતો. પણ આ જાતમાં પણ ગેર કોઈકવાર જણાય છે.

દશ શેર છોડના વજનમાંથી ઉબી શેર ૬ નીકળે છે ન્યારે ઘઉં શેર ૪૫ મળે છે એક તોલા વજનમાં દાણા ૨૬૩ હોય છે ન્યારે દરેક છોડનો પાક ૦૫ થી ૦૮ તોલા થાય છે પત્રક (અ) માં જુદી જુદી જાતના ઘઉંનો એકરે કેટલો પાક થાય છે તે જણાવેલ છે.

સામાન્ય —

ઘઉંને માટે જમીનમાં એક કરવાથી રવો રવો થાય તેવી જમીન સારી ફેરકાથી વાવેલું ઉગે છે પણ ઠીક અને સામાન્ય વરસમાં પાક પણ ઠીક આપે

છે. જે વરસમાં લેજ ઓછો હોય, જમીનમાં ટકાં હોય અને કાચી વસાણે ખેડ કરેલી હોય ત્યારે હળવતી વાવેતર કરું હોય તો ઠીક. ઘઉંના - ફાંકાને કરાર કરી ઉંડુ વાવેતર કરી ઉંડુ વાવેતર કર્યું હોય તો ઠીક બન્ને વાસમાં સરખા દાણાનું વાવેતર થવું જોઈએ. જે ભાતના છોડ મજબુત હોય અને જમીન દોસ્ત છેડ યતા નથી તે ભાતમાં છોડને મુળ બરાબાદાર, ઉંડા મજબુત પથરાયલા તેમજ ઘણા હોય છે માટે વ્હારી ભાતમાં વાવેતર આધુ કર્યું હોય તો બાજ સારી, પાક ફાલે છે અને વધુ યાય છે એમ અનુભવ સુચવે છે.

સાધારણ રીતે આ ભાગમાં ઘઉં આશરે ૧૪ ઈંચના આળાથી ઓરાય છે પણ જે કુટના અતરે વાવેતર કર્યું હોય તો બીનો બચાવ યાય છે અને પાક પણ ઠીક યાય છે એમ અનુભવ સુચવે છે. ઘઉં ઉગી નીકળ્યા પછી વરસાદ યાય તો ઘઉંને કુટ સારી યાય છે. વાવેતર વખતે ઠંડી માસમાં હોય તો ઘઉં ઉગે છે સાશ. જો વાદળ યાય અને તાપ પડે તો ખપરડીથી નુકશાન યાય છે અને આછા પડી બાપ છે. ઘણો લેજ હોય અને વાલ્યા ઘઉંને વાળ્યા હોય અને ત્યાર બાદ વાદળ રહે અને જે માસની અંદર વરસાદ યાય તો ગેરઃઘણો આવે છે અને વાલ્યાનો-ઢાણો છરીઓ ઘઉં બાપ છે જે વખતે ઠંડી આવે તે વખતે જો પુષ્કળ વરસાદ પવન સાથે યાય તો વાલ્યા અને પીસી ઘઉં જમીન દોસ્ત વધુ પ્રમાણમાં યાય છે, છોડને ઠંડી અવર નવર આવતી હોવાથી ઢાણો તો બાજે છે, સાધારણ સરેરાશ પાક બી થી આશરે ૧૪ થી ૧૫ ગણો યાય છે.

આગલા પાકને ખાતર આપેલું હોય તે ઘઉંને સુષુક્રમવે છે મેકા અગર મનુષ્ય મળના ખાતરથી પાકમાં વધુ વધારો થાય છે એકરે ૬૫ માગ આપ્યા હોય તો પુષ્કળ યાય છે. ઉકરણનું ખાતર કોહેલું આપેલું હોય તો સાફ-મઠ્ઠ તેમજ બાજરીના ખુપરા ખેતમાંથી સાફ કરવા જોઈએ નહીં તો ઉધધનો ત્રાસ યાય છે વધુ લેજને લઈ કોઈ વરસમાં ઘઉં પીળા પડી બાપ છે તે વખતે ઘઉંને હળી કઢાડયા હોય અને ત્રણ વાર લીવલ તપવા દઈ પછી રાપડી ફેરવી હોય તો ઘઉં કાળામાં પડતો રંગ થરે છે અને ફાયદો યાય છે પણ આને માટે રીતસરનું વાવેતર થવું જોઈએ. પાણી જેમ જોઈએ તેમ આપ્યું હોય તો ફાયદો યાય આ ભાગમાં ખાતરવાળી જમીનમાં પણ ઘઉં યાય છે (ખારમાં એકંદરે ખાર (ફિયલી ૬" ના પંદમાં ૦-૧૮ હોય છે તે પછી કેલશીઅમ કારબોનેટ ૦-૦૨, કેલશીઅમ સલ્ફેટ ૦-૦૬, કેલશીઅમ

કલોરાઇડ ૦-૦૨, મેગ્નીશીઅમ ૦-૦૬, મેગ્નીશીઅમ કારબોનેટ ૦-૦૧) નહેરના પાણીમા એકદર ખાર (૧,૦૦,૦૦૦ ભાગમા) ૧૨ થી ૧૪ હોય છે તેમા કેલ્શીઅમ કારબોનેટ થી ૭, મેગ્નીશીઅમ કારબોનેટ ૧-૪૨ થી ૩-૨૦, મેગ્નીશીઅમ સલ્ફેટ ૧-૦૩, મેગ્નીશીઅમ કલોરાઇડ ૧-૬૦ થી ૨-૮૨) હોય છે,

ઘઉંના વાવેતર વખતે ચાસમાં ઢેફાં પડ્યા હોય તો ઢેફાને ઉંચકા? આમુમામુએ મુકાવવા ઘઉં બે ફુટના ફડકાના ગાળાથી ઓરેલા હોય અને એક પાણી પાયા પછી ખેડી રાપડી ફેરવી હોય તો જમીનમા ભેજ ટકી રહે છે અને એક પાણી ઓછુ હોય તો પછુ ચાલે એ તો કહેવાની જરૂર નથી કે ચણાના વાવેતર કરતા ઘઉંના વાવેતરમા ફાયર્ફો વધુ ધાય છે ઘઉંને હીમ થી નુકશાન થતુ નથી વાવેતર પછી કઠી આવતા ૮૦ થી ૧૦૫ સીવસ ધાય છે ત્યાર બાદ આશરે એક મહીને ઘઉં પાકી ઘઉં તઇયાર ધાય છે

કઠી આવવા માટે એટલે આશરે એક અકવાડીઆમા ઘણા ખરા વર્કને કઠી આવી જાય છે બાવળના છયડા નીચે ઘઉં થતા નથી તેમજ મોસબી મનરા, લીબોઇના જાડની નીચે નાના છોડ રહી જાય છે અને ટુંકી અને ઝીગી કઠી આવે છે. ખોડીઓ અને ગાંધી ઘઉંની કઠીમા મથાળે તેમજ નીચે પછુ દાણા બરાચદા હોય છે

લેખક — પરાગજી રજુછોડજી દેસાઈ

દાહોદ કામ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ

(અ)

વરસવાર પાક દર્શાવનારૂં પત્રક, પાક કર એકરે રતલમાં

વરસવાર પાક દર્શાવનારૂં પત્રક, પાક કર એકરે રતલમાં	૧૯૨૦-૨૧	૧૯૨૧-૨૨	૧૯૨૨-૨૩	૧૯૨૩-૨૪	૧૯૨૪-૨૫	૧૯૨૫-૨૬	જ વર્ષનો સરેરાશ પાક
૧ વાલિયા	૧૦૩૨	૧૫૧૪	૧૧૦૫	૧૧૭૫	૬૨૬	૬૬૬	૧૮૭૮
૨ પીસી	૧૨૦૦	૧૨૦૮	૧૨૫૮	૧૪૬૩	૭૩૮	૮૬૩	૧૧૨૭
૩ પીસી ન ૨	૭૭૨	૧૩૧૬	૧૧૭૮	૧૧૧૪	૭૨૫	૧૧૪૦	૧૦૪૧
૪ પીસી ન ૧૨	૮૪૦	૧૩૨૫	૧૧૮૫	૧૧૫૨	૮૨૨	૮૮૬	૧૦૩૫
૫ અસી	૧૪૭૦	૧૫૪૮	૧૧૬૪	૧૧૪૩	૬૧૭	૬૦૬	૧૧૪૧
૬ વાલિયા પીપડીયા	૧૪૫૫	૧૪૮૩	૧૩૦૨	૧૧૩૧	૭૨૫	૧૧૬૦	૧૨૦૮

પરગણ રજીસ્ટ્રારના દર્શાવેલ

જાહેર પ.પ.ર.

ફંચસ્થાન ઇકરના રેવન્યુ કમીશનરની ઓફીસથી

ઈડર રાજ્યની જમીન ઘણી કીમતી અને ફળદ્રુપ છે અને ખેતીવાડીના કામ માટે તે ઉત્તમ પ્રતિની ગણાય છે. ખેડવાણુ જમીન હુમોટા પ્રમાણમાં પડતર પડી છે તે સાથવા માટે તમવીજ આવે છે જેથી આ બાહેર ખગરથી ખેતીના ધધામાં પડવાવાળા સાહસિક ગ્રહસ્થો તેમજ સાગ સાધનવાળા ઉત્સાહી ખેડુતોને ખબર આવવામા આવે છે કે જેને મોટા જધામા જમીન રાખવી હશે તેમજ હાસના સુવરતા જતા જમાનામા વખત અને મલુરીનો ખચાવ ધઈ શકે તેવા ઓબર જેવા કે ટ્રેકટર, પ્લાઈ, લોહાનાં સુધરેલી જાતનાં દળ વિગેરેથી ખેતી કરવાની ઇચ્છા હશે તેને માટે આ ઉત્તમ તક છે.

જમીનમા પાણી બહુ ઉંડા નથી તેથી પુરતા પાણીવાળા કુવા સહેલાઈથી ગાળી શકાય છે મોટી નદીઓ પણ છે કે જેમાથી ઇરીગેશન માટે પુરત પાણી મળી શકે નેમ છે હવા પાણી પણ તન્દુરસ્તી માટે સારાં છે સરેગદ્ય વરસાદ પામેશથી આલીસ ઇંચ પડે છે

ફરેક જાતના પાક જેવા કે—કપાસ, ઘઉં, સરસવ, સેતડી, મેથી, અળશી, તમોકુ, જાનરી, બુવાર, લોવસીંગ, તલ, મકાઈ, વિગેરે—કીમતી પાકનુ વાવેતર મોટા પ્રમાણમાં થઈ શકે તેવી એટલુ જ નદી, પણ ફરેક જાતનુ શાક બકાલુ ઉત્પન્ન કરી શકાય, અને આખા, મહુડા, ચીકુ મીઠા તથા ખાટા લીલુ, જામફળ અને અજમેરી જોર, કેળ, પપૈયા, વિગેરેના બાગ ખગીઆ ખનાવી શકાય તેવી રસાળ જમીન છે તેની સાથે ઉત્પન્ન કરવામાં આવતી ચીને એક મધજેથી બીજે સ્થળે લ્યા તેની બગર હોય ત્યા સહેલાઈથી મોકલી આપવા માટે અમદાવાદ-પ્રાંતીજ રેલ્વેની પુગ્તી સગવડ છે

ખાસ ધ્યાનમા રાખવા હાથક હકીકત એ છે કે જમીન રાખનારને રાજ્ય તરફથી વેચાણુનો ઉનાર હક આપવામા આવે છે. એટલે જેની માટે જમીન સુધરવા, પાછળ જે ખચ કન્વામા આવ્યો હોય તે નિષ્કળ જતો નથી

જમીન ઉદાર સરનોથી માયવામા આવશે માટે જેને આ રાજ્યમા જમીન ગળવા વિચાર હોય તેને અમને મળવુ

હીમતનગર, અમદાવાદ-પ્રાંતીજ રેલ્વે,

તા. ૬ માહે માર્ચ અને ૧૯૨૭, મુંબી હીમતનગર

KESHAVLAL A JOSHI

રેવન્યુ કમીશનર સ્વસ્થ ન ઇડર

તીડનો ઉપદ્રવ.

હાલમાં આપણે તીડના ટોળાથી થતા ઉપદ્રવની હકીકત વાંચીએ કે સાલણી બે છીએ ત્યારે આશ્ચર્યચકિત થઇને ભયની લાગણી અનુભવીએ છીએ. હમણાં સીધ, કાઠીયાવાડ, અમદાવાદ અને બાલના પ્રદેશમાં North India નામના તીડના ઉપદ્રવથી લુણના વિશાળ ક્ષેત્રફળનો ઘોણ નીકળી ગયો તે હકીકત છાપામાં વાંચનારી આલમને તીડ વિષે જાણવાની અપેક્ષા ઉદ્ભવે એ સ્વભાવિક છે આ નાના પણ ભયકર પ્રાણીઓ નથી થઇને ભય ત્યાં હુલતુ નિકદન કાઢે છે તે કેવા હશે? તેમના ઉપદ્રવની આગાહી આપણાથી કેમ કરી શકાતી નથી? અમુક સ્થળેજ કયાથી તેઓ કુટી નીકળે છે? આ તીડનું જીવન કેમ શરૂ થાય છે અને પુરૂ કેળવાય છે? તથા આ ભયકર પ્રાણીઓનો નાશ અથવા અટકાવ કયા માટે શા રસ્તા લેવા જોઈએ આવા અનેક સવાલો ઉઠે છે. અહીં કરીને અત્રે આ ઉપદ્રવ સંબંધી સામાન્ય માહિતી જરૂર વાંચકોને ઉપયોગી થઈ પડશે એમ ધારીને આપણમાં આવી છે અત્રે જણાવવું જોઈએ કે પ્રસ્તુત લેખમાં આપેલી હકીકત કાંઈ ખાસ નવી નથી પરંતુ તે વિગતો પુસ્તકોમાંથી એકઠી કરેલી છે

ઈશ્વરી કેપ

વિજ્ઞાન જ્ઞાન વિહિન મનુષ્યો માને છે કે તીડોનો આવો ઉપદ્રવ થવો એ ઈશ્વરી કેપ છે અને તેમાં પુરૂપ પ્રયત્ન નિર્ણયક છે આ બાબતમાં મત્તા નત્ય નિર્ણય કવો બ.બુએ રાખીને આપણે વધારાનિક દ્રષ્ટિએ આ વિષય પર વિચાર કરીએ તો જણાશે કે આતો એક સામાન્ય જનાવ છે, અને એમાં ઈસ્વરના હાથનું આરોપણ કરવું જરૂરી નથી પ્રથમ તો એ જાણવું જરૂર છે કે તીડ એ એક નાનું, ખેતરમાં થતા ખયરી અને તીર્તધોડાની જાતનું જ બેથી ત્રણ ઇંચ લાંબુ અને અઘો ઇંચ જાડું પ્રાણી છે, અને તેની વશવૃદ્ધી કંવાની શકતી ભયકર પ્રભાવમાં મોટી છે આ પ્રાણીઓનો સ્વભાવ સમુદ્રમાં ફેવાનો હોય છે. આજો સમુદ્ર સાથેને-સાથે ઉઠે છે, લાખી સુસાકરી કરે છે અને અહીં તહી જ્યાં ખાવાનું મળે ત્યાં ઉતરીને ખાવા મોટે છે

તીડની જાતો.

હી હુસ્તાનમાં એ જાતના તીડો મસ્મિન તવારીખવા અહેવાલ મળી આવે છે એક બેંગ્લે લોકરેટ (Jobber Locust) અને બીજાને મોય ગ્રેટ

અથવા (માયગ્રેટરી) તીડ કહે છે આ બે તીડના સ્વભાવ અને રહેણી કરણી મા ઘણો તફાવત છે તેમની ઉત્પત્તિના પ્રદેશ વચ્ચે ઘણું અંતર છે, તેમ તેઓ જુદા જુદા મુલકમાં ફરે છે. તેઓ એક બીજાના મુલક ઉપર આક્રમણ કરતાંજ નથી સિવાય કે બંનેની અનુમતીથી તેઓ સરકદ પરના ખાત ઉપર બેગા અથવા જુદા જુદા હલ્લો લઈ જાય છે. બોમ્બે લોકસ્ટ તરીકે ઓળખાતી જાતીનો અધિકાર મુળ્ય અને કલક-તા સાધથી લાંબીની દક્ષિણ બાજુમાં છે. ત્યારે ઉત્તર હિંદુસ્થાનના સઘળા ભાગમાં નોર્થ વેસ્ટ તીડનો અમલ ચાલે છે. પરંતુ કેટલીક વખત એમ જાને છે કે અમદાવાદની દક્ષિણના ગુજરાતમાં, રજપુતાના, મધ્યપ્રાત, વરાડ, બગાળા અને આસામમાં આ બંને અથવા બેમાંથી એક ગમે તે જાતી ભેવામાં આવે છે.

૪ રહેઠાણના મુલક.

હાલમાં મીઠમાં તથા ગુજરાતમાં જે જાતે મુલકશાન કર્યું તે ઉપર જણાવેલી જાતોમાંથી ખીજી જાતનાં તીડ છે આ જાત સિંધમાંથી કાઢીઆવાડમાં આવીને પોરબંદર થઈને અમદાવાદ ને બાવળા પ્રદેશમાં ઉપદ્રવ કરી રહી છે. આ જાતનો અધિકાર હિંદુસ્થાન બહાર અફગેનીઆમાં છે ત્યાંથી ઉત્તર આફ્રિકામાં થઈ સાઇપ્રસ, અરબસ્થાન અને ઇરાનમાં ફરી, બલુચિસ્થાન દ્વારા સિંધ, કાઠીઆવાડ, રજપુતાના અને પંજાબમાં દાખલ થાય છે હિંદના જણાવેલા છેવટના ચાર મુલકોમાંથી તેઓના જગી મેળા એકઠા થઈને ઉત્તર હિંદુસ્થાન મા ઉડવા માટે છે અને હિમાલયની તળેટીના મુલકો સંયુક્ત પ્રાંતો, બીહાર અને બગાળામાં ફરી વળે છે કલક તા તરફ તો કવચિતજ દેખા દે છે.

૫ જીવન પદ્ધતિ

આજ મુખી જે અભ્યાસ થયો છે તે પ્રમાણે આ નોર્થ વેસ્ટ તીડની જીવન પદ્ધતિ નીચે પ્રમાણે છે — રજપુતાનાથી આધમજી રેતાળ હુમરી પ્રદેશ મા તથા મુઝેમાન હુમરોની કારમાળામાં આ જાતની ઉત્પત્તિ થાય છે આ જાત પંજાબમાં માર્ચ કે એપ્રીલમાં અને રજપુતાનામાં જુન કે જુલાઈમાં ઇંગ્લેન્ડ મુકે છે દરેક માદા જમીનમાં એક ઇંચ કે એથી વધુ વધારે ઉંડાઈએ ટુંગી ૧૦૦ ઇંચ મુકે છે ઇંચ લગભગ કાગરના દાણા જેવડા હોય છે. ઇંચ મુકવા માટે જમીન ખોદવાનું સાધન માદાને-કુદરતે બહેણુ છે. તે ખીડ ની લગોવગ અને વાકુ રીંગડા જેવું હોય છે ઇંચમાંથી બન્યાં નીકળનાં વધુ ખડવારીયા ફરે છે તરત નીકળેલા બનમાં આખ વગરના અને ત્રીજા

ધાસના રંગના હોય છે. થોડા વખતમાં તેમનો રંગ બદલાઈને ઠાળો થઈ જાય છે તે પછી ઠાળા મટીને પીળાશ પડતાં શુભાળી, અને છે અને છેવટે જાણુડા શુભાળી રંગ થઈ રહે છે એકાદ મહીનામાં તેમને પાંખો આવે છે, અને પાંખો આવી એટલે ટોળે, વળી, ઉડવા માટે છે. જે તીક પોતાની ઉત્પત્તિના સુકા પ્રદેશમાંથી નીકળી જઈને વધારે લેજવાળા સુલક જેવા કે પાયર્થ, પ્રાંત, મધ્ય પ્રાંત, શુભસત્, ગાગાળા, આસામ વિં ઠેકાણે જાય છે. તેઓ ઇંડા સુકવા સીવાય મરણ પામે છે એમ મનાય છે. જો કોઈ જગાએ તેઓ ઇંડાં સુકે તો તેમાંથી બચ્યા નીકળતાં જ નથી અથવા નીકળે તો કેંદ્ર રોગનો ભોગ થઈ પડીને મરણ શરૂ થાય છે. પરંતુ જે ટોળા રૂબરૂતાના અને પંખાબના સુકા પ્રદેશમાં જ ઉડે છે તેઓ ઓગસ્ટથી ડિસેમ્બર સુધીમાં ઇંડાં સુકે છે. આ ઇંડા માંથી નીકળેલા બચ્યાં ઠડી રૂતમાં પાંખોવાળાં થઈને ટોળે વળી ઉડવા માટે છે. અને માર્ચ મહીનામાં વૃશ વૃદ્ધિ માટે ઇંડા સુકવા માટે છે. આમ એક વરસમાં બે પેઢીઓ પુરી થાય છે.

૬ છેવટની મથિનિ

આ છેવટની સ્થિતિમાં જ્યારે તીક ઉડતા હોય છે ત્યારે પણ બે જાત નાં રંગવાળા હોય છે. શરૂઆતમાં તેમના શુભાળી રંગના જાણુડી છાટ હોય છે. પરંતુ ઇંડા સુકવાના સમયે તેઓ પીળો રંગ ધારણ કરે છે. ઇંડાં સુકવાને સમય ઘણો જ નજીક હોય છે ત્યારે આ પીળાં તીકની ગતિ ઘણી જ મંદ પડી જાય છે અને બધાં એક જ સાથે નજીક નજીક ઇંડા સુકે છે.

૭ ઉપદ્રવથી થતું નુકશાન.

ઉપદ્રવથી થતું નુકશાન — આ ઉડતા ટોળાંનો વિક્ષતાર કેટલાક ચોરસ ગાઉનો હોય છે અને કેટલીક વખત તીકના કાફલાનું ઘર એટલું બહુ હોય છે કે સૂર્યના દર્શન દોહલાં થઈ પડે છે. તેઓ જ્યારે ઉતરે છે ત્યારે તેમના વળનથી ઝાડની ડાળીઓ પણ બાગી પડે છે કપાસ, ગળી, તલ, બાજરી, જીવં, ઘઉં, ચણા અને ઘાસ વિં તુલોને તીકથી નુકશાન થાય છે. આ ઉપર થી જણાયે કે તીક અસુક જ તુલ ઉપર બાવળી પડે છે એવું કાંઈ નથી ઝાડ ના પાન અને ફૂલોને પણ તેઓ છોડતા નથી પરંતુ એવો અનુભવ થયો છે કે આ નોથાં વેસ્ટ જાતના તીકને લીમડાના છારનો પાતો બાવતો નથી. એક ઝાડ પર તીક બેઠા કે પાચ ચીનીટમાં તેને બેડું કરી મુકે છે તીક આખાં હોય તે વખતે ખુબ અનોખું થાય છે. અને ઝાડ નીચે પુષ્કળ અધાર પડે છે.

૮ તીકનું જીવન.

હિંદમાં તીક જાળવ ૨૪૦ મી. સેન્ટીએ ખાસ અભ્યાસ કર્યો હતો.

તેમના ચળોમાં કહીએ તો “આ નોઈ વેસ્ટ બતના તીડ બધું મળી છ માસે જીવે છે. ઇંડાંમાંથી નીકળેલાં બચ્ચા કુદતા કુદતાં એકઠાં મળી એક માહુ ટોણું થઈને ઉઠવા માટે છે, આ તીડ મુખ્યત્વે રણતું પ્રાણી છે તે હિંદ ના બીજા વધારે કંડા પ્રદેશ કે જ્યાં જાડ, પાન, પુષ્કળ હોય છે ત્યાં જતું નથી પરંતુ સુકા પ્રદેશમાં, ઉત્પન્ન થાય છે, અને ત્યાજ જીવન પુરું કરે છે.”

૬ બચાવના ઉપાયો.

બચાવના ઉપાયો.—હજી તીડના જીવન-વૃત્તાંત સમગ્રી આપણું જ્ઞાન સંકુચીત છે અને તીડની અજબ ઉત્પાદક શક્તિ-તથા ટોળે મળવાની સંઘ શક્તિ કયા ખાસ સંજોગોને આધારી છે. ભૂત્રી આપણને સપુષ્પ માહીતી નથી આપી કરીને તીડના ટોળા ક્યારે નીકળી આવશે તે અગાઉથી બાળી શકાતું નથી અને પરીણામે તેમનું આક્રમણ એકાએક થાય છે. તીડથી બચવા માટે તેની સામે મુખ્ય-માર્ગનું એ એક વ્યક્તિનું કામ નથી પરંતુ સર્વ સામાન્ય હીતની વાત છે. માટે નીચેના બીજા બેસી રહેવાને બદલે સરકાર તરફથી તીડના સમાચાર આવવાની સાથે સાવચેતીના જે પગલા લેવામાં આવે છે, તેમાં મદદ કરવી એ ખાસ જરૂરનું છે હરણા હમણામાં વર્ષજાનિક પદ્ધતિથી તીડનો નાશ કરવાના માર્ગ સુચવવામાં આવ્યા છે તેમાં બહુનમો ચર્ચા આકાશ માં રહીને ઝેરી દવા ફેલાવવાની, ઝેરી દવા છાટવાની કે ઉઠાડવાની બાબતોનો અભિપ્રાય થાય છે. પરંતુ હીંદુસ્તાનમાં હજી આવી રીત હાથ ધરવામાં આવી નથી અને તેથી જ કરીને “પકડીને પટકી મારવાનો” રસ્તો આપણે લેવો પડશે કે જેથી તીડનો સહાર જેમ અને તેમ બહોળા પ્રમાણમાં થાય આ માટે નીચેના પગલા લેવાં આવશ્યક છે —

(૧) તીડના ટોળાની હીલચાલની ખબર રાખી તેની નોંધ લેવી

(૨) દરેક માર્ગે યાળી, ઢોલ વિગત વગાડી અવાજ કરીને તીડના ટોળાને ગોળાના પાક ઉપરથી હુર નસાડી મુકવા માટે પ્રયત્ન કરવો.

(૩) રાત્રે બઠાં હોય ત્યારે અથવા દીવસે જ્યાં બને ત્યાં જેટલાં તીડ મારી નખાય તેટલા મારી નાખવા સુક્રવું નહિ

(૪) તીડ ઘૂસા કયા મુકે છે તે ધ્યાન રાખવું અને ઇંડાના ગોટાનો નાશ કરવો તથા તેનાથી બચવા નીચળી આવે તેને પુરા કરવા સુક્રવું નહિ.

૧૦. સહકારની જરૂર

હાલમાં ગુજરાતના ખેતીવાડી ખાતા તરફથી જ્યાં જ્યાં તીડનો ઉપદ્રવ માત્રમ પડ્યો છે, ત્યાં ત્યાં આ પગલા લેવાને બહુબાજી થઈ ગયો છે

સરકારી તેમજ પ્રાંતીય અધિકારીઓની મદદ લેવા માટે માંગણી કરીને તેઓ ને ઉપર જણાવેલા પંગદાં લેવાનું સુચવ્યું છે. તે પ્રમાણે હાલમાં ગુજરાત કાઠીયાવાડના જે જે ભાગમાં તીડનો ઉપદ્રવ છે ત્યાં રેવન્યુ ખાતાના તલાશીથી માડી કલેક્ટર સુધીના સઘળા અમલદારો, તાલુકા અને જિલ્લા લોકલ બોર્ડના સભ્યોને અધિકારીઓ, સહકારી ખાતાના અમલદારો, સહકારી મંડળીઓના સભ્યો, ખીજી ગ્રામ્ય સરગાઓના સભ્યો અને દરેક ગમના આગેવાનો આ બાબતમાં અત્યુ હોય એવા ખેડૂત વર્ગને દોરવી માર્ગ બતાવવાનો ચોતાનો ધર્મ યથાસ્થિત બળવીને આ ભય કર પ્રાણીઓના ઉપદ્રવથી ધતો વિનાશ જેટલો બને તેટલો અશે એણે કરવા પ્રયત્ન કરે એજ અભ્યર્થના.

મહાદેવપ્રસાદ હરિલાલ દેશાપ.

બી એલ.

ખેડૂતોના ઉદ્ધારની કુંચી.

“ખેડૂત” શબ્દ જે અર્થમાં આજકાલ પ્રચલિત છે, તે અર્થ-શ્રી મહા ભગવદગિતાના ૧૩ મા અધ્યાયમાં વર્ણવાયેલો છે, તે જોડે બીલકુલ બધા બે સતો નથી. ઉપર જણાવેલા અધ્યાયમાં ક્ષેત્ર એટલે ખેતર તેને આ ફેલ કદી છે જ્યારે ક્ષેત્રણ એટલે ક્ષેત્રકાર યાને ખેડૂતને દેહી એટલે આત્મા માન્યો છે. આ અર્થનું તાદ્રસ્ય ખેડૂત શબ્દ જોડે સરખાવતા ખેડૂત શબ્દનો અર્થ કેટલો ઉચી કક્ષાએ માનવાનો છે તે દરેક વિદ્વાન પુરુષોગોર કરી લેવાનું છે. હવે જ્યારે ખેડૂત શબ્દનો અર્થ શ્રીય પ્રમાણથી ઉચ્ચી કક્ષાનો માનવાનો છે તો સ્વાસ્થ્ય ઉપસ્થિત થાય છે કે ખેડૂતની આજકાલ અધમ દશા કેમ આવી ગઈ તેનો જવાબ એટલેજ આખી શકાય કે ખેડૂત પોતે જાતે પોતાની અધમ દશાને માટે જવાબદાર છે કારણ કે કુદરતી નીચમ પ્રમાણે જો પોતાની જાતની અંબાણ દરેક જણ ના રાખે તો તેની શારીરીક તેમજ માનસિક તથા વ્યવહારીક સ્થિતિ અધોગતીને પામતી જાય છે માટે એટલું તો નક્કી છે કે ખેડૂત પોતેજ પોતાની અધોગતીને માટે જવાબદાર છે. આજે ઉાર સુખ્ય જણાવી જો ખેડૂતને તેની સુધાગથી અથવા પ્રગતિની દીશ ન બતાવીએ ને જો બેટી રહીયે તો વ્યાજળી લે માય નહીં, કારણ કે ખેડૂત પોતે ક્ષેત્રકાર

હોવાથી દુનિયાને જોઈતી ચીજો કાંચો મોલુના રૂપમાં ખજાણીને તૈયાર કરી આપે છે. તેથી ખેડુતને તેની સુધારાની ચાને પ્રગતિની દીશા બતાવવાને આપણે જાણી છીએ તે જાણ એક ન કંચોથી આજ કાળ દુનિયાની અધોગતી થઈ રહી છે એમ કહેવું સમજાને ઠણક કરવું પડશે, એવી આ લેખના લેખકની સામાન્ય માન્યતા છે ખેડુત અધમ દેશોમાં એવી પરવાના ઘણા કારણો છે. પ્રથમ સારા વખતમાં ખેડુત તરફ દુનિયાની ઘણા લોકો સહાનુભુતિ ધરાવતા હતા. આજે તે સ્થિતિમાં પરીવર્તન થઈ ગયું છે. ખેડુત ક્ષેત્ર તરીકે દુનિયાને પાલન પોષણની તમામ ચીજો પકવીને તૈયાર કરી આપે છે છતાં તેના તરફ કોઈ હવે સહાનુભુતિ પ્રથમવત જોઈતા પ્રમાણમાં ધરાવતું નથી, તેનું સુખ્ય કારણ એવું છે કે સારા આઘાદ વર્ષોમાં પાકનો ભાવ સારો આવ્યાથી ખેડુતો બેઠકાર બનતા જાય છે. જેથી તેમના તરફનો સહાનુભુતિનો ભાવ નષ્ટ થતો જાય છે. બીજું ગૌણ કારણ એવું છે કે ખેડુતો કેળવણી લેતા ઘણા છે પણ તે સંગીન પ્રકારની ન હોવાથી મોજ મજાડમાં પડી ગયા છે. કારણ કે કેળવણી લેવા શહેરમાં નિવાસ રાખવો પડે, અને શહેરની મોજમજાડનો એપ તેઓને લાગવાથી મોજ મજાડમાં પડી પ્રમાદી ઘણા માડયા છે. પહેલાં ખેડુતના તમામ ઘેરના છોકરાં ખેતીના અંગના કામો બંતે નીવેડીજ લેતા હતા. જરૂર જોગા નોકરો રાખતા હતા. આજે તેથી વીપરીત સ્થિતિ છે એટલે કે બહુધા ખેડુતો ખેતીનો આધાર નોકરો ઉપરજ રાખે છે. અને પોતે બંતે પ્રમાદી થઈ ગયા છે. માફ કરેવું એવું નથી કે ખેડુતોએ કેળવણી લેવી જ ન જોઈએ અલગત તેઓએ કેળવણી લેવી જ જોઈએ પરંતુ તે સંગીન પ્રકારની હોવી જોઈએ. શહેરમાં રહી અધોવય કેળવણી લેવાથી તેઓની સ્થિતિ અતો જાણ તતો જાણ જેવી થઈ પડી છે. સારાશ કે ધોખીનો કુતરો નહીં ધરનો કે નહીં ઘાટનો એવી તેમની સ્થિતિ થઈ પડી છે માટે મારી ખેડુત બાધજોને ખાસ વિનંતી છે કે તેઓએ કેળવણી સંગીન પ્રકારની લેવી જોઈએ. અને તેના પોતાના ક્ષેત્રકારના કામમાં સદુપયોગ કરવો જોઈએ હવે ખેડુતોને અધમ દશામાંથી આપણે શી રીતે તારવી શકીએ તેનો વિચાર કરવાનો છે એક ગામમાં જઈને જોઈશું તો તે ગામની સ્થિતિ પ્રથમ કરતાં આપણે આઘાદ જણાશે મોટા પાડી બાધજીના મકનો આપણી નજરે પડશે તેમજ ગામમાં એકાદ બે ઘોડાગાડી તેમજ કોઈ ગામમાં મોટર પણ જોવા. આવશે નાટક ચીનેમાં વીગેરે તમાસમાં બહુધા ખેડુતો જ નજરે આવશે ધારાકુબાની ગેમગની કે લોકલબોરના ગેમગની સુલ્હીયા ઘણે જાણે ખેડુતોને આગળ પડે.

ભાગ લેતા આપણે જોઈ શકીશું એટલે મામાન્ય આપણે એવો મામ-જણ શે કે જેડુતોની પ્રગતી વધુ થતી જાય છે પણ તે બાસ ઉપલક્ષીયા છે. તેના તળીઆમા પેચીને બારીક તપાસ કરતા જણશો કે તળીઆમા સડો લાગેલો છે ઉપર જણાવેલો કમાવ જેડુતોને બહારનોજ છે કારણ કે પ્રથમના જેડુતો માગ વરમમા બે પર્ણસા બચાવતા તો તેનું મોતુ લઈ આપતીના સમય માટે રાખી મુકતા હતા જ્યારે આજે બચતનો ઉપયોગ ઉપર મુજબ મોજ મળતો માધનો જોડાવામા થાય છે અને આપતીના સમયે તે સાધનોને ખોટ ખાઈ ને કાઢી નાખવા પડે છે આજકાલ જેડુતોમા ચહા - પાણીની મેમાનગીરીના ધારો એટલો તો સખત પ્રમાણમા બેચી બધો છે કે કેટલાક ગામોએ તો ચોતાના સામાન્ય આલુવિકાતુ સાધન બે ધી છે તે બજારમાંથી લાવવું પડે છે આવી સ્થિતી ઘણી જ દયાપાત્ર છે તેઓ શાઈઓએ બને-સમજીને સુધરવું જોઈએ જેડુતોને શુધારવાને નામદાર મંકારે - સહકાર, તેમજ જોતીવાડી ખાતા-ત્રાસ છે પરંતુ શોક જનક વાત એ છે કે તેનો લાભ જેડુતો જોઈતા પ્રમાણમા લેતા નથી ને તેમની ગદ્યા પચા કેળવણી અને પ્રમાણી પછાને લીધે કે વગી જેડુતોમા ખોટી બાળતમા ચરસ અને અવશ એટલો બધો રહે છે કે તે ખોટી બાળત પુરવાર કરવામા મીલકત તકરરે કરી નાખે છે એટલુંજ નહી પણ ખુન વગેરે શુન્હા કરી સામા માણસને તારાજ-કવના બરાબ પગલામા પ્રવર્તે છે. જેડુતોની આવી ગઈતર સ્થિતી સુધારવાનો ફક્ત એકજ ઉપાય છે કે દરેક તાલુકે તેમની સુધારણા માટે સલાહકારી મહા, સ્થાપવું જોઈએ આવા મહાજના મેમ્બરોએ નિશ્ચય સેવા કરવાની ભાવના રાખી જોઈએ એ મંરણે કેઈ ગામમાં જર, જમીન કે જોડ બાળતમા ઉપસ્થિત ગ્રંથેલી તકરરમા જ્યે ધડી તટકર રીને ત્રીકેસા કાઢશે જોઈએ એથી જેડુ તોના નાહકના બરબાદ થતા નાણા બચે, અને તેમની સ્થિતી સુધરે જેડુતો આજ કાલ પાચમાત્ર થતા જાય છે તેનું પ્રધાર કારણ ઉપર જણાવ્યું છે તેમ તેમ જોડવારી અને પ્રમાદતા છે અને એ બે ચીજોને નીચેના આઠ શુદ્ધ નિભાવવાના છે તેમા દષ્ટિ બે ચર થાય છે.

(૧) ચેતાનુ શુદ્ધ

(૨) મોકર ચાકવું શુદ્ધ

(૩) જોતીવાડીનું શુદ્ધ

(૪) મહેર મળખી શુદ્ધ

(૫) મારકાત મળખી શુદ્ધ

(૬) દોર લાકડાં ગૃહ

(૭) ખનગી માહુકારનું ગૃહ અને

(૮) સહકારી ચોસાઈટીનું ગૃહ

ઉપર મુજબ આઠ ગૃહો નિર્માણમાં ખેડુતો દીન પર દીન પાયગાલ થતાં જાય છે તેમથી તેમનો ઉધ્ધાર કરવા સલાહકારી મંડળો સ્થાપવા જોઈએ માટે એ નિશાતા ખેડુનો તરફ સહાનુભૂતી ધરાવનારા સત્કર્મોએ તરિન પગવા લેવાં જોઈએ એજ માર્ગ વાને પુરવી ખેડુતોને સુધારવામાં અથવા તેઓને પ્રગતિમાન કરવામાં લેખકને ઉત્તમ જણાય છે. એજ.

બરુચ-ભોઈવાડો

તુમડીની ખડકી

ત્રીલોચન દેવાદાસ તુમડી

તા ૧૬-૩-૧૯૨૭

પપૈયાં માંથી પપૈન કેમ બનાવાય?

—*****—

એક અર્ગત્યનો ઉદ્યોગ.

ગુજરાતમાં સમગ્રે ઢેકાણે પપૈયાને માફક આવે એવી આબોહવાને લીધે પપૈયા સહેલાઈથી ઉઠેરી શકાય એમ છે, આ કૃષ્ણનો અપહાર તરીકે ઉપયોગ કરવો એ પણ આરોગ્યાવહ છે અને તે માટે તેની ખપત પણ પુષ્કળ છે. પરંતુ પપૈયા ઈંદુ મોટા પ્રમાણમાં કરીને તેમાંથી પપૈયાના ફળનું સત્વ જેને “પપૈન” ના નામથી ઓળખવામાં આવે છે તે તૃષ્ણાર કરવાનું કામ હાથપર લેવું એ વધારે ક્ષાયદાકારક છે પપૈયામાંથી પપૈન બનાવવાની રીત સદેલી છે અને તેનો ઉપયોગ ઔષધતા ઉપચારમાં થનો હોવાને લીધે તેને ખપત હિંદુસ્તાનમાં તેમજ પરદેશોમાં થતી છે.

પપૈયામાંથી પપૈન બનાવવાની રીત સળધી દર્શિત આક્રિધાના ખેતીવાડી ખાતે એ બહુ પાડેલી હકીકત તુકાનીને અગ્રે આપવામાં આવે છે

નીકળતાં જો દુધ ફળની છાંલ સાથે ચોટી ગયું હોયતો તેને વાસણમાં ખેંચેરી લેવામાં આવે છે. દુધ એકઠું કરવાનું કામ સવારના પહેલાં પહેરે કરવું કારણકે આ વખતેજ ફળમાંથી વધારેમાં વધારે દુધ વહે છે. ફલ ઉપર દુધ લેવા માટે જો પહેલી વખત ત્રણ ચારજ કાપા કર્યા હોય તો એક જ દીવસ પછીથી બીજી વાર કાપા પાટવાથી ફરીથી દુધ નીકળશે. પરંતુ જો પહેલી વખતેજ સાત આઠ કાપા કરેલા હોય તો બીજી વખતે બહુ જુજ દુધ નીકળે છે. જે ફળ ૨/૩ જેટલા પાકા થયેલા હોય તેમજેજ દુધ કાઢવા માટે ઉપયોગ કરવો. કાપા પાડવાને લીધે ફળ પાકતા વાર લાગતી નથી. કાપા પાડવાને લીધે ફળના સ્વાદમાં કાંઈ ફેરફાર માલમ પડતો નથી. જો કે તેના બહારના દેખાવમાં થયેલા ફેરફારને લીધે બજારમાં તેનો ભાવ મુકાબલે જાણી મળે છે.

એકઠું કરેલું દુધ જામી ન જાય તેટલા માટે જેમ અને તેમ જલદીથી સુકરી નાખવું જોઈએ. નાના પાયા ઉપર, જ્યાં કામ કરવામાં આવતું હોય ત્યાં દુધ સુકવવા માટે બડા કાચના મોટા તકતા ઉપર દુધ પાથરીને સુકેના પ્રકાશમાં તે તકતા મુકી દેવા, સવારમાં એકઠું કરેલું દુધ જો બપોરે સુકવી નાખવામાં આવે તો સાંજ સુધીમાં ઠીક ઠીક સુકાઈ જાય છે અને જેથી કરીને બગી જવાની બીજ રહેતી નથી અને બીજે દીવસે આખો દીવસ સુકવવાથી પુરેપુરું સુકાઈ જાય છે. જ્યાં મોટા જગ્યામાં કામ કરવાનું હોય ત્યાં સુકવવા માટે ખાસ પગરાની બકીઓ રાખવામાં આવે છે, જેમાં ૪૦°C જેટલો નીચમીત તાપ આપીને દુધની સુકવણી થાય છે. દુધની સુકાઈને ઠીલી બરડ ગાંગડીઓ થઈ જાય ત્યારે બરાબર સુકાએલું દુધ ગણાય છે. કોટ્ટી ફળવાની ઘટી વડે આ ગાંગડીઓને ફળીને લોટ જેવો ભુકો કરીને અને પછીથી તુર્ક હવા ન ચેસે જેમ ખાટલીઓમાં બરીને બંધ કરી દેવામાં આવે છે એટલે પપેન બજારમાં વેચવા માટે તૈયાર થયું ગણાય છે.

ઉતારો, અને ફી મન — પપઈયાના એક વૃક્ષ ઉપરથી સરેરાશ ૩૦ ફળ ઉતરે છે અને ૩૦ ફળમાંથી ૧) તલ દુધ મળે છે, આ દુધમાંથી ૧૬ થી ૧૮ ટકા જેટલું પપેનડ બને છે.

પપેનનો ઉપયોગ હવા માટે સાધારણ રીતે મોટા પ્રમાણમાં થાય છે એમાં પાચનકીયા સબળ કરવાનો મોટો શુદ્ધ રહેલો છે અને તેથીજ કરીને અગિરમાંથ અને અપચાના હમેશના ફરદીઓને પપેન વાપરવાની કાકતરો બતા મળુ કરે છે. રસોઈ કરવામાં પપુ પપેનનો ઉપયોગ થવાનો ઘણો અવકાશ છે. કારણ કે તેથી કરીને બારે ખોરાક હલકો બને છે. હદી બતાવવા માટે છાસ ની જગાએ પપુ પપેનનો ઉપયોગ કરી શકાય છે.

અમેરીકાના ધણીએ આડતીઆજો જણાવે છે કે ચોક્કસ પર્વેન હર રતલ ના ખાર શીલીંગના લાવે વેચાય છે અને તેની ખપત હર માસે એક ઠન જેટલી છે. આ લાવ તો ઓછામાં ઓછા મળેજ પરંતુ ધણીએ વળત આથી ઘણો વધારે જાવ મળે છે.

ઈગ્ગડમા દર વરસે બારથી પંદર ટન પપૈનની આવક થાય છે અને તે સંલોનમાંથીજ પુરૂ પાડવામા આવે છે. સંલોનમા પપૈન ણનાવનારા મુખ્યત્વે ખેડુતોજ છે મીલોનંગા પપૈનના ભાવ એક રતલે બાગ્શી ચઉદ શીલીંગ મળે છે પરંતુ આ ભાવ વધારે કહેવાય, કારણ કે તે અછતને લીધેજ છે. તેા પણ માધારણ રીતે પપૈનના ભાવ દર રતલે માત્રથી સાડા આઠ શીલીંગ મળે છે

આ ઉપરથી વાચક ભ્રમ શક્ય છે પચેન યનાવવાનો ઉદ્દેશ સહેલો છે અને પેલામ સારી કરાવે એમ છે. વળી તે ઉદ્યોગ ખાસ શાસ્ત્રીય કે વ્યાવહારિક જ્ઞાનની જરૂર નથી ગીતોનમા પેટુનો આ ધધો પોતાનો કરી દહ્યા છે તો હિંદના અને શુભરાતના વાહી વહીવટના મહેકો આ ઉદ્યોગ તરફ પોતાનું ધ્યાન દોરવે એ ખાસ જરૂરનું છે.

ਭ. ਮਹਾਦੇਵਪ੍ਰਸਾਦ ਦਰਿਆਲ ਦੇਸ਼ਾਂਧ

બી એચ

જેતીવાડી સારૂ અગરમાંથી મીઠું
 મેળવવાની સુચના.

અંજાનાં ૧૨૫ ઐર્વાદ ધીજી દુજા ઓગાં ખાસર માગવાને સાહે
 હોડતુ મીડું દેડત બેજ વળત એટલે દે મે મહીનાની તથા નવેમ્બર મહીનાની
 શરૂઆતમા ધનસજ્જાના મીઠાના અગરમાથી મળી ગયશે. તે માગતું સરનામું
 ધનસજ્જા, તાલુકા, વનસાડ, પોષ્ટ હુચરી છે. દરેક જગાળી મળુ મીઠાની
 કીમત ૧૩ જાના પ્રમાણે અડધવાતુ કનનેશન કરેલું છે પણ તેનો સાલ સેવા
 માટે પણ મહીના અગાડી એટલે દેખ વારી તથા ઓગષ્ટમા અનુક્રમે પાસ
 વળુ કરેશે પડશે

૨. આવી રીતે જેને મીઠું લેઈએ, તેની અરજી હિસ્તીકટ એજન્ડેસરસ-
જોવરમીયર સાહેબ મારફતે કરવી અથવા તો મે. ડેપુટી ડાયરેક્ટર-સાહેબ
જેતીવાડી ખાતુ, સુરત, એ મરનામે પરચારી કરવી અને તેમાં કેટલા બ માળી
મળ્યું મીઠું લેઈએ છે તે રપન્ટ જણાવું મળ્યુંથી જોડે વાગ ગણતરીનાં લેવો
નહિ આવી અરજી ૨૦મી જુલાઈ સુધીમાં આવવી લેઈએ જે મે મહિનામાં
મીઠું લેઈતું હોય તો ૨૦મી જાનેવારી સુધીમાં અને જે નવેમ્બર માસમાં
લેઈતું હોય તો ૨૦મી જુલાઈ સુધીમાં અરજી મળે એવી રીતે તે અરજી
કરવી લેઈએ.

૩ જેવો પામ મળે એટલે તરતજ આજનારે જાને અથવા તો ટપાલ
મારફતે મીઠાની કીમત આગળથી મોકલી આપીને, સરકારકુલ માફેમ ધરામળા
મીઠાના અગરમા, ધરામળા, તાલુકા, વલસાડ, પેન્ટ હુગરી એ સરનામે
પામ રજુ કરવો પામ તથા કીમત સરકારકુલ માફેમને, ૨૦મી ફેબ્રુઆરી
તથા ૨૦મી એપ્રિલ સુધીમાં મળવા લેઈએ.

૪ જે તારીખ સરકારકુલ માફેમ લખી જણાવે તે તારીખે મીઠું અગર
માથી બસંદી લઈ જવાની મોકલવું અગરદારોએ પોતાજ કરી લેવી લેઈએ.

૫ જે લોકો થોડું મીઠું લઈ પામવાળાં જાને મીઠાની મુગવ કરી
આવી શકશે તેમના નામે ૧ થી પ્રમાણે છે. તેથી જે કોઈને તેમની જરૂરી
હોય તો તેમની માથે પરચારી પત્રવ્યવાર કરવો.

૧ મેસર્સ મોહનલાલ વમનજીની કંપની ઉટડી તા. વલસાડ.

૨ મેસર્સ જોગીલાલ મોહનલાલની કંપની, સું. હુગરી.

સંદી સી. એમ પટેલ

મે. ડેપુટી ડાયરેક્ટર જોડે એજન્ડેસર.

(મહત્ત્વ પત્રિકા-ઉપરથી)

ગુજરાત, સુરત

મુંબઈ ઇલાકામાં દોરની ઓલાદ.

ગુજરાતમાં દોરની જાત

(મુંબઈ ઇલાકાત જેતીવાડી ખાતુ પત્રિકા નં ૬-૧૯૨૬)

મુંબઈ ઇલાકામાં કલમા અર્થે અઠ દોરની જાત છે આ જાતે બેશક
મેક વખતે દોરની એ તાદ તરીકે જાણીની હોવી જોઈએ કાંચ કે કાદમા

કેલેકેટ ઠેકાણે આ ઓલાદનાં સાધારણ ચોખ્ખા જાનવર મળી આવે છે, દરેક ઓલાદમાં છુટા છવાયાં દોઢ વજન ચોખ્ખી ઓલાદના ઠોર નીકળી આવે છે તે સાફ જણાવે છે કે એક વજન આ ઠોરની જાત કલક વગરની હતી. જહાનના જમાનામાં પશુશંકર ઠોરના ટોળામાં ચાલતી એકજ દોહીમાથી પેદા થતા જનાવર ઉછેરવાની ચાલુ પદ્ધતીને લીધે ચોખ્ખા અગર શુદ્ધ જનાવર લાગ્યેજ મળી આવે છે.

જે ભાગમાંથી આ જાનવર મળી આવે છે તે ભાગમાંજ ખાસ કામમા આવે તે વાત ધ્યાનમાં રાખી આ જનાવરની ઉછેર કરવામાં આવી છે અને એજ પ્રદેશમાં ત્યાના સ્થાયી ઠોર કરતા બીજા પ્રદેશમાં ઉછેરેલા ઠોર વધુ મારા નીવડે છે નહીં તે શકા બરેલું છે. દાખલા તરીકે, ગુજરાતના ઉડી ગઢેરવાળા અને રેતાળ પ્રદેશમાં, ગમકવાળા અને લાળા પગવાળા કાકરેજ જાતના જાનવર વધુ માફક આવે છે વધુ વરસાદવાળા ઘાટના પ્રદેશમાં અને હાગરંડું વાવેતર થાય છે તેવા પ્રદેશમાં પત્થર જેવી સખત ખેતીવાળા રાગી જાતના જાનવર બહુજ કામના હોય છે.

દરેક જાત ॥ ઉપયોગીતાના પ્રમાણમાં ઇલાકાના ઠોરની ચોંટાટ નીચે જણાવેલા અનુક્રમ પ્રમાણે ગોઠવી શકાય —

ભારે, હલકા અને વચલા વર્ગના ખેતીના કામ માટે, દુધ અને ખેતી એમ બન્ને (દુધ તથા ખેતીના બળદ માટે) કામ માટે:—

ભારે ખેતીના કામ માટે કાકરેજ, કૃષ્ણાવેલી અને ગીર અગર લોહાલ જાતના જાનવર.

હલકા અને ઉતાવળા ખેતીના કામ માટે અમૃત મહાલ અને ખીસારી જાતના જાનવર.

વચલા વર્ગના ખેતીના કામ માટે રાગી જાતના જાનવર.

ફક્ત દુધ માટે સીધી જાતના જાનવર.

હું તેમજ ખેતીના બન્ને કામ માટે ગીર, કાંકરેજ અને ચરપારકર જાતના જાનવર.

કાંકરેજ ઠોરની ઓલાદ.

પાલણપુર સુબ્યાનના કાંકરેજ નામના ભાગ ઉપરથી કાંકરેજ ઠોરનું નામ પડ્યું છે આ જાતના ઠોર ખામ કરીને ખેતીના કામ માટે ઉછેરેલા હોઈ ખેતીના કામમાં ઠીક કામમાં આવે છે તેમજ દુધ પલ્લુ ઠીકઠીક સાફ આવે છે કાંકરેજ ભાગમાંથી પસાર થતી જનામ નહીં ઉપરથી આ ઠોરને બનાઈ ઠોર

પણ કહેવામાં આવે છે વાગડીઆ દોળી લોકો આ દોરની ઉછેર કરતા હોવાથી તે દોર વાગડીઆ દોર તરીકે પણ ઓળખાય છે. રાધનપુર મંદિરાનના વડીઆર ભાગ ઉપરથી, આ જોતને મળતા વડીઆર જાતના પણ દોર હોય છે વડીઆર અમુક ઘાસીઆનું અગર ખીલનું અથવા અમુક ગોવાળીઆની જાત ઉપરથી નામ પડેલું છે. વડીઆર અને કાકરેજ તાલુકા એક ખીજની પાસે આવેલા છે.

હુન્નરની રહેઠાણ.—કાકરેજ દોરની જ્યાં ઉછેર થાય છે તે જમીન નીચાણમાં છે અને વારવાર ત્યાં નદીના પુર આવે છે ત્યાં શીઆળામાં બહુજ ઠંડી પડે છે અને ઉનાળામાં મખમમાં સખન તાપ પડે છે. આ ભાગમાં ફક્ત નાના આડજ જોવામાં આવે છે ઉપરની પરિસ્થિતિ પરથી એમ માનિત થાય છે કે આ જાતના દોર કઠણ હોવા જોઈએ.

ઉછેરનાર.—રજારી, ભગવાડ અને અમુક અશે દોળી લોકો આ દોરની ઉછેર કરે છે સાદ આકવામાં રજારી અને ભગવાડ લોકો ખાસ ધ્યાન આપે છે. બહુ કાળજીથી દોર ઉછેર કરે છે સાદ આકલી વખતે અમુક ચારી નીશાનીઓ અને જગ ઉપર બહુજ ભાર મુકવા આવે છે. દોર ઉછેરનો ધધો કરનાર અભણ માણસને આ નીશાનીઓ શુદ્ધ અને સાફ જાતવાન જાનવર પાંચવામાં હીક જેવી મદદગાર થાય છે.

સાદ મેળવવાની રીત.—પોતાના માટે અગર તેા ખીજ પોતાના જાતબાઈઓમાં અરસ પગસ અદલ બદલ કરવા માટેજ સાદ ઉછેરવામાં આવે છે ઇંગ્લીશ લક્ષણો અને શુભ નીશાનીઓવાળા વાછરડાની ખામ કરીને કાળજી રાખવામાં આવે છે અને જે અરસામાં આવે વાછરડો જન્મ્યો હોય તેજ વખતમાં વીઆઓલી ખીજ જે અગર વધુ ગાયોનું દુધ જોને પાવામાં આવે છે અગર જ્યાં ગાયોને ધવરાવી મુકવામાં આવે છે.

દોર ઉછેર કરનારનો મુખ્ય ધધો જાળદ ગેઠા કરવાનો છે છ મહિનાના વાછરડાને જાળદનો ધધો કરનાર માણસને વેચી નાખવામાં આવે છે. આ લોકો એવા વાછરડાને ખમી કરે છે અને મોટા ધધે ગાલુ જાળદની જોડ કરીને વેચે છે વાછરડીઓનો વેપાર કરવામાં આવતો નથી દોર વેચવાની ઉપરની રીતને લીધે દોર વેચવાની જાણની ગુજરી મરાની નથી ફક્ત અમદાવાદમાં, દર શહેરવાદે ગુજરી ભરાય છે અને ત્યાં મુખ્યત્વે કરીને જાળદ વેચવામાં આવે છે રાધનપુર મંદિરાનના દરોગાના રીવજોમાં વર્ગિકરે જોજો અગર પદ્ધતિ વારવામાં

આ જોવાઈ માટે સરકારે બે દારૂગારોનો છે. એક અમદાવાદ જિલ્લામાં જોવાઈ દારૂગાર અને બીજી સુરત જિલ્લામાં દારૂગાર પાસેથી દારૂગાર. આ દારૂગારમાં અને બીજા ઉદ્યોગમાં આવે છે અને ત્યાંથી દુરગેરની પચાસ કીમતે દુરગેર સાંઠ 'પ્રીતીયમ સીસ્ટમ ઉપર આપવામાં આવે છે. સાંઠ સીનાર માથેથી આ કીમતનો અડધો ભાગ રૂ. ૧૦૦ આપવા પડે છે અને દર મહિને સરકાર તે માથેથી સાંઠની ખર્ચ કીમતે રૂ. ૧૦ આવે છે.

કીમત.—૪. સ. ૧૮૮૮ ની સાલમાં પાંચ કીમતે જોવાઈની, એકની કીમત રૂ. ૩૦૦ થી રૂ. ૫૦૦ સુધીની પડતી હતી. સાંઠમાં પણ એક જોવાઈની એકની કીમત રૂ. ૫૦૦ થી રૂ. ૮૦૦ પડે છે. આવે માટે પાંચીજ માંડી માંડી હોય છે. અને સાંઠી માંડ રૂ. ૧૦૦ થી રૂ. ૧૫૦ સુધીમાં મળી આવે છે.

દારૂ-ફેરોની કીમત —અમદાવાદ જિલ્લા અને કાઠીયાવાડના સરકારના દરેક જાગીરામાં તથા જોરા, વારુવ અને સુરત જિલ્લાનાં દરેક જાગીરામાં એક, બે અથવા દારૂ ઉદ્યોગના પંચાસ કરનાર માથેથી મળી આવે છે. દારૂને રૂઠાં રાખવામાં આવે છે અને કોઈ વખત વાંધવામાં આવતાં નથી તેમજ જંગલમાં દારૂવામાં આવે છે. રાત્રે દારૂ રાખવા પાંચ દરેક જાગીર એક નાનો માંડાની પાંચવાળો વાડો કરે છે. આમાં દારૂ રાખવામાં આવે છે. જોમાસામાં ત્યારે પુષ્કળ દારૂ મળે છે. ત્યારે દારૂનો ઉદ્યોગના જાગીરામાં રાખવામાં આવે છે. ને તનાવામાં આસાની જોવામાં ચોતાનાં ઉચી ગયેલાં જનાવરે તથા સાંઠ સાંધે માથેથીના માથેથી દુરગેર પાડે છે. દરેક તાજાં વીંધાયેલાં અને માંડા અવશમાં તીલાનાં દારૂને વિદ આગળ રાખવામાં આવે છે. રજાની અને વરસાદ દોઢાં કોઈવાળું જાગીરમાં ધાસ રીતીકમાં રાખતા નથી. અને દુરગેર અગર અજાણના જાગીર મળે જાગીરમાં ચોતાનાં દારૂને ધાંધે નીચે છે. પુરંદા સાંધે અમુક જોવાઈ જાગીરામાં આવે છે. અને આસ કીમતે જ્યારે અગર દુરગેરવાની જાગીરા કીમત છે. ત્યારે સાંઠ પદ આ જાગીરામાં જ્યાં વધુ જાગીરા આવવામાં આવે છે.

ને, પણ ધવરાવવામાં આવે છે. હીંદુસ્તાનેની બીજી હુમાળ ગાયોની જાત સાથે આ ગાયોની સંરખામણી સારી રીતે કરી શકાય તેમ છે. આ હુમના ઉતારમાં મણ્ણજ વધારે કરી શકવાનો સર્વ સંભવ છે.

કાંકરેજ બળદ તરીકે—ઉતારવળથી ચાલવાની ઝડપવાળા અને જુરસાદાર બળદ આપવામાં આ જાત - સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે. આ જાત ઉતાર ગુજરાતમાં બહુજ વપરાય છે. દક્ષિણ ગુજરાતમાં સાધારણ વપરાશમાં છે ખાનદેશમાં પણ આ ઢોર ખ્યાતિ મેળવતા થયા છે.

ખેડે આપણુ.—આ ઢોર હાલમાં મોટી ઉમરે વીંચાય છે અને ચાર વર્ષની ઉમર પહેલ પહેલા વીંચાર છે. વીંચાવામાં પણ નીચમીત નથી એટલે ત્રણ વર્ષની અંદર એ એક વખતજ વીંચાય છે. આ જાતની ગાયો મણ્ણી જુરસાદાર હોય છે અને તેમને કમરે કરવામાં મણ્ણીજ મહેનત પડે છે, પરંતુ એક વખત કળજે થયા પછી આ ઢોર સહેલાઈથી ઠેળવી શકાય છે જગલી સ્થિતિમાં ઉછરતા હોવાથી આ ઢોરમાં કેટલાક જગલી ચીંહો આંધુ રહે છે.

વંધુન

ઉંચાઈ—ટટાર ઉદ્યોગે સારા સાદ ૧૨ થી ૧૫ સુધી ઉંચા થાય છે. જ્યારે ગાય ૧૨ થી ૧૪ સુધી ઉંચી થાય છે. સાંઠનું વજન ૧,૧૦૦ થી ૧,૨૦૦ સુધી હોય છે જ્યારે ગાયનું વજન ૮૫૦ થી ૧,૦૦૦ સુધી થાય છે.

રંગ—સ્પર્દેશમાં જન્મેલા ચોખી ઓલાદના જાનવરનો રંગ આખો હોય છે. અને તે પ્રમાણે આપણું કંકરેજ જાનવર આખા રંગનું હોય છે. ગાય રૂપાના નેવા રાખોડીઆ રંગની હોય છે અને સાદ આંધાં અમર પેશ મોજડા રંગના હોય છે જેમ બીજી મોજડી જાતનો જનાવરમાં માંય છે. તેમ આ જાતના સાદ શીયાળામાં બહુજ મોજડા રંગના અંગેર લગભગ બધા કળજ રંગના થઈ જાય છે. સાદ પેળા રંગના પણ જાનવર મળી આવે છે તેમજ તપખીરીયા રંગના પણ કોઈક જાનવર મળી આવે છે.

બહારનું બધાંણુ.—આ ઢોરનું મઠું મોટું અને બારે જાનવરની હોય છે સહીઆત્મ. સારા હાડકાનું હાંબખીંજદ લાખી તેમજ બરાવદાર જાતી અને સારી રીતે તરી આવતી પાસળીઓ, કંકણ મોટી ખર્ગવાળા સીધા પગ વિગેરે બતાવી આપે છે કે આ જાતના ઢોરનું બધાંણું બહુજ સારું છે.

માથું—આ ઓલાદ માથાપરથી ઓળખી શકાય છે. મોઢેરા જેવા સકિડે

અને વચમાંથી જરા ખાડાવળો એટલે કે છાછરા હોય છે માથા ઉપર અથવા દ્રાકાર વળેલાં લાંબા શીયાળા હોય છે કાન લાંબા તેમજ જુવલ હોય છે. નાકની આસપાસ એક ઇંચ પહોળું આછા રંગનું કુડાળું હોય છે, આખ સળકતી હોય છે તેથી જાનવર બહુજ ચતુર હોય તેમ દેખાય છે.

ઠોક—શરીરના પ્રમાણમા આખલાની ઠોક, સાધારણ કદના ધાળળા સાથે સારી ખીંચેલી હોય છે.

શરીર—શરીર રીતે વેરી આવતી પાંસળી અને સારી ખીંચેલી ઉડી હોય છે.

પગ—પગ મજબુત અને સારા હાડકાના બાંધાવાળા બરાબર હોય છે. શરીરના સામાન્ય બાંધાપરથી જનાવર બળદ તરીકે બહુજ સારું કામ કરી શકે તેમ કળી શકાય છે. આ જાતનું જાનવર ગારાના કામમા બહુજ ઉપયોગી અને માધ્યેના માધલ સુધી દોડી શકે છે. ગાયો શકુ આધારની થતી બાય છે (પુઠેથી પહોળી અને જાડી અને છતીએ જતાં એકદમ ચીકડી થઈ બાય તેને જાનવરમા શકુ ઓઠાર કહેવાય છે.) આ જાતનો શરીરનો ઘાટ જોરી ઓલોદના અને ડેરી માટેના જાનવરમા ખાસ ઇચ્છવા જેમ છે. શરીર હનીયામા નહિ તો હી હુસ્તાનમા ઠાકરેજ જાતના જાનવર સહુથી જુનામા જુના છે. જોમાં કાંઈપણ શકા જેવું નથી ઘણા વર્ષથી જોકે આ જાનવર પાળવામાં આવે છે તોપણ જંગલી જાનવરોની અમુક ટેવો આ જાતમા જોવામાં આવે છે. કોઈ અજાણે માણસ ટોળામા આવે તો મોટા જાવર તાના વાછરવાની આસપાસ વીટળાઈ બાય છે. અને કાન સીધા ઉઘાડીને જોતાં રહે છે જો પગવતાર અગર ઠપલ કરનાર ટોળામાં ધસવા માગે તો આખું ટોળું સચેત થઈ બાય છે. અને વખત આવે આવનાર પર દુડી પડે છે.

સુંબઈ ઈલાકાનું જિતીવાડી ખાતું.

હરનપત્રક નાં ૨૦-૧૯૧૬

જિતીવાડી ખાતા તરફથી માલિકની કેવી રીતે મેળવી શકાય.

બકેર પ્રજામાંથી જે કાછને જિતીવાડી મળેથી માલિકની જોઈતી હોય, તેઓએ જુડી જુડી માલિકી માટે જિતીવાડી ખાતાના કયા અધિકારને લખવું કે જેથી સંમુખ માલિકી મળી શકે, એ ઉદ્દેશથી આ હરનપત્રક દર્શાવતાં આવ્યું છે.

-આટલું સંગ્રહ ગળવું જોઈએ કે શકે પડતી બાજતમા પુના જેતીવાડી ખાતાના મેહુરખાન ડાયરેક્ટર માહેબને પત્રો સંબોધવા પત્રોનો જવાબ ક્રિતિ એઓ સાહેબ પોતે આપશે, અગર જે તે વીધવાના ખામ તથા તરફ તાકીદો યોગ્ય કંવા મોકલી આપશે પરંતુ જે પરબાર્યા તરફને જ સખવામાં આવશે તો વખતનો બચાવ થશે અને એ ઉદ્યોગીજ નીચેની મોકલીતી આપવામાં આવે છે.

અમલદાર

પુછવાની દફતર

૧ પુના જેતીવાડી કાનેજના મે.

કાનેજમાં અર્ધાતી રેળવણી, ખાસ્ત ધોરણો વગેરે બાજત

૨ પ્રી-મીપાસ સાહેબ

ગુનો, તેમની રેળવણી ખાતરે વગેરે બાજત

૩ જેતીવાડીના પ્રેસિડર સાહેબ

ખ તર્ગન કિમી, પાગાના ગુણ, દુધ અને બોગકની ચીજોના પ્રયકરણ બાજત તથા જમીનમાંથી પાણી શોષી દાદનાર વગેરે બાજત

૪ જાગ્રાડ, ખામ વગેરેના તથા (હોર્ડ-કમ્પાર્ટ)

ફળકાડો, તેમની જાનો રેળવણી ખાતર વગેરે બાજત તથા શાકભાજી તથા ગોખાને કરવા માટે, ફુલકાડ વગેરેની દફતર બાજત

૫ વરપર્ન શ અલ(ધોરેમીક બોટ રીટ)

લુદા લુદા છોડોની ઓળખાણ, નીદામણ નો સદતર નાશ ધામના ચરણોના રુધા ના વધારા પરચેથી છોડો રાખત કરવા વગેરે વાંધે

૬ પાકરોમ સાઅત (પ્રેસિડર પેચોસોજર)

છોડોના ફ-અમની થના રોજો અને તેઓ ની સરવાર બાજત

૭ કીટક સાઅત એસીસ્ટન્ટ પ્રેસિડર સાહેબ

જવડાંયા પતા છોડોના રોજો તથા તેમની સાગવાર બાજત

૮ જેતીવાડીના મે એન્જનીમર સાહેબ

જેતીના ઓળરો કુવામાંથી પાણી જલાર દાદવાના સાધનો વગેરે બાજત

૯ રે રોનો તથા (લાઇવ ફીલ્ડ એક્સપર્ટ)

દોરાઓ, બકરા અને મરંધાની ઉછેરની જુગી જુગી રીતો

૧૦ પાક મુધારણા તથા (ફોપ એન્જનીર)

છાંડ ઉતર બાજત

૧૧ ફર્નિચર અથવા સાઅત પ્રેસિડર સાહેબ

જેતીવાડીની કરકમરવાળી રીતોની બાજત

સુચના — ઉપરના જવા અમલદારોની ઓફીસો પુના જેતીવાડી કાનેજમાં આવેલી છે અને ઉપર દર્શાવેલ મામાન્ય પ્રશ્નોના જવાબ આપશે પરંતુ સમાનિક બાજતને મળતા રુધા પત્રો હયાતના જે તે વીમાગના જેતીવાડી ખાતાના રેખણી

ડીરેક્ટર સાહેબ ત કૃપા મોડેના જોઈએ — કે જે નીચે પ્રમાણે છે —

૧. દક્ષિણ મધ્ય વિભાગના જેતીવાડી ખતાના મે ડેપુટી ડીરેક્ટર સાહેબ (પુના, મરાઠા મોતાપુર અને અહમદનગર જિલ્લા, ઓફીસ પુનામાં)

૨ ઉત્તર મધ્ય વિભાગના જેતીવાડી ખતાના મે ડેપુટી ડીરેક્ટર સાહેબ [નાસીક અને પૂર્વ ખાતેના જિલ્લા] ઓફીસ નાસીકમાં

૩ પશ્ચિમ વિભાગના જેતીવાડી ખતાના મે ડેપુટી ડીરેક્ટર સાહેબ [ધારવાડે ખેડમાં, બીજાપુર જિલ્લા] ઓફીસ મુઠમાં

૪ પશ્ચિમના જેતીવાડી ખતાના મે ડેપુટી ડીરેક્ટર સાહેબ [લાગીરી, ધાણા નેનાના અને કત. ૧૮૮૧] ઓફીસ રતનાગીરીમાં

૫ મુઠના જેતીવાડી ખતાના મે ડેપુટી ડીરેક્ટર સાહેબ (મુઠ, વારસ, પંચમદાસ, ખડા, અમતાસ. ૧૮૮૧) ઓફીસ મુઠમાં

૬ સીધના જેતીવાડી ખતાના મે ડેપુટી ડીરેક્ટર સાહેબ [દે. ૧૮૮૬, નવાખરાહ, કાલી લાખના મહર, ચર અને પાગર તથા ઉપલા સીધ મહના જિલ્લા] ઓફીસ રતનાગીરીમાં

દરેક વિભાગની કમી જેતીવાડી મધ્યની જાતની રીતે તથા ખતા તંત્રની અપાતી મદદને કમતા સલાહના જવાબ આ ગમનારા આપણે અને દરેક વિભાગના પાક અથવા તેને કમતા પ્રથમે પ્રથમ મોકલવા

સુખાઈ ઈલાકાની ઢોરની જાતો.

ઢોરની ગીર જાત

(જેતીવાડી ખાતુ સુખાઈ પત્રિકા નં. ૧૦—૧૯૨૬)

સુખાઈ ઈલાકામાં હાલમાં આમરે આઠ ઢોરની જાત છે તથા જાત જેણે કોઈ વખતે ને જાણી જોવામાં તરીકે જાણીની હોયી જોઈએ, કે જે કે હાલમાં ટેટલેક ડેંગણે આ જોલાહના સાધાગણુ જોખણ જાનવર મળી આવે છે

દરેક જોવામાં છુટા છવયા કોઈ વખત જોખણી જોલાહના ઢોરનીકની આવે છે તે નાક જણાવે છે કે એક વખત આ ઢોરની જાત કલક વગરની હોયી હાલના જમાનામાં વર્ણુ કર ઢોરના ઢોળારા આલતી, એજા લોહીમાંથી પેશ થતા જનાવર ઉઠેવાની આણુ પદ્ધતીને લીધે જોખણાં અગર શુદ્ધ જનાવર આજેના મળી આવે છે

જે ભાગમાંથી આ જાતનું મૂળી આવે છે તે ભાગમાં જ ખાસ કામમાં આવે તે વાન ધ્યાનમાં રાખી આ જાતનું મૂળી ઉછેર કરવામાં આવે છે અને એજ પ્રદેશમાં જાંના સ્થાયી ઢોર કરતાં બીજા પ્રદેશમાં ઉછેરના ઢોર વધુ સારા નીવડે છે નહિ તે શકા બદલે છે હાજર તરીકે, ગુજરાતના ઉડી ગઢેરવાળા અને રેતાળ પ્રદેશમાં જમકવાળા અને લાંબા પગવાળા કાકરેજ જાતના જાતનું વધુ માફક આવે છે વધુ વરસાદવાળા ઘાટના પ્રદેશમાં અને હાજર વાવેતર થાય છે તેના પ્રદેશમાં પચ્ચર જેવી સખ્ત ખરીવાળા હાગી જાતના જાતનું બહુજ કામના હોય છે

દરેક જાતની ઉપયોગી માના પ્રમાણમાં ઇલાકાના ઢોરની જોલાદ નીચે જણાવેલા અનુક્રમ પ્રમાણે જોડવી શકાય —

ભારે, હલકા અને વચલા વર્ગના ખેતીના કામ માટે, હુધ અને ખેતી એમ બન્ને (હુધ તથા ખેતીના બળદ માટે) કામ માટે —

ભારે ખેતીના કામ માટે કાકરેજ, કૃષ્ણાવેલી અને ગીર અગર જોડાવ જાતના જાતનું

હલકા અને ઉપાવજા ખેતીના કામ માટે અમૃતમહાલ, અને ખીસારી જાતના જાતનું

વચલા વર્ગના ખેતીના કામ માટે, હાગી જાતના જાતનું, કઠવ હુધ માટે સીધી જાતના જાતનું હુધ તેમજ ખેતીના બન્ને કામ માટે ગીર, કાકરેજ અને ધરપારકર જાતના જાતનું.

ઢોરની ગીર ખેત

પ્રસ્તાવના — સુબાઈ ઇલાકામાં ધણુ ગરૂ ગીર જાતનો સૌથી બહોળો ઉપયોગ થયેલો છે, દરેક ગામ કે જ્યાં થોડીએ ગાયો અને બળદ હશે ત્યાં પણ આ જાત મળી આવે છે. સુબાઈ ઇલાકામાં થોડીએક નવી ઉત્પન્ન થયેલી જાતો તૈયાર કરવામાં આ જાતનો બહોળો ઉપયોગ થયેલો છે. ગોટ્ટ, આગળ તરતુ કપાળ અને છેડેથી ચાહરની બાજુએ વળી ગયેલા જોવા દાગા કાન, આ જાતના આગળ પડતા ખાસ લક્ષણ છે નની ઉત્પન્ન થયેલી બીજી જાતોમાં જ્યાં જ્યાં આ જાતનો ઉપયોગ થયેલો હોય છે, તેમાં કાન તથા કપાળના આ બે લક્ષણો ઉતરેલા હોય છે કપાળ આગળ પડતુ બહુ હોવાથી આજો માથામાં બહુ ઉડી પેખી ગયેલી દેખાય છે અને તેને લીધે આ ઢોર જરા સુખ અને ઉઘણસી જેવું દેખાય છે પણ ખરૂં જોતા તો તે ધણુ સારું કામ આપનાર જાતનું છે માત્ર તેમાં એ લુગ છે કે તેની દે પરણ તથા

ચાકરી સારા હોવા જોઈએ. કારણ એક વખત જો તે હુળાળું પડી ગયું તો તેને અસલ સ્થિતિમાં લાવવું એ ઘણું કટાણા બદલું અને મુશ્કેલ કામ છે, અને વખત પણ ઘણો લે છે.

ઉછેરનો અમલ પ્રદેશ — જુનાગઢ સંસ્થાનનાં ગીર જંગલો એ આ ગીર જાતના ઢોરનો અસલ રહેઠાણનો પ્રદેશ છે તેમા કાઝ'શક નથી ગીરના હુંગરના નામ ઉપરથીજ તે જાતનું નામ પડેલું છે પરંતુ હવે તો તેનો ઉછેર, કાઠીઆવાડના ખીખ બાગો જેવા કે વડોદરા તથા જુનાગઢ રાજ્યનો સોરાષ્ટ્ર પ્રદેશ, પાલીતાણા રાજ્યના હુંગરો અને શેત્રુજયના હુંગર તરફનો ગોહીલવાડનો ભાગ, પોરબંદર સંસ્થાનનો ખરડો તાલુકો અને ખરડા હુંગની જાણુના બાગો, વાકાનેર સંસ્થાનનો હાલારનો પ્રદેશ અને મેરણી સંસ્થાનના ચોટીલા હુંગર તરફનો ભાગ તેમા પણ થાય છે.

ગીરનું જંગલ ઘણું જ આડીચાળું અને ગાદું છે. અને તેમાં લીલો ચારો તથા ચોખ્ખુ વહેતું ઝરાતું પાણી લગભગ આખું વરસ મળે છે.

આ જાતના ઢોર ઉછેરના — આ જાતના ઢોર ઉછેરવાનું કામ મુખ્યત્વે કરાંને ઢોરના ધધાદારીઓના હાથમા છે. હુંગરોઓના ચારણ અને ચારો કરે છે. હુંગરની તળેટીની નણકના ગમીમા સારા ગરાસીઆ અને કાળી લોકો પણ આ જાતની ગાયો રાખે છે અને આગળ જતા સપાટીના પ્રદેશોમા રણારી અને ભરવાડોના હાથમા આ ધધો છે આ જાતના ઢોર ઉછેરવાનો અસલ ધધો કરનાર લોકો અરધી જગલી ર્થતિના હોય છે તેઓનો ઘરખારી સુકામ એક જગોએ રથથી હોનો નથી. પણ જ્યાં વ્યા તેમના ઢોર માટે સાંકે ચરવાનું તથા પાણી મળે ત્યાં ત્યાં તે એક જગાએથી ખીલ જગોએ સુકામે ફેરવતા રહે છે તેમના ઢોર તેઓ ઘર કે દેહમાં બાંધતા નથી. માત્ર નાનાં વાછરડાં ઘરમા બાંધે છે જાત્રીના મોટા ઢોરને રત્રે વારા કરી તેમાં પુરે છે. અને દિવસે ચારવા રણડાવે છે.

જાતની શુદ્ધતા — ગીરની જાત શુદ્ધ છે એના કારણ ગાંધી અને મેકડો વગેરે સુધી તેને શુદ્ધ રીતે ઉછેરમા આવી છે. અને ખીલ ગાંધી જાતે કરતા તેનામાં ખાસ દેખાઈ આવે તો તેના લડાણો ઉપરથી તે વાત જણાઈ આવે છે. તે "ગીર," "કાઠીઆવાડી" અને "મુરતી" તરફકે જોખણીય છે રણારી ભરવાડો તેને "દેસાણુ" તરીકે જોખજે છે

આ જાતના સાંકે મળવાના સ્થાન — ઘણા દેશી રાજ્યો જેવા કે વડોદરા પાલીતાણા, જુનાગઢ વગેરે સંસ્થાનોમા રાજ્યની ગોશાળમાં આ જાતના

કાળા ગંગા ધાબા માલમ પડે છે દેશી રાજ્યની ગઉશાળાઓમાં નકળાગ લાલ અગર શરીરે મેલે, ઘોળો અને હાથ, પગ તથા પુછડું વીગેરે જગોએ જતા કાળો રંગ જોવામા આવે છે.

શરીરનો ખદારનો ખાધો—આ જાતના ટોરનો શરીરનો ખાધો મોટો પ્રુથ્વી દીલો હોય છે અને નરમા મુતરડી લાંબી લખડતી હોય છે પગ જડા અને સાધામાથી દીલા હોય છે.

માથુ—ગીર જાતના ટોરનું માથું ખાસ જાતનું હોય છે. માથાનું કપાળ ખડુંજ આગળ તરી આવતું હોય છે. નરને શીંગડા જરા મામાં હોય છે અને પાછળ વડે છે. અને પછી વાક મારી ઉપર નીકળતા હોય છે ગાયને શીંગડા મોટા હોય છે, અને વળ મજતા હોય છે. આ જાતનાં શીંગડાંને સ્વારી ભરવાડો “લીલો” કહે છે આ જાતને કાન પશુ ખાસ અમુક પ્રકારનાં હોય છે તે લખડતા કાનનો બીડીનો ભાગ ચામો દેખાય તેવા અને છેડેથી અદરની બાજુએ એટલે મોઢા તરફ વાક મારતાં હોય છે ગળાની નીચે કાન નાં વળેલી બીડીઓ જ્યારે મળી જાય તેવા કાન હોય ત્યારે જનાવડ શુદ્ધ ઓવાડનું અગર દેસાણ કહેવાય છે

ડોક—ડોક ખડું ટુકી હોય છે અને સાઠમા પાછળની ખુદ જડું મોટી રહે છે.

શરીર—શરીરનું ખધારણ જડું સાફ હોય છે પાછલો કરોડનો ભાગ સીધો હોય છે છાતીનો ભાગ ઉંડો પડતો હોય છે. અને પાસળાં ઠીક નીકળતા હોય છે.

પગ—પગ જરા જડા પડતા હોય છે. અને શરીરે જરા દીલા જોમતા જણાય છે.

સામાન્ય—આગળ ધપતા કપાળને લીધે જનાવરનો દેખાવ જરા ઉમણમી જેવો લાગે છે જનાવર સ્વભાવે ગરીબ હોય છે પશુ તે સુસ્ત નહીં અને હિંદુસ્તાનમા ઘણી ખરી જગોએ મળી આવતું હોવાથી તેનો ઉપયોગ જાહેરો થતો કહેવાય છે

મુંબઈ ઈલાકાનું ખેતીવાડી ખાતું.

હસ્તપત્રક નાં ૪-૧૯૨૬.

ગુજરાતમાં પડતા કાતરા અથવા કેશવાળી ચેળો.

કાતરા અથવા કુતરા એ એક, બાતની શરીર પર કેશ વાળી ચેળો છે, અને તે ખાસ કરીને કાઠીયાવાડ, તડોદરા તથા ઉત્તર ગુજરાતની હલકી ગોરાડું જમીનમાં તેમજ નર્મદા નદીની ખીણમાં આવેલી ભાંકોની જમીનમાં થતાં તુલો ઉપર જોવામાં આવે છે આ ચેળો ચોમાસામાં થતાં ઘણાં તુલો ઉપર પડે છે. કાળી જમીનમાં એનો ઉપદ્રવ નહીં જોવાય હોય છે.

૨ આ ચેળો, ચોમાસામાં થતાં મકાઈ, માજરી, બાવળ, કેદારા મગ, અડદ, વાલ, તવ, એરંદો, કપાસ, અને નાણું જેવાં નિરનિરાગાં તુલો ઉપર પડે છે ચોમાસાની ગરુઆતમાં જ્યારે આ તુલો ઘણાજ તાતા હોય છે, ત્યારે એ ચેળો ચીંટો [ગુદરડા], કાઠમડી જેવાં નિદાણુ તેમજ થોરા, અગળી વીંગેરે વાડનાં ઝાડો ઉપર પોતાનો નિર્વાહ કરે છે આવાં નિદાણુ તથા ઝાડો ખેતરમાં તેમજ ખેતરની આબુ બાબુ ઘણાં હોવાથી, થેલોને ખોરાકની લેશ પણ તગી વેકવી પડતી નથી જો હમિશ કરતાં ચોમાસુ વહેલું શરૂ થાય તો નિદાણુ તુલો વધારે તે પહેલાં ચારે બાજુએ ઉગી નીકળી, તુલ ચોટા થાય ત્યાં સુધી ચેળોને ખોરાક પુરો પાડે છે, અને તેથી તુલો વધવા માડતાજ તેમનો નાશ કરે છે આથી કરીને જે વર્ષમાં ચોમાસુ વહેલું ગમે છે, તે વર્ષે ઉપદ્રવ વિશેષ થાય છે.

૩ જે ઇલાકામાં આ ચેળો ઉત્પન્ન થાય છે, તે ઇલાકામાંથી ૨૦૦ ના બથમાં ઉપર બહુવેલા નિદાણુ અને ઝાડોનાં પાદડાની નીચલી બાજુને નજર પડે છે એક બાજુ કુડુ આ છડાં સુકે છે આ કુડાંનું શરીર કાળા પટાવાળા લાલ રંગનું હોય છે, અને તેને, ચોમળ નારંગી બિનારીવાળી સફેદ પાખો હોય છે વસાદના પહેલાં સખાં આપડા પછી, આ કુડાં મોહાદલાઓમાં તેમજ ઘરોમાં દીવાની આબુ બાબુ ભમતાં જોવામાં આવે છે આ કુડાંનો દેખાવ એ થોડાં વખતમાં થનારા કાતરા ઉપદ્રવનું પ્રથમ ચિન્હ છે.

૪ નાની ચેળો નિદાણનાં પાદડાં ખાતી ખાતી તુલો તરફ ચાલવા માંડે છે તેઓ જલદીથી કદગા વધે છે અને વિશેષ ચાલાક બનતી જાય છે. તેઓ ત્રણ અડવાડીયા સુધી પોતાના ખોરાકવાળા એક અથવા બીજી જાતના છોડ ઉપર રહી તેમને પાદડાં વિનાયા બનાવી મુકે છે આ અવસ્થામાં તેમનો ખાધ પણ બેસુંબાર હોય છે. જ્યારે આ ચેળો આસરે અઢી ઇંચ લાંબી થાય છે ત્યારે તેઓ સમાધિ લેવા જમીનમાં ઉતરી પડે છે આ સમાધિ અગર નિદ્રાવસ્થા બીજા ચોમાસા સુધી પહોંચે છે, અને વેરસાદ પડતા એ અવસ્થા માથી કુદામાં રૂપાતર થાય છે. આજ કુદા ભવીષ્યમાં ઉપદ્રવ કરનાર ચેળો જેગાથી સેવાય છે તે ઇંચાં મુકે છે ઘણું જાડું આ ચેળો વર્ષમાં એકજ વેળા ઉત્પન્ન થાય છે બાગ્યેજ એકાદુ એવું વર્ષ આવે છે કે જેમાં ચેળો બે વેળા ઉત્પન્ન થાય છે

૫ કાતરાથી તુલોને બચાવવાના ઉપાયો—

(૧) જે ખેતરમાં કાતરા પડ્યા હોય તે ખેતરને છ ઇંચ ફાં ચામી નાખવા આથી સમાધિ અવસ્થામાં પડેલા કાતરા બહાર નીકળી આવશે. અને તેમાંના ઘણા ખરા ટાઢ તડકાથી ભરી જશે એજ પ્રમાણે જો એક તથા વાઠને પણ પોદી સાફ કરવામાં આવે અને સાથે સાથે ખેતરને ખેડી નાખવામાં આવે તો આવતા વરસમાં કાતરાનો ઉપદ્રવ ઘણાજ થોડા પ્રમાણમાં થશે.

(૨) આ ફાં રાત્રે દીવા તરફ આકર્ષાતાં હોવાથી, જો ખેતરમાં થોડી ઉચાઈ ઉપર એક કચરોટ જેવું છાછડું પાસણ પોણું પાણીથી ભરી, તેમાં થોડું ઘાસતેલ નાખી, ગોડવી કરી તેના મધ્ય ભાગે એકં છટ મુકી તે ઉપર એક સાડાં ઉત્તસવાળું, પવનથી ન હોલવાઈ જાય એવું ફાનસ મુકવામાં આવે તો ફાં દીવાથી આકર્ષાઈ કચરોટમાં ઘાસલેટવાળા પાણીમાં પીંડી ભરી જશે. ચોમાસાની શરૂઆતમાં સખત અપટાઓ પછી જો બતી ઉપર, બતાવ્યા પ્રમાણે લાગલગત થોડા દીવસ સુધી ખેતરમાં મુકવામાં આવે તો ઘણા ખર્ચ ફાં ઇંચાં મુકવા પડેલાજ ભરી જશે અને પરીણામે કાતરાનો ઉપદ્રવ ઓછો થશે

(૩) વરસાદના પહેલા સખત અપટા પછી, એક અડવાડીયામાં કાતરા નિદ્રાશુના પાદડા ખાતા જોવામાં આવે છે આ વેળાએ કાતરાવાળા કે ઇંચાના જવાવાળા છોડવાઓને ઉખેડી પાગે કચરી નાખવા, અગર કાતરા કે ઇંચાને ઘાસતેલ અને પાણીથી ભરેલા વામણમાં નાખવા

(૪) સણ્ણુ તુલ કાતરાને વીશેષ ભાવતું હોવાથી, મુખ્ય તુલની ચારે બાજુએ સણ્ણુની નાની પટી વાવવી આ સણ્ણુની પટીપર નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે પેરીસગ્રીન નામની દવાના મિશ્રણની ભુદ્રી છાટવાથી અને આ દવાવાળા મહુડા મુકવાથી, આંસપાસની જગ્યાએથી આવનાર કાતરાને સહેલી રીતે ઝેર આપી મારી શકાય છે અને અદગ્ના વધુ કિંમતી તુલોનો ખચાવ થઈ શકે છે.

૫ તુલના છોડપર પેરીસગ્રીન નામની ઝેરી દવા છાટવી, જે ખાકોમાં આવ્યાથી કાતરા મરી જાય છે એ દવાની ભુદ્રી છોડપર બરાબર ચોગી મહે એ અર્થે તે દોઢપણુ ભેંતના લોટ માથે લેળવવી જે લોટ મિશ્ર કરવામાં આવે તે સસ્તો અને સહેલાઈથી મળી શકે તેવો હોવો જોઈએ. ચણા, બાજરી કે જુવારનો લોટ બીજા કરતા ખાસ પસંદ કરવો. ન્યારે કાતરા ઘણા નાના હોય ત્યારે આ ઝેરી દવા લોટની સાથે ૧ ૩૦ ના પ્રમાણમાં લેળવી તુલપર છાટવી લોટને દવામાં લેળવ્યા પહેલા બરાબર મુકવવો, અને બારીક ચાળણી વડે ચાળી નાખી દવા સાથે સુપુણ રીતે લેળવવો આ મિશ્રણને સવારે પહેલાં ન્યારે ઝાકળ પડેલું હોય અને પવન બધ હોય ત્યારે ખેતરમાં તુલપર છાટવું આ ભુદ્રી છાટવાને માટે ડસ્ટીંગ મશીન, હેન્ડ પેલેટ (હાથ ધમણ), કે બારીક મલમલની કાંધળીઓ વાપરી શકાય. એક એકર તુલ છાટવાને માટે ૨૦ થી ૪૦ પૌડ મિશ્રણ જોઈએ છે તેના પ્રમાણનો આધાર મુખ્યત્વે તુલની જાત હોય. ઉચ્ચાઈ અને પવનનાર રહેલો છે.

(૬) કાતરાને મુકા મહુડા વિશેષ જાણે છે આ મહુડાનો ઉપયોગ કરવાને પ્રથમ પેરીસગ્રીન અને લોટતુ ૧ ૧૦ ના પ્રમાણમાં મિશ્રણ કરવું અને તે મિશ્રણને મહુડા સાથે ૧ ૪ ના પ્રમાણમાં લેળવવું અને દરેક દરેક મહુડાને બરાબર લેળવી ઝેરી લોટવાળું કરવું. ખેતરમાં આવા મહુડા મુકવાથી કાતરા તેમને ખાઈને મરી જાય છે.

૬ ન્યા આ ઉપાયો એક જ જગ્યાએ મોટા પ્રમાણમાં અગલમાં મુકવામાં આવે છે, અને ખેડુતો અહર અહર મહુડાર કરી એકત્ર થઈ ઉપાયોનો અજમાયશ કરે છે ત્યાં આ ઘણી જાનના સુલોને ખાનાર ઉપદ્રવ દીટકનો અટકાવ વધુ દુતેમજ નીવડે છે ચારે બાજુએ એક કુટ ઉડી ખાઈ ખેતી અને તેમાં ઝેરી દવાવાળા મહુડા મુકવાથી બહારથી ખેતરની અદર આવનાર કાતરાને સહેલાઈથી અટકાવી શકાય છે.

૭ પેરીસગ્રીન નીચેના ઓર્ગેનિસમ્સ પામેથી કોઈપણ વખતે મળી શકે છે -

(૧) ડીવીઝનલ સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ એક એગ્રીકલ્ચર, એન ડી, અમદાવાદ.

(૨) એન્ટોમોલોજીકલ એગ્રીકલ્ચર, સુરત.

(૩) સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ, મરકાઈ કાર્મ, દાહોદ.

(૪) ડીસ્ટ્રીક્ટ એગ્રીકલ્ચરલ ઓવરસીયર, પચમહાલ, ગોધરા.

(૫) " " " એડ, નડીઆદ.

(૬) " " " અમદાવાદ.

મુંબઈ ઇલાકામાં દારની ઓલાદ.

હાંગી નાના દાર.

મુંબઈ ઇલાકાતું જેતીનાડી ખાતું-પત્રિકા નાં. ૧૮ સને ૧૯૨૬.

મુંબઈ ઇલાકામાં હાલમાં આશરે આઠ દારની જાત છે. આ જાત બેશક એક વખતે ચોખ્ખી ઓલાદ તરીકે જાણીતી હોવી જોઈએ કારણ કે હાલમાં કેટલેક ઠેકાણે આ ઓલાદનાં માધારણ ચોખ્ખા જાનવર મળી આવે છે.

દરેક ઓલાદમાં છુટાં છવાયાં કોઈ વખત ચોખ્ખી ઓલાદના દાર નીકળી આવે છે તે સાફ જણાવે છે કે એક વખત આ દારની જાત કલંક વગરની હતી હાલના જમાનામાં વર્ણશંકર દારના ટોળામાં ચાલતી, એકજ લોહીમાંથી પેદા થતાં જનાવર ઉછેરવાની ચાલુ પદ્ધતિને લીધે ચોખ્ખા અગર શુદ્ધ જનાવર જાણ્યેજ મળી આવે છે.

તે ભાગમાંથી આ જનાવર મળી આવે છે તે ભાગમાંજ-ખાસ કામમાં આવે તે-વાત ધ્યાનમાં રાખી-આ જનાવરની ઉછેર કરવામાં આવી છે અને જોજ પ્રદેશમાં ત્યાંના સ્થાયી દાર કરતા ખીજા પ્રદેશમાં ઉછેરેલા દાર વધુ સારાં નીવડે કે નહીં તે ચકાસેલું છે હાખલા તરીકે, ગુજરાતના ઉડી ગઢેરવાળા અને રેતાળ પ્રદેશમાં જમકવાલા અને લાખા પગવાળા કાંકરેજ જાતના જાનવર વધુ મારક આવે છે. વધુ વરસાદવાળા ઘાટના પ્રદેશમાં અને હાગરતું વાવેતર યાય છે તેવા પ્રદેશમાં પચ્ચર જેવી સખ્ત ખરી વાળા હાંગી જાતના જાનવર બહુજ કામના હોય છે.

દરેક જાતની ઉપયોગીતાના પ્રમાણમાં મુંબઈ ઇલાકાનાં દારની ઓલાદ નીચે જણાવેલા અનુક્રમ પ્રમાણે ગોઠવી શકાય. —

ભારે, હલકા અને પચલા વર્ગના જેતીના કામ માટે, દુધ અને જેતી એમ બન્ને (દુધ તથા જેતીના બળદ માટે) કામ માટે. —

ભારે જેતીના કામ માટે કાંકરેજ, કૃષ્ણાવેલી અને ગીર અગર ભાડોલ જાતનાં જાનવર.

હલકા અને ઉતાવળા જેતીના કામ માટે અમૃત મહાલ અને ખીસારી જાતના જાનવર.

ફકત દુધ માટે ખીધી જાતનાં જાનવર.

દુધ તેમજ જેતીના બન્ને કામ માટે ગીર, કાંકરેજ અને ચરંધારકર જાતનાં જાનવર.

પ્રસ્તાવના.—હાંગી, એ, આ-ઈલાકાના પશ્ચિમ તરફના ઘાટોમાં ઉછેરવામાં આવતી જાત છે આ ઘણા ઉપયોગી જનાવરને ઉછેરનાર વર્ગ અગર રખારીની “ધનગાર” નામથી ઓળખાતી જાત ઉપરથી તેનું નામ પડેલું છે. આપણે હવે સારી પેઠે જાણીએ છીએ તેમ હાંગી જનાવર કાણુ તથા ધાણુ હોય છે પરંતુ ખાનદેસ જીલ્લામાં એકસરખા રંગનું જનાવર મળી આવે છે કે જે રંગે લુખર તથા ધાણુ હોય છે અને તે “સોખેરી” નામથી ઓળખાય છે. આ નાળ “સોનખેડ” તાલુકા જ્યાં ઘણે ભાગે તે મળી આવે છે તે ઉપરથી પડેલું છે. સ્થાનિક રખારીઓના મોહને અનુસરીને ઘણું ખૂંદ રંગમાં આ તફાવત પડી ગયો છે. આ જાતની આ બન્ને પ્રતમાં ખીલારી જાતનું લોહી થોડું ઘણું અંશે નિઃસંશય છે અને બીજી ઉપયોગમાં આવતી જાત આને અડીને આવેલા મધ્યપ્રાંતના પ્રદેશમાંથી આવતી “નિમાડી” જાત છે. પશ્ચિમ ઘાટોના અતિશય વરસાદવાળા જડ પ્રદેશમાં તેની પેદાશ થતી હોવાથી કુદરતી રીતે આ જાત વધુ વરસાદવાળા પથરીયા પ્રદેશને સારી અનુકુળ આવતી છે.

નૈસર્ગિક ઉત્પત્તિસ્થાન— આ રખારીની જાતનું નિવાસસ્થાન અહમદનગર જીલ્લાના અક્કેલા તાલુકામાં છે. પરંતુ તે પોતાનો ઘણો ખૂંદ વખત નાસિક, યાવ્ડા અને કોલાબા જીલ્લાના ઘાટોમાં અને વાસદા, ધરમપુર, જોવરા અને હાગના દેશી રાજ્યોમાં શુભરે છે.

દોર ઉછેરનાર—હાંગી રખારી ધર્માદારી દોર પાળનાર અને ચારનાર છે. પોતાના દોરને ચારીને તેમના નિભાવ કરતો તે પોતાનો ઘણો ચલાવે છે. દિવાળી પછી પોતાનું ઘર છોડી કાપાટીના પ્રદેશમાંથી દોર ચારતો ચારતો તે ઘાટના ઉંચા પ્રદેશોમાં જ્યાં જ્યાં તેના દોર માટે સારું ચરણ મળી શકે ત્યાં જાય છે. પોતાના દોરમાંથી નવા જે દોર પેદા કરે તેને તેની આજકુલ માધન.

પ્રકાર—સાધારણ રીતે ઘણા મર્યાદિત વિસ્તારમાં તેને ઉછેર થતો હોવાથી હાંગી જનાવર એકજ પ્રકારનું હોય છે તે એકજ પ્રત તથા બધાજના હોય છે.

સાંઠ મળવાનાં સ્થાન—વાછડા વસુકાવે કે તરતજ હાંગી રખારી વેચવા માટે છે આ વસુકાયલા વાછડા ખેડુત લોકો, સાચવીને પહોટી બજાર કરવા માટે ખરીદ કરી લે છે. તેથી કરીને સાંઠ ભેળેતો હોય તો ક્યાં તો પરભાયા ધનગાર પામેથી અગર તો ખેડુત પામેથી ખરીદ કરવો આકોલા તાલુકામાં ખેડુત લોકો ઠીક વાછડા પાળે છે જેથી ત્યાં સાંઠ મળી શકે છે ઘણા જીલ્લાના મુરબાંડ તાલુકાના મસા ગામમાં દરેક વરસે રિસેબર માસમાં એક મોટી જગ્યા બરાય છે. પશુ તે મેળામાં સાંઠ નહીં જેવા આવે છે, સાંઠ ખરીદીને સરકારની “ત્રિભીયમ પદ્ધતિ” થી આપવામાં આવે છે.

કી મત. — વધ અને જાતની શુદ્ધતાને અનુસરીને આ જાતનાં માંકની કી મતમાં ઘણાં તફાવત રહે છે. કુદકી પતનાં જનાવરના રૂ. ૧૫૦ થી માંકીને તે ઉચી પ્રતનાં રૂાં ૪૦૦ સુધી કીમત હોય છે, આ જાતની ગાય મળવી, અશક્ય ન માનીએ, તો 'છઠ્ઠુ તો છેજ ધનગારની આવકનું એટલું એકજ સાધન હોવાથી ગાય વેચવામાં તે ઘણા ઝાણા કરે છે. જે ગાય મળી શકે તે કીમત રૂાં ૬૦ થી માંકીને રૂાં ૧૫૦ સુધીનાં ઝાણામાં પડે છે.

તાણુમાં આ જાત કુદી—આ ઇલાકાનાં વધુ વરસાદવાળા પત્થરીયા પ્રદેશમાં, ખેતીનાં તથા રસ્તા ઉપરનાં તાણુનાં કામ માટે ડાંગી બીજાં કામ જાતના જનાવરથી ઉતરે તેમ નથી બીજાં બધી જાતો કે જે પાણીમાં કામ કરી શકતી નથી તેથી ઉલટું ડાંગરની ખેતી માટે આ જાત ઘણી ઉપયોગી છે જળી પાણીમાં વધારે વખતે ઉભા રહિવાથી તેના પગ અંગર ખરીને કાંઈ કાળવંતુ નથી.

ખામીઓ—તાણુની બીજા ઘણી ખરી જાતોથી ઉલટું, ડાંગીને જે કે, દુધાળા જાતમાં જોવાળા ખાંધા, હોય છે તો પણ કમનમીએ ફક્ત તાણુના માટેજ ઉછેરવામાં આવતી બીજા જાતોની માફક, આ જાતની ગાયમાં તેના વાછરડાં પુરૂં થાય તેજુ દુધ હોય નથી એમાં શક નથી કે દુધ કાઢવાથી નજરથી તેનો ઉછેર હાથપર લેવામાં આવે તો આ જાતને સાધારણ ઠીક એવી દુધાળા જાત થઈ જતા વધુ સમય ન લાગે ઠીક ઠીક દુધ કાઢતી થઈ થઈ ગાયો મળી આવે છે.

વાર્ણન—ડાંગી એ તાણુના કામ માટેની મધ્યમ થઈ પેદીની જાત છે, પરંતુ નાનેરણથી ઉછેરતી વખતની તે પી ચોકરીને અનુસરી તેના ઠેઠમાં ફેર પડે છે. સાધારણ પ્રતનું જનાવર ખાંદના પોછવા ભાગે ૪૫ થી ૫૦ ઇંચ ઉંચું અને છાતીનો ઘેરોયો ૫૮ થી ૬૦ ઇંચનો હોય છે. સારી પ્રતનાં જનાવરમાં આ ઉંચાઇ પર થી ૫૪ ઇંચ અને છાતીનો ઘેરોયો ૭૦ થી ૭૪ ઇંચ નો હોય છે હીદુસ્તાનની બીજા જાતોની માફક ગાય ઘણી નાની હોય છે આ જાતનું જનાવર જો કે ઠડું હોય છે તો પણ કામ કરવામાં તત્પર હોય છે. અને સારી ચાકરી કરી આગે તેણે હોય છે.

રગ—એ તો સારી રીતે જાણીતી વાત છે કે આ જાત રગે કાળી અને ધોળી હોય છે આમડી કાળા અગ્રતા રગની હોય છે અને તેના ઉપર તેજ વધુ પ્રમાણમાં હોય છે જેના વડે તેનું, વરસાદના પાણીથી સાફ રક્ષણ થાય છે. આની લાજ અને ધોળા રગની "સોબેરી" નામથી ઝાળખાની એક જાત ખાંદેશમાં મળી આવે છે.

ઘાટ અને ખાધો—આ જાત હીલે ચળકતા રંગની, બધા ખાધાની નાની પીઠ અગર તે નાના મજબુત પગને જોડેલા મોટા કેઠાવાળી છે. આગલા ઠંડા પાછતા ભાગે આ જનાવર રહેજ મોટું હોય છે. સારું સ્નાયુદાર અને પહોંચતું હોય છે.

માથું—માથા અને શી ગઠામાં આ જાતમાં બહુ તકાવત રહે છે. માથું ઘણું ભાગે નાનું અને તેમા કપાળ જરા આગળ નીકળતું હોય છે. હા, હા જોડે હોય છે. ખાસ કરીને ગાયોમા શી ગઠાં અવર્ણનીય છે. આખલાને સાધારણ રીતે નાના જાડા, પાછળ વળી, ઉચે જઈ અને માથાની બાજુ ઉપર નીકળતાં હોય છે. કાન નાના અને કરંપી નાખેલી કેરોવાળા હોય છે અને તે કઠી બલવા હોતા નથી.

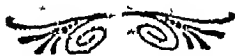
ગરદન અને આગણ ચોકડું—ગરદન ટુંદા, જાડી, અને ગળવાન આગણ ચોકડા તે સારી રીતે બધા બેમતી હોય છે. ધાબળો જરા મોટા અને ખાંધ મોટી હોય છે છાતીનું બધારણ સારું હોય છે.

કાંડું.—કાંડું ટુંડું અને પાછળ મોટા કેઠાવાળું હોય છે.

પાછલું ચોકડું.—પાછલું ચોકડું જોરદાર અને ખુબે એકદમ ઢાળ પડતું હોય છે.

પાંગોઠાં—ટુંકા, જાડા, અને સારા જનાવરમા બહુ બળ કરી શકે તે વાં હોય છે. હલકી પ્રતના જનાવર હાડકે જરા ઠમી હોય છે.

ઘાટ—આ જાત દેખાવે જરા સુસ્ત હોય છે તે શાત હોય છે તે પણ કામમા તત્પર હોય છે ખરીઓ અણહદ, કઠણ કાળી અને ચક્રમં જેવી તે જદાર હોય છે, વધુ વરસાદવાળા આપણા પ્રદેશો માટે આ ઘણી ઉપયોગી જાત છે.

ગુરુકુળ ફંડ માટે અપીલ.

પ્રાચીન સંસ્કૃતિ, પ્રાચીન આદર્શ જીવન, પ્રાચીન વિદ્યા, સાહિત્ય, તત્ત્વ જ્ઞાન, પ્રાચીન પ્રદ્યુત્યશ્રમ આ સર્વે પશ્ચિમના બહારના મોહકાર્યા તથા ઇંદ્રિયાત્રાગી સુધારા, તથા પાશ્ચિમાત્ય શિક્ષણ પધ્ધતિ આગળ હુત થઈ ગયા હતા, તથા પ્રજાતત્વનો નાશ થયો હતો, તે સર્વ પાછું લાવવા ગુરુકુળ સ્થાપના છે. ગહેરોની ગદી હવા તથા ઇંદ્રિયાત્રાગી વાતાવરણથી બાળકને દુર-રાખી, શાત તથા વસ્તીથી દુર, સ્વચ્છ હવાની જગ્યામા ગુરુઓના આશ્રમોમા રાખી અત્રે વિદ્યાર્થીને બાળવયથી (એટલે ૬ થી ૮ વર્ષની ઉમરે) ૨૫ વર્ષની ઉમરનો થાય ત્યા સુધી ગાળી પ્રદ્યુત્ય પળાવવામાં આવે છે. ગુરુના આશ્રમમાં ગ્રહી સાદુ જીવન ગાળી, પ્રાણાયામ, સન્ધ્યા, અગ્નિહોત્ર, વ્યાયામ કેરી અત્રે પ્રદ્યુત્યારી ઉત્તમ શારીરિક, માનસિક તથા આત્મિક કેળવણી પ્રાપ્ત કરે છે.

માતૃભાષા સંસ્કૃતના શિક્ષણને અત્રે પ્રથમ સ્થાન આપવામાં આવે છે. સંસ્કૃત ભાષાના વ્યાકરણ, સાહિત્ય, સંસ્કૃતિનું શિક્ષણ, તથા વેદ વેદાંગ, ઉપાંગ, ઉપનિષદ, તથા દર્શન ગ્રંથોમાં ભરેલી મહાન તત્ત્વ વિદ્યાનું શિક્ષણ આપવા અત્રે વ્યવસ્થા છે.

ઉપરાંત સગયાનુકુળ ઉપયોગી માધ્યમો જેવી કે ગુજરાતી, હિન્દી, તથા અંગ્રેજીનું શિક્ષણ ફરજિયાત છે તેમજ ગણિત, ઇતિહાસ, ભૂગોળ, રસાયનશાસ્ત્ર, પદાર્થ વિજ્ઞાન, આરોગ્ય વિદ્યાનું શિક્ષણ આપવા વ્યવસ્થા છે, તથા વ્યવહાર મા ઉપયોગી વિષયો જેવા કે ચિત્રકામ સુધારકામ ત્રાતવાનું તથા વજ્રાટકામ તથા કેટલાક ઉદ્યોગ કૃત્યાદિનું શિક્ષણ આપવા અત્રે પ્રબંધ થયો છે.

ગુરુકુળ ગ્રંથાયાને આજે ૧૦૨ વર્ષ પુરાં થયા છે. પ્રથમ બાદશાહીથી માંડી મેટ્રીક સુધીનાં બધાં વિષયો ઉપરાંત સંસ્કૃત, ધર્મનીતિ તથા વ્યવહારોપ યોગી વિષયોનું વિશેષ શિક્ષણ પ્રદ્યુત્ય પળાવી શાળા વિભાગમાં અપાયું છે. ઉત્તમ વાતાવરણમાં ગ્રહી ૧૬-૧૭ વર્ષની ઉમરના પ્રદ્યુત્યારીઓ સેન્ટો તથા ગમગુર્તિના પરાક્રમે કેરી જતાં તેવા દ્રઢ શરીરના થયા છે. તેઓનું જીવન સાદુ છે તેઓ દેશભક્ત છે તેઓએ ખરી પ્રજાકિય કેળવણી મેળવી છે પશ્ચિમના પવનમાં તેઓ તણાયા નથી વિદ્યાલય વિભાગનું શિક્ષણ પુરું થયું છે.

આ પ્રજાકિય સરથાનો મહા વિદ્યાલય વિભાગ ઉદ્ધર્યાને ત્રીજી વર્ષ ગડ થયું છે. આ વિભાગમાં ૬ વર્ષ શિક્ષણ લઈ પ્રદ્યુત્યારી ૨૫ વર્ષની ઉમરે ન્નાતક થઈ ગહા પડશે.

આમા પ્રાચીન ઉચ્ચ સાહિત્ય જેવા કે માધ, બાણ, પ્રાચીન દર્શનો, સ્મૃતિઓ ઉપનિષદો તથા બી. એ સુધીના અગ્રેજીનું તથા વેદને પ્રાદ્યોત્તર શિક્ષણ, તથા પાશ્ચિમાત્મ પૌર્વ તત્ત્વજ્ઞાનનું શિક્ષણ અપાશે. આ મહાવિદ્યાલયમાથી આર્યપ્રજા તથા વેદ ધર્મના શુદ્ધ સેવકો, પ્રચારકો, શોધકો, લેખકો, તથા શિક્ષકો પેદા થશે, જેઓ આ દેશ તથા પરદેશમા ફરી આર્ય સંસ્કૃતિ ફરી જાગૃત કરશે.

વળી તે ઉપરાંત જેઓ ઉદ્યોગનું શિક્ષણ લેવા ચ્હાય તેમને માટે ઉદ્યોગ મહાવિદ્યાલય સ્થાપવા પ્રયત્ન થઈ રહ્યો છે.

અરકારની પાસે સિદ્ધા ન માગતા પ્રજાની મદદપરજ આધાર રાખી ૧૨ વર્ષ સુધી આ સંસ્થાએ કાર્ય કર્યું છે અને તેનું પોષણ કર્યું છે હવે તેના વિશેષ પ્રયત્નોમા તેજ પ્રજા તેને પોષશે એમ તેના ચાલકોની અચળ શ્રદ્ધા છે.

આ ખતાનો ગતવર્ષનો ખર્ચ રૂ. ૪૦૦૦૦) ને આસરે હતો. વળી આ વર્ષે ગુરૂકુળનું પોતાનું સ્થાન કરવું આવશ્યક થયું છે સાંટાકૃષ્ણના સમુદ્ધ ને કિનારે નાળીએરીના વનમા સુદર સ્થાન લેવા નક્કી થયું છે આસરે ૧૫૦૦૦ વાર જગ્યાના રૂા ૪૫-૫૦ હજાર લાગશે જમીન લઈ મકાન બાધ વા સતત પ્રયાસ ચાલી રહ્યો છે જે પાછળ રૂપીઆ ત્રણ લાખનો ખર્ચ થશે પ્રજાનેજ ખર્ચે ચાલતી આ સંસ્થાનો જરૂરી ખર્ચ પ્રજા ઉપાડી લે તે માટે નીચલુ નીવેદન છે દરેક પ્રહમચારી પાછળ રૂા ૩૫૦) વાર્ષિક ખોટ જાય છે તે એક એક દાનવીર ધનવાન પુરૂષ ઉપાડી લે તેવા ૧૦૦ પુરૂષોની જરૂર છે. જે પૈસા ના આપી શકે એમ હોય તો બીજા પાસેથી આ પ્રજાકીય ખાતાને માટે એક પ્રહચારી જેટલું મેળવી આવે તેવા સ્વાયંત્યાગી સ્વચ્છેવકોની જરૂર છે તેવા સ્વચ્છેવકોને રૂપીઆ ૬૩ની તથા ચાર આનાની ૬૩ની ખુસે હમે આપીશું, ગુરૂકુળને ધન આપવાને બદલે જે અન્ન, વસ્ત્ર, પુસ્તક, સ્ટેશનરી, ફરનીચર આપવામા આવે તો પણ તેનો સ્વીકાર કરવામા આવશે. જોરાકીમા ઉત્તમ ધી, ઘઉં, ચોખા, દાળ, ગોળ, ખાડ, કઠોળની જરૂર હોય છે વસ્ત્ર માટે ખાદીનું કપડું તેમજ શિક્ષણ તથા પુસ્તકાલય માટે ઉત્તમ પુસ્તકો, કાગળો સ્વેટ, પેનબીચ, ડાઇંગ બુકો, રૂબો, ફરનીચર જેવાકે ખાટલા, ખુરચી, કબાટ, ટેબલ, બાક, તથા સુથાગી કામ માટે સાગ, ગાયો માટે ઘાસ આ સર્વેમાથી કોઈપણ વસ્તુનું દાન ગુરૂકુળ ખુશીથી સ્વીકારશે ગુરૂકુળ સ્થાન ફરમા ૫૦૦ થી ગાડી જે રકમ અપાય તે ઉપકાર સાથે કબુલ કરી દાનદાતા સુરવે તેની રીતે તેમના નામની આરસની તકતી ચોડવામા આવશે.